

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HELSINGØRS BESKRIVELSE

Ludvig Boesen

HELSINGØRS
BESKRIVELSE

1757

ROSENKILDE OG BAGGER
KØBENHAVN 1976

HELSINGØRS BESKRIVELSE
er genoptrykt i fotolitografi
af Strauss & Cramer, Leutershausen,
Vesttyskland

Overtrækspapiret er fremstillet
af Birgitte Cramer

Printed in Germany

Den ved Dresund
Beliggende
Anseelige Stad
Helsingøers
Beskrivelse,
Angaaende
Dens Navne, Grændser, Skikkel-
se, private og publice Byn-
ninger,
Samt
Stadens og Egnens
Historie og Forandringer fra 70
Aar for Christi Fødsel indtil
vore Tider.

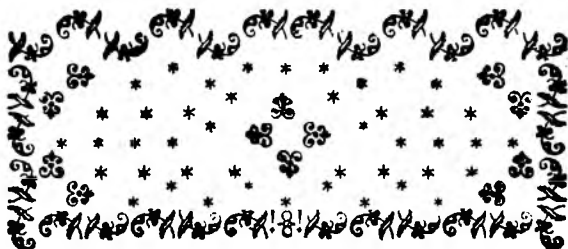
Aalborg, 1757.

Trykt udi S. A. M. privileg. Bogtrykkerie,
af J. P. Holstberg.

Imprim.

LUD. DE HEMMER.

Fortale.

Singen skal med Billighed kunde forundre sig over, at jeg udgiver nærværende Beskrivelse over Hellsingøer, naar enhver vil overveje:

1.) At iblant alle de Wiidenskaber, som et Menneſke kand anvende nogen Tid til, er ikke uden Grund Historien en ey alleene af de behaaeligste, men end og af de nyttigste, og for det menneſkelige Kion plar umistelige, hvilket letteligen kunde vides, dersom det var mit Ove-meed paa dette Sted at skrive en Tractat om det Historiske Studium og dets Nytte. Og siden jeg er forsikket paa, at enhver paaſtionnende Læser bifalder saadan Mening, saa formoder jeg og, at han i dette lidet Historiske Skrift skal finde nogen Nytte og Forneyelse.

2.) At jeg er Hellsingøer særdeles forbunden, efterſom jeg i samme har tilbragt en merkelig Deel af min Lævetid, og da modtagen en uforkyldt Godhed af mange.

Fortale.

3.) At det er et Stæd, der i adskillige Maander fortie-
ner en caen Beskrivelse; Thi det er en af de meest bekiend-
te og fornemteste Stæder i Riget. Har en i mine Zan-
ker ulignelig Prospect, liager ved det over heele Verden
bekiendte Drefund; Tæt her forbi passere aarligen de vig-
tigste Handels-Floder; Her igiennem falder Hoved-Pas-
sagen imellem Sverria og Danmark; Den har ey alle-
ne selv havt merkelige Forandringer, men end og været
Tilskuere af adskillige Feltslag til Vands og Lands; Ad-
skillige fremmede Familier have sat sig Tid efter anden
ned i denne Bye, nogle formedelst Fartens Skyld, og
mange, fordi at de ikke have fundet Sikkerhed i deres
egne Lande; Mange, end og paa fremmede Stæder be-
rømte Mænd, have her havt enten Odkomst eller besid-
det Embede, &c.

4.) Rand dette mit Foretagende ikke ilde ansees, naar
man betragter, at den Tid og Umage, som er bleven an-
vendt paa at samle alt det, som til Helsingøers Beskri-
velse og Historie har været at bekomme, ikke burde være
forgievet; Men dette Arbejde til alle sine Elskeres, i sær
beres, som derom have annødet, Nytte og Behag frelses
fra den endelige Undergang, som ellers var at berygte, i
Fald det nu anden Gang havde blevet henlagt.

Hvad Skriftet i sig selv angaaer, da er det inddeelt i
10 Capitler, paa den Maade, som den strax herhos staa-
ende Summariske Tabell udviser. Det 1. Cap. handlen-
de om Helsingøers Navn og Grændser er blevet noget
vidtseftigere, end jeg i Forskningen havde ventet, af Nar-
sag, at jeg har havt Lejlighed at melde et og andet curi-
euz og ikke almindeligt, angaaende Landets Beskaffenhed,
den Nation de Hillerioner, den Hedenske Religion, &c.
Saadanne Anmerkninger har jeg og siden indført paa
nogle andre Steder i dette Skrift, alt i den Tanke, at sam-
me

Fortale.

me ikke vilde blive Læseren ubehagelige. Naar jeg i det 2. Cap. S. 3. om Sold-Kammerne anfører, at i et særdeles Stykke maatte afhandles, hvorledes, af hvem, og under hvad Navn Dresunds Sold betales, ic. saa seer Læseren, hvorfor intet derom i dette Skrift er indført. Og foruden at samme Afhandling vilde blive noget vidtøstigt, maa jeg tilstaae, at jeg ey endnu har den i den Stand, som jeg vilde. Inscriptionerne ved Stædets publice og private Bygningers Beskrivelse anføres, ligesom de have været at bekomme; Hvorfor jeg saaer at være undskyldt, om en og anden kunde have været meere fuldkommen og accurat. Imidlertid findes her dog ingen Inscription, som jo giver Oplysning til Fornodenhed, og af enhver letteligen kand forstaaes, Til de 4 sidste Capitler, om Helsingøers Historie og Forandringer, har jeg føyet en kort Beskrivelse over Egnen her omkring, saaledes, som den ubi enhver Periode har været bekendt, og er bleven prydet, haabende at Læseren derudi skulde finde sin Fornøvelse, da man deraf ikke lidet kand dømmes om Stædets Ansæelse, ic.

Det vilde blive alt for vidtøstigt at opregne alle de Materialier hvortil jeg har benyttet mig til dette Arbejde. Jeg vil derfor itkun melde, at dette lidet Skrift grunder sig, foruden hvad jeg selv har seet og anmerket, paa saa mange trykte og utrykte Efterretninger, som ere mig forekomne, og ved nøyeste Undersøgning have i mine Tanker været de tilforladeligste. Den største Deel har jeg fundet hos de adskillige navnkundige og berømmelige Mænd, som have skrevet om vort Fædreland, og meldet noget om denne Stad og Egn: Thi naar jeg undtager Inscriptionerne (dog langt fra ikke alle, er mig ikke meddeelt meget af nogen der i Byen, da jeg dog ikke tvivler paa, at der jo ere de, som med lidet Møye kunde have givet Oplysning om en og anden Post.

Fortale.

Maatte dette nærværende ellers finde Læserens Behag, vil jeg giere mig en Fornøjelse at blive ved i dette Arbejde, og for det første derpaa udgive de Kongelige Embedsmænds Liv og Levnet, som her have været, s. e. Commendanterne ic. paa de her værende Slotte, Directeurerne ic. ved Drefunds Toldkammer, Lærerne ved Kirkerne og den Latinske Skole, Magistraten ic. Saaer jeg imidlertid Efterretning om noget meere, som kand siene til Helsingøers Beskrivelses Formeerelse, skal samme udi det Stykke blive indført: Ligesom jeg og ikke skal skamme mig ved at tilstaae og rette de Fejl, som jeg kommer i Erfaring om, at have begavet.

Summarisk Tabell.

Cap. I.

Om Helsingørs Navn og Grændser.

§. 1.	Hvad den blev kaldet i forrige Tider.	=	=	=	pag. 1
§. 2.	Om det Navn Helsingør, dets Oprindelse og Ælde.	'	'	'	7
§. 3.	Hvad Staden kaldes i andre Sprog og af Fremmede.	'	'	'	32
§. 4.	Grændserne.	'	'	'	38
§. 5.	Den Deel af Carregat beskrives, som er imellem Bullen, Hessel-Den og Cronborg.	'	'	'	40
§. 6.	Om den Skif at hønse for Bullen.	'	'	'	46
§. 7.	Om Indfarten i Sundet og Hilsninggen for Cronborg.	'	'	'	51
§. 8.	Om Byens Anseelse fra Øster-Søen af.	'	'	'	55
§. 9.	Dens Grændser og Anseelse mod Land-Banten.	'	'	'	59

Cap. 2.

Om Stadens Bygning i Almindelighed.

§. 1.	Dens Stikkelse i sig selv.	'	'	'	65
);(4			§. 2.

*) ○ (*b

§. 2.	Strand-Porten og Skib-Broen.	67
§. 3.	Toldkammerne.	70
§. 4.	Dens Porte mod Land-Siden.	72
§. 5.	Dens fornemste Gader.	75
§. 6.	De mindre og de meest ruinerede Gader samt Torvene, ic.	79

Cap. 3.

Om Cronborg-Slot.

§. 1.	Dets Situation.	82
§. 2.	Fæstnings-Verkerne.	84
§. 3.	Bygningen i sig selv.	89
§. 4.	Slots-Havgen eller Lunde-Havge.	95

Cap. 4.

St. Olai Kirke.

§. 1.	Dens Anseelse og Bygning.	97
§. 2.	Dens Ornamentter.	102
§. 3.	Epitaphia og Begravelser.	112
§. 4.	Antiquiteter.	130

Cap. 5.

St. Mariæ Kirke.

§. 1.	Dens Bygning og Anseelse.	139
§. 2.	Dens Ornamentter.	140
§. 3.	Epitaphia og Begravelser.	143
§. 4.	Antiquiteter.	156

Cap.

Cap. 6.

De andre publicke Bygninger beskrives.

§. 1.	Den Latinſke Skole.	159
§. 2.	Hospitalet.	162
§. 3.	Raadhuuset.	164
§. 4.	Sattiges Huus.	164

Cap. 7.

Helsingøers Beskrivelse og Historie for Erici Pomerani Tid.

§. 1.	Naar først meldes om Stædet.	167
§. 2.	Stædets Historie.	173
§. 3.	Stadens og Egnens Beskrivelse i al den Tid.	185

Cap. 8.

Stadens Historie fra Aar 1423. til 1544.

§. 1.	Staden og Slottet (da kaldet Dre- trog eller Brogen) bygges, og By- ens Privilegier.	194
§. 2.	Dens Historie, da den brændes af Ly- bekkerne, indtages i Grævens Feyde, Reformationen fuldføres, &c.	201
§. 3.	Dens Beskrivelse i denne Tiid med Slottet og de Roman-Catholske Stif-	

Stiftelser saa vel i Byen, som uden
for og i Egnen. • • 216

Cap. 9.

Stadens Historie fra 1544. til 1660.

- §. 1. Kirker, Klosteret, Skolen, Raadshuset komme i Stand, ic. 227
- §. 2. Cronborg bygges og indvies. 240
- §. 3. Stadens Historie under Kong Christian 4. og Egnens Prydelse i den Tid. " " " 248
- §. 4. Slottet indtages af de Svenske, og Byens Tilstand og Opførsel imidlertid, samt en kort Beskrivelse over de Skaanske Stæder og Egne ved Sundet. " " " 262

Cap. 10.

Helsingørs Historie fra 1660. indtil vore Tider.

- §. 1. Den sættes i Stand, og dens Historie efter Krigen. " " " 295
- §. 2. Stadens og Egnens Anseelse i vore Tider. " " " 305

Cap. I.

Om

Helsingørs Navn og Grændser.

§. I.

Hvad den blev kaldet i forrige
Tider.

Det allerældste Navn, denne Egn eller Kant af Landet har havt, er, saa vidt Kænd erfares, det samme, som den nu har, nemlig Helsingør. Dette usagtet, saa har dog Byen, siden den blev en virkelig og ordentlig bebyggt Stad, havt i en temmelig Tid et andet Navn, som nu er gaaet af Brug, nemlig *Bræagen* eller *Dre-Brog*. Denne Forandring paa Navnene kommer derfor, at her have været 3 Slotte, hver for sig, som et Bævn eller Borg ved Sundet. De have ikke været paa en Tid; Men saa snart det eene er nedbrudt, er strax det andet bygt. Disse Slotte ere *Glynderborg*, *Dre-Brog* og
A Cron

Cronborg. Medens Flynderborg var i Flor, saa kaldtes Eanen og Byen Helsing=Øre. Saa længe Øre=Krog var Slottet, havde Byen meest det Navn Kraagen eller Øre=Krog. Siden Cronborg er bygt, er Byen alleneſte kaldet Helsingøer igien.

Endſkiønt det er bekiendt, at Flynderup aldrig har været Helsingøers Navn, og at det med Flynderborg=Slot hverken har ligget i Helsingøer, eller engang tæt derved, ſaa maa man ikke fiædes ved, at jeg melder noget om det, heſt ſiden Hiſtorierne viſe, at, hvad baa=de Øre=Krog har været, og, hvad Cronborg nu er ved Ørefund og for Helsingøers Ind=vaanere, det var Flynderborg i ſin Tid, og, da Øre=Krog blev bygt, blev Flynderborg ned=brudt, ſom en unyttig Bygning. Naar, af hvem og ved hvad Leylighed dette Slot førſt er bygt, derom har man ey endnu kundet naae nogen Eſterretning, uden at det har været fra gamle Eider af. Altsaa er det vanffeligt med Wiſhed at kunde ſige, hvoraf Slottet har ſit Navn. Dog ſynes det rimeligt, at det har ſaaet Navn af den overalt i Danmark bekiendte Fiſk, Flynder. Denne Fiſk, omendſkiønt den er almindelig, ſaa falder den dog paa viſſe Esteder meere end andre Esteder, enten i ſtorre Mængde eller af ſtørre Ypperlighed, og derfor fandt let have givet et Fiſker=Øye Navn.

Dg

Dg som denne Fisk er et af de nyttigste Slags i disse Lande, saa vil jeg give en Liste paa nogle Steder, der i Skrifter og ellers af den ere bekiendte. Arnt Bernsen siger i sin Dannemarskes og Norges frugtbare Herlighed, at i Hvetboe-Herred, 4 Miile langs Kusten falder to Gange om Aaret, nemlig om Vaaren og Efter-Aaret, saa stor Mængde af dette Slags Fiske, at de opstables af Indbyggerne Stakke-viis ved Strand-Kanten, og heele Wendesbyssel dermed bespises. Fra Skagen og Gladsstrand udføres mange Ladninger tørre Flyn-dre, som ere lige saa bekiendte paa den Indske Kust, som Nigiske eller og de Memelske og Heilske paa den Preussiske, om hvilke Kleinus taler i sin *Historia Piscium naturali*. Doct. Terpager i hans *Ripæ Cimbrica* skriver, at et Slags kaldes Riber-Flynder, fordi de fanges i Bester-Havet omkring Ribe. I Kierteminde-Fiord falder et Slags, som formedelst deres Storrelse og skionne Smag kaldes Kierteminde-Raadmænd. Da Dannemark har stor Belsignelse af sit Fiske-rie, saa finder man Stæder, som have Navn af det Slags Fiske, som falder der i særdeles Mængde. For Exempel: Skælskov har Navn af Skæl-Fiske, Aalborg af Aal, som falder i Mængde i Lim-Fiorden. Paa saadan Maade synes det rimeligst, at Flynderborg har faaet Navn; Thi just her i Egnen har i forrige Tider opholdt sig mange

Fiskere, ligesom og til deels endnu. I sær har man en Mængde af flade Fiske, som Glyndre, Zunger, Steenbidere, af hvilke de første igien enten ere Skrubber eller Sletter, det er Han eller Hun. Og som sielden her i disse Lande disse Slags Fiske, der ligne hinanden i Skikkelse, findes tillige saaledes, som her i Egnen, saa kand de let have givet et Fiske=Leve Navn. Skulde nogen synes, at den Mængde her salder for nærværende Tid, ikke er saa stor, at den kand have givet Navn til noget Stæd, da maa han vilde, at, i seld Mængden skal giøre det, da har man i hver Mandts Tid Exempler paa, hvorledes et Slags Fiske kand tilholde sig et Sted, i en Tid meere end en anden. Og seer man, at Fiskeriet i Dresund har i forrige Tider været anseeligt, frem for det nu er.

At ikke noget skal forglemmes, maae med saa Ord meldes om de Ord og Stavelser, som saa almindeligen legges i Enden til Danske Stæders Navne. Drup i Dansken er det samme som Dorff i Tysken, og ende allene Landsbyers Navne, undtagen i Skanderup og Slangerup, hvilke have beholdt samme Navne, siden de ere blyenne Riobstæder, som de havde før, medens de vare Landsbyer. Borg derimod legges til Slotters og Herregaardes Navne, naar samme enten have i forrige Tider været, i det ringeste paa nogen Maade besæftede, eller

og

og nu Land være en Residence for en høy Familie; Som Calundborg, nogle Stæder af det Navn Soborg, Tersborg ved Thistæd, Dronningborg ved Randers, Zaarneborg ved Korsøer, Fonsborg ved Middelfart, hvilke alle i forrige Tider have været befæstede. Fra de nyere Tider ere Christianssæde i Holland, som før kaldtes Christiansborg, men maatte forandre Navnet, da Christiansborg i Kiøbenhavn fik Navn, Conradsborg et Friherreligt Sæde ved Ringsted, for Siorup kaldet, Brabøsborg i Syn, Daaesborg som nu er Lindenborg i Fylsland. Dette gamle Ord vil nogle leede fra det Grædske *Νύργος*, og *Buchananus*, naar han beskriver de Dancks Fæstning i Skotland, giver saadan Beskrivelse paa det Ord *Borg*, *Rer. Scotticarum libr. 6. pag. 203. Arx, quod opportuno loco sita esset, valide munita, ex Peninsula, admissio per angustas fauces mari, insula facta, Danico nomine Burgus appellata.* Herfra undtages *Borg* i Saaborg, som skal betegne Borgere, og *Borg* i Viborg, som skal være det samme som *Biorg* eller *Bierg*; Thi *Viborg* kaldtes i gamle Dage *Webjorg*, ikke af den Danske Skjold-Møe *Weibo*, men af *We*, *Sanctus* og *Biorg* Mons, og betegnede et Offrings *Bierg*. Saa vidt om Navnet *Flynderborg*.

Stad Byen i sig selv angaaer, da har den havt sit nu brugelige Navn, imedens *Flynder-*

borg var Slottet; Men da den fik Stads-Ret, blev den kaldet Kraagen eller Dre-Krog, ligesom og Slottet, hvilket Navn den beholdt i Fleng med Helsingøer indtil den Tid, at Cronborg blev bygt. Det kand være, at Stædet blev kaldet Kraagen, førend den fik Stads-Ret, og det af Situationen, men det er mig ikke bekiendt. Ellers kand man let satte Oprindelse til disse Navne; Thi Byen og Slottet ligger paa, eller udgjør en Vinkel, et Hjørne eller Krog af Landet imellem Sundet og Tattegat. En Kraag er det Stykke af et Land, som løber ud i Søen i Skikkelse som et Hjørne af et firkantet Bord, eller som en ret Vinkel. Ligesledes naar Søen i samme Skikkelse gaar ind i et Land, da kaldes det og en Kraag i vort Sprog, saasom Dragsholms Kraag imellem Risnæs og Ods-Herred. Stevns Krog nord for Mols og Grenaae. Der er et gammelt Dansk Ord, som bemærker intet andet end *Litus arenosum*, saaledes forklarer Resenius det udi sit *Atlante Danicæ*. Det er: En lav Strands-Bred, som er sandig nogenledes i Skikkelse som et Dre, hvorfors man paa saadan Land-Kant gjør Forskiæl undertiden imellem Dret og Leppe eller Lappen. Mange Stæder legges Dre til i Enden, saasom Ebbeløstes Dret, Gedsoer paa Falster, Fønsoer i Fyn. Saaledes kand man af adskillige Stæder, naar baade deres Navne og Situation betragtes, lære at forstaae

ad

adskillige Geographiske Terminos i vor Danske Sprog, saasom Odde, Lappminde, Biig, Horn e. gr. Odde i Odds-Herred, Glad-Lep ved Vester Hav, Dragsminde i Lolland, Norsminde 2 Miile fra Narhuus. Saa snart Dre-Krog blev nedbrudt og Cronborg blev byggt, saa har man siden ikke hort eller forstaaet det Navn Kraagen, men allene kaldet Byen Helsingøer, hvilket er Byens ældste og værende Navn.

S. 2.

Om det Navn Helsingøer, dets Oprindelse og Ælde.

Fornemmelig bør meldes om dette Navn Helsingøer; Men om dets Oprindelse Hayes adskillige Meeninger. Iblant dem, som have skrevet noget herom, ere: Pontanus i sin *Chorographia Danica*, og Resenius in *Atlante*. Den sidste gjør Forskiel imellem de meere og mindre rimelige Meeninger. Iblant de Gissuinger, som Resenius holder for trolige, er og denne, at Stædet skulde have Navn af Ekibenes Hilsning for det her værende Slot; Men da Saxo taler alt i sin Tid om dette Stæd, og kalder det udtrykkeligen Helsingøer med disse Ord: Den Strandbred i Siælland, som har Navn af den Bye Elsinga; Hvilket Elsinga maae endelig være Helsingborg, saa seer man deraf, at Stædet havde samme Navn længe førend den blev

til en Stad, stutteligst af den tvært oven for liggende gamle Stad Helsingborg, og Navnet da har været til, førend man her vidste af nogen Hilsning og Saluteren at sige. Derimod taler Resenius fornemmelig om en Nation udi Norden, kaldet de Helsingier, af hvilken dette Stæds Navn har sin Oprindelse. Hvilken Meening frem for alle bør antages. Og vor i de Danske Antiquiteter saa bekiendte og berømmelige Professor Vadskier siger i sin Fortale til Hr. Frises i Helsingø, hans udgivne Vers uden nogen Condition, udtryffeligt, at Helsingøer har Navn af Helsingierne, en Nordisk Nation. Pontanus iligemaade melder ved samme Lejlighed, at de Helsingier og Hillevioner, som Plinius har skrevet om, er et Folk. Siden de Hillevioner har boet her i Egnen, og var i gamle Tider et anseeligt Folk i Norden, vil jeg skrive noget om samme. I dette Capittel om deres Grændser, og hvad Tid de florerede paa. Paa et andet Sted skal handles om deres Handel og anden Anseelse. Og paa det tillige kand sees, med hvad Grund meenes, at Helsingøer har Navn af denne berømte Nation, saa vil jeg afhandle 3 smaa Ting: 1.) At Plinii Hillevioner ere intet andet end de Helsingier, i Henseende til Navnets Bemærkelse. 2.) At Helsingborg ligger just der, hvor de Hillevioners Landskab var. 3.) At dette Folk har været bekiendt og floreret paa samme Tid, som Helsingborg først er bleven bekiendt. 1.

I. At de Navne *Hillevoner* og *Helsingier* have en Bemærkelse. Dette maa viides, siden *Helsingborg* egentlig synes ikke at have Navn af *Hillevioner*, men af *Helsingier*. Hvert af disse ere sammensatte af tvende Stamme-Ord, *Hel* udi begge, men *Jinger* i det ene, og *Voner* i det andet. Hvad Uligheden er angaaende ende udi det tilfælles Stamme-Ord, nemlig *Hel* og *Hillevi* eller *Hille*, da er den ikke af nogen Betydning, helst, naar man betænker, at en Fremmed og af andet Eprog har skrevet det sidste, og har da gjerne bildet dreje Ordet efter som det best kunde falde i Lyden i hans eget Eprog. Derimod have de tvende sidste Ord i *Helsingier* og *Hillevioner* en Liighed med hinanden udi Bemærkelsen; Thi *Voner* og *Jinger* ere tvende gamle Danske Ord, som bruges undertiden om et og det samme. *Vaane* er et gammelt Ord, og gaaet af Brug, ligesom adskillige andre Danske Ord: F. e. *Jeth*, hvorfra det Ord, *forjætte*, nedstammer, og bruges ikke nu, men findes i *Jerteans Postilsen*, hvor det bemærker et *Lofte*. *Bynde*, hvoraf kommer *forklynde*, staaer i *Marix Psalter*, og s. v. *Vaane*, bemærker at *boe*, og deraf kommer *Vaaning*, en *Boelig*, *Indvaanere*, en *Indbyggere*. Af de gamle *Skriventere* seer man, at det er lagt til adskillige *Nationers Navne*, f. e. *Vigevones*, *Ingevones*, *Istevones*, *ic*. *Jinger* er og et gammelt Ord, og

for Bellidenheds Skyld heder, naar det sammensættes med andre Ord, snart Inger, snart Unger, men, naar det udgior et Ord for sig selv, er det Unger. Dette Unger bruges nu omstunder alleene om de umælende Creaturers Affodninger. Men i forrige Tider havde Ordet en langt vidtløftigere Bemærkelse, da man brugte det ikke allene i vigtige Nationers Navne, s. e. Tulinger, Jomsvikunger, o. s. v. Men endog om Kongelige Familier, Prindsler, og Thronfølgere, saaledes blev Kong Skiolds Efterkommere kaldede Skioldunger. Paa samme Maader bruges det ey allene i de Danske Nglinger af Ingy 2: Odin, Knuthlinger af Kong Knud den store, men endog udi Carolinger af Kæyser Carl den store, de Franskes Mærovinger og de Svenskes Folkunger. Herved falder jeg paa, at det Danske Døbes Navn Ingerborg, skal være saa meget som Ungersborg, det er en god og trofast Børnemoder. Dette Unger legges nu omstunder til Folkets Navne, ligesom Baaner fordem, og betegner en Indvaanere. Det bruges i Flæng med Boe og er, hvilke naar de sammensættes med Landes Navne betegne en Beboere af det Land, saasom: Eigesaavel, som man siger Harboer, Helleboer, Anboer, Bornholmer, saa siger man og Amringer, Sampfinger, Torfinger, 2c. Man finder hos *Dominic. Marium Nigrum* en Venetianer i hans *Geographiæ Coma*

Commentar. II. Disse Ord: *In regiuncula Helandia dicta, civitas est Helsingborg & Oppidum Vescum, & sub Helandino agro campus est, quæ Dacia appellatur a Daciis, qui Chersonesum his terris vicinum incolunt, prærepta ac denominata in iis Landescorne, civitas, sub qua territorium illud est, Barbari Scaniam vocant, priscum vocabulum licet corruptum servans.* Jeg vil overlætte dem, at Læseren kand fatte, hvorledes en Venetianer paa den Tid har vidst at beskrive en Nordisk Province: „ I det lille „ Landskab, som kaldes Heland, er den Stad „ Helsingborg og Vescum (Væ) en Bye, og næst „ ved (eller under) det Helandske Gebet er en „ Egn, som kaldes Dacia af de Danske, som be- „ boe den halve De, der ligger næst ved disse „ Lande, hvor Landescorne ligger, der er en „ Stad (prærepta ac denominata) hvorunder horer „ den Province, som Barbarerne kalde Sko- „ ne, og beholder det gamle Navn, endskiont „ (ved Tiden) noget forandret.„ Da disse Ord bleve udskrevne, blev ikke erindret at efter- sørke, om Autor ikke her har confunderet Halsland med Heland, og derfor tør jeg ikke melde noget om, at dette Stæd kunde vise, at denne Deel af Skone er kaldet Heland. Men, har Skone virkelig havt det Navn Helland, saa kand for Bellhdenheds skyld Nationen lige saavel kaldes Helsing, som Hilleboer. Nok er det, at de Helsing, som i vor Danske Historie omtales, kand gierne være Plinii Hilleboer,

ner, i Henseende til Navnets Bemærkelse, og naar jeg tager vover eller inger fra Navnene, maa Landet være kaldet Hølland, eller saa ongefær.

At Helsingborg har Navn af de Hillebøner, sluttet og deraf, at de 2.) just have boet i disse Egne, hvor Helsingborg ligger. Til at aftegne de Hillebønners Landskab, kunde vel synes sikkerst, først at anføre Plinii Afridsning paa Grændserne og Strandkanten af Europa, dernæst at forklare dem, at enhver kunde see Meningen. Men da dette ville blive noget vidtsløstigt, og altsaa for nogle fiedsommeligt, vil jeg allene henvise den skionsomme og curieuse Læseren til Plinii Ord i hans *Historia Naturali Lib. 4. Cap. 13.* og derhos giøre trende Anmærkninger, nemlig: 1.) Maae den, som vil skionne paa Plinii Ord, have nogen Indsigt paa Land-Kortene; Thi ellers blive de mørke og uforstaaelige. 2.) Maa man ikke reent forfaste Plinii Beskrivelse, fordi den gaaer feyl paa sine Steder; Thi man merker dog, at Plinius har gjort sig al Umage for at optegne Søe-Kanten rundt om Europa, og derudi virkelig fremført noget nogenlunde accurat. Han har paa ommeldte Sted deelt Europæ yderste Kanter i 3 Deele. Mogle vare saa bekiendte paa hans Tid, at han synes ikke at ville melde noget om dem, hvilke ere Kusterne omtrent
fra

fra det berømt *Promontorium Cimbrorum* indtil *Gades*, og derfra igien langs det Middellandske Hav ic. Noogle Kuster vare ham meget ubekjendte, nemlig Kanterne og Kusterne fra de Riphæiske Berge om Nord-Cap langs Finmarken og den Bestre Side af Norge. Hvor kort og vanskelig denne Efterretning synes, saa maae man dog undre sig, hvordan disse Egne kunde være ham saa bekjendte, som de ere, f. e. han næl-der om det hvide Hav og Jis-Havet ic. Men de Kanter fra Lindesnes i Norge ungesær og langs igiennem Øster-Søen, indtil han kommer noget forbi *Promontorium Cimbrorum*, lover han at sige noget vissere om, siden de ere meere bekjendte. Det maae man og tilstaae ham, at saa vidt har han naaet, at man kand see Grændserne, hvor de Hillebøner have boet; Thi hans Beskrivelse over Søe-Kanterne stemmer gandske overeens med disse Landes Situation ved Øster-Søen. Den 3die Anmærkning man maae gjøre, førend man tager fat paa Plinii Ord, er, at han ordentlig beskriver Land-Kanterne af Europa, ligesom de ligge efter hverandre, og det fra det sorte Hav af, indtil *Gades*, Norden om. Saa man altid maae forestille sig Egnene at ligge, som Plinius har sat dem. F. e. naar jeg vilde sige, at *Oona*, *Baltia* &c. hvorom han taler, vare Sædland og Fyn, saa gaaer jeg fra det Maal, som han siger til, da jeg forfølger ikke Grændserne ordent-

lig,

lig, hvorfore man faaer at lade *Oonas* og *Baltiam* være ubekjendte Navne paa Stæder, som ligge langt borte fra Fyn eller Sædland, nemlig Norden for det Cimbriske Promontorium. Et Prøve-Tegn sætter *Plinius* foran, hvorefter man og Land prøve, om man har vigeet fra hans Meening, nemlig, derfom det ommeldte Land kommer til at ligge paa høyre Haand; Thi *Plinius* siger sig i Beskrivelsen altid at have landet paa venstre Haand, hvilket følger ligesaa nødvendigt for ham, som det endelig maae være for en, der seiler fra *Archangel* til *Kiøbenhavn*, at han maae have Landningen paa venstre Haand; Thi at skulle see Land-Kysten paa høyre Haand, var det vist nok, at han havde taget fejl. *Plinius* med sine Ord om *Euro-pæ* Grændser gjør just selvsamme Tour, og derfor maae man i at forklare dem, holde sig dens Regel efterrettelig. Enhver, som nu har Evne og Lust til selv at eftersee, hvor de *Hille-voner* efter *Plinii* Beretning boede, seer letteligen, naar han i agttager de anførte Anmærkninger, at de ingen anden Kant har beboet end den i *Skone* og ved *Sundet*. Grændserne til de *Hillevoners* Landskab bliver altsaa disse: Mod Norden er *Halland*, som *Plinius* ey kender til, og holder enten gandske eller til endeel for et Sund. Dette Sund har skillet det fra den Deel af *Norge*, som kaldes *Braen*. Osten for var den øvrige Deel af *Scandinavia*.

Sønden for var det Hav, hvorover man se-
ler til Weichsel = Strømmen, de Sarmatiske
og Vendiske Kuster, hvilket er Øster = Søen.
Mod Vesten er det Sund, som skiller Scan-
dinavien fra de andre Eodaniske Der, som er
Øre = Sund.

Ingen af gamle Skribentere giver tydelige-
re Underretning derom. Tacitus taler om de
Helusier, som skal være samme Nation. Pto-
lomæus, naar han beskriver Skandien, siger,
at mod Norden boede de Leuoner, hvilke nok
kand være de Hillevioner. Denne Beskrivel-
se hindrer ikke; Thi det kand være rimeligt, at
der kand ligesaavel da have boet tvende Nati-
oner af lige Navn paa denne De, som der dog
paa samme Stæder i disse Lande findes endnu
lige Navne, hvor Ptolomæus sætter de Leuo-
ner, der er nu en Province, Helsingeland kal-
det, og hvor Plinius sætter de Hillevioner, der
er Helsingborg. Det kand være troligt, at de
Hillevioner og Leuoner eller de Helsinger mod
Norden, og de Helsinger i Skone kand have
været en Nation af Forstningen, men siden
ere ved deres Migrationer, som ofte i de Da-
ge skeede, tvende langt fra hinanden liggende
Lande besatte med et Folk. Lige Exempler ha-
ves flere Stæder: Vendsyssel beboes af de
Vender, Vendelboer eller Bandaler, de Ven-
der ved Øster = Søen i Sydskland ere og be-
kiend

fiendte. Der ere de Angler i Sønder-
 Jysland, og Engeland har Navn af dem. Franci
 af den Frankoniske Cirkul i Tydskland, og Frans-
 kerige. De Cimbrer og Cimmerier. Fleere
 Exempler derpaa kunde gives, at et Folk ved
 dets Migrationer og Colonier have beboet tvende
 Lande, hvilke tvende Lande have næsten ders-
 for haabt et Navn. Af *Ammiano* kaldes de Heilli.
 Med hvad Grund at *Althammer* Land sætte den-
 ne Nation paa Bornholm, veed jeg ikke. Mees-
 re underligt synes det, at *Willichius* sætter dem
 paa Heil ved Danskig. *Ortelius* gjør bedre,
 som holder for, at de skal være det Folk, som
 nu kaldes Dalekarlene, og siden der meldes
 om de Sevoniske Bierge i *Plinii* Beskrivelse,
 holdes for, at Hillevonerne havde Navn af
 det, at de boede ved Hældingen af Bierge.
 Men de Sevoniske Bierge maatte fornødent-
 lig sees ved Søen, siden de laae oven for, og
 som en halv Maane om den Eudaniske Buat,
 hvilket ikke passer sig paa Dalekarleland. De
 Sevoniske Bierge laae og allene i Bigevoners-
 nes Land, og kom ikke Hillevonerne ved. Det
 var og ikke *Plinii* Tanker, at de skulle boe paa
 Hældingen af disse Bierge, siden han siger, at
 de boede paa Scandinavia, som efter hans
 Tanker var en De, og folgelig skilt fra de Se-
 voniske Bierge, der laae i Bigevonernes Land.
 Dog har han ret deri, at de Leuoner hos *Pro-
 lomæum* laae derhos. Derimod holder jeg
 meest

meeft med Johannes Harduinus en Jesuit, som efter Ludovici 14. Befaling har udgivet *Plinii Historiam naturalem* til Nytte for Dauphin, og ved sine Noter givet den stor Oplysning. I samme sin Anmerkning holder han for, at de Hellevoner have beboet den Deel af Scandinavia, som var nærmest de Romere, og snarest kunde være dem bekiendt, hvilken Deel fornodentlig er Skaane. *Promontorium Rubens* hos Plinium kaldes han Nord-Cap, og de Sevonske Bierge beskriver han at strække sig i Skikkelse af en halv Maane fra det hviide Hav til det Cimbriske Promontorium, ic. Siden da Plinii Beskrivelse over Hillevionernes Land passer sig aldeles med de Skaanske Kuster, i det ringeste saa vidt de ligge ved Sundet og i den Egn, hvor Helsingborg nu er, saa er det troeligt, at den har Navn af dens og Landets Indbyggere.

Det 3die, som jeg vilde vise, er, at Helsingborg er bygt og bekiendt først paa den Tid, da de Hillevoner florerede. Naar og ved hvad Lejlighed denne Nation har sat sine Grændser her, kand langt fra ikke med nogen Visshed siges. Vel kunde der raisoneres saa hen nogle Blade om adskilligt, som f. e. Om denne Nation har boet her, siden Folkenes første Fastsættelse i visse Lande. Om den kand have sin Oprindelse fra de Vsterlandiske Nationer, eller Israelliter, og om

Daane ide Helleboners Navn kand have Oprindelse af det Hebraiske *Banah*, og i fald saa er, om det med flere Ord kand bevises eller gøres rimeligt, at her have været Hebraiske Colonier. Eller om de kand have første Oprindelse fra de Græker, som ere komne her ind med Odin, siden den Stavelse *Hel* lyder noget Græsk. Hvor meget jeg end vilde gjøre mig Umage for at forklare og besvare disse og flere Spørsmaaele af sliq Beskaffenhed, kunde jeg dog ingen vis og tilforladelig Esterretning give derom. Men saa meget seer man, at Plinius har vel kiendt denne Nation i sin Tid, og gjør saadan Beskrivelse om den, som den kunde være frem for de omliggende de Romere og Græker bekiendte. Plinius levede og særdeles blev berømt under de Romerske Keysere Vespasiano og Tito, hvoraf man seer, at denne Nation i sær har floreret ved Christi Tider. Paa samme Tid er efter almindelig Sagn og Helsingborg bygt. Siden Helsingborg ligger i det Landskab, hvor de Helleboner eller Helsinginger boede, og er bygt paa en Tid, da samme Nation i sær florerede, saa maa man billigen slutte, at Helsingborg har Navn af samme, og betegner de Hilleboners Hoved = Fæstning eller Stad. At Cayo i sin Tid maa ikke have været langt fra samme Mening, sees deraf, at han taler om *Urbe Helsingorum*, Neder Syd i hans Anmerkninger over de 200 Danske Kiempe. Buser 4. Part No. 5.

og andre med ham, vil meene, at Helsingøer, Helsingborg og Helsingeland skal have Navn af den i Norden bekiendte Tove Helsing, men den Meening reyser sig nok af den Lighed, der er paa Navnene, og holder jeg for, at han snarere har Navn af et af disse Stæder. De Hillevoner vare bekiendte, førend han blev til; Thi de Hillevoner vare ved Christi Tid, da det Danske Rige nylig var stiftet, og fra den Tid begynder man først at skrive noget troeligt.

Det skulde synes for meget at melde noget om de Helsingers Navn og Oprindelsen dertil, dersom jeg derved ikke havde Lejlighed at fremsøre et og andet, som dog kunde være curieux, og som jeg veed, at nogle end og Væstimerede vil le gierne læse.

Det gielder her kun om det første Stamme Ord, hvoraf Helsingerne eller Hillevonerne ere sammensatte, og hvad der har givet Anledning til, at dette Folk deraf har faaet Navn. Og da leder man efter Oprindelsen i de Ord: Hald, Hældning, Holde, Hælde, Hellepont, Hals, Hilde og Hel. At Hald og Hældning, det er enten af Klipper eller af Hældningen paa Bierge veed jeg ikke, om Land staae ved Magt, naar man ligner de andre Slutninger med denne. Skaane er jævn og slet, som en Eng, næsten heele Landet igiennem, naar undtages, at en

Deel af Strand-Kanterne ere noget høye. Dog fand denne Meening i Hast antages; dersom man vil tænke, at den store Klippe Kullen skulde have givet dette Land Navn, eller de paa grændsende andre Svenske Provincer, der ere høye og biergefulde, fra hvilke Skaane nedfylder som en jævn Man, eller Halland, som baa- de i Henseende til, hvordan det skrives, saa og til Situationen, fand have Navn af en Klippe, fand være et Stykke af de Hilleboners Land, og er da meere antageligt, end at det skulde saa kaldes af Holde eller Hælde. Af Holde, fordi Skibene anholdes for at betale Fuld, eller af Hælde, fordi Vandet formedelst Sundets Snæverhed gaaer med saa sterk en Fart, at det ligesom hældes eller væltes af et Kar i et andet. Disse Gissninger anføres af Resenio i hans *Atlante*: Ligesom og at Helsinges Navn skal komme af Hellepont. Vist er det, at Øresund nogenlunde ligner det Grædske Hellepont, og har nogle derfor kaldet Øresund *Hellepontus Danica*. De Græker ere da indkomne her under Odins Anførsel. Men naar jeg meget vil tale om de Græker, gaaer det nok til, som med Hebræerne, og det kommer kun til at beroe paa noale Grædske Ord, f. e. Magle, hvilket skal være Grædk, og legges i Enden paa en Deel Siættandske Landsbyers Navne, betegner stor, og imodsættes en mindre Bye af samme Navn til Forskiel, f. e. Herlumagle, Steenmagle,
 Kg-

Eggiglevmagle, Eggiglevlille, 2c. Meere rimelig falder den Meening, at Navnet skal have Oprindelse af en Hals, fordi Vandet imellem Kullen og Siælland har nogenledes Ligning med en Hals. Og er det almindeligt, at Stæder have Navn af Vandets eller Landets Skikkelse. Paa Landkortet seer man lige for Kullen, hen imod Jise-Fiorden, aftegnet et Næs, kaldet Halsnæs, hvor uden Tvivl i gamle Dage har staaet det i Historien omtalte Slot Halsnæs, hvilket gierne kand have Navn af denne Hals. I ældre Skrifter skrives Helsingborg ofte Halsenborg, i sær kalder Adamus Bremensis det Halsenborg, dog kand man ikke meget gjøre sig nogen fast Slutning om, hvad en udenlandsk Skribent kalder det, og de Gamle have foruden Helsingborg og kaldet den Helsenborg, 2c. Imidlertid vil man og have, at Plinius Helleboner skal være det samme, som Halssevoner. Det kand være lige saa rimeligt, som det synes troeligt, at Biebonerne saa kaldtes, fordi de beboede Kanten om Bigen i Norge.

I gamle Dage var det Skik, at Hedningerne kaldte deres Stæder efter Guderne, den Gud i sær, som havde vist noget sært imod et Stæd, s. e. Efter den store Danskes Afgud Tor, eller den Danske Jupiter, have Torup ved Jise-Fiorden i Siælland, Torlundemagle ved Roeskilde, Torslev en Mil fra Hobroe, og Torsag-

ger en stor Landsbye imellem Ebbeltoft og Aarhus. som siges at have været tilforn en **Goethes** Sted, siønt det dertil opgaaende Riveer er nu gaaet optørret, faaet Navn.

U; Odin de Dancks Mercurius eller rette re Mars, under hvilket Navn og Solen skal være dyrket, har Odense i Fyen og Onsilde Herred i Jylland Navn. Af Thy: Fisa har Thissvælde i Siælland Navn. Kallundborg hedte tilforn Hervig, og synes da at have Navn af den Gudinde Hertthe, som fra hendes Boelig udi Hertthedalen ved Ledreborg gjorde sine Besøggelser til omliggende Lande. Naar hun skulde til Jylland, faldt Veyen beqvemest fra Hervig af, saa Hervig var det Stæd, hvor hun droeg fra udaf Landet, og til hvilket hun kom tilbage, hvilket derover haver nok faaet dette Navn. Den Plads i Jylland, som hun har søgt til, har mueligt været Mols, deels som den nærmeste, deels som den beqvemeste, efter som denne Halvde er biergesuld, og tilforn haver været begroet med de tykkeste Ekove. De omværende Nationer have da forsamlet sig baa de for at afgjøre deres Gudsdyrkelse, saa og for at forrette deres indbyrdes Handeler, hvilken Forsamling kand have givet Anledning til det Navn, som samme lille Province har, at den kaldes Maals, der efter gammel Dansk betegner en Tale. At komme til Maals, er, at komme

me sammen at afgjøre noget mundtlig. Saa man har ved den Tid, da Gudinden har besøgt Jylland, raabt paa, at man vilde, naar hun ankom, komme til Maals om den eller den Sag, og deraf har Landet siden beholdt det Navn Mols. Ligesom da andre Stæder her i Riget have Navn af Guder og Gudinder, saa fandt man og give denne Stad Helsingør den Ære at have Navn af en Guld eller Gudinde. En af de Asiatiske Gudinder var en ved Navn Hildi, som stoed de Stridende bi udi Krigen. Med denne Gudindes Navn synes saa vel de Tydskes Hæder skinnende, som de Danstes Huld eller troefast at have nogen Forvantkab. Udskillige Navne og Ord have Oprindelse fra denne Hildi. Den af sin Regierings utroelige Langvarighed i Danmark bekiendte Konge Harald Hilditann holdes af nogle for at have faaet det Navn af en skinnende Land, som han havde i Munden, hvilken Hildi den Gudinde for Krig havde givet ham til Tegn paa hendes Bistand i Krigen, skjønt andre have andre Mæeninger derom. Det besynderlige Lægedoms Eræe Hylde, som i sær udi Danmark er bekiendt, og der synes at have ret hjem, har Navn af denne Gudinde, eller af Hildi, en Lægedoms Gudinde, som med sine Geister eller Under-Gudinder har sin Boelig under samme Eræe, i hvor som det findes, har skienket Indbyggerne dette Eræe, og taalder ikke, at det vanhelliges og mis-

bruges. Fra gamle Tider af finder man, at de Danske have elsket og æret Hyliden, plantet den ved deres Muure, Bagerovne, i snævre Stæder imellem Beggene, og Gærder eller Muure. Det er en urygkelig Hedensk Levning, som findes endnu hos den overtroiske Almue, at de tilbede den Gudinde Hildi, førend de tager noget af Hyliden, med denne Bøn: O! Hilde Moder, Hilde Moder, lad mig tage noget af din Huld, saa vil jeg lade dig tage noget af mit igien. Dette igientages tre Gange, forseer man sig herudi, bliver man straffet. Hvilken Hedenske Overtroe har reyst sig af dette Træes besynderlige Kraft, da Roden, Marven, Barken, Blomster, Spiire og Bær, hver for sig bruges til Huus=Raad over heele Landet. Og agtes derfor dette Træe her i Landet, ligesaa høyt, som Citron=Træer, eller de Mala aurea, hvoraf heele Meer i andre Lande besættes. De Stæder i Landet, som kaldes Lillested, eller Hyldestæd, holdes for at have Navn enten af dette Træe eller dette Træes Beskiermere Gudinden. Den Stad Hildesheim i Tyskland holdes for at have paa samme Maate Navn, og skal være Hildeshiem. Det Danske Døbe=Navn Hyldeborg kand kandskee nedstamme fra det Navn Hildi. Det som kunde nu give Anledning til at derivere Helsingøers Navn fra denne Gudinde, er, at de Nordiske Nationer pleyede udi Hedenske Tider at samles i Sundet
for

for med hinanden at holde Søe-Slag, hvor man da har dyrket denne Gudinde for Krigen, at hun skulde gjøre Bistand. Kusterne paa begge Sider ere behagelige, saa at en Gudinde, der befordrede de Stridendes og Udmattedes Sundhed og Bederqvælgelse, der kunde siges at boe. Herved ligger og 3 Mile ind i Landet den Lands Stad Zillerød, som i gamle Dage er kaldet Hilderuth, og ligeledes siges at have Navn af den her i Egnen værende Gudinde Hildi, hvor hun mueligen kand have havt sit Tempel. Jeg tænker det, efter som Papisterne her siden har bygt et Kloster en Helgen til Ære, som blev kaldet *S. Thomæ ad Paracletum*; Thi det var deres Skik, paa det Almuen, som holdte sig til deres Forsædres Hedenske Superstitioner, og derfor paa nogle Stæder i sær øvede deres Afguderie, kunde overtales til at hængse ved dem, og dyrke i Gudernes Sted, enten Helgene eller og Gud selv paa en uanstændig Maade, de da gjorde de Stæder paa nye høyt agtede hos Folket, ved at gibe Stæderne Navne efter Helgene, tillegge disse Helgene nogle Mirakler, og forandre lit i de Afgudiske Ceremonier, hvorved Afguderiet i sig selv blev det samme, men Navnene bleve forandrede. Herpaa kand gives Exempler nok i alle Land. I Rom blev Jupiters Billede dyrket ligesaa fuldt i Christenhedens Tid, som før i Hedenskabet, men med den Forandring: Man satte i Haanden nogle Røgler i

Steden for Lyn = Jld, og kaldte saa Billedet St. Peder med Nøglen. Saa Forskiællen paa de Slags Christne og Hedningene bestaaer deri, at hine tilbede Stytten, naar der er to Nøgler i Haanden, men disse tilbede Stytten, naar der var Lynets Billede i Haanden. Hine kalde Billedet Apostelen St. Peder, men disse Jupiter; Hedningene tilbede mange, de Catholske og, men Forskiællen bestaaer deri, at Hedningene kalde deres Guder, og de Christne derimod deres Helgene. Ceremonierne og Dorkelsens Maade kommer ud paa et.

Mig synes endnu bedre om den Meening, at Helsingerne skal have Navn af en anden underjordisk Gudinde, *Hel*, de Danstes *Proserpina*, en græffelig Gestalt, ikke Døden selv, men Dødens visse Forbud, om hvilken fand sees i *Edda Mythol.* 28. og *Keyser. Antiqv. Septent. Sect. II. c. 2. §. 21.* Denne *Hel* er endnu bekiendt hos Almuen, som siger, at den i Vest og svage Tider omrider paa en trebeenet Hest, givende Forvarsel for dem, som skulle døe. Det Ord *Hel* er *Primitivum* i mange Danske Ord, s. e. *Helspetter*, *Helvede* eller *Hels Jdebrand*, af *Hel* og *Ved*, 2: *Brænde*, *Helsot*, et Menneskes Sygdom, hvoraf han døer: Hellig Land have Navn af *Hel* paa denne Maade: De første Christne her til Landts have formedelst deres fræfste Levnet og Landstee slette Anseelse været Hedningene

ningene saa bederstyggelige, at de have kaldet dem lige Hel, eller Hellige. Helgen skal da være saa meget som en Helgens Gaa eller Geist, og bemerker da gjerne afdøde Helgene. Ordet Fand og betegne de Geister, over hvilke Hel fand have noget at sige. Det er ellers artigt, at man kalder en gammel Hest, som duer intet til andet end at skydes, en gammel Helmis; Det synes, at de hos de Danske saa tit omtalte Elle-Røner, Elle-Folk, og Elle-Mænd og Fruer, som Bønder endnu sige at boe ved Strand-Kanten og omkring i Skovene under Elle-Træerne, have nogen Forvantskab med Hel. Dette Spøgelse har fra gamle Dage af sat Almueen i stor Frygt. I sær veed overtroiske Folk nok at fortælle, hvorledes at Elle-Folk har gjort, at mange Skibe ere forulykkede. Naar man legger Merke til alt, som med Bished fortælles allevegne, helst ved Søe-Kanten, om Hel og Elle-Folk, saa har jeg gjort mig den Tanke, at samme Spøgelse have ikke været andet end Mennesker, der have opoffret sig til Søe-Røveriet. At Danmark fra gamle Tider af har været fyldt med mange Søe-Røvere, er saa bekiendt, at videre derom ey tør mieldes, at man har brugt adskillige Puds til med Sikkerhed at ove sliq Haandværk, er og let at slutte. Disse Søe-Røvere fand gjerne have været af Landets Inbyggere, som paa bequemme Stæder have ageret Spøgelse, og under Skin af Spø-

gelse

gelse have giort Rov og Mord med Sikkerhed ; Thi naar det største Røveri var fuldført , har Røverne selv fortalt hver Mand , hvorledes Zel varede for og Alle-Folkene opvakte saadan Uveyr , at Skibet forgik og ingen blev frelst , hvilket ingen har af Overtroe hverken tvivlet paa eller undersøgt : Men naar man undersøger Sandheden selv , saa maae man spørge , hvo har fortalt det , at Alle-Kongen havde forvoldt saadant Skibbrud ? Ingen har ladet nogen det viide , uden nogle af samme Skib , hvilke siges gierne alle at være omkomne , eller og Alle-Kongen selv , hvilken best maatte viide denne Handel . Let kand man forestille sig , at Søe-Røverne have udsøgt sig saadanne Pladser at besøge , hvorfra de kunde have god eller frie Udsigt over Søen , hvorfra de lettest uden Fare kunde drage ud i Søen med deres Skibe eller Baa-de , nemlig , hvor den største Fart skeede , hvor Bierge , Skove og Morader vare for Haanden , hvor de kunde des lettere være i Sikkerhed . Saadanne tvende Røver-Egne synes mig at have været ved Nordre Side af de Sundede , der foreene Øster-Søen med Cattegat . Det eene ved Belt paa den Jydske Kust , nemlig det bekiendte Promontorium , som imellem Ebbeltoft og Arthuis gaaer ud i Belt fra Mols-Landet af , hvis Navn er Helnæs , man vil ellers kalde det Helgenæs enten af en Næsse Konge Helgo , eller af et Slag , som er holdet her
med

med de første Christne, med hvad Grund det første siges, veed jeg ikke, det andet kand ikke være. Men da her i forrige Dage taltes paa det Næs deels om Evgæller af dette Slags, deels om Røverierne, og heele Næsset er biergesfuld, har i forrige Tider været begroet med tykke Skove, ja imod den yderste Spidse ligger et af de største Bierge, Elmanstbierg kaldet, som er høyt, steylt og flak oven paa, hvorfra sees ud over Belt de omliggende Kuster og Eylænder, samt de her sejlende Fartøyer, saa er det rimeligt, at Helnæs har Navn af Hel, og Dret ved Ebbeltoft, Elsøer af El eller Hel, og det her liggende Enland, der af Naturen er fast, har Navnet af Hel, og betegner saa meget som Helhiem, som Jyderne paa deres Maade sammendrage til et Ord, og kalde Hielm; Thi Hielm, Elsøer og Helnæs ligge sammen, og om hvilke Naboerne og Eskibsfolk mange Fabler fortælle, som kand have Oprindelse af Søe Røveriet. Dette Helnæs maa ikke confunderes med et andet Helnæs i Fyen, som og er et Næs i Bog-Herred ved Assens, hvorpaa er det Herre-Sæde Friderichsgave, før kaldet Hagenskov. Af Situationen synes det at kunne have Navn af samme Hel. Det andet merkelige Stæd, hvor Søe Røveriet har gaaet i Svang under Navn af Hel, er Helsingørs Egn. Og da det just løber en stor Bæk udi Cattedgat en halv Mil fra Helsingør, hvorom

Indbyggerne endnu veed at tale, at der i forrige Tider har været sælt formedelst Spøgelse, hvorfra Søe-Roverne bequemest kunde løbe ud i Søen med deres Skibe, og hvor i de tykke og moradsige Skove, hvor igiennem Bækken løber, de kunde have Sikkerhed, saa synes mig, at de snarest ved denne Bæk have havt deres Boelig, hvorfor den endnu kaldes Helbæk.

Vomponii 7 Hæmodiske Øer, som have været Siælland, Fyn, ic. Land være Helmodiske Øer, og have Navn af Hel. Saa fandt man da gjøre saadan Slutning. I gamle Dage have Indbyggere øvet stor Søe-Roverie, til hvilket des sikkert at øve, de har aæret Spøgelse og kaldet sig den underjordiske Gud i de Hel. Hvor de Danske og Naboerne har meest fornummet til disse Spøgeser, de Stæder har de kaldet efter Hel, som Helnæs. Ved Øresund øvede de i sær saadan Haandværk, siden her skeer sterkest Passage, og derved udløber en Bæk, ved hvis Udløb de sikkert og bequemest kunde skade de forbi sejlende. Her har da uden Tvivl været Røver-Rulen, hvorfra Indbyggerne have kaldet Bækken Helbæk, Skibsfolk, som have frytet for den forfærdelige Hel, naar de skulle passere her forbi, have kaldet Landet Hæls-Land. Siden have Indbyggerne i Skaaene faaet det Navn Helsingør eller Helsingører, det er Indbyggerne ved eller i det Land,
 hvor

hvor Sel huserede. Disse Helsingere have bygt sig en fast Stad eller Slot, og kaldet den efter deres Navn Helsingborg. Den Deel af Sjælland, som laae nærmest derhos, og er et Dre, er kaldet, enten af Indbyggerne eller af Helsingborg, Helsingør. Og dette er den sikkerste Meening om Oprindelsen til Helsingørs Navn. Siden den frem for alle stemmer os vereens med Navnet, med Landets Historie, med Tiden, med Stædens Situation og med Landets Skik i at give Stæder Navn, saa antager jeg den for den antageligste og snart virkelige Oprindelse til Navnet. Ellers kand ingen give nogen vis Efterretning om Navnets Oprindelse, og den, som vil domme noget i det, som er sagt, skal have stor Indsigt i de gamle Historier og være Landets Stæder bekendt.

Helsingør er da iblant de Stæder her i Riget, der kand give Anledning til at handle noget om de her i gamle Dage boende Nationer. Viborg kaldtes i gamle Dage Cimmsborg, af de Cimbrer. Ribe kaldes paa Latin *Ripa Cimbrica* eller *Phundusiorum*. Aarhus holdes for at have Navn af de Charuder, ligesom min Fodes Bye Kierteminde kaldes *Cattemunda* eller *Cartremunda* paa Latin, fordi man vil meene, at de Catter og Cartrer have givet den Navn, ligesom Cattergat.

S. 3.

Hvad Staden kaldes i andre Sprog og af Fremmede.

Da jeg har vist Oprindelsen til denne Stads Navn, saa behøver jeg ikke meget at melde om de Forandringer, med hvilke dette Stæd kaldes udi det Latinske Sprog, da den nu hedder *Helsinga*, nu *Elsinga*, nu *Helsingorum* eller *Oppidum Helsingorum*, allerhelst og rettest *Helsingora*. Af hvad Aarsag en, ved Navn Peder Norman, har i et Latinsk Vers kaldet den *Hellesora*, da det for Versets Skuld ikke gjordes nodig, ved Resenius ikke. Dette Vers siger samme Resenius at være trykt i *Helsingøer*, 80 Aar førend han selv skrev om *Helsingøer*.

Det merkelligste Navn, den har paa Latin, er dette, at den kaldes *Muricula Benedicta*. Dersom en Fremmed, som var ikke Stædets Historie saa meget bekendt, som Stædets Besægheligheder, skulde høre det Latinske Navn, *Muricula Benedicta*, saa kunde han snart troe, at det Navn *Helsingøer* var paa anden Danske et velsignet eller uskjaligt Dre; Thi den uslignelige Prospect, det fiskrige og fribrige Sund, de af alle Naturens Ektonheder behaagelige Egne, og de adskillige Bygninger og ved Kunst udarbejdede Lystigheder kunde let overtale ham

paa

paa saadan Maade at derivere Ordet. Da Danmark har overalt behagelige Egne eller Landskaber, saa har samme givet Anledning til, at mange Stæder have faaet Navne, der have svaret til saadan Stædets Beskaffenhed. Jeg vil give nogle Exempler herpaa, at Læseren ikke skal tænke, at jeg allene er indtagen af Helsingør, eller at denne Bne ikke her kand have Lige. Ingen, holder jeg for, kand siges ret at have beseet Jylland, uden han tillige kiender noget til Liim-Fiorden, hvilken i det Danske Baa- ben skal være den imellem de 9 Hierter springende blaa Bøve, og da der hist og her ere smaa Der, saa have her ved mange Stæder behagelig Prospect. Suur og Livland ere tvende smaa Eylande her i Fiorden oven for Salling. Suur siges at have Navn af et gammelt Dansk Ord Saur, som bemerker skion og denlig. Samme De fortjener og med Rette det Navn. Den har en høj Banke begroet med Hessel-Træer. I den øverste Epidse sees en Huule, som holdes for bundløs, og hvorom meget fabuleres. Livland ligger strax hos, og dens Navn har samme Bemerkelse. Oven paa er denne De flak indtil midt paa, hvor der er en Dal med Skov begroet, saa man uden for ikke merker fyndertlig til Skoven for Dalens Dybheds Skyld. Midt i denne Skov er atter en Banke af den Højde, at derpaa sees Toppen af hvert Træ i Skoven. Naar man nu legger Suurlands

og Livlands Dannelseser tilfammen, saa fortiene de deres Navne. Rosenholm i Øster-Viisberg Herred i Jylland skal være det samme, som *Insula Rosarum*, tilhørende en Linie af den ældgamle og berømte Familie Rosenkrands, fortiener dette Navn, saavel i Henseende til sine frugtbare og lystige Egne, som til sin rare og kostbare Hauge. Iblant de Rosenkrandses her til er i sær bekiendt Holger Rosenkrands med Tilnavn den Lærde, der skienkede et Bibliothek til sin Præstes Sogne-Kirke Hørsholst. Engelholm og en Herregaard i Jylland, som i det Danske Magazin er beskrevet, holdes ikke ubilligen for at have Navn af Engle, og skal være saa meget som *Insula Angelorum*. I Fyen kaldes Herregaardene af de mange smaa og lystige Skove og Lunde, s. e. Dallund i Rugaards Amt ved Bovense, som i gamle Dage har tilhørt Familien Bryst af Skottisk Konge-Blod, skal være *Lucus Convallium* eller *Vallis Silvarum*. Sielstovi Salling-Herred det samme som *Sylva amœna*. Fryden-dal eller *Vallis Lætitiae* i Rudse-Herred i Sjælland er et lystigt Herre-Sæde, før kaldet Torbensfeld. Kongen tilbyttede sig den No. 1668. og gav Ranzovholm for den til Birgitte Erolle, Manderup Brahes Enke, hvorved den fik det Navn Frydendal. Lystrup i Færøe-Herred. Tryggevælde en gammel Lehn-Sgaard nu en Herregaard under Grevskabet Bregentved,

ved, snart skrives den paa Latin *Toraqvellum*, snart *Tuta Vallis*, men efter Danſken betegner det et trygt og roeligt Sted ved et Rildes Bæld. Men hvad Helsingøer angaaer, da har den faaet dette Navn *Muricula Benedicta* paa ſamme Maade, ſom Munkene gave Stæderne Navne paa Latin, da de ved en Lighed i Navnet kaldte nu *Vieſkyld*, *Vitæ Schola* eller Livſens Skole, der nu kaldes Biørnholm, og ſaa videre. Paa ſamme Maade kunde man kalde Endelave, et Eyland, Engle-Havge, paa Latin *Horcus Angelorum*, hvilket ikke kunde være uligt med Eylandets Beſkrivelse, eſtersom det er en liden men behagelig og frugtbar De, og har en lufftig Skov midt paa, og næſten den behageligſte De, man ſeer Cattegat igiennem.

Stadens Navn i andre Sprog er paa Iſlandiſk *Helsingeyre*, hvort og Drefund kaldes *Pyrex-Sund*. De Franſke ſkrive *Elſeneur*. De Hollandiſke og Friſiſke have undertiden kaldt den *die Zondt*. Paa et gammelt Hoſpitalets Seigl ſtaaer *Helſchenør Spital*, hvilket nok en Udlænding allerhelſt en Todiſker har ſtuffet. Foruden det jeg har meldet om Stædets prægtige ſkiont ikke egentlige Navn *Muricula Benedicta*, ſaa har og Staden andre Navne, hvormed man undertiden beſkriver den allenefte af en og anden merkværdia Fordeel: Eigefom man kalder *Pariiſ*, *Compendium Orbis* el

ler Danskig Europæ Korn-Lade. Friderichsborg det Danske Versailles, ic. Det er bekiendt, at dette Rige af Skaberen er nægtet Bergverker eller Metaller: Ligesom Engelland fattes Viin. Frankerige trænger til Tilførsel af Korn og Heste. Holland Tømmer til sine Skibe, ic. Man undrer sig derfor paa, hvorledes Pontanus, der var en Dansk Mand, kand skrive i sin *Chorographia Danica*, at her i Riget er Mængde af Biergverker, da man dog ikke veed noget Sted, hvor man skulde have Forhaabning til sligt, uden det skulde være Kullen. I Hast finder man sig og ikke i, at nogle Landsbøer her i Riget have Navn af Guld, som Guldberg og Guldager, uden man vil finde andre Oprindelser til disse Navne, hvilket let kand see. Denne Mangel erstattes Riget igien deels ved dets Rigdom paa Føde-Vahre, deels ved dets Forening med Norge. Men desuden er det i sig selv ret værd at merkes, at GULDS Forsyn har tilskuffet dette Rige saadan Rigdom nogenledes i Øresunds Fjeld, saa at det i visse Maader i sin Mangel kand dog siges at have en Biergstad, hvilken er Helsingør, som derfor og kaldes *De Danske Kongers Guld-Bierg*. Og i den Henseende har den og et Fortrin for andre Stæder i Riget.

Der er heller ingen Stad i Riget ja snart i heele Europa, der er saa beqvemt Herberge for frem-

fremmede Nationer paa deres Reyse, som den-
ne Stad, hvorfore den og har meget af uden-
lands baa'de i Levemaade og Bygnings-Maa-
de. Dette har givet Anledning til, at den i for-
rige Tider eller næste Seculo er kaldet Lille
Amsterdam, hvilket Navn den har faaet af
Hollænderne, naar de have fundet Behag i Etæ-
det, og til Fortrifning paa deres Reyse pleyet
sig vel. Saa vidt jeg har kundet erfare, er det
den eeneste Stæd i Riket, som paa saadan Maa-
de har af Fremmede faaet Navn af noget stort
udenlandsk. Dog er det noget rart, at adskil-
lige Egne her i Riget findes, som have tilfalle-
lige Navn med udenlandske Stæder. Hans-Herres-
derne ere en Province i Jylland, som holdes for
i Geographien at have saadant Navn, fordi de
ligne en Hane, naar saa er, hvorfore kand man
da ikke kalde dem *Gallia Cimbrica*. I Lium-Fjor-
den ligge de Der: Fuur, Livland, Siel og fle-
re, som man kand kalde de Jydske *Insula Bella*
eller smukke Der. Og Den Livland det Dans-
ke Livland. I Frankerige er Hoved-Province
en Isle de France, saa kaldet, fordi den som
en De er omringet med Franske Provincer.
Ommer-Sjffel er Hoved-Sjfflet i Danmark,
hvorfor det i Henseende til sit Navn og Situa-
tion gierne kand kaldes *Insula Cimbria*. Hoved-
Staden i Jylland er Viborg, i Finland er og
et Viborg. I det Grædske Archipelago er en
De Samos kaldet, i det Danske Archipelago

er og et Samus eller Camps. Man maa og giøre Forskiel paa det Danske og Hollandske Seeland.

§. 4.

Grændserne.

Marsagen til denne Stads Fordeel er dens Beliggende eller Grændser. Den er bygt paa det yderste Hjørne af Landet, saaledes, at den grændser baade til Øster- og Vester-Søen ved Drefund, der er saa smalt, at Farten der igiennem fand af Cronborg forhindres ved et Canon-Skud. Dertil ligger Byen tæt ved Siden af de mægtigste Nationers og Søe-Stæders Hoved-Bey, hvor de fornemmelig og alle ne fand passere ind og ud af Øster-Søen. Dens Situation imellem de Europæiske Folk og Handels-Stæder er saadan, at de fleste Skibe, naar de komme hertil, da have de fuldendt en anseelig Deel af deres Rejse. Paa den eene Side ved Øster-Søen har Staden Calmar, Stockholm, Petersborg, Revel, Riga, Königsberg, Dantzig, Stralsund, Rostok, Bismar, Løbek, Glensborg og andre bekiendte Stæder. Igiennem Cattegat paa den anden Side søge hertil Skipperne fra Aalborg, Hamborg, Gylkstad, Embden, Amsterdam, Rotterdam, Bourdeaur, London, Newcastle, Dublin, Edenborg, Bergen og deslige flere Stæder. Herover er Hel-

singoer

singøer et af de store Forfrisknings Stæder i Verden. Iea veed ikkun tvende Stæder, som i den Henseende kand staae i Ligning med hverandre, nemlig Cadix og Helsingøer. Cadix er paa denne Maade bekiendt fra de ældgamle Tider af, da de Tyrer, Carthaginienser, Græker og Romere dreve Handelen over al Verden; Ligesom Helsingøer ligger ved Sundet imellem Øster- og Vester-Søen, saaledes er Cadix ey langt fra Strædet imellem det Middellandske og Atlantiske Hav, hvilket sidste Skibsfolk nu kalde den Spanske Søe. Uden for Europa ere Cap og Helena for dem, som drage til Ostindien og China eller Usien. Man kunde vel opregne flere saadanne Stæder, men de ere ey saa almindelige og ordinaire Forfrisknings Stæder for de Seylende.

Saa fordeelagtig som Stadens Beliggende er i Henseende til Skibsfarten her forbi, saa behagelig er den ogsaa i Henseende til Egnene, som grændse op til Byen. Fra Norden til Syd-Vest omtrent har Byen den salte Søe. De øvrige Grændser ere Land-Kanter. Mod Norden er Cattedgat i sær den smale Hals deraf. Halvanden Miil Norden her for er Skaanen, den Deel deraf, som grændser til Kullen. Mod Osten er Cronborg den yderste Spids, og der møder Cattedgat med Drefund. Omtrent en Miil har man over Sundet til Helsingborg og Egnene deromkring.

den er Drefund, og hen over Nivaae-Bugt og Hvidøer eller Skovshoved seer man de høieste Spidse af R i ø b e n h a v n udi klart Vejr, Sønden for sig 5 Miile borte; Men i Sundet ligger Hveen Sønden til Østen 3 Miile herfra. Mod Vesten er Land-Kanten, som strækker sig fra Norden til Syd-Vest. Skovene fillies herfra ved en deplig Mark, som er en fierding Bey eller meere bred.

S. 5.

Den Deel af Cattegat beskrives, som er imellem Kullen, Hessel-Den og Cronborg.

Efterat jeg paa saadan Maade korteligen har ver forestillet Grændserne, at de derved lettelig kand eftersees og fattes paa Landkortene, saa vil jeg noget noyere beskrive dem ved at forestille Farten her forbi, hvad derved er merkverdigt, hvorledes Elottet og Byen præsentere sig imod alle Kanter, med andet, som kand forekomme i de Stykkers Afhandling.

Den største Deel Skibe, som komme her forbi om Foraaret, komme fra Cattegat, og siden Cattegat gaaer tæt op til Byen, og er dens Nordlige Grændser, mau der endelig meldes noget om dette ellers meget bekiendte Fareband. Paa Kortene gives det gemeenlig
3 Nav

3 **Navne.** Først *Sinus Codanus*, hvilket Latinske Navn er meget gammelt. Pompon. Mela en Latinsk Geographus, som levede No. 40. har talet en alleene om den Bugt *Codano*, men og om en *De derudi*, som kaldtes *Codanonia*, og meenes at være Siælland. Skiont det Ord *Codanus* synes at have nogen Lighed med Danneemarks latinske Navn *Dania*, saa er man dog ikke vis paa Oprindelsen til dette Ord. heist til den første Stavelse *Co*. Dets andet Navn er *Schagerack*, fordi det beegnder ved Skagen. Til sidst kaldes det *Cattegat*, hvilket er det Navn, hvormed det kaldes nu omstunder. Disse tvende Navne synes det at have faaet af Hollænderne fra Forstningen af. Det kaldes en Bugt eller Gat, siden det gaaer imellem tvende Lande, og møder ved de Danske Eylænder Fyen og Siælland. Ellers holder man for, at *Cattegat* har Navn af den Carriske Nation, eller af Jylland, som for en Deel i gamle Dage kaldtes *Cartris*. Denne Buat er firekantet, hvorfore man kand forestille Grændserne mod Jordens 4 Hjørner ved 4 dragne Linier. Mod Norden drager jeg en Linie fra Skagen eller fra Besten til den Svenske Handel=Etad *Gottenborg* i Osten, hvilken er 9 Miile lang. Hvad som er uden for eller mod Norden for denne Linie, er *Bester=Soen*, som gaaer imellem Jylland, Norge, Engelland, Sydskland og Holland. Om nogle, eller de

gamle Geographi vil sætte Cattegats Grændser længere ud imod Nord, og Landstree have sat Lindesnæs i Norge til yderste Grændse eller Punt ved Cattegat, er noget, som jeg i Hast ikke fandt afgjøre eller vil undersøge. Men nu og i Almindelighed regnes det alleene til Cattegat, som er Sønden for denne Linie. Den Vestlige Linie er den Jydskke imellem de tvende berømte Promontoria Skagen og Helnæs, som ligger næsten 24 Mile fra hinanden. Den Østlige Side, som er Kysten imellem Gottenborg og Kullen, eller længere, er næsten lige saa lang som forrige, og kaldes Bandet paa denne Side i Historien den Hallandske Side, fordi Halland ligger langs Cattegat. Mod Sønden er 19 Mile fra Helnæs til Helsingør. Det Band, som er neden for Helnæs imellem Jylland og Sjælland, regner man snart til Cattegat, snart kalder man det Belt, hvilket deeler sig her fra i store og lille Belt. Det mest farligste ved dette Farevand er dets bekjendte Farlighed, da Skibsfolk forsikre, at de heller vil fare i det vildeste Hav eller den rummeste Søe, hvor Land ikke høves i Nærvarelsen. Aarsagen til denne Banskelighed for de Senglende er let at slutte, da Cattegat er omringet med Land snart paa alle Kanter; Hvorover Skipperne have en allene ikkun lidet Rum at seyle frit udi, men end og i dette lidet Rum ligge farlige Eyslænder. Noget Nordlig er ved

Jyl

Jylland Den Læssøe, men ved Sverrigs Tid-
dingen, en fartig Klippe. Midt i er Anholt.
Neden til Hessel-Den ved Stælland og andre
smaa Der i og ved Belt. Her ere og adskil-
lige Rif og Grunde i dette Fare-Rand, som
Skagens, Anholt's, Hessel-Dens Rif, Trin-
delen, Lysgrunden, 2c. Man fand ogsaa
ikke letteligen finde Havne. Og fand man
regne til, at Skipperne i Cattegat altiid have
ikke meere end een eller saa Miile, at de jo paa
et par Sider har farlige Stæder at vogte sig
for, hvilket i Raage og Storm er vanskeligt.
De omliggende Kuster og Eulænder foruarsage,
at Vinden ev har sin jævne Fart, men kommer
ofte i Hast og med sterke Rulinger. Endelig
da de tvende store Nordens B a n d e Nord- og
Oster-Søen foreenes med Cattegat ved 3 mer-
kelige og smale Sunde, saa have Skipperne
altheid et vaaget Dye med Strømmene. Cat-
tegat fand nærmere beskri ves ved at afsidse
Knaaserne her igiennem, som i Særdeleshed ere
tre. Den forste gaaer fra Skagens Rif, og
deeler Cattegat i tvende Triangler. Skagen
er et Promontorium bekiendt hos de ældste Geo-
graphos under det N a v n Promontorium
Cimbrorum. Foruden de 3 Jydke Riffer,
som giore Bester-Kanten af Aalborg-Stift far-
lig, udskyder fra Skagen, hvor Indgangen i
Cattegat er, tvende Sandbanker fra Landet;
Hvorfore her er optændt en Søe-Lygte for de
Ely=

Seylende til Advarsel. Fra dette Forbjerg til
 Eylandet Læssøe i Syd=End=Ost eller til Trin-
 delen i Syd=Ost ere 6 Miile. Læssøe er et
 farligt Eyland, hvorfra her ere Bakker eller
 Fyr oprettede. Trindelen er en steenagtig
 Sand=Grund, hvorover Bandet staaer nogle
 Fod højt, og er her lagt en Lønde til Advar-
 sel for de Seylende. Fra Trindelen til An-
 holtts Rif i Syd=Ost ere 7 Miile. An-
 holt ligger midt i Lætegat, hvis Rif og Sand-
 banker strækker sig til 2 Miile ud i Søen, imod
 Norden og Osten. Her er og Blus antændt
 til Hielp for de Søfarende. Fra Anholt til
 Kullen er Syd=Ost vel saa Sydlig 8 Miile.
 Fra Kullen til Helsingøer ere 4 Miile. Den
 anden Raas til Sundet gaaer ved den Hal-
 landiske Side, saaledes: Fra Marstrand til
 Middingen i Eydien eller Eydien til Osten ere
 7 Miile. Fra Middingen til Barbierg Syd-
 Ost ere 4 Miile. Fra Barbierg til Kullen ere
 9 Miile. ic. Den tredie Raas gaaer Østlig
 hen fra Belt og de Jydske Sø=Stæder. Dis-
 se Skippere komme nærmere Hessel=Den end
 de andre, som komme Nordligere fra, hvilke
 gaae nærmere langs Kullen. Hessel=Den. Kul-
 len og Sundet gjøre en Triangel, og det Band,
 som der er imellem, vil de Danske gierne kalde
 ind ad Sundet. Ind ad og ud ad ere Skibs-
 folkenes Talemaade, hoormed de kalde de nær-
 meste Grændser af et Hav, en Flod, en Haven,

et Sund, 2c. Naar man er kommen til Hessel-Den, saa begynde Landene efter Haanden meere og meere at nærme sig paa begge Sider, hvorfors man gierne her fand sætte Begyndelsen til den Hals, hvoraf, som før er meldt, Helsingborg og meenes at have Navn, siden kaldes Bandet Øresund.

Hessel-Den kaldes paa Kortene gierne Hæfeline, og, skiont den for Søefolk er meget bekiend, saa er der dog ikke i de almindelige Geographier meldet noget om denne De. Aarsagen dertil er, at den er liden og ubeboet. Den har Navn uden Tvivl af Hessel-Træer, ligesom man finder adskillige smaae Der paa samme Maade at have Navn af Træer, som Birkholm af Birk, Askø af Ask, Lindholm af Lindetræer, Eegholm af Ege-Træer, Ebilø af Albild-Træer. Ellers maae denne De ikke confunderes med Hasløe eller Hessel-De ved den Søndre Side af Falster ey langt fra Byttøe og Veedsøer. Men Hessel-Den her ligger omtrent 11 Miile fra Jylland, 6 Miile Syd-Vest ten Vesten fra Kullen, omtrent 8 Miile fra Sundet, og et par Miile Vest-Nord-Vest fra Jise-Fiorden. I sig selv er Den neppe en halv Times Spadsere-Bey omkring. En Deel af den er begroet med Krat, og bruges den ikke uden til at holde Bild-Smakker paa; Thi hertil bruges en Deel af de Danske smaae Der her

her i Riget. Men for de Søfarende er den meget bekiendt af sit Rif, som strækker sig fra den Østre Kant, hen i Nord:Øst ten Norden. Lige for Den mod Sicelland falder god Anker-Grund, men paa samme Side tet under Den er Grunden ureen. Paa den anden Side af Den er en Grund, som paa Land-Kortet kaldes Lys-Grund, men nok skal være det samme som en Løs Grund, en god Miil fra Hessel-Dens Rif. Det er merkeligt, at Passagererne, som reyse til Sundet, ved denne De blive gierne meget søehyge. Hvilket Skibstolk undertiden tilskrive Strømmen, der bryder frem imod Vinden. I sær kand nok den ureene Grund og det forraadnede Tang ved Hessel-Den give Anledning til Søe-Sygen, hvilken formildes ved det, at, naar Hessel-Den og Løs-Grunden er forbi, Landene komme alt nærmere i Sigte paa begge Sider, da Senladsen i godt Beyr bliver ret behagelig.

§. 6.

Om den Skif at hause for Kullen.

Det fiendeligste, som falder i Dynene i Begyndelsen af Jndfarten i Sundet, er Kul-len. Skiont jeg ikke agter egentlig her at beskribe dette Bierg, saa maa dog dette siges, at det begynder paa 2 Miile nær Helsingborg, og ere høye blaa Steen-Ripper, som skøde sig 2 Miile

Miile langs Vandet, paa hvis nderste Spids er antændt et Fjhr til Advarsel for de Seylende. Det er noget rart, at der end og have været de, som holde for, at Herculis Columnæ eller Støtter skulle have været her. Anledningen til denne prægtige Beskrivelse over Kullen er, at Minius beretter, at i Førstningen af Augusti Regimente har den store Romerske General Drusus Germanus seylet omkring Sydskland indtil det Cimbriske Promontorium, og naar Tacitus taler om det samme, legger han dette til, at man fortalte da, at ved denne Kant af Havet findes Herculis Støtter, men at Havets Magt forhindrede ham at seyle videre, og sølgelig fik han ikke samme Herculis Columnæ at see. Disse Herculis Støtter vil man hense til Kullen. Man gaaer saa vidt, at det Ord Kul skal have Oprindelse af Cul i Herculis Navn eller af Col i Columnis, og saadant lærd Sladder. Det har meere Anseelse til noget andet, nemlig at ligesom Skibsfolk, naar de komme til Eades, og vare uden for Strædet, at de da gjorde Herculi et Offer til et Glædes og Taknemmeligheds Tegn for en saa vidt overstaet Rejse, saa Hayes her nogen Slags Lighed af denne Skif; Thi de Passagerer eller unge Søe-Folk, som første Gang til Søes see Kullen, skal ved visse Ceremonier indvies til rette Søe-Folk, da de enten bindes til Skibs-Masten, og der overoses med Vand, eller

eller og de betale en skikkelig Drifkepenge, hvilket de kalde at *Hønsse* for *Kullen*.

Det synes mig ikke af *Beyen* med saa *Ord* at viise, deels hvoraf det *Ord Hønsse* har taget sin *Oprindelse*, deels *Anledningen* til denne *Stik*. At det *Ord Hønsse* skulle have *Oprindelse* af at *hønsse* eller at *see* hen til noget, synes mig ikke, thi det har nogen *Åimelighed*; Thi, saa snart *Kullen* kand sees, saa beder *Stibsfolkene Passagerere* eller *ungere*, som ikke have været her før, at de vil *see* derhen, og, naar de *see* derhen, anmode de, at de skal *hønsse*, i Fald de vil ansees for rette *Ævesfolk*, men mig synes nærmere at finde *Ordet* selv om dets *Bemærkelse* i *Hønsse-Stædernes* *Navn*. Hvoraf *Hønsse* eller *Hønsse-Stæderne* skal have *Navn*, derom er man ikke *eenige*. Snart holder man for, at *Hønsse* skulde være det samme som *ansse*, siden disse *Stæ* er vare *anseelige*, snart at det skulde være *Ansse*, siden de laae ved *Soen*. Man kand og holde for, at de kunde kaldes *Hønsse-Stæder* af deres *Handel*, da de vare store *Handel-Stæder*. Det *Danske Ord Handle* skal betegne saa meget, som at *haanddeele*, efterdi de *Handlende* deele *Vahre* og *Penge* imellem sig indbyrdes i *Hænderne* paa hverandre. Dog det er mig ikke saa meget om at gjøre, at jeg kand opleede det første *Stamme-Ord* til *Hønsse*, som at viise *Ordet*s

Be

Bemerkelse i Hanse=Stædernes Navn, og at denne Skif har sin Oprindelse fra Hanse=Stædernes Søe=Kart her forbi. Og saa bemerker Ordet *Hansa*, en Indtrædelses Penge, som man giver, naar man allerførst indtræder i et Selskab eller Forbund, endelig betegner Ordet et Forbund selv. At *Hanse* er da at give saadan Indtrædelses Penge. Hanse=Stæderne stode under dette Navn i Forbund med hverandre. Naar nogen allerførst faae en Hanse=Stad, maatte han hanse ligesom for Kullen, da samme Skif med samme Navn blev betegnet, lige saa vel ved Hanse=Stæderne, som ved Kullen, og bruges det endnu ved Bergen i Norge og ved Lybek. Herved maatte merkes, at det var hverken Bergen eller Lybek de skulle see, men noget rart de kunde forekomme, inden de fik Byen at see, som et Bierg ved Bergen, eller Taarn ved Traveminde; Thi naar de faae Byen selv, kunde de let slutte sig til, hvor de vare, og bilde andre ind, at de for havde været der, og saa undaae at *Hanse*. Det er og en Væe for Helsingborg i sær Helsingser, at, siden de ikke vare iblant Hanse=Stæderne, Skibsfolk dog glædede sig, naar de faae Kullen, og nærmede sig til disse Stæder, ligesom det kunde være en Hanse=Stad selv. Heraf slutter man let, at det Ord *Hanse* har sin Oprindelse fra den Tid, at Hanse=Stæderne havde den merkelige Handel paa Øster=

og Bester-Coen; Men den Skif Land gierne her have været i Brug, førend Hanse-Stædernes Forbund opkom, i Fald ellers Handelen her har været i nogen Anseelse. At det Ord Hanse haver Oprindelse af en Skat og Forbund, finder man i Gravelings Historie. Graveling er en Stad i Flandern, hvis Indbyggere Philippus Elsatius gjorde Ao. 1168. fri for al Told og Hansa. At Ordet paa dette Sted tages for en Skat, er let at see; Og anføres dette udi *Werdenhagii de Rebus publicis Hanseaticis in Præfatione*. Hansel er et bekiendt Dansk Ord, som forekommer iblant Handelsfolk, da Kiøbmanden eller den Selgende kalder den første Penge, han faaer ved sit Kiøbmandskab enten allerførst, naar han slaaer Bod op, eller først i en Uge, eller først om Aaret, Hansel. Anledningen til den Skif at hånse Land man let slutte, hvad er. Ved Cadix meenes de Græker, Tyrer og Carthaginienser og andre at have offret til Hercules. Det er billigt, at Søefolk paa en anstændig Maade viser GUD Taknemmelighed, det er og ofte fornødent, at de paa saadan Fortrøstnings Stæd stræbe at recreere deres ved Søes-Rensen udmattede Kræfter. Dette Land billigen ansees for Oprindelsen til at hånse; Og er da det i sig selv uskyldigt, endskiont man i dette, som ofte sees at vanslægte fra Begyndelsen, og i Steden for at takke GUD, og forfriske Kræfterne,

Skibs

Skibsfolk vanære Gud, og svække deres Helse, samt klatte Guds Betsignelser og deres Bessærd bort, ved at offere til Veneri og Baccho. Denne Slædes Beviisning over, at man har fuldendt en stor og vanskelig Deel af sin Rejse, har Lighed med Abrolhos-Jesten, da Skibsfolk paa deres Rejse til Sina og Asien glæde sig, fordi de ere lykkeligen passerede forbi Abrolhos, som ere nogle meget farlige Klipper paa den Brasilianske Side, for dem, som seyle imellem America eller Brasilien og Africa eller Guinea paa den anden Side.

S. 7.

Om Indfarten i Sundet og Hilsningen for Cronborg.

Saa snart man har Kullen ret paa Siden, og sejler den forbi, da begynder Veyen i got Veyer at falde fornøvelig, særdeles naar man har Kullen nogenledes bag sig; Thi da seer man paa den venstre Haand **Staaneland**, med Skove, Kirker, Herregaarde og Landsbyer. Paa den høyre Haand ligesaa **Sicelland**, hvor i sær forekomme først **Gillelepe**, dernæst **Hornbek**, begge Fiske-rever. Ved **Gillelepe** er **Gilberts Hoved**, en lav Klint, hvorfra **Sicellands** Længde regnes 21 Mile. De Fremmede, som reyse her forbi, maa ikke beskrive Kirkerne her i Landet som en firekantet

Bygning med et Spiir midt paa, fordi Gillelepe og Hornbek have saadan Bygning tillige med en Kirke paa Skaane-Land, saasom samme Slags Bygning findes ellers sielden. Landene ligge hinanden saa nær, at Skibsfolkene fandt paa begge Sider have fuldkommen Prospect, og bese Gierder og andre smaa Ting. Kusterne gaar saaledes lige hen paa begge Sider til Sundet, Cronborg, Helsingør og Helsingborg. Her er man og gierne i Følge med flere indsejlsende Skibe foruden Fisker-Baade. Det som falder meest i Øynene for dem her fare forbi, er Hellebæks Hammer-Mølle, hvilken har Anseelse af en liden nye Bye, hvor tet oven for er Skoven. Herfra har man kun en halv Mil til Fæstningen og Indgangen i Øresund. Paa denne halve Mils Ben ligne Landene hinanden, undtagen at paa den Siællandske Kust er meere Skov end paa den Skaanske. Noget fra Stranden ophøje Kusterne sig et par Favne i Begret. Paa det Steyle ere adskillige Buske; Og saadan er Prospecten for dem, som komme til Sundet fra Cattedgat af.

Der er endnu en Merkværdighed, som maa antegnes, førend man kommer til Sundet, da man har her liiesom i det Sicilianske Sund et Scylla og Charybdis at tage sig vare for. Ved den Skaanske Kust ere et par Bøsseskud
fra

fra Landet imellem Kullen og Helsingborg, Svine-Baaderne, som de Danske kalde Svine-Bader, men paa den Siællandske Side er Lappe-Sandet, en fierding Bøe Norden for Helsingøer. Svine-Baaderne ere nogle smaa Steen-Klipper, som neppe skiules af Vandet. Hvoraf de saa kaldes, skal jeg ikke sige, men paa dem fandt et Skib let stødes i Stykker. Disse tillige med Lappe-Sandet gjøre Bøen meget farlig, helst i Storm, da Vandet formes delst sin Snarverheds Skyld fører meget sterke Bølger, og Strømmen gaaer meget sterk.

Saa snart man har seylet den Deel af Bøen forbi, som ligger langs Cattegat, og man er kommen til Slottet, saa er man i Indgangen til Sundet, og bøer man ved Fæstningen noget meere mod Sønden. Medens man passerer Cronborg, maa man hilse for dette Slot, som er Nøglen til Øster-Søen. Dette skeer ved at stryge et Seyl, og at flagge. De større Skibe salutere Fæstningen med visse Skud, og faae de igien nogle Skud til Svar. Det samme giøre de og, naar de gaae forbi det her liggende Bagt-Skib. Men da Vandet og Strømmen undertiden gaaer saaledes, at Skibene stode i stor Fare, i Fald de skulle stryge Seyl, saa udhænges et vist Flag fra Slottet og Bagt-Skibet, som giver tilkiende, at de for at hilse ere fri. Forsomme de ellers denne des

res Nigt, saa faae de Skud fra Fæstningen, saa længe til de lære at hilse, hvorpaa Bagten med en Chaloupe strax kommer til samme Skib, og annamter en vis Penge, uden Tvivl 5 Rdr. for hvert Skud, og Bagten faaer desuden en liden Drikkepenge for sin Umage. De, som holde for, at denne Skik at hilse skal være saa gammel, at den kunde give Helsingøers Navn, erindre sig ikke Helsingøers Navns Ælde, og hvor lidet det da kunde være kommen i Brug. Da jeg aldrig har kundet finde hos andre end ikke det mindste om denne Skik at hilse, saa er jeg dog salden paa den Meening, at den maa være kommen i Brug ret i Kong Friderici 2. Tid: 1.) Fordi han havde bygt dette Slot Cronborg baade prægtigt og befæstet, hvilket kunde være en Nøgel til Øster-Soen, som de Forbiseylende maatte ære. 2.) Finder man nok i hans Historie, hvorledes han begyndte at anordne adskilligt Drefunds Told angaaende, og da tillige har stiftet dette i Brug. Endelig 3.) begyndte Søe-Væsenet i hans Tid at komme ret i Fløer og i nærbærende Stand. Da det er rimeligt, at man forhen ikke har vidst af saadanne Complimenter til Søes paa dette Sted. Herved maa merkes, at, naar Skibene hilse Fæstningen med Skud, saa takkes de og af Helsingborg. Ved det de saaledes passere Cronborg, ere de i Drefund, hvor de fremmede Skibe maa betale den navnkundige Drefunds Told. S. 8.

S. 8.

Om Byens Anseelse fra Øster-
Soen af.

Sonden for Slottet og Byen er Sundet, hvilket man snart kalder Drefund, snart og Øster-Soen, siden Sundet regnes til dette Hav og ikke til Cattenat. Drefund tages i 3 Meeninger: Først forstaaer man derved iffundet Enge, som er imellem Helsingøer og Helsingborg, hvorfore man i adskillige Journaler siges at reyse fra Hveen ind i Sundet. Dernæst forstaaer man meere under det Navn Sundet, naar man skriver, at Enlandet Hveen ligger i Sundet, og at Landskrone er bygt ved Sundet. Men da et Sund kaldes det enge Farevand, som gaaer imellem tvende Lande, og foreener tvende Blande med hinanden. saa bør under Drefunds Navn allerrettest forstaaes alt det smale Vand, som gaaer imellem Skaane og Sicelland, og strekker sig fra Helsingborg til Falsterbod, eller fra Cronborg til Stevns Klint. I forrige Tider finder man, at Almuens og har kaldet alt dette Farevand Drefund. Og naar Folk i gamle Dage reyste til Fiskeriet ved Skanøere og Falsterbod, sagdes de at reyse til Fiskeriet i Drefund. Man kunde strække Sundets Grændser længere ud imod Norden, siden at Vandet ved Kullen en alleene begynder at gaane imellem tvende Lande, men end og er ik-

Et meget over 2 Miile bredt; Men som det smaa-
 leste er ved Cronborg, og saa vel Helsingborg
 i de gamle Eider, som Helsingaer i de nyere
 ere satte som Begyndelsen til Sundet, saa ag-
 tes disse Slotte i Almindelighed for Begyndel-
 sen til Drefund. Saa snart man er imellem
 Falsterbod=Rif og Stevns Klint, saa er man i
 Drefund. Med begge Steder have Skibsfolk
 et vaaget Dye, saasom de ere begge farlige.
 Fra Falsterbod udgaaer et Rif, som strækker
 sig i Miils Vey ud i Soen mod Eyd=Vest,
 hvorfore her er lagt en Tønde. Stevns Klint
 den bekiendteste i Sicelland, er hoy og steyl,
 derved ligge i Vandet mange store Steene.
 Sønden for disse Steder begnnder først den
 rumme Øster=Søe, som i gamle Dage kaldtes
 Ristra Salt, hvilket er det samme som Øster-
 Søe. Norden for er Sundet, hvor man seer
 Land paa begge Eider; Dog seylt man ikke
 langt, sørend Landet paa en af Eiderne ikke
 bliver kiendelig, saasom Sundet breder sig ud
 paa begge Eider, særdeles paa den venstre,
 hvor den Indbugt, Sundet gjør, gaaer et par
 Miile ind til Kiøge, og derfor kaldes Kiøge-
 Bugt, som er bekiendt i Historien. Denne
 Bugt regner man fra Amager og Saltholmen
 af indtil Stevns=Herred. Men saa snart man
 naaer Malmøe, da er Prospecten des fornøve-
 ligere. Paa den Skaanske Side seer man en
 bebyggt og folkeriig Slette, da fra Falsterbod og
 ind-

Indtil Helsingborg er ingen Skov at see. Paa den anden Side seer man, førend man naaer Kiøbenhavn, slette Marke, men saa snart man er forbi Kiøbenhavn, hvilken præsenterer sig for de Seylende med sine Spiire, saa har man idel Skove, Dyre-Hauger, Slotte, Lyst-Hauger og Gaarde, Byer og Fisker-Leyer i Sigte, lige til man kommer til Helsingøer. Naar man er ved Malmøe, seer man foruden Malmøe og Kiøbenhavn, de Eylænder Amager og Saltholmen, som ere lave men frugtbare Eylænder, hvorved de Seylende merke Dragøer-Ris, og de ved Amager værende Tønder, som til Advarsel for Skibene ere anlagde. Særdeles er imellem Saltholm og Amager ved den Søndre Side en Steen i Vandet, Vischer kaldet eller Sisteren. Foruden disse tvende Eylænder seer man for sig Hveen midt i Sundet, da man sejler den forbi enten paa høyre eller venstre Side. Naar man er ved Hveen, har man en suidkommen Prospect bag sig til Kiøbenhavn, paa den venstre Haand til Sophienborg og Nivaae, paa den høyre Haand til Landskrone, lige for sig har man Helsingøer og Cronborg med Helsingborg alt nærmere i Øyehyuet. Kaaferne igiennem Dre-sund ere saaledes: Fra Helsingøer til Nivaae 2 Meile. Fra Helsingøer indtil Hveen er forbi, 3 Meile. Fra Helsingøer til den Nordre Tønde i Grunderne Sønden til Østen ere

5 Miile. Fra den Nordre Tønde til den anden og tredie Tønde, og siden til den fjerde Tønde, som ligger paa Rastrup Knæe, er Kaasens Enden ten Osten. Derfra og til Dragoers Ris er Enden og Enden ten Osten. Fra Dragoers Ris til Falsterbod Ris mod Sønden er 4 Miile. Fra Dragoer til Kiøge Enden Vest 4 Miile. Fra Dragoer til Stevens Enden ten Vesten 4 Miile. Disse Kaaser faa vel som de for anførte igiennem Cattedat ere tagne af *Wansens Cosmographie* og *Het Licht der Zee-Vart door Willem Fans Zoon. Ao. 1618.*

Dresunds Længde er da 9 Miile, men Bredden ulige. Fra Helsingoer til Helsingborg er neppe 1 Miil. Fra Kiøbenhavn til Malmoe ere 4 Miile. Fra Kiøge til Skaane-Land endnu længere.

Førend Dresund paa dette Sted forlades, maa jeg med faa Ord melde om dets Navn. Hvoraf dette Sund kaldes Dresund, er let at slutte, siden det begynder ved Støllands Dre, og Land dette legges til, at ved Øster-Eoen begyndes det og ved et Dre, som er Skanoere: Derfor kaldes det paa Latin almindeligen *Fretum Dresundicum*, undertiden *Oreonicum*, *rc.* Islænderne og de gamle Danske kalde det *Lyxar-Sund*, som er det samme som Dresund. Paa gammel Dansk er det og kaldet *Orne-sund.*
Esa

Efter Minii og Pomponii Beskrivelse kald
 Drefund tilligemed Øster=Soen regnes til Si-
 num Codanum. Adamus Bremensis kalder
 Øster=Soen snart Mare Barbarum, snart
 Scyticum, snart Sinum Balthicum, men
 Drefund derimod kalder han Ostium Balthi-
 ci Freti. Ikke allene de Danske men og Nes-
 derlændere og Tyskere kalde det Sundet. Og
 giver det Ord Sund tilkiende, at det er et for-
 nemme og meget bekiendt Sund, som er det
 fornemmeste af dem i Norden. Og siges det
 alleene Sund paa samme Maade, som man
 kalder Christiansborg Slot i daglig Tale Slot-
 tet, da man strax veed, at det er Kongens Re-
 sident=Slot, uden ved andet Navn at betegne
 det, fordi det er det fornemmeste Slot. Saa-
 ledes kaldes Strædet, Canalen, &c.

Paa Soen har man ikke allevegne den fuld-
 komneste Prospect af Byen Helsingør. Best
 Land man beseer den, naar man er lige for den
 og en fierding Vey fra Land. Paa Skaanes
 Land har man Slottet, Byen og Eggen i en
 fornøvelig Prospect.

§. 9.

Om Byens Grændser og Anseelse mod
 Land=Kanten.

Til Byen gaar fornemmelig 3 Loved=Veye,
 som

som maa beskrives til at vise Byens Grændser mod Land-Kanten. Den første er Syd-Vest med Sundets Strandbred, og kommer fra Kiøbenhavn. Den anden gaaer langs Eategat. Den tredie gaaer midt imellem begge, og kommer fra Kjøeskilde.

Kiøbenhavns Veyen og de Syd-Vest Grændser for Byen ere efter alles Tilstaaelse den behageligste Strandbred, som Land findes; Thi Natur og Kunst have foreenet deres Kræfter til at gjøre noget smukt heele Veyen igiennem. De, som reyse udenlands, tale meget om de rare Alleer paa Lande-Veyene af Frugt-Træer, som Valnødde-Træer, Citron- og andre skionne Træer, hvor igiennem Veyene faade, som fra Edenborg i Skotland til London, adskillige Veye i Holland, ved Rhin-Strømmen, &c. Blant disse bør Helsingøers Veyen til Kiøbenhavn have Sted, der i Steden for en stedsevarende Allee har en fri Prospect paa den eene Side over Sundet til Skaane, &c. paa den anden Side til Skovene og de der imellem liggende smaa Pladser, &c. Paa den første Milles Ven fra Kiøbenhavn kommer man igiennem Vartov, forbi Blegdammene, og Landsbyer, seer Alleer overskiære Markene, og gaae ind i Skovene til Kongelige Sommer-Elotte. En Mil fra Kiøbenhavn er Cnuds Hoved, og Hvidser, hvor tilforn har været

et Slot af samme Navn, som i sær er bekiendt i Christiani 2. Historie. Og her ongefør var det, at samme Konges Gemahl Dronning Elisabeth kom i Land, og blev indført i Kiøbenhavn. Paa den anden Miiles Bey ere Skovene, og den store Dyre-Havge. Ind i Skovene ligge Jægersborg og Sorgenfrie Slotte. I Dyre-Havgen tet ved Beyen ligger Lust-Støttet Gyldenlund eller Charlottenlund. Her er og en Papiirs-Mølle, hvor Skoven og Aaen er ret værd at bese. Hist og her langs ind i Landet findes og Lust-Gaarde og Hønger, de rige Folk i Kiøbenhavn tilhørende. Den tredie eller mellemste Miile-Bey imellem Cronborg og Kiøbenhavn har endnu Dyre-Havgen. Sophienborg Slot ligger her tet ved Beyen imellem Sundet og Skoven. Dette Slot er anlaagt af Dronning Sophia Magdalena for Prospectens Skyld, og ligger paa Halvvejens imellem Kiøbenhavn og Helsingøer. Bag det ind i Skoven og iblant ulignelige smukke Egne ligger det prægtige Slot Hirschholm med en nye lille Kiøbstæd af hønbemelte Dronning anlaagt. Her kand man see Helsingøer. To Miile fra Helsingøer er Nivaae, en Aae, som udløber i en Bugt, Nivaae-Bugt kaldet, hvor nyligen er anlaagt en Havn for en Kongelig Flotille. Siden kommer man igiennem det lille Fisser-Løve Humlebek, hvorved inde i Skoven ligger en Herregaard Brogerup kaldet, be-

fiendt

Kiendt i Friderici 3. Historie. En tre fjerding Bep fra Byen begynde de Fisker-Lever og Landsbyer Løkkerup og Snekker-Steenen, hvilke strække sig næsten en halv Mil langs Sundet. Naar de ere forbi, kommer man forbi 3 Teigl-brænderier, som til deels kand tillige ansees for Lyft-Gaarde, og derpaa er man nær Byen. Denne Bep imellem Kiøbenhavn og Helsingøer er saa bebyggt, at den snart kand blive en erdentlig Gade, og siges der, at Saltbuergerne, som bleve uddrevne, have havt i Tanke at ville bebygge denne Strandbred saaledes, skiont jeg intet andet har derfor end et løs Rygte. Paa denne Bep 5 Mile lang ligge alleene 24 privilegerede Vertshuuse, blant hvilke Hvidøer, Bedbøl, Torbøl, Humblebøl, Kunsted, Nivaae, Snekker-Steenen ere de fornemste. Her er og en sterk Passage, saasom her er en Hoved-Lands-Bep ind og ud af Riget til Everig.

Veyen til Byen langs Strandbredden ved Carregat er og behagelig, men af den gaaer den mindste Passage til Byen. En Mil fra Byen er det Fisker-Leve Hornbøl, siden nærmere er en lang Rad smaa Fisker-Vytter imellem Skoven og Eøen, Hal-Gaarde eller Olufs Gaarde kaldede. Naar man er Hammer-Møllen forbi, er Veyen enten igiennem Skoven eller langs den sandige Strandbred,

en halv Miil lang, da man har en smul Prospect, og den vidløftigste Deel af Byen præfenterer sig. Af denne Vey drage Soer-Folk undertiden i Land, førend de naae Sundet.

Fra den mellemste Lande-Vey er Helsingøers Anseelse jaaledes: Helsingøers Marke omcirkles af den fornemmeste Skov-Egn i Landet, hvilken Egn strækker sig fra Norden mod Categat til noget fra Kiøbenhavn imod Sonden, en 5 Miiles Vey, og Bredden langs Sundet er ind i Landet 2 til 3 Miile stor. I disse Skove ligge de prægtigste Kongelige Sommer-Slotte og andre merkelige Bygninger. Friederichsborg Slot er 3 Miile fra Byen mod Syd-Vest, og Fredensborg 2 Miile nærmere. Iblant andre Landsbyer og behagelige Avls-Gaarder i Skoven falder dem, som af denne Vey drage til Helsingøer, meest i Dyrene Tyrup af sin smukke Situation, behagelig Prospect og Kongelige Jagt-Huuse, derved er en høy og jævn Mark omringet af Skove, hvor man over Skovene ikke allene seer Landskroene paa hin Side af Sundet i Skaanen, men og Roeskilde Dom-Kirke 6 Miile borte paa hin Side Skovene. Herfra, inden man naaer Helsingøer, er en lille Miil at passere igiennem lutter tykke Skove, igiennemskaarne med Jagt-Veye, og Moser udi Saa snart Skoven aabner sig, har man Helsingøer i fulde

i fuldkommen Prospect; Thi den har fra Land-Banken af den smukkeste Anseelse. Fra Skoven er en Spadsere-Vej igennem en frugtbar Mark til Byen. Paa nogle Steder af denne Mark giver den Anseelse af noget stort. Jeg vil ikke tale om de Naturens Herligheder, som lade sig her paa alle optænkelige Maader beskue, men alleene om Byen i sig selv, da man seer dens Længde, som en halv Maane at omringe Marken. De yderste Kanter af denne halv Maane ere tvende Banker med Træer eller Lust-Havger paa, nemlig Kongens Havge, af hvilken en Deel ligger paa en Banke paa den eene Side, og ligeledes en Havge paa en Banke paa den anden Side. Foran ligge de mindste Gaarde, bag dem de større og høiere. Paa en Deel af disse ere bygde Kikkenborgere for Udsigtens Skuld, hvilke give Anseelse af smaa Taarne. Derved lade Kirkerne sig see, og paa hin Side af dem synes Sundet saa smalt, at man af Synet alleene ikke skal sige, enten Helsingøer er landfast med Skaaene ved en Istmus, eller og et Kivær, som paa begge Sider breder sig ud, gaaer der imellem. I Sundet sees Skibene, og Helsingborg synes at være en Bye med Helsingøer. Denne Prospect kand noaentunde afbilde, som paa et Billede, de prægtigste Handel-Stæder i Verden, f. e. London, hvor forbi eller igennem Rhemsen løber, Sevilla i Andalusien og andre Stæder,

der, skönt Byen ikke udi meere Land lignes med dem. Corinthus var bygt paa en Istmo, og havde en Havn paa begge Sider. Helsingøer og Helsingborg ere ikke i sig selv en Bue bygt paa en Istmo, men dog lader saa paa nogle Steder i Marken. De Gamle have ikke ubilligen lignet Sundet ved det Græenske Hellepont. Her er og en Lighed med det Constantinopolske Sund, da her er en Stad paa hver Side af Sundet.

Cap. 2.

Om

Stadens Bygning i Allmindelighed.

§. 1.

Dens Stikkelse i sig selv.

F næst forrige Capitel om Grændserne blev handlet om Byens Anseelse, hvordan den lader uden til; Men her skal meldes om Byens Stikkelse, som den er i sig selv. Best fandt man skionne paa en Stads Stikkelse, naar man betragter, hvad Figur den har i sin Grundridsning, om den er firekantet, aflang, trekantet og saa videre, eller hvad Ligning, den

E

fand

Kand have med noget andet. *Selsingsøer* er ikke lang og smal som *Flensborg* og en *Deel* smaa *Stæder* i *Riget*. Den er ikke firekantet, lige lang og bred, eller aflang eller rund, hverken som en *Circul* eller *Oval*, snarest er dens *Figur* en *Treangel*. De 3 *Hjørner* blive, *Lappen* paa den eene *Side*, *Svingelen* paa den anden *Side* og *Cronborg* paa den tredie *Side*, eller om man ikke vil regne *Cronborg* med, saa *Dresunds Toldkammer*. Nogle vil ligne den ved en staaende *Jugl*, da bliver *Lappen* med *Kongens Havge Hovedet*. *St. Anna Gade*, indtil *Kirkerne*, *Halsen*, *Kirkerne* *Brystet*, det øvrige *Bugen*, og *Svingelen* *Halen*, *Rudera* af den gamle *Broe*, og den nu værende *Broe*, *Beenene*. Længden fra *Svingelen* til *Lappe-Porten* er en halv *fierding* *Bey*, naar man kunde i lige *Linie* spadsere derhen, men vil man drage igiennem *Byen* igiennem de tvende *Gader*, *Steen-Gaden* og *St. Anna Gaden*, eller den der omkring gaaende store *Kongens Gade*, er *Beyen* næsten en *fierding* *Bey* lang. 3 *Breden* fra *Toldkammeret* til *Nye Kirke-Gaards Porten* gaaer 6 *Gader* over *tværs*. *Rundt omkring* er *Byen* fuldkommen en halv *Mil*.

Byen er ikke befæstet undtagen *Slottet*, dog har den i nogen *Tid* udi forrige *Seculo* haft en *Muur* mod *Sundet*, hvoraf endnu *haves*
Riendes

Kiende = Fegn. Den har 4 Porte, 3 imod Land-Kanten og 1 imod Søe-Kanten. Den første og fornemmeste er Strand-Porten. Den anden Kiøbenhavns Porten eller Svingelen. Den tredie Nye Kirke-Gaards Porten, og den fjerde Lappe-Porten. Om hver Port med de der værende Merkværdigheder vil jeg medde noget i sær.

§. 2.

Strand-Porten og Skib-Broen.

Den fornemmeste Port er uden Madsigelse Strand-Porten. Den er imod Søen og mod Sundet. Er den eeneste af de 6 Porte, som her i forrige Seculo vare bygde langs med Stranden, og er det en mørk og muret Port af Størrelse og Ansæelse, som et Huus af Grund-Muur og tvende Etager. Uden for Porten er den mindre Toldbod og Vexerboden foruden et Bertshuus med Stadt Bergen i Norge til Skilt, de Norstes Herberg kaldet.

Broen er liden, bygt paa Væle udi Seen. Bredden eller Broe-Hovedet er ikke større end at et Skib af maadelig Størrelse og Dybde kand ligge langs med det. Ved begge Sider kand ligge et par smaa Skibe, men nærmere til Landet ligge altid ved Fartens Tider Baa-

de i Mængde fra Skibene. Siden Byen til synderlig Sæd-
 vart for sin egen Handel ikke har nogen beqvem Lejlighed, holdes større Broe
 unødvendig og alt for bekostelig, efterdi Havet i Storm ved visse Vinde bruger her stor Magt,
 og ofte beskadiger den, der nu er. Det fornemmeste ved denne Broe, som en Fremmed
 meest legger Merke til, er den rare Prospect, da man seer paa Sundet deels at ligge for Anker,
 deels at seyle her forbi en anseelig Mængde af inden- og udenlandste Skibe. Broen og den nærmeste Gade vru-
 ler undertiden af fremmede Skibsfolk, og adskillige andre, da bestandig et Partie efter det andet nærmer sig hertil
 for at see, hvad merkværdigt her foresalder, og betragte fremmede Nationer. Paa Broen
 staaer en Blok, hvorudi de Gærende, naar de saa synes, legge en Almisse. Derover staaer en Tavle hvis eene Side præsenterer St. Olai Kirke som den var, førend det store Epiir nedblæste,
 men paa den anden Side staaer et Vers paa Tydsk, Dansk og andre Sprog, som skal bevæge de Sænlende til Medlidenhed. Her er og en Vandledning, da skion først Vand leedes igiennem Rønder under Jorden til en Vandkæm,
 som staaer tet ved Broen, hvorfra igiennem Vandet igiennem Rønder kand løbe efter Behag i Baadene, da de fremmede Skippere sende deres Baa-
 e med Tønder at hente Vandet udi, og give derfor nogle Skillinger.

Dens

Denne Stad spaaede sig endnu større Herligheder, dersom den kunde faae en egen og beqvem Havn. Man taler tit nok om en Havn, som skulle indrettes; Men Stædets Natur tilslader det ikke. I Kong Christian den 6. Tid gjorde man hertil Forslag. Det kom og saa vidt, at hver Borgere i Byen havde i Sinde at give en efter deres Formue anseelig Sum hertil, men det blev ikke til videre. Man fandt ikke affikære eller affikke en Egn her ved Byen til en Havn, uden man vilde sætte Byen og Slottet i Fare for Havets Magt, naar det ved Aabning fik Leylighed til at bryde frem paa de Steder, hvor det nu ikke har sit naturlige Løb; Omkostningerne vilde og blive temmelig store. I vor regierende Konges Tid har man og tænkt derpaa, da der siges, at Kongen for saa Aar udsendte til Helsingøer dem, som skulde efterforske, hvor vidt at Stædet kunde være beqvem til saadan Havn, hvorudi en Flotille kunde ligge, men hvad Svar de gave herpaa, veed jeg ikke. De har nok forstillet sig det umueligt at faae Havn, hvorpaa vores Allernaadigste Konge for saa Aar siden har begyndt at anlegge saadan Havn paa et andet Stæd, nemlig i Nivaaes Bugt, 2 Miile herfra paa i Kiøbenhavns Bøgen. Denne nye Nivaaes Havn er lige som Landskrone, hvor de Svenske allerede noget tid forn har begyndt paa en anseelig Havn at anlegge. Dette usagtet, at Helsingøer ingen nærme-

re. Havn synes at kunde nogen Tid faae end 2 Mil-
le herfra, saa falder dog Sønden for Byen langs
Landet god Anker-Grund eller en Keede, hvor
de fleeste Skibe ligge, hvis yderste Ende imod
Snekker-Steenen kaldes Jyde-Keeden, fordi
de mindre Fartøyer, som komme fra Jylland
og Smaalandene legge sig gjerne der. Paa
den anden Side af Slottet ved Lappen er og
Sted, som Skipperne undertiden helst ved vis-
se Vinde ankre udi, førend de gaae ind i Sun-
det.

S. 3.

Toldkammerne.

Her i Byen ere tvende Toldkammerer. Hel-
singsørs eget Toldkammer, hvor de ind-
og udgaende Byens Vahre fortoldes, er af
samme Beskaffenhed som i alle andre Stæder.
Bygningen er ikkun liden, og ligger tæt ved
Broen. Noget andet er det Toldkammer,
hvor Øresunds Told betales. Hvorledes,
af hvem, under hvad Navn denne Told beta-
les med flere Merkværdigheder, horer til et an-
det Stykke, da paa dette Sted allene handles
om Bygningerne. Toldkammeret er en nye
Bygning, fuldført omtrent No. 1742 af Kong
Christian 6. Det er en vidtloftig Bygning,
men net og ordentlig indrettet, og saaledes, at
den kand give i Byen og paa Sundet en smuk
Anseel-

Anfeelse. Det er bygt ved Enden af Strands-
Gaden, og tæt ved Sundet, saa at de der væ-
rende Embedsmænd fandt i Vindverne betragte
alle ind- og ud-gaaende Skibe, og efter deres
Bygning, Flag, Størrelse, giøre Overslag paa
Skibenes Ladnings Beskaffenhed. Strap-
pen for ved Sundet er en liden Plan ikkun
nogle Skridt lang, hvor honette Folk er alleene
tilladt at promenere over. Lukker man et Vind-
ve op, og seer til høyre Side, saa er den smuk-
ke Strand-Gade, seer man til venstre Side,
saa er en Lyst-Havge med et lidet dog ansees-
ligt Lysthuus udi, og endelig Slottet. Saa-
vel Kielderen eller den nederste Etage, som Loftet
har smukke Værelser. Til den mellemste og Ho-
ved-Etagen gaaer man ved en Trappe. Gaaer
man ind paa venstre Haand, da er et smukt
Forgemak, hvor Skipperne forsamles til de
saae deres Sold-Seddel. Derpaa ere tvende
Døre, hver til sine Værelser, hvor Sold-
Forretningen afgiores. Paa den anden Side
eller høyre Haand er et stort Gemak, saa stort,
at det gandske Kongelige Herskab har spist der,
og en stor Mængde af Udenlandske fik Lov at
gaae ind at see samme. Bag ved Soldkam-
meret er en høy Muur, som skiller det fra Præ-
sidis Residence. Forhen var her en gammel
Bygning, og midt i forrige Seculo distingve-
rede man imellem det gamle og nye Soldkam-
mer.

S. 4.

Byens Porte mod Land-Siden.

Siden Byen hverken er eller viides nogen Tid at have været ordentlig befæstet, saa er ikkun lidet at merke om dens Porte. Det er ellers at merke, at de Danske Stæder ikkun rart ere eller have nogen Tid været befæstede. Den første og fornemmeste Land-Port, hvor igiennem den største Passage skeer til Kiøbenhavn, er Svingelen, som nævnes i Historien, i sær udi Friderici 3. Historie, da Krigen var. Den kaldes saa af den Svingel eller Spanske Rytter, som oplukkes for de Indpasserende, hvilke Svingler bruges gierne i Danmark. Saaledes anføres en Svingel i Schrøders Friderichshalds Beskrivelse. Uden for denne Port er en Samling af Huuse, Møller og nogle smukke Lyst-Hauger, af hvilke en Lyst-Lund er paa en Banke og den yderste Spids af Byen med en skion Prospect. Nogle Skit fra Byen og Lande-Boven eller Søen er en Banke, Valdemars Skandse kaldet, hvor man kand betragte Byen, Slottet, Sundet og de Kænsende. Om nogen af de gamle Konger Valdemar har givet den Navn, eller den i nyere Tider er opført, kand jeg ikke forvist sige noget. Nogle Skit derfra er paa en liden Banke en liden Dam, hvorfra en Deel af Byens Vand ledes igiennem Rønder til Byen.

Nye Kirkegaards Porten er den anden, hvor igiennem man tager ud til Flottene og Koeskilde. Derved er et merke en Kirkegaard, som bruges helst i Vest-Eider, og hvor fattige Liig nu begraves. Ved Kirkegaarden har i forrige Eider været et Syge-Huus, St. Jørgens kaldet, hvoraf nu intet vides uden dette blotte Navn, paa en Plet i Byens Marke. Stedet, hvor det har staaet, har en gammel Mand engang viist mig; Herforuden melder Resenii Atlas og andre Eteder om St. Jørgens Hospital eller Syge-Huus ved Helsingør. Men da Pesten saa sterk grasserede her i Byen Ao. 1711. bygde de Kongelige Slots- og Sold-Betientere med Magistraten en liden Assistent-Kirke af Bindingsværk paa denne Kirkegaard. Over Kirken stoed følgende Vers:

Gud selv befordret har ved fromme Siæles
 Gave,
 Og giort den Sierning klar, hvor han sin Priis
 vil have.
 Til Fundament og Grund, de høye Slots-Bes
 tiente,
 Og de ved Øresund stor Gavnildhed lod Kiens
 de.
 Til ævig Priis og lod den ædle Magistrat
 See dets Anordning god: Hver Borger var
 parat.

Gud være eders Løn, som Zions Muure byg-
ger,
Han høre eders Bøn, naar nogen Nød jer
trykker.

I dette Vers er at merke dobbelte Riim midt i og i Enden af hver Linie. Dette er det eeneste, der er tilbage af denne liden Bygning; Thi da den sielden siden blev brugt, er den 27 Aar derefter solgt og nedbrudt, nemlig Ao. 1738. da Byens Consumptions Forpagter Forben Stags fiobte den, og skal siden Materialierne være brugte til den fra Byen en fierding Bey liggende Enst-Gaard Bilet. Reysfende, i sær Haandverks Burse merke gierne i de Stæder, hvor de sig opholde, noget rart, som de kalde samme Stæds Varetegn, saaledes er her Byens Varetegn en af de uden for denne Port værende Veyrsmøller, som er forkeert, det er, gaaer mod Binden, naar de andre gaae med Binden, og vil man fortælle, at dette Slags findes ikkun sielden, og skal være noget rart. Alle Kongelige Slotte have, som andre Eedes Gaarde, deres Abling, hvorforre noget fra dem gierne ligge deres Auls- og Lades-Gaarde. Saa danne Lades-Gaarde ere, saa vidt mig er bekiendt, følgende i Siælland: 1.) Kiøbenhavns. 2.) Friderichsborg. 3.) Jægerspriis. 4.) Eals lundborg. 5.) Bordingborg. 6.) Sorøe. 7.) Kjøefilde. 8.) Anderskov. 9.) Cronborg.
Cron

Cronborg Slots Lade-Gaard ligger plai-
sant uden for denne Port imellem Skoven og
Marken. Endelig er her og en St. Hans
Bilde udi Marken ved denne Port.

Den tredie Port er Lappe-Porten, som
og forhen i Historien er kaldet Røde-Port.
Eet uden for den ligger en temmelig Sam-
ling af Huuse, som meest beboes af Fiskere og
Færgemænd, herved ligger og Lunde-Havge
eller Kongens Havge kaldet. En Deel af sam-
me Havge ligger paa den saa kaldede Jis-Bule
Banke, hvorpaa er fornøvelig Prospect. Straf-
neden for denne have Artilleriet paa Strands-
bredden deres Plads, hvor de øves ved at sky-
de til Maals med Canoner.

S. 5.

Dens fornemste Gader.

Staden i sig selv har smukke og reelle Gader.
De fornemteste ere Strand-Gaden,
Steen-Gaden, Brønd-Strædet og Suder-
Gaden, som ligge parallel med hinanden, og
overfløeres af St. Anna-Gaden, Bierge-
Gaden og Stierne-Gaden.

1.) Strand-Gaden kaldes saa, fordi den
er bygt langs Etranden eller Sundet. Huu-
sene paa den ene Side ere ikke gamle; Thi i
forri-

forrige Seculo var der i deres Eted en Muur med 6 Porte. Denne Muur har strækket sig omtrent fra Svingelen til forbi Soldkammeret. Man kand endnu giette sig til, hvor hver Port har staaet efter de Abninger, som gaae ned til Stranden. Siden er Muuren Tid efter anden forvandlet til en Længde Huuse, som ikke ere saa høye af Etager, som de paa den anden Side, men det forhindrer ikke samme Gades Anseelse. Fra samme Længde nedgaaer til Sundet en Deel smaa og smukke Harger, i sær ere nogle bygde paa Væle, og oplydte udi Søen. Paa den anden Side af Gaden ere derimod næsten ingen Haver, men baade høye og ret anseelige Bygninger til deels af Grund-Muur, og giver den Deel, som er ved Soldkammeret skion Parade, siden der ey alleene er Soldkammeret, men og lige for Gaden en Haver med et smukt Lysthuus udi 2 Etager høyt, næsten som en Stierne eller af egen Bygning. Denne Gade beboes meest af Gierstgivere, som opvarte de fremmede Nationer, hvorfra her ere Skilte, som præsentere udenlandske Stæder, f. e. London, Embden, Amsterdaim. Bergen, &c. Her paa Gaden er Byens Hoved-Dagt, Broen og de derhen hørende Bygninger, og endelig Stadens Apotheque.

2.) Steen-Gaden er den fornemmeste, og ligger langs med forommeldte. Den bestaaer af

af smukke anseelige Bygninger, som ere omtrent 80 i Tallet 2 & 3 Etager høje, mange af Grund-
Muur, imellem sees en og anden Slags Byg-
nings Model, som er til stor Zirat. Heele Ga-
den har end og i Mands Munde været besat med
Træer paa begge Sider, ligesom i en Deel af
denlandste Stæder helst i Holland. Denne
Gade beboes mesten af Magistraten og andre
Kongelige Embedsmænd. Den Side af Ga-
den, som grændser nærmest Strand-Gaden,
har næsten ingen Havger eller Havge-Kum,
men den anden Side derimod har en liden Hav-
ge bag hvert Huus. Blant de private Huuse
maaes merkes et lidet smukt Palais, som Ge-
heimeraad von Osten har bygget, der hænger
sammen med Soldkammeret, samme har en
smuk Havge med Lust- og Orangerie-Huuse.
Af publicke Bygninger er Raadhuset her.
Hoved-Torvet, dog ikke kiendelig i Brede fra
den anden Deel af Gaden, er ved Raadhuset.
Blant de Inscriptioner, som findes paa
Huusene, er denne kun mig bekiendt, nemlig:
paa et staer det Mars-Fal 1610. med disse
Ord: *Omnium rerum vicissitudo*. Den kaldes muel-
ligt Steen-Gaden af sine Steen, det er, grund-
muurede Bygninger, eller kandskee fordi den
Land have været den første ordentlige reelle Ga-
de, som er broelagt.

3.) Brønd-Strædet er og en smuk Ga-
de,

de, skiont kun af ordinaire Kjøbstæd Bygninger til deels 2 Etager høye. Paa en Gaard staaer det Aars-Tal 1605.

4.) Suder-Gaden ligeledes parallel med forrige. Herpaa er en firekantet Plads, som bruges til et Torv, for Resten har denne Gade intet rart, uden paa den eene Ende seer man Marken, og paa den anden Ende præsenterer sig Taarnet af Tydske Kirke midt for Gaden. Inscriptionerne ere: Paa et Huus staaer c. W. S. med Aars-Tallet 1698. og paa et andet Sted: *Si Deus pro nobis, quis contra nos. Anno (*) Domini.*

5.) St. Anna-Gaden er den største, har ca over 100 Gaarde. Den kaldes saa af et Nonne-Closter kaldet St. Annæ. Bygningerne ere gode Kjøbstæd-Bygninger. Her ere Kirkerne, den Latinske Skole og Hospitalet, og herpaa boe Geytligheden. Iblant Inscriptionerne ere disse mig bekiendte: Paa en Gaard staaer J. B. S. K. L. D. med Aars-Tallet 1695. Paa en anden, den gamle Damsgaard kaldet, staae disse Bogstaver J. H. S. og R. W. M. J. over Dorren 16. J. H. S. 64. Paa et andet Huus længere op: Rasmus Svensen Skipper og Giertrud Eskilds-Dotter med Aars-Tallet 1651.

6.) Bierge-Gaden staaer, fordi en Deel af

af den ligger meget høyt, den er en af de største og smukkeste. Inscriptionerne ere: Paa en stor Gaard staaer: *Manchen verdreufft es was er sicht.* Und mus doch leyden das *Geschicht*, derhos er Aars-Tallet 1654. Paa en anden staae disse Ord: *Mane nobiscum Domine, quoniam pergit ad vesperam & inclinatus est dies,* med Aars-Tallet 1560. og de Bogstaver H. W. derhos *Christus vicit.* Paa en anden staaer: 1662. med disse Bogstaver J. H. S. Paa en anden Gaard staaer N. M. B. A. K. D. 1642. Den merkeligste Skrift er denne: *Georgius Francisci Past. Græs. Ao. 87 etatis 44.*

7.) I Stjerne-Gaden er det ældste Aars-Tal, som jeg har fundet paa noget Huus, nemlig No. 1559. Paa et andet Sted staaer 1646.

S. 6.

De mindre og de meest ruinerede Gader, samt Torvene, &c.

Foruden disse 7 Byens store Gader ere her endnu mange andre bebygde Gader, Stræder og Pladser. Iblant disse ere: Store Kongens Gade langs med St. Annæ Gade. Den skal i forrige Tider have været ligesaa bebyggt, som den nu om Sommeren er behagelig at promenerere udi, da til største Deelen ere Lyst-Gaarde, Lyst-Huuse og Lavget paa begge Sider.

Sider. Hvor de slippe paa den eene Side; det er en alleen en Allee, som binder Slottet og Fæstningen til Byen, men end og en smuk Prospect baaede over Carregat og Drefund til Skaane. Lille Kongens Gade gaaer fra forommeldte til Nye-Kirkegaard's Port. Disse kaldes muelig saa, fordi Byen falder igiennem dem fra Cronborg til Friderichsborg-Slot og Lunde-Havgen. Sophie-Gaden. Paa Hjørnet af denne Gade i Hospitals-Bygningen findes Tyne Bræbe udhugget, og da samme Tyge Bræbe havde en Søster, som havde det Navn Sophie, fandt Kandskee noget have givet Anledning til, at Gaden kaldes af hende. Lavendel-Gaden. Bøddel-Gaden, hvorved ere Byens Blegdamme. Gammel Closter ere nogle Krinkelkroge, saa kaldede, fordi her stod i gamle Tider et Catholisk Closter. Siol-Strædet. Søe-Strædet. Rosen-Kilden har i gamle Dage været en vel bebyggt Plads ved Nye-Kirkegaard's Port. Grønne Lavge siges forhen at have været bebyggt. Ved den og Lappen fortælles nogle Gaarde for Pesten at være kaldede Lille Jylland. Broe-Strædet gaaer fra Steen-Gaden, bekiendt af den Historiefriver Pontani Fødsel og Navn, &c.

Ordentlige Torve har Byen ikke, som andre end og mindre Stæder, s. e. Kiøge, Ringsted, &c. Dog kaldes det Stykke af Steen-
Gade

Gaden ved Raadstuen Torvet, siden der skee de publice Executioner. Her holdes og Byens Et. Michels Kram-Market. Dog ere her andre viss: Esteder i Byen, hvor fornødne Ting salholdes. Ved Et. Annæ Gaden og Steen-Gaden ere Huuse, som kaldes Børsen, mueligt fordi Kiøbmændene her i forrige Tider have havt en Børs, hvilket jeg næsten intet kand sige om. Imidlertid kand dette Hjørne ansees for Byens Mad-Torv; Thi her ere publice Slagterboder, Fiiske faaes her ferske til Kiøbs, og rundt om sidde meest Almaer-Koner med Kiøkken-Urter. I Suder-Gaden seer ligest efter et Torv, da der er en firekantet Plads, hvor Korn og Landmandens Vahre forhandles. Broen kand ansees for et Frugt-Torv. Paa Marken ved Rosen-Kilden holdes Heste- og Dvæg-Market ved Ester-Uars Tid.

Staden har ongefær 636 Gaarde, omtrent saaledes:

Eteen-Gaden har	80
Estrand-Gaden	70
Et. Annæ Gaden	102
Bierge-Gaden	60
Stierne-Gaden	20
Brønd-Strædet	40
Suder-Gaden	30
I de mindre Gader	234

Gior	636 Gaarde.
I	I dis

I disse 636 Gaarde og Huuse kand regnes til at boe 1000 Familier, naar hver paa 5 a 6 Personer beregnes, bliver et Tal paa 5000 Siæle. Hertil regnes ikke de, som boe paa Cronborg=Slot, Soldatesqven og andre ledige Personer; Thi naar disse legges til, kand Byen regnes til at have hen imod 7000 Siæle. Man kunde vel giøre Tallet større, men ringere veed jeg ikke, om det kand med Sikkerhed giøres. Iblant Byens publike Bygninger er det Kongelige Slot Cronborg den fornemste.

Cap. 3.

Om

Cronborg=Slot.

§. 1.

Dets Situation.

Hemendfiont dette Kongelige Slot i Henseende til Bemakernes indvortes Prydselse er ikke af den Anseelse, som for 100 Aar siden eller meere, da Kongerne oftere besøgte dette Slot, og Kong Friderich 2. selv havde bygat det, saa er det dog baade i Henseende til Bygnings Maaden, Fasthed, Nethed, Kostbarhed

barhed og særdeles udvortes Anseelse, som og i Henseende til Fæstnings-Berkerne og dets Beliggende, i saadan Stand, at det Land regnes iblant de prægtige Slotte ey alleene i Norden, men end og i Europa. Det er lige saa vel et Kongeligt og behageligt Lyst-Slot ved Søen, som et nødvendigt og vel befæstet Castel til at forsvare og bestyre Indgangen i Sundet, hvor til det er en Nogel. Det er bygt i en Firkant. De fire Sider staae imod de fire Jordens Hjørner. Fra Boldene, Bindverne og Taarnene havs en rar Udsigt paa alle Kanter. Fra den Vestre Side seer man en Allee, som gaaer fra Byen til Slottet imellem tvende grønne Pladser, af hvilke den eene gaaer mod Norden til Cattegat, den anden imod Sønden til Øresund. Strax derpaa præsenterer Staden sig. Paa hin Side ere Markene, og over Markene ere Skovene. Fra den Nordre Side sees langt ud i Cattegat nogle Mille paa hin Side Kullen, imellem Kullerne paa begge Sider. Mod Østen har jeg Sundet og Cattegat, hvor de foreenes, og i haardt Veyr med store Bølger bruser ind paa Fæstningen. Over Sundet har man Helsingborg og Skaane-Land. Fra Sønden af sees Sundet med Lande paa begge Sider, og udi det ligger Eylandet Hveen; Allsaa har Slottet Søen næsten mod de 3 Sider. Fra Byen til Slottet gaaer man igien nem forommeidte Allee. Den fra den Vestre

Side mod Norden til Cattedgat løbende grøne Plads kaldes Grønne Havne, hvor Svarnisonen monstres, og deres Executioner skee. Her have adskillige Festsins været celebrerede ved Lege og sær kostelige Forberkerier.

S. 2.

Fæstnings-Berkene.

Saa snart den nyelig ommeldte og korte Allee er forbi, kommer man igiennem en Bagt ved en Svingel, og saa er man ved Fæstnings-Berkene. Først er der en Grav med Broc og Vindel over, hvorpaa man passerer igiennem den yderste Vold, hvor en Deel Eskadfer ere at ansee som smaa Der eller Holme i Bondet. Derypaa kommer man over den mellemste Vindelbroe, som er temmelig bred, over de store og dybe Graver. Ved Enden af Broen kommer man ind ad en stor Port med Bæreller, Hoved-Bagten og Gevælvter under Jorden eller Volden, hvilken er meget høy, ongefær som et stort Huus af Muur og 2 Etager. Noget derypaa passerer man over den tredie og meget dybe Grav og Vindelbroen, og kommer igiennem en Port, som er mørk og høy under den underste Vold. Om denne Fæstning har, imedens jeg var i Helsingøer, en ung Svensk Herre, der havde staaet som Kirmester og Major udi Fransk Tjeneste, talet saaledes:
 At

At Naturen havde paa mange Stæder udenlands overgaaet Konsten. Det var ingen Unders, at mange udenlandske Fæstninger vare i Allmindelighed meere berømmede og udraabte for Uovervindelighed; Thi snart var en anlagt paa et høyt og stejlt Bierg, snart omringet af store Moradser, hvorsore en Fæstning saaledes beskaffen udkrævede meere Folk paa eengan end Cronborg. Hvad Cronborg derimod angik, saa syntes han, at paa dette Sted maatte nødvendig være en Fæstning, og at Konsten overgik Naturen. Han pegede til de dybe Graver, ferste Kilde=Spring og alle forekommende Merkværdigheder, da dette Slots Grundvold er lagt i det salte og brusende Hav; Og naar Zapperhed blev viist fra Slottet, saa vilde Fiendens Forstand prøves, i hvor mægtige de end vare. Han forsikkrede, at man saae paa Cronborg alt det, Konsten formaede til at giere en Fæstning sterk. Fæstnings=Verkerne ere og værd at bese, da man maa undre sig over de underjordiske Kieldere, Gevælbter og Longange under Jorden og Boldene, anlagde i Vandet. Slottet har overalt en Mængde Canoner ja dobbelte Cartauer. Er altid af Kongerne Tid efter anden forsterket, og vores nu regierende Konge har endnu meere befæstet det. Inden for Fæstningerne ere Magazinerne og Rustnings Kammerne. Iblant de store Cartauer ere Stægget og Biørnen de

fornemste, med hvilke man fandt lange til de Svenske Kuster, om de ellers ere der endnu. Iblant Bastionerne er en den Starpe Torden kaldet, anlagt af Kong Frider. 4.

Slottets Porte ere prydede med Inscriptioner af de berømmeligste Mænd, nemlig: Toge Brahe en Astronomus, hvis Navn er bekiendt end og iblant læg Folk, den Danske Historie-skriver Vitus Beringius, og Doct. Ringo, som agtes for den største Poet, Danmark fandt rose sig af. Efter Kongelig Befaling forskærdigede de Tychø Brahe denne Inscription, som følger:

*Inclytus hanc celsam Fridericus condidit arcem,
 Nomine qui simul & sorte Secundus erat.
 Rex pius & justus, mitis, robustus in armis,
 Qui tamen invitus, prætulit arma togæ.
 Cui Regina thoro vixit sociata jugali
 Mechelburgiaca nata Sophia domo.
 Quæ pariter virtuti amans, studiosa mariti
 Pignora conjugii plena decore dedit.
 Ergo ut pacatos ageret Rex impiger armos,
 Structuræ tanta mole peregit opus.
 Munivitque arcem, velut aspicias, haud quod in ista
 Spem sibi tutelæ præsidiiqve locet.*

Nec

*Næc velut antiqvæ structor Babylonis orando
 Factat, ut humana robora facta manu.
 Ille tulit pœnas jastus, dum septimus annus
 Cerneret amentem persimilemqve feris.
 Rex nihil ostentat Danus, se credit & optat
 Præsidio tutum solius esse Dei.
 Scit bene, ni faveat Numen, qvod robora nulla
 Vel chalybe aut duro facta adamante juvent.
 Ergo det astrorum terræqve marisque Creator,
 In quo spem solo Rex Fridericus habet,
 Prosper ut ille diu & soboles seriqve Nepotes
 Has habitent firma pace vigente domus.*

*Ad Regis ipsius Mandatum
 Tycho Brahe fecit.*

**Det Vers, som Vitus Beringius Kongelig
 Historiographus gjorde efter Kong Friderici 3.
 Befaling No. 1664. findes, som følger:**

*Ita domus antiqvis in cælum erecta columnis,
 Et belli memores dilue fronte notas.
 As seros tutela ingens solare Nepotes,
 Regis ab arbitrio nunc reparata tui.
 Gratia fit, Friderice! Tibi, qvi damna, ruinas,
 Qvi regna a senio relliquiisqve levat.*

*Ut postquam memoris cessarint saecula senectae,
 Quo.que tibi longos dent pia facta dies.
 Postquam homines siluere & modo nomine laudum,
 Saxa tamen laudes nec peritura sonent.*

Det Vers, som Biskop Ringo har giort,
 findes saaledes paa første Porten fra Slottet
 af:

Stat Læser, og beviis først underdanig Ære
 For Landets store Navn, som disse Steene bære;
 Tænk saa her uden for er Naade for en Ven,
 Men Ild og Krud og Lod det spytter Fienden hen.

Gaf saa kun ind at see Palladserne at prale,
 Skue den tredobbelt Muur, her Slange-Halfen gale
 Med Jorden-Røst til Tegn, at Konning Christian
 Den Femte lynet her, og skyder Dødsens Gan.

Den store Nordens Mars Kong Christian den Femte
 For Vand og Lande-Børn til Forvage mig bestemte,
 Og gav mig Ordre det jeg ey oplukke maa,
 Om Feyd og fiendtlig Mand vil prøve ind at gaae.

For Venner haver jeg Befaling op at lukke,
 Min Fiende trodser jeg, han skal mod Jorden bukke;
 Thi saa har Christian næst Gud mig væbnet om,
 At Kugler, Krud og Sværd blodsegle skal hans
 Dom.

Paa

Paa en anden Port staae disse Stropher,
 nok forsærdigede af Magister Eegbye, Rector
 Echolæ:

Trin ind, om du est værd, jeg lader op min Bue,
 Og aabner Pladsen til det kronet Slot at skue,
 Tre Konger haver det af Vand, af Ild og Skud,
 Trods Havets Slug, trods Brand, trods Fiendens
 Kugle-Brud.

Nu har Kong Christian den Femtes Magt og Møye
 Bygt Trone-Berket, trods hver Avindsfyges Dye.
 Gud give Kongen og hans Slægt en ævig Rod,
 Saa længe Dresund skal kysse Cronborgs Fod.

S. 3.

Bygningen i sig selv.

Naar man er kommen inden for de tre-dob-
 belte Volde og Graver, er man tet ved
 Eltten, som er en Bygning af fire Læng-
 der, der indslutte Slots-Gaarden. Lige for
 Vorten ligge 3 Canoner, og alle Sider, hvor
 ske Land, er paa Slots-Pladsen Canon-Kugler
 opstablede Pyramide-viis. Midt i Slots-
 Gaarden er en Fontaine med denligst ferst Vand,
 saa meget rarere, siden Slottets Grund-Steen
 er anlagt i den salte Sø. Denne Fontaine er
 omringet med Trær. Herforuden er Slots-
 Gaarden saa rum og viid, at Resenius for-
 tæller,

tæller, paa den at være holdne adskillige Leege med Fegten og Riden. Slottet er bygt paa Gothisk Maade, opført af lutter hugne og uden til med smukt Arbejde udziirede Svader-Steenne, der ere bragte fra Gulland. Foruden de skionne Kieldere og det høye Loft, er Slottet paa alle Sider 3 fuldkomne Etager høyt. Taget med alle Luger og Lust-Huller er tækket med Kobber, undtagen en Side, som er tækket med Blye. Bygningen har inde paa Gaarden og uden paa smukke Taarne, smaa og store. Det smukkeste, som har det højest og prægtigste Kobber-Spiir, er midt for Slots-Vorten paa den Læugde, hvor Slots-Kirken er, og hvori Klokkerne og Seyerverket er.

Bed Seyerverket findes denue Inscription:

*Transvolat hora levis neque scit fugitiva reverti;
Nostra simul properans vita caduca fugit.*

Et andet er et Taarn, som er meget stort og firekantet, saa rumt oven paa, at der kand legges Canoner, deroven paa har man en ret pafsamt Prospect, hvorfor det og er bygt, skiont Almuen fortæller Eventurer om et høyt Spis i forrige Tider skal have været opreyst over dette platte Taarn, hvori en overmaade stor Klokke skal have hængt, hvilken tillige med Spiiret skal

Skal ligge i Havet uden for Slottet. Paa et ans
 det Hjørne staaer et høyt og meget baade anseeligt
 saa og prægtigt Taarn med Spiir paa af Kob-
 ber, foruden andre mindre. Taarnene have til
 deels Lyst-Kamre, et over det andet med rar
 Udsigt. Slottet er af en megen haandfast Byg-
 ning, saa at de Rum, som Vindverne skal ha-
 ve for Udsigtens Skyld i Muuren, ere saa sto-
 re efter Muurens Dybde, at de kand meubte-
 res som et lidet Kammer. Vindvernes An-
 tal siges at være 365 eller lige saa mange i An-
 tallet, som der ere Dage udi Aaret. Efter den
 Regning, som jeg gjør uden ad, treffer det og
 ind, at samme Tal udkommer; Thi jeg erin-
 drer mig at have talt paa en Rad inde i Gaar-
 den 15 Vindver, og da her ere 24 Rader, saaer
 man gjerne Antallet ud. Men da forstaaes ik-
 ke Vindver paa Loftene, Kielder-Vindver el-
 ler engang de Vindver, som findes paa de sto-
 re og smaa Taarne, langt mindre de, som fin-
 des paa de andre Slottets Bygninger, men
 alleene 24 Rader Hoved-Vindver, hvert be-
 staaende af 9 andre fuldkomne Vindver, hvil-
 ke igien beløbe sig til 3285 Vindver. Naar
 man nu vilde regne, hvor meget de kunde kos-
 te, blev det en anseelig Sum, hvilket dog er en
 ringe Udgift til Bygningen, hvoraf kand slut-
 tes, hvad Omkostning og Rigdom der hører
 til saadan Bygning at opføre. Jo nærmere
 jeg har Bygningen i Oyesyn, jo prægtigere sy-
 nes

nes den, saa man undertiden vil til-disputere dette Slot, at i tet af de Danske Slotte har uden til paa Bygningen saadan Pragt, som det. Hvad Gemakkerne ere angaaende i Henseende til den Stand de findes udi, og de Meubler, hvormed de ere prydede, da ere i disse saa overflodige Bærelser ikke den Herlighed, som tilforn har været, saasom Zidebrand og fiendtlig Magt har gjort store Forandringer, og venteligen ere de fleeste Mobilier henførte til andre og til deels nyere Kongelige Slotte her i Egnen. Man seer de store og navnkundige Cronborgs Gemakker ode, som Udenlandske i gamle Dage vidste at tale om. Neppe Bestigia og Fodspor findes til de kostbareste Tapezierier og Skilderier, forfærdigede af merkværdige og de berømmeligste Konstnere. Om Slottets forrige Herlighed skal tales andre Steder, siden her kun beskrives Slottets nærværende Stand og Anseelse. Et Gemak kaldes Kongens, et andet Dronningens, et andet Dands-Salen, et andet Audience-Salen, &c. Af Inscriptioner findes, saa vidt jeg har seet, ingen uden en Deel af de høyploblige Kongers Navne i Chiffre, som have elsket dette Slot, s. e. C. IV. F. S. C. A. Slots-Kirken har alle de Zitrater, som en Slots-Kirke tilkommer. Under Alter-Tavlen findes Kong Friderici 2. Symbolum, som var: Mein Hoffnung zu Gott allein. Treu ist Wiltbrat. Paa den anden Side: Gott verläßt die Seiner nicht. Det

Det som i sær af Almueen gøres Under af
 ved dette Slot, er: 1.) Den saa tit hos alle
 omtalte Canon, Skægget kaldet. Med den
 forsikrer man, at en Artillerist skal have naaet
 en Koe paa Banken oven for Helsingborg.
 Koen døde, men Pigen, som sad og malkede,
 blev uskad, alt efter Artilleristens Bæddemaak
 med sin Commendant. Hvor vidt det kand
 være saa, veed jeg ikke, jeg har intet for mig
 uden almindelig Sagn. 2.) Det Gemak vi-
 ses og, hvor Kong Carl sad engang for Cami-
 nen at varme sig, da Slottet var erobret af de
 Svenske, hvor det da fortælles, at, som Kon-
 gen sad og grundede, da skal en Steen af Ca-
 minen være falden af sit Sted, og ligesom søgt
 Kongen. Dette legger man til, at Kong Fri-
 derich 3dies Navn skal have staaet derved eller
 hans Billede. Kongen skal have derved ble-
 vet meget forsagt og angst, samt udlagt det
 saaledes, som at Enkke var viget fra ham. I-
 midlertid vises Hullet endnu, hvor Steenen har
 siddet, og saaledes, at den synes ikke af dette
 sit Sted at kunde være taget uden med Magt.
 At Kongen havde megen Angst, medens han
 havde Cronborg, er let at spore af samme Kon-
 ges og Krigs Historie. Enkken var viget fra
 ham, og hans Død indfaldt usformodentligen
 ikke længe derefter. 3.) Tales her om en Kon-
 gens Løngang, som skulde gaae fra Slottet
 under Norden til Lunde-Havne, hvilket Landskæe

er saa, helst siden dette Slot med Billighed fortæner Koes formødelst sine underjordiske Gange. 4.) Raabe Almueen paa, at Holger Danske skulde sove under Jorden. Fleere af slige Historier vil jeg ikke opregne; Men meere melder om en Besynderlighed ved dette Kongelige Slot. Skönt det er i sig selv en sold og tung Byrde, Egnen er siid imellem vandrige Graver, Grund-Steenen er lagt i Havet, det har staaet Krigens Tummel ud, siden Krigen 1659. have Kongerne meere lagt vind paa at forsterke Fæstnings-Berkerne end Slottets Bygning, saa har dog dette usagtet Cronborg saaledes beholdt sin Anseelse, at man af den bare Bygning ikke skal sige, enten det er fuldført for 10 Aar siden eller for 200 Aar; Thi andre saa store Bygninger seer man ofte at siumke noget paa en Side, eller paa nogen Maade i ringere Tid at hælde, saa det kand synes at ville i sin Tid falde; Men Cronborg staaer nu, som det stod i Friderici 2. Tid. Paa dette Slot seer man og den Tids Bygnings Konst fuldkommeligen, og bedre end paa anden Sted. Kong Friderich bygde vel Anderskov og Friderichsborg Slotte, men Anderskov blev kun forandret til et Slot af et Catholisk Closter, og Friderichsborg er sig ikke selv lig, saa man paa Cronborg alleene kand see Bygnings Maaden paa den Tid.

§. 4.

Slots: Havgen eller Lunde-
Havgen.

Dette Slot har foruden Bygningen og Fæstnings-Verkerne og sin Ladegaard, saasom det tilforn var tillige et Lehn- = Slot, megen Skov, og et kosteligt Gevær- = Factorie, Helsebeks Hammer- = Mølle kaldet; I sær har den havt en skøn Havne, Lunde- = Havne kaldet, som vel er endnu, men nyeligen bortfoldt, hvorfore jeg finder det beqvemest at beskrive den et andet Sted i denne Bog.

Over dette Kongelige Slot har Doct. Ringo paa Danske Bers givet en Beskrivelse, som dog er kun kort; Bores nu levende Danske Poet Professor Wadskær svinger saaledes om Cronborg i sin Poetiske Skue- = Plads, pag. 268. og 269.

Et Cronborgs Lust- = Castel sit Vidne fandt aflegge
Om Bygge- = Konsten hos den Anden Frideric.
(Bior nogen sig til Knud, da ligger her en Skægge,
Som seer hannem ind i samme Øyeblik)
Mars gik med Jupiter engang omkring ved Sundet,
Og sagde, da han saae det faste Cronborg staae,
Var vel dit Taarn saa sterk, saa sikkert og saa grundet,
Som dette Danske Slot, hvor Danae hun laae?

Da

Da Solen bleguede; fik Jupiter til Orde,
 For de Titaners Mod og Maat og Mytterie,
 Og vi i Himmelen os ey opholde torde,
 Hvo den Gang havde sat og luuret herudi.
 Om Cronborg pleyede Kong Friderich at sige,
 Alt vidste han, der sad i Slottet mindste Steen,
 Som var af nogen Mand bekostet i hans Rige,
 Da skulle de ey langt beholde heele Been.

Pag. 271.

Om Slottet Cronborg ter en Hadrianus sige:
 Europa har kun saa, som Cronborg kaldes kand.

Den berømmelige Commendant paa Cron-
 borg, Geert Rangkov har berømmet i adskillige
 Vers dette Slot, af hvilke dette er et, som
 følger:

*Arx Croneburga mihi, quod dicitur, esse videtur,
 Namque Arcium Corona vere est omnium.
 Immo aliquid majus, quam dicitur, esse videtur,
 Si rite rem nomenque pensites simul.
 Ergo mihi liceat si vertere Nomina rerum
 Regni Coronam vere eam esse dicerem.
 Consuetudo tamen vincat nomenque reservet,
 Præsens, quod inditum est, illi semel bene.*

*Si tamen hanc cernant ita, Rex Friderice! novatam
 Per te volitam pulchriusqve posteris.
 Agnoscent facile hi, tandemqve loquentur aperte
 Augusta id arce nomen esse angustius.*

Cap. 4.

Om
 St. Olai Kirke.

S. 1.

Dens Anseelse og Bynghing.

Blant Riobstæd Kirkerne er St. Olai Kirke udi Helsingør en af de smukkeste og største. Her i Byen er den den ældste og fornemteste, hvortil hører Stadens Danske Borgerkab, Magistreten og andre Stadens Embedsmænd, den Latinske Skole og Hospitalet. Naar den er bygt, er mig ikke bekendt, enten 100 Aar for Reformationen ved den Tid, da Byen fik Stads Ret, eller og Landskæe før den Tid; Men i de Catholske Tider var den af temmelig Anseelse, hvilket de da værende 16 Altene med de dertil hørende Præster bevidne. Den er indviet den Nordiske Helgen St. Oluf Martyr til Ære. Gamme Oluf var Konge i Norge, som førte bestandig Krig til sit Riges

Beskyttelse med Knud, Danmarks og Englands Konge, som stræbte paa alle Maader at indtage det. Denne Kong Oluf var begavet ikke mindre med Midkierhed for Guds Ære og Næsfærdighed end som med Tapperhed udi Krig. Da han stræbte reent at ødelegge alle Skarns Menneſker, Epaa og Fjold-Mænd, rebellerede de Store imod ham, fordi han havde straffet deres Qvinder for deres onde Gjerninger, og han blev uddrevet af sit Rige af Knud; Men da han noget derefter havde faaet det igien ved Russernes og de Svenskes Hielp, da sparede han ingen meere, som enten vilde blive Fjoldmænd, eller ikke blive Christne. Endelig blev han dræbt af nogle Fjoldmænd, at de dermed kunde forhverve sig hans hæftigste Fiendes Kong Knuds Hudest, og hævne den Straf, deres Stalbrødre var vederfaaren. Dette Mord skeede Aar 1030. Herover blev han endelig canoniseret, og kaldet St. Oluf Martyr. En Dag i Almanacken er tegnet med hans Navn ham til Ære, nemlig den 29. Julii, eller naar man laver til at meye Kornet. Ey alleene bleve Kirker, Capeller og Altære indviende til ham, men end og hans Billede gjort meget Bæsen af udi Overtroens Tider; Thi man finder, at paa Den Torsinge har paa en Mark ved Landebye staet et Capel, kaldet St. Olufs Capel, hvori samme Helgens Billede kaae forvaret. Dette Billede ombare Bønderne paa

Mar.

Markene, naar deres Sæd var suæet, og tilbage sig en frugtbar Høst. Det traf sig engang sild, at en Bønde ombad dette Billede paa sin Jord, men da han skulde have sat det, som Skik var, paa sit Sted igien, saa syntes ham bedre og mageligere at bide dermed til om Morgenen, lagde det derfor i sin Bager-Ovn. Hans Dige, som ikke vidste heraf at sige, stak derpaa om Morgenen Tid i Ovnen, og opbrændte St. Oluf. Dette spaaede man Landebøge intet Gødt af siden den Tid; Thi det blev et Mundheld, at samme Bøge derefter ingen Lykke skulde have. Saa høyt var St. Oluf agtet i Pavedømmet her til Lands. Foruden Helsingøers St. Olai Kirke er endnu Olai Kirke i Hjørring en Sogne-Kirke, hvilket ere de tvende eneste, som nu saa kaldes her i Riget udi Klosterne; Thi St. Olufs Kirke i Marhus bruges ikke meere, og de Kirker i Kjøbstæder, se. som have havt dette Navn, ere ødelagde.

Kirkens Bygning bestaaer af 3 Rader Hvalvinger, som ere: Den mellemste Rad har de høieste og bredeste, de andre 2 gaar langs med den mellemste, den eene Nørben, den anden Sønden for den, men alle tre gaar i Længden fra Osten til Vesten, som i alle andre Kirker. Hver Rad har 8 Hvalvinger, hvilket, naar de i Udbygningerne regnes til, bli-

ve 27 tiffammen. Taget over den høieste
 Hvælving er tækket med Kobber; Men Tæge-
 ne over de andre to ere tækkede med Blye. Paa
 Udbygningerne ere de tækkede med Zeigl. Paa
 den Østre Ende af det høieste Tag er saa me-
 get af et lidet afbrudt Spiir nu tilbage, at
 tvende Klokker henge derudi, som bruges ends-
 nu. Noget andet er det store Taarn, hvis
 høye Spiir, som for sin Methed blev kaldet
 Helsingøers Tomsrue, og for sin Højde var
 nyttig for de Søfarende, da de deraf mange
 Miile udi Søen kunde tage Kiending. Dette
 Spiir blev bygt Aar 1613. under Kong Chri-
 stian 4., som gav frit Tømmer dertil fra Nor-
 ge, nemlig 48 Eylter Bræder, og blev dets
 Højde 75 Alen. Det blev bygt af Vilhje,
 skal nok være Vilhelm Krægen, hvilken og har
 bygt et Spiir, Mage til dette, i Rostok. Toms-
 mermændene fik 625 Rdlr. efter den skrevne
 Accord dat. No. 1613. den 15. September,
 hvoraf sees, at det først maa være forfærdiget
 No. 1614. eller derpaa. Dette Spiir stoed
 da kun i 22 Aar til d. 27. Januqr. No. 1737.
 da det om Aftenen i et haardt Veyr nedblæste.
 Intet Menneffe eller Creatur blev beskadiget,
 og kort tilforn søgte Taarn-Bægteren af Frygt
 ned af Taarnet, hvormed han reddede sit Liv.
 Kirkens Baabenhuus tilligemed et Pakhuus
 bleve alleene beskadigede og nedslagne, som ere
 Syd-Vest for Kirken. Foruden Stormen
 fore-

foregiver man, at dets Fald meget kom deraf, at Taarnet i sig selv var alt for smalt til at holde saa høyt et Spiit. Andre legge dette til, at en Forandring, som en Deel Aaringer tilforn var gjort ved Taarnet, havde gjort det svagt, nemlig Klang-Hullerne, som fra forrige Tider af vare gjorde meget lange og store, bleve af en Kirkeværgere navnlig Friderich Jacobsen, ved hans Raad og Foranstaltning, gjorde meget mindre. Skjønt dette just skeede i gandske god Meening, saa blev dog Virkningen anderledes; Thi ved de snævre Klang-Huller behøvede en sterk Vind des større Magt til at bryde igiennem. Langt fra at samme Kirkeværger var andet end en ærlig, godgjørende og renomeret Mand her i Byen, saa falder det dog mig ind, at jeg ikke vil glemme at sætte, at ingen af Byens Indvaanere tog Skade ved Taarnets Fald uden han, da et Pakhuus, hans Enke tilhørende, var det eeneste af Byen, der blev beskadiget ved Spiirets Fald, saasom det laae just paa det Sted, hvor Spiiret naturligviis skulde falde. Nu har dette Taarn kun en Træe-Hætte, da man siden har ventet paa dets Opbyggelse igien, og trokket et Lotterie, hvilket vel blev udtrokket, men ikke kom til den Fuldkommenhed, man i Forstningen ventede. Kirkegaarden, som jeg paa saa Stæder har seet saa stor, omringer Kirken paa alle Sider, og er den igien omringet med Byens Gaarde. Den

har 6 Porte eller Kirke-Laager., foruden Hoved-Porten, og for en 10 Aar siden bleve Gangene plantede med Træer. Paa Kirke-gaarden ere tvende Urtegaarde, hvor en Deel Liig begravnes.

§. 2.

Kirken's Ornamenter.

Denne Kirke have Indbyggerne efterhaanden saaledes prydet, at den har saa til Lige i Siælland. Det, som først falder i Øjnene, er den kostbare Alter-Table, som formedelst sin Størrelse og konstige Billedhugger-Arbejde, da den præsenterer det fornemteste af Christi Levnets Historie, bør billig besees, og jo længere den betragtes, jo meere maa man admirere den. Den er bleven fuldført Ao. 1664. og saa vidt jeg veed, nu i disse Aar bleven forgyldt og malet. Dersom Forguldningen er bleven saaledes, som Arbejdet er prægtigt, saa vilde den blive en af de anseeligste Ziirater, man nogensteds kunde vente at finde i en Kirke. Er Maleren bleven lykkelig, saa kand den gierne sættes i Ligning med Koeskilde Dom-Kirkes, og vær den smukkeste Alter-Table her i Riget, som er forfærdiget siden Reformationen. Ved begge Sider af Alter-Tablen ere fatte tvende Skabe, et paa hver Side, som paa Fests-Dagene staae aabne, i et hvert af dem findes

des en Alabaster Table af skönt Arbejde og Forguldning. Den een forestiller de 3 Bii- ses Historie, den anden Christi Korsfæstelse.

Choret bestaaer af tvende store og tvende mindre Hvælvinger. Neden for Alteret hænger en stor og pragtig Lysekrone af Messing med 8 Arme, hvor oven paa findes St. Olufs Billede, og paa hver af Armene staaer en Krigsmands med Hellebard. Paa den nederste Knap findes denne Inscription:

Af ovenskrevne ni unge Karle Glds Vere søges.

St. Olai Kirkes Tiirat forøges,
Andre til god Exempel at formere,
Laver die denne Krone ladet forære.
Pintse Dag No. Domini. It tusen, sex hundert, tresindstive og to.

De ovenskrevne 9 unge Karles Navne ere: Lauris Pedersen Strime Lock, Peter Hansone, Niels Andersen, Michel Jørgensen, Hendric Didriksen, Johan Hansone, Peter Christensen, Eggert Madsen, Bendix Brødersen. Choret er indsluttet af 76 Messing Piller, hver med sit særdeles Navn, Baaben og Boemerket, alle med de Aars Tæl 1652. og 1653. Disse Piller holdes neden og oven til af konstigt Billedhugger- Arbejde. Over Chors-

Døren i den Søndre Gang staaer det Aars-
Taal 1650. Over Vinduet bag Alteret findes
en Krone med dette Aars-Taal 1559. og disse
Bogstaver: *Unica spes mea Christus. F. C. F. III.*
F. R. F. D. F. Fridericus II. R. D. &c.

Daaben er paa samme Maade indsluttet af
20 Messing Piller, enhver med Navn, Aars-
ben og Boemerte, alle 1696. og 1698. ind-
satte. Paa Fonten, som tillige med Daab-
Fadet er af pur støbt Messing, staaende paa
trende Messing Løver, findes No. 1679. lod
Frands Lauritzen og hans kiære Hustrue
Bente Povels Datter bekoste denne
Daab-Funt, og givet hannem til St.
Olaf Kirke i Helsingør. *Soli Deo Gloria.*
Neden paa Foden findes Vægten XII Søn-
dret Pond. Foruden det Messing Fad til
Fonten er et stort Sølv Fad. No. 1744. er
denne Daab repareret. Stray herved er
Børne-Stoelen, over hvilken findes paa en
Table disse efterfølgende Linier: *Ell Gud*
Navns Vre, Kirkens Ziirat og Be-
prydelse haver efterskrevne erlige og for-
standige og velagte Mænd Johan Wil-
ders Raadmand og Claus Clausen Han-
delsmand her udi Staden dette oven-
staaende Pulpitur, illigemaade Barne-
Sto.

Stolen her neden under, af en god Billie paa deres egen Bekostning ladet stafs fere og forfærdige andre til et got Exempel No. 1653. Paa Siderne findes 4 Baaben, hver med sin Omtegning. Neden for Tabellen staae Jesu Ord hos Marc. 10. Cap. 14. v.

Prædikestolen er smuk, med Billedhugger Arbejde, og rekt forgyldt, hvorpaa staaer paa Opgangen denne Skrift: Andre til et got Exempel at efterfølge, haver, den evige GUD til Ære og hans velsignede Kirke til Brudelse, Willum Mortensen Kongl. M. Toldskriver, og Hans Povelsen ladet Aar 1624. paa deres Bekostning denne Prædikestoel giøre og forgyldes; Dette Gudelige Exempel er blevet efterfølget, i det en Deel af den Danske Meenighed til Guds Ære og en Taknemmeligheds Erkiendelse for de store Velgierninger, hvilke den alleene gode GUD ved den offentlige Reformation, som skeede Aar 1536. beviste disse Lande og Riger, lode (denne Prædikestoel giøre og renovere) til den store Taksigelses og Jubel-Fest, som vor Allernaadigste

ſie Arve-Herre og Konning Chriſtian den Siette anordnede at helligholdes den 30. Octobr. 1736. Herre tænk paa dem til Gode, og udſlet ikke deres Barmhertigheder, ſom har gjort og vil gjøre vel imod dit Huus i Troe, Haak og Kierlighed. No. 1736. d. 30. Octobr.

Tvende hundred Aar i Tiden
 Er det nu i Danmark ſiden,
 Vi ſlap ud fra Munkes-Slit,
 Og den reene Lære fik:
 Gild fremdeeles Naade give,
 Præke-Stoelene maae blive,
 Som i tvende hundred Aar,
 Keene medens Verden ſtaaer.
 Onſker Jørgen Friis.

Samme Jørgen Friis var Præſt i Helfsin-
 ge og en god Poet. Over Døren til Præ-
 dike-Stoelen findes Willem Mortensens Baas-
 ben indſluttet inden i en Laurbær-Krands, og
 holdes af tvende Engle, derudi 1) en blaae Li-
 lie udi Guld-Felt, 2) en Guld Binge i rodt
 Felt, ved Siden B. M.

Orgelverket er af nye oprettet i Aaret 1726.
 Midt paa Piberne er en Stierne med ſmaa
 Klokker. Paa begge Sider af Stiernen ere
 tvende

tvende Cherubine med Trompetter, som kand bevæge sig, naar der spilles. Her omkring findes Kong Christian 6. Sophia Magdalena, og Friderich 4. i Chiffre, Helsingøers Baaben og det Islandste, hvilket sidste er en hvid Fisk med en Guld-Krone paa rød Grund, med denne Inscription: Udafsamlige Helsingøers Indbyggeres og det Islandste Companies i Kiøbenhavn frivillige gode Gave indsamlet og udgivet af Kirkens Præster N. W. og J. B. er dette Orgelverk No. 1726. her hid forflyttet og af Grund repareret ved L. D. K. Egeledes No. 1730. nye malet og forgyldt ved L. H. B. E. Neden under staaer: Alt det som haver Vande lover H Erren, Halleluja. Ps. CL. Samme Orgelverkes Forflytning og Forbedring kostede i alt 912 Rdlr. 3 Mk. 7 ß. Oven paa det gamle Orgelverk, som var bygt over Prædike-Stoelen, saaes det Aars-Tal 1625. og vare eftersfolgendes Billeder maalede med denne Underskrift, saaledes fordeelt:

1.) GRAMMATICA.
Paratum Cor

2.) DIALECTICA.
meum Deas.

3.) RETHORICA.
Paratum Cor

4.) MUSICA.
meum cantabo.

5.) ARITH-

5.) ARITHMETICA.
Et fallam	6.) ASTRONOMIA.
Exsurgam.
7.) GEOMETRIA.
Diluculo	8.) CALIOPE. 9.) CLIO.
celebrabo te in populis.
10.) MELPOMENE.
Domine, &	11.) THALIA.
canam tibi in
12.) URANIA.
Gentibus Ps. LVII.	13.) EUTERPE.
Laudate v. 8. 9. 10. 11. 12.
14.) ERATO.
Deum in Corde	15.) POLYMNIA.
& Organo.
16.) TERPSICHORE.	SOLI DEO GLORIA.

40. 1625.

De 7 første viise, hvilke Videnskaber den Danske Ungdom i forrige Seculo lagde sig efter. De 9 sidste ere de 9 Musæ. Underkriften er Ps. 57, 8. 9. 10.

I Kirken hænge 3 Messing Lyse-Kroner. Paa den eene findes denne Inscription: No. 1651. haver ærlig, vitt og velfornemme Mand St. Lauritz Christensen forduum Borgemeester her udi Helsingør, og hans El. Hustrue Margaretha Hans Datter samtlige Arvinger givet denne Krone til St. Olai Kirke. Gud til Gode, Kirken til Beprydelse og andre til

til et godt Exempel. Paa den anden Lyse-Krone staae følgende Linier: Til GUDS Ære og St. Olaf Kirkes Zirat er denne Krone foræret af ærlig velsornemte Mand Iver Pedersen forrige Skrivere paa Cronborg og Raadmand i Helsingør og hans kære Hustrue ærlig og Gudfrygtige Matrone Marine Peders Datter No. 1653. Paa den tredie findes disse Ord: Holt dit Løfte du gjør i Nød, Det er din Ære nu du er død. *Vivit post funera virtus.* Jens Pedersen, Anne Anders Datter, Dorothea Marrens Datter. 1633.

Kirken har overalt smukke Pulpiturer. Paa et staaer L. E. A. og A. D. B. det er. Lars Christensen Aagaard og Anna Dorothea Brockmand. Iblant de merkelige er et, som til det Islandiske Compagnies Notte er bekostet, med denne Inscription: Dette Pulpitur er indrettet GUD til Ære og Kirken til Zirat og en taknemmelig Erkiendelse imod det lovlige Islandiske Compagnie fra Kiøbenhavn for deres vedholdende Gæmildhed imod denne Kirke, som og skal aabnes for dem at bruge, naar deres Ben falder her forbi, GUD velsigne imidlertid

tid altid baade deres Hen- og Stem-
 Reue for Christi Skyld. No. 1706.
 Paa en Taale inden i en Stoel staae disse Ord:
 Jesu lys du for mig Blinde, Mine
 Synders Mærk at finde, At jeg dem
 ret kiende maae, Og med Graad selv i
 mig gaae. Derhos disse Skriftens Sprog:
 Ps. 139, 23, 24. Præd. Bogs 4. Cap. 17. v.
 Ps. 25. 4. v. Jesu! som mit Liv bestraa-
 ker. Jesu! som mig Fryd tilmaaler.
 Jeg vil dig paa Kneee tilbede, Du mig
 værdelig berede. D. L. S. No. 1738.
 M. H. D.

I denne Kirke er foruden Billedbugger-
 bende, Malninger af dette og forraae Seculo.
 I sær er her foruden andre, 3 Skildrier af
 besee. Det første over Skrifte-Stoelen i Cho-
 ret er et gammelt Skilderie, præsenderende den
 glesdbundne Svend Matth. 18. S. N. 1. 5. 7. 9.
 v. 8. Det andet er et Billede, som paa en og
 den samme Side præsenderer for dem, som staae
 paa høyre Haand, eller fra Choret, Christum i
 sin Opstandelse, men paa venstre Haand Chri-
 sti Korsfæstelse. Dette er foræret af General-
 Majorinde Muhle, Assessor Arensens Dotter.
 Det tredie er sindrigt, og hvad det skal viise,
 sees af dets Omkrifter paa de 4 Nander:

- 1.) *Mortuus peccato; vivo in Christo.*
- 2.) *Speculum hominis Christiani.*
- 3.) *Servitutum & mortem vereor.*
- 4.) *Libertatem & vitam spero.*

Reden for staae disse Disticha:

*Mortuus in vivo velatus Epomide Christi.
 innitor Petra, Spe mala cuncta feru.
 Hostes inferni minitantur vincula culpæ.
 Mole gravor, dextra tendit ad astra fides.
 Sublevor verbo veram donante salutem,
 Reliquias quamvis mortis adesse vides.
 Justitia exspecto fertum inviolabile, tantæ
 Molis opus cæli posse redire domum.*

Under Hvalbvingen findes nogle adelige Personers Navne med Fæderne og Moderne Baabener, men siden disse Personer hverken ligge begravne her i Kirken, eller have været til paa en Tid, behøver jeg ikke at melde noget derom, iblant dem ere Tøge Krabbe, Rigens Raad, Holger Rosenkrandsen, Corfis Ulfeld, Peder Dye, ic. De ere nok opsatte efter Malerens Godsbefindende, fordi paa andre Stæder og findes slige Baabener afmaalede, men med bedre Foye, siden de kand viffe enten de mærkværdigste Mænd og Familier, der paa en Tid have levet,

lebet, eller de Adels Personer, der ligge begravne i samme Kirke, hvilket sidste findes saaledes i Ringsted-Kirke.

S. 3.

Epitaphia og Begravelser i denne Kirke.

Ingen Kongelige og Fyrstelige Personer findes her begravne. Ikke heller fandt denne Kirke rose sig af mange andre enten navnkundige eller anseelige lærde Mænds Begravelser; Ingen synderlig kostbare Begravelser og Monumenta sees; Dog skal de opregnes, som ere her, og man har kundet faae:

1.) Peder Marslevs Liig-Steen. Saa vidt der er en Gravskrift over samme Hr. Marslev, vil jeg heller anføre den til hans Levnets Beskrivelse, som tillige med de andre Kirkens Læreres fandt ventes at komme for Lyset. Før end denne Liig-Steen blev kjøbt af Sr. Neuhaus, og lagt over Præstens Grav, stod paa den følgende Inscription: Cyr. 44, 9. 12. 13. 16. Under dette Grav-Sted og Dække er nedlagt til en sødelig Roe den ærbaarne og agtbare og velfornemme Mand Oluf Pedersen fordum Kongelig Sold- og Consumptions-Forpagter i Helsing-
øer

set hans dødelige Legeme, der her med
 Siælens Samling i dette Liv haver
 faaet sin første Oprindelse udi Skaane
 udi Bierre Herred i Htsholte Sogn No.
 1645. den 22. Novembr. men efter 52
 Aars ringere end 9 Dages christelige
 Fremdragelse her paa Jorden, sin salige
 Fraskillelse og Ende her udi Staden d.
 4. Novembr. No. 1697. og ventet nu
 paa en ærefuld og ævighvarig Samling
 med Siælen igien paa den store Doms
 Dag.

Ser under hviler den, som tiente ret sin Guld
 og Kosbond troelig
 Og gjorde vel mod Arm og Præst, og glemte
 ey Glds Boelig.

2.) Affessor Jacob Arengens Begravelse
 falder formedelst adskillige Maaninger og smukke
 Inscriptioner Væseren meest udi Døynene.
 Over Begravelsen er et Pulpitur, og paa Ind-
 hegningen om denne Grav findes følgende In-
 scriptioner: No. 1689. d. 24. Mart. haver
 Kongl. M. Proviants Forvalter paa
 Cronborg. Jeg Jacob Arengen med
 min kære Hustru Johanne Snyre
 ladet

ladet dette Begravelse-Sted bekoste for os og vores Arvinger til en kjerlig Jhu-Kommelse. Neden under 1) Døden med et Svøbelse-Barn i sin venstre Arm og en Stok i sin høyre Haand, derhos:

Omne quod est natum, mors id comitatur amara.

Paa Dansk:

Ly nogen findes her, som jo maae Døden smage.

2) Findes et ungt Menneske staaende ved et brændende Lys imellem Bobler og Blomster, med disse Ord:

Ut flor, vel fumus, vel bulla, vel umbra perimus.

Som Blomstret visner vi, som Røgen vi
for-gaaer,
Som Boblen briste vi, som Skyggen Ende
saaer.

3) Sees en gammel Mand, havende i den venstre Haand en Maale-Stok med adskillige Tall antegnet, i den høyre Haand en Kulle, paa hvis eene Side staaer: *Redde Rationem Villi-cationis tuæ.* Paa den anden Side: *Verba otiosa 800052.* I Haanden et Knippe Kurke-Stofke med Skurer udi, ved hans Belte et Knippe Nøgler, under hans Arme bærer han
en

en Regnes Table, hvorpaa staaer Summa 76 ²⁰¹₆₀₀ Restat. Paa Ryggen bærer han en Globum i en stor Kurv, hvorudi Satan præsenterer sig, lænkendes denne Globum og et ungt Qvindel-Menneske sammen. Paa Hovedet afmales den gamle Mand med en Biskoppelig Hue. Oven over ham præsenteres udi en Luft = Skye en Haand med en Bægt udi, i den eene Bægt = Skaal findes en Glds = Lue, i den anden en Krone med tvende Palmes = Greene, og derover disse Ord: *Et reddet unisuique secundum opera eius.* Over over for i samme Skye lader sig see Enden af en Basune med disse Ord: *surgite mortui, venite ad Iudicium.* Oven over Stykket læses dette Vers:

Tempus adest, Iudex aeternus provocat omnes.

d. e.

Tiden kommer, tænk dig om,
Herren kalder dig til Dom.

Oven omkring Bearbejdet præsenteres følgende Bibelske Historier: 1) Judiths og Holofornis Historie. 2) Historien om Isaac, der skulde slægtes. 3) Jacobs Himmel = Stige. 4) Jothannis den Osberes Halshuggelse. 5) Adamus lugens, en gammel Mand med en Spade i Haanden. 6) David penitens, derhos et Riis, et Sværd og et Dødning = Hoved, hvorunder Miserere mei Deus. 7) Magdalena lacrymans. 8) Pauli Omvendelses Historie med disse Ord:

☞ 2

Saule,

Saule, Saule! *Cur me persequeris*, og nedentil
 convertens. 9) *Augustinus convertens*, hvor Augustinus
 staar i sin Biskoppelige Dragt med et
 Hjerte brændende som en Jids Lue i den eene
 Haand, i den anden har han sin Biskops Stav.
 Derover igien præsenteres Moses med Steens-
 Tavlerne. Dernæst St. Peder med Nøgler-
 ne i den eene Haand og en Bog i den anden,
 hvor nedentil for:

*Hoc Testamentum Vetus est a Patre creante,
 Lexque nova a Christo Spiritu Sancto mediante.*

Nedentil paa begge Dørrene af Ulfessor Ja-
 cob Arntsens Begravelse findes disse Vers:

Enddog man kalder mig en Dør til Døds-
 sens Kammer

Og Kravens mørke Sted,

Dog gjør jeg Ende paa al Sorrig, Nød
 og Jammer,

Som Verden plages med.

Her er for Legemet en hvile-Sted og
 Boelig

I denne liden Draae,

Hvor det af Verden meret skal sove tryk
 og roelig,

Indtil det skal opstaae.

Vil nogen understaae sig denne Grav at
 øde,

Og gjøre den Fortred, som der er ne-
 derlagt,

han

Han tænke dog ved sig, at han engang skal
 mede
 For den, som flittelig paa alting giver
 agt.
 Dersom han disse Liig, her er nedsat, op-
 graver,
 Og tænker, han for sig vil have Gavn
 deraf,
 Han maa forsikre sig, at Himlen det saa
 laver,
 At han skal ey undgaae sin velfortiente
 Straf.

Paa en Steen i Begravelsen staaer denne
 Strophe:

Begierer Læseren at viide deres Navne,
 Som Graven haver ligbt, og Graven her
 mon favne:
 Jeg Jacob Arentzen med mine her skal
 roe,
 Indtil vi sidst hos Gud i Evighed skal
 boe.

Dette Begravelse er udi et Capel paa Kir-
 lens Nørre Side. Over Indgangen til Cap-
 pellet staaer det foromskrevne kunstige Billede,
 som er foræret til Kirken A. 1738. af Gene-
 ralmajorinde Muhle, eller som et andet Sted
 siger, af General-Lieutenant Arntskjold og hans

Frue, begge vare Jacob Arentsens Børn. General-Lieutenant Arentskioed blev begravet her No. 1744. som skienkede en Deel Penge til Kirken, paa det at dette Grav-Sted bestandigen kunde blive urørt.

3.) Paa en Liig-Steen staer: J. H. S.
Iver Bollesen Kongl. M. Toldskriver
født i Varde d. 4. Octobr. 1631. død i
Helsingør d. 29. • 1680.

4.) Lambert Ebbesens Liig-Steen:
Her under hviler med sine kiære Børn
ærlig og velsornemme Mand Lambert
Ebbesen K. M. Toldskriver i Dronning-
sønder Amt, som var barnfødt i Ribe No. 1620. d.
29. Sept. og døde her i Heli. No. 1677.
d. 29. Sept. samt hans kiære Hustru,
den ærlige, dyderige og gudfrøgtige Ma-
trone Anne Fiuren barnfødt udi Kjø-
benhavn No. 1634. d. 30. Mart., som
døde No. 16 . d. . . Gud give den-
nem med alle troe Christne en glædelig
og ærefuld Opstandelse.

Jeg løb, nu klædes af, som den der skal
til Hvile.
Jeg

Jeg sørger, frydes nu, og skal til Bryllup
 ile.
 Jeg stridet, Døden vandt. Jeg udi Ver-
 den groede.
 Du hviler jeg hos Guld, en Paradiises
 Pøde.
 Hvad Verden skienter mig, jeg havde før
 til Leye.
 For Nøte, Himmelen nu er min Arv og
 Leye.

Denne Begravelse tilhører nu de Tieger
 Engelske Consul. i Helsingør. Den gamle
 Robert Tieg's Hustrue er nedsat 1696, han
 selv 1716, hans Søns Hustrue 1742, og en-
 delig Robert Tieg selv 1752.

Hvor bedre er en Dag af Livsens Brød at
 mættes,
 End her i tusind Aar med Søgne-Dage
 trættes,
 Hvor bedre er hos Guld en Palme-Green
 at bære,
 End her fra Arken en forlokket Due være.

5.) Commendant Christen Hansens Liig-
 Steen: Inscriptionen derpaa skal ansøres hos
 hans Vita iblant de andre Commendanteres
 paa Cronborg, som siden ventes at komme for
 Lyset.

6.) Paa en Liig- Steen staae disse Ord:
 Her under hviler Morten Jensen med
 sine 3 Hustruer, (derhos disse Bogstaver)
 C. E. M. M. 1685.

7.) Paa en anden præsenteres Christi Op-
 standelse med disse Ord: *Ego sum resurrectio &
 vita Joh. II.*

8.) Paa Capitain-Lieutenant Olle Kolling
 og Cr. Povel Bentzen Borger og Skibmand,
 begge deres Grav- Steen, er denne efterføl-
 gende Inscrip. udslepen:

Her linder er til Hvile nedsat et hæ-
 derligt Egte- Par den hønsagtbare og
 velfornemte Mand St. Anders Jen-
 sen Distrikte- fordyum Borger og Skolens
 Forstandere her i Byen bærnfød i Ol-
 stikke No. 1624, som døde 1685. iudt
 hans Alders 67 Aar med sin Gud- og
 Dyd elskende Hustrue St. Maren Po-
 vels- Datter, her i Byen fød 1646. og
 døde 1695. i hendes Alders 49 Aar. De
 har i et lykkelig Egestab paa 20 Aars
 Tid avlet 2de Børn og efter en salig
 Død har vdi dette for dem og deres
 Arv

Arvinger indryttede Hrtise . Kammer
forvente nu i Noen en glædelig og ære-
fuld Opstandelse :

Saa er vort Maal opnaaet, vort Løb det
er fuldendte,
Vor Sorg har Guld til Fryd, vor Død
til Liv omvendte.

Det Dyet sigtet til, vi nu i Lye har,
Her vente vi i Fred Guds Donis-Dag
aaenbar.

Da skal de tørre Been med Rød og Hud
omgives,

Da skal vor Legeme med Siæl paa nye ind-
lives,

I Braff skal vi igien af denne Støv op-
staae,

Og med vor Frelser til Herlighed ind-
gaae.

Saa derfor Verden vel med din Uro og
Møye,

Din Ubestandighed ey kunde os fornøye,
Vi lukke Dørren til for dig og din For-
træd:

God Læser og med os til Døden dig
beraad.

Den foromtalte Capt. Kolling blev nedsat
her den 5. Mart. 1748.

9.) Mag. Johan Kruses Epitaphium over hans Hustrue, anføres i hans Levnets Beskrivelse.

10.) En Liig-Steen, hvorpaa staaer: Her ligger begravet Jacob Langes 6 Børn, 1 Søn og 5 Døtre.

11.) David Melvins Begravelse: Denne Steen og Sted hører David Melvin Raadmand til, hans Hustrue, Børn og Arvinger, og ligger her under begravet hans Sl. Hustrue, den Ærlig, Dyderige og Gudfrugtige Matrone Sara Mutum, er barnfødt til Lie udi Engeland No. 1591. og er i H. Erren henføvet 1665. d. 4. May. Gud give hende med alle troe Christne en glædelig Opstandelse, No. 1666. Derunder et Engelsk Vers. Hertil hører et Epitaphium paa Beggen med denne Inscription: Dette Epitaphium haver David Melvin Raadmand her udi Helsingør ladet bekoste Kirken til Prydelse, hans Sl. Hustrue den Ærlig, Dydig og Gudfrugtig Matrone Sara Mutum, som er barnfødt til Lie i Engeland 1591. døde her d. 4. May

Man 1665. og her neden hviler til Hu-
kommelse. Gud give hende med alle
Eroe, 2c. Jobs 19, 25. 26. 27.

12.) Paa Daniel Valentin Neuhaus
hans Liig=Steen findes denne Inscription:
Denne murede Begravelse med 2de Lem-
mer paa her ved Siden tilhører Daniel
Valentin Neuhausen og hans Hustrue
Gene Brock:

Jeg var, nu meer ey er, Jeg stridde, har
nu Fred.

Jeg havde Gods og Ære, har nu forladet
det,

Jeg løb, nu hviler jeg. Jeg vandt nu o-
vervindes.

Jeg boede før blant Folt, nu iblant Stee-
ne findes.

Jeg intet nu attraaer, tilforn jeg sagd'
Gild være.

Jeg siger nu farvel, farvel al Gods og Ære.

Jeg ey var moed, den Død jeg kunde ey
modstaae.

Jeg var af Jord, igien til Jorden blive
maae.

O! Læser! du, som est, det jeg før var
i Live,

Det jeg i Døden er, skal du og engang blive.
Dens

Denne Begravelse fik i Eye Sr. Daniel
 Valerian Neuhausen i hans Kirke, Bergers
 Tid Aar 1744. til et Bedderlag for hans sto-
 re Gave til Kirken, da Stenen forhen havde
 denne Inscription: Denne Begravelse-
 Sted tilhører ærlig, vliste og velfornem-
 me Mand David Melvin Raadmand
 her i Helsingør samt hans klære Hu-
 strue den Ærlige, Dydige og Gudfrug-
 tige Matrone Magrethe Jacobs-Daat-
 ter, deres Børn og Arvinger, som her
 agte at hvile, og hviler her neden un-
 der hendes første salig Mand Rasmus
 Regelsen foridum Raadmand her sam-
 meds, som døde den 23. Dec. 1662.
 med hans tvende Hustruer. Gud gi-
 ve dem, &c.

13.) Paa Jens Pedersens Epitaphium
 saar: Ærlig og forandig nu salig Mand
 Jens Peterjen R. M. Fyrs. Forvalter
 over Fyrene i de Danske Strømme, var
 barnfødt i Jylland i Pusgaards Herred
 udi Bigstrup Bye A. 1584. Haver i
 lang Tid forestaaet adskillige hæderlige
 Bestillinger i Kongel. M. og andre gode
 Mænds

Mænds Tjeneste, førend han paa R. M. Begne sig paatog Kyrene at forvalte, som han og i 16 Aar betiente, indtil han saligen hendøde i Helsingøer d. 9. Oct. 1639. hans Alders 55 Aar, efter at han i det hellige Egtteskab med 2de sine ærlige Hustruer, navn. Anne Anders-Daatter barusfød i Helsingøer og døde sammesteds d. 12. Jan. 1629. hendes Alders 42 Aar, avlede 5 Sønner og 5 Døttre og ved sin nu efterladte Enke Dorothea Martens Datter, barnfød i Jylland i Rings Herred i Bibye-Sogn, som døde Ao. . . i hendes Alders . . . Aar, har avlet en Daatter. GUD give dem alle en glædelig Opstandelse.

14.) Paa Cammer-Raad og Translateur
Johannis Peterzens Begravelse:

Johannes Petersen og salig Egte-Mage,
Lwis Flavn Abigael Maria Müller var,
Her haver Lwiile-Sted, naar GUD det moht
behage
At samle dennem her, som Døden adskils
har.
Dog

Dog ey allene her i Dødens søle Rige,
 Hvor ingen Sands, ey Liv, ey Glæde ha-
 ver Sted,
 Men og i Salighed, hvor Tiid og Død
 maae vige
 Med al Forandring, Sorg og Ubestan-
 dighed.

No. 1733. d. 2. April.

Da min Abigael for Døden maatte bukke,
 En anden Egte-Den mig Herren gav
 igien,
 Det var ey mange Aar jeg atter maatte sukke,
 Og følge hende med til Hvile-Stedet hen.
 Den første mig et Aar frembragte her en
 Pøde,
 Den anden udi 6, 3 Spiirer efterlod,
 Den første af de 3 blev rykket op fra Køde,
 For hendes Moder og " " for de Døde
 stod.
 I dette Leye-Sted, nu Støvet af dem
 hviler,
 Forældre mine med ved Siden hos dem
 staaer.
 Mit Legems tunge Muld nu daglig til dem
 iler,
 At Siælen nyde Land et evigt Fryde-Aar.
 No. 1744.

15.) Et smukt Epitaphium, hvorpaa staaer Christi Korsfæstelse med denne Inscription:

*Effigiem Christi tu propter Christum honora,
Non tamen effigiem sed Christum semper adora.*

Neden under: Dette Epitaphium ha-
ver David Melvin Raadmand i Hel-
singøer med sin kære Hustrue Margre-
the Jacobs Datter ladet oprette, Kir-
ken til Prydelse, andre til got Exempel
og efterskrebne til Sukommelse, og hvil-
ler her neden fore ærlig, velagte og for-
standige Mand salig Rasmus Regelsen
fordum Raadmand her i Helsingøer,
barnfødt i Malinøe, som døde den 32.
Dec. 1662. i hans Alders 57 Aar. Illi-
gemaade den ærlige, velagte og forstan-
dige Mand, David Melvin Raadmand
her sammesteds, barnfødt ved Dundi i
Skotland, som døde i hans Alders .
Aar med begge deres ærlige, dydige og
gudfrygtige Matrone Margrethe Ja-
cobs Datter, barnfødt udi Kiøbenhavn,
som døde . . . hendes Alders . Aar,
GUD give dennem med alle, &c.

16.) Paa en Lias-Sten staae disse Ord:
 Denne Begravelse-Sted horer Bysfoged
 Anders Rold og hans Hustrue og
 Arvinger til.

17.) En Grav tilhørende Familien Rosenheim,
 hvis Inscription er en af de merkeliigste:
 Herunder hviler Belædle og Belbyrdige
 Jens Rosenheim, Kongel. Majestis.
 forliden Etats Raad samt Justis- og
 Cancellie-Raad, samt Ober-Krigs Com-
 missarie, som udi samme Hans Kongl.
 M. Tjeneste døde til Dublin i Irland
 A°. 1690. og der sammesteds ligger be-
 graben hans æsttelige kære Frue Bel-
 ædle og Belbyrdige nu salige Fr. Anne
 Chatrine Compotelle, som døde den
 17 . med deres kære Søn Christian
 Ulrich Rosenheim.

18.) Rostgaards Forfædre ligger og begrab-
 ne her, siønt Conference-Raad Hoffgaard selv
 har udvælt sig Lepe-Sidd i Hulmens Kirke udi
 Kiøbenhavn.

19.) Hr. Peder Sampfings Epitaphium
 er smukt og nok det æstteligste, her findes nu i kir-
 ken,

ten, hvis Inscriptioner skal indføres ved Hr. Samvins Levnets Beskrivelse.

20.) Paa en Steen staar: Her under ligger begravet Lauritz Sørensen R. M. Gold-Cammerer ved Drøsbund, som hensov i H. Erren den: Jun. 1689. i hans Alders: Aar, samt hans flere Hustru Anna Chatrine Jørgens-Daatter, som Gud kaldede No. . . . udi hendes Alders: Aar. Iligemaade deres Børn, som salig i H. Erren hensovede, hvilkes Navne her neden findes antegnede. Gud give dem med alle troe, &c. Anne Lauritz Daatter, Inger Lauritz Daatter, Birgitte Lauritz Daatter.

21.) Biskop Waldikes Begravelses Inscriptioner findes ved hans Levnet.

22.) Omendskont Herloff Trolle ikke er begravet her, ihukommes han dog billigen med en Inscription, som skal findes i hans Levnets Beskrivelse blant de andre Commendantere.

Mange flere merkverdige og meere merkverdige Personer ere uden al Tvivl her begrav-

ne, men her ere ikkun de antegnede, hvis In-
scriptioner og Monumenta findes endnu, skiont
vel ikke alle. Iblant disse seer vi, at de Urnt-
skoldiske, Rosenheimske, Rostgaardiske,
Waldikes, Sampfings, Tiegs ere de for-
nemste; Men ingen Lig=Steen findes over Per-
soner af gammel Adel, uden allene over Chri-
sten Hansen; Thi Urntskold, Rosenheim og
Rostgaard ere af yngre Adel. Waldike,
Sampfung af Præstelig og Resten af Borger-
lig Stand.

S. 4.

Kirkens Antiquiteter.

Antiquiteter kaldes de Levninger, som fin-
des fra gamle Tider, der kand vise os,
hvad hos de Gamle har været i Brug, og nu
ikke ere. Disse Antiquiteter læres af gamle
skrevne Documenter, af Steene og Monumen-
tis, af gamle Stiftelser, ic. Saadanne An-
tiquiteter samle mange paa, hvilket er Berøm-
melse værd, efter som de dermed give Oplys-
ning til Historien; Og ønskede jeg gierne at
finde god Forraad af dem ved denne Kirke, men
har ikke naaet det, som jeg har søgt. Det er
ikke at tvivle paa, at jo her ved Kirken har væ-
ret en Levning af gamle Sager, men de ere
ved Skjædesløshed og Bankundighed i Histo-
rierne og deres Nytte forødede. Læseren faaer
derfor

derfor at tage til Takke, med hvad jeg har af Antiquiteter at optegne.

Kirkens Navn, at den kaldes St. Olaf Kirke, giver Lejlighed til at efterforske en Nordisk Helgens Historie, af hvilken jeg har givet et kort Udtog. Hans Billede, som stobt og udhugget findes hist og her i Kirken, viser intet synderligt gammelt; Det træder Avindene under Fødder. Noget bedre kunde man domme om en gammel Konges Dragt, naar man var i Ringsted, hvor Kong Eric Menved ligger begravet. Hvad angaaer den Anledning, som kand have været til, at denne Kirke er indviet St. Oluf til Ære, er mig ikke vitterligt. Dog kunde man eftersøge, om St. Oluf kand have haft noget at sige paa Havet og over Fiskerne, som til Skandere fiskede, og det Marked, som for samme Fiskeries Skyld holdtes, saasom samme dog skeede, saa vidt jeg kand erindre, ved St. Olufs Dags Tider; Siden finder jeg og, at St. Olufs Billede er æret ved Sommers Tid for at faae en riig Høst. Ligesom da Hedningene tilbade en Gud, naar de ventede paa Høst, en anden, naar de vare paa Havet, saa synes det, at St. Oluf er tilbedet af Papisterne her i Landet som en Høst-Gud, og Landstæe og som en Hav-Gud, som mueligt kand have haft Silde-Fiskeriet under sin Haand; Men det synes, at han har været

været en Sommer-Helgen, siden hans Fest er celebreret om høyeste Sommer.

Nogenlunde fand man ansee den største Klokke i Taarnet, som og kaldes Storm-Klokken, for en Antiquitet, naar man fortæller dens Historie og Inscriptioner. Den er gjort i de sildigere Papistiske Tider, nemlig Ao. 1511. af en ved Navn Fastenøve, hvilken samme har fort derefter, nemlig 1513. støbt Folv-Klokken i Ynde-Dom-Kirke, paa hvilken findes denne Inscription: *Ao. Domini M. D. XIII. r. p. d. Byrge Archiepi. Lunden. Sveciæ Primatis & Aptice. sedis Legati XIII. Regno vacante. Johannes Fastenöve me fecit.* Men paa Klokken i Olai Kirke sees denne Papistiske Inscription, som viser, hvad Tanker man i Pavedømmet bar til denne St. Ole: *Johannes Fastenöve me fecit Anno Domini MCCCCXI. - Nobis Martyr ave confer locamen Olave.* Meere af Inscriptionen har jeg ikke, og seer man deraf, at denne Ole Martyr ikke allene skulde bede for dem, men og skaffe dem Sted i Himmelen. Denne Klokke blev da brugt i 120 Aar, da den sprak, og derpaa blev omstøbt og større ved Johan Kemmer, da Borgereskabet med Kirken skjøde sammen til at bekoste den. Derved ringede man med den i 110 Aar, da den paa en Hellig 3 Kongers Dag blev igien sprukken, hvorsom den atter blev omstøbt, som fand sees af den der nu værende

rende Inscription; *Me fecit Johan Barthold Holtzman Hafniae Ao. 1741. Soli Deo Gloria. Hæc Campana facta Ao. MDXI. duplici vice fracta est, primum Ao. MDCXXX. At tunc sumptibus Templi & incolarum Helsingor. redintegrata, majorque facta per M. Johan Kemer, deinde post fatalem pulsum fundi denuo & turri suæ restitui curavit benevolarum mentium, præcipue Helsingor. pietas animata a Consil. Cammer. W. O. Bartholin. & Past. Templi Prim. Petro Orslef Ao. MDCC XXXX. Prætore Provinciali Selandiæ Dno. Nicolao de Gersdorf, Episcopo Mag. Petro Hersleb, Consule Helsing. Dno. Francisco Grønnevold.*

*Protege divinas porro Deus alme loqvelas,
Cunctaqve de Danica gente repelle mala.*

Uf det Aflads Brev, som Lauge Urne, Biskop i Høestilde skienkede denne Kirke, seer man, at samme Biskop efter Vinse=Dag Ao. 1521. har været i Helsingøer og consecreret denne Byes Svane=Kirke til trende Hælene, St. Oluf, St. Andreas og Vincentius Martyr. Man kunde snart tænke, at Olai Kirke var først særdis og indviet Ao. 1521. men man veed dog, at den var en ordentlig Byens Sogne=Kirke tilforn, hvilket sees af følgende: 1. Tas les om Olai Sogne=Kirke i ældre Documenter, s. e. I Zorgen Gjøes Testamente Ao. 1474. skrevet, meldes Sogne=Kirken i Helsingøer, hvilket viser, at der har været ikkun een Sog-

ne-Kirke i Byen. No. 1446. tales om en
 Tvistighed imellem Munkene af Byens Elostes-
 re, naar de skulle prædike her i Byen, hvoraf
 sees, at Byen har da havt sin egen og eene
 Sogne-Kirke. No. 1495. blev ordineret, at
 Klemtes med denne Kirkes største Klokke, og
 Aar 1511. blev den nu værende Storm-Klok-
 ke stobt, som før er meldet, og af dens Inscr-
 iption seer man, at Klokken har da tilhørt St.
 Oluf. 2. Skal jeg strax herpaa opregne de
 mange Papistiske Altære, som fantes her med
 deres Indkomster og Præster, hvilke umuellig
 Kunde være stiftede paa en halv Snees Aars
 Tid, en kort Tid, da Byen engang blev for-
 styrret, og hørte intet andet end Krigens Uley-
 ligheder, en Tid, da man begyndte at væmmes
 ved de Papistiske Bildfarelser Munkes borst-
 be, unyttige Stiftelser og Byaninger gif hist
 og her til Ende. 3. Synes af ommeldte Af-
 lads Brev, at en rimelig Forandring er alle-
 neste skeet ved Kirkens Helligdomme, da deri-
 mod intet egentlig meldes, at denne Kirke til-
 forn er brugt. Hvorfore Kirkens saavel Om-
 byggelse som Berigelse med Ornamentter og Al-
 tære, i sær Helgenes Reliquiers Omflytning fra
 et Sted til andet eller Nedlægelse i Kirken sy-
 nes nogentunde af Aflads Brevet at have gi-
 vet Anledning til Kirkens Consecration af Bi-
 sphen. Dette Aflads Brev lover Bodsærdige
 og dem, som bekiende deres Synder, Synds
 For

Forladelse for deres Synder i 40 Dage, naar de gjorde en eller flere Qvælfes, eller saa kaldte Sierninger, af disse, som herhos antegnes, og ere: 1. Skulle de af Andagt besøge denne Kirke. 2. De skulle læse *Pater noster* eller *Ave Maria*, eller en anden sliq Bøn. 3. De skulle enten selv eller ved andre forrette Prædiken, Messen eller anden Tienstens Sierning, eller og allene høre det at forrettes. 4. De som ville række Hnanden til Kirkens Bedliges holdelse eller forbedre og formeere Kirkens Ornamenteer og Meubler. 5. De som ville følge bag efter Hostiet og den hellige Olie, naar det enten blev baaret til eller fra Kirken til Enge. 6. De som ville gaae rundt omkring Kirkegaarden og bede for Freden og de Afsøde. 7. De som ville være nærværende ved de Dødes Grave, det maa nok være sig Begængelse. 8. Naar de horte Mariæ Klokker her i Kirken, de som da ville efter den Rømske Kirkes Skik sige *Ave Maria* 3. Gange; Det var got for gamle Folk, som boede saa nær, at de kunde høre eller viide, naar Klokker gif, helst om Vinter Dage. 9. De som enten næste Søndag, naar Reliquierne skulle i Process i Byen, omføres i det ringeste inden for Portene, eller andre Tider, ville ære disse høist hellige Reliquier. Dette med meere maa man standse ved og ønske, samt forundre sig over, hvor Overtroe dog saa stærk kand tage Overhoand iblant Menneskene.

Iblant Antiquiteterne høre og de mange Papistiske Alttere, som her have været, hvorefter af kun et er endnu tilovers. I de fornemste Kirker udi Landet vare fordom, foruden det høye Alter, og andre Alttere, ligesaa og her i Kirken, og vare de tilsammen 16, som ere følgende: 1. Det høye Alter St. Olufs kaldet. Dette Altere maa nok i Reformationen være strax odelagt, siden jeg finder, at et andet er ført hid fra Esserums Closter, og blev brugt her i Kirken, indtil at den nye Alter-Tavle, som nu er, blev opsat. Dette Alter havde den Papistiske Inscription: *Ora pro nobis*. Com man finder tit her i Landet, at de saa kaldede høye Alttere ere blevne staaende, saa kand man forestille sig, at dette St. Olufs Alter maa have haft meget ureent af det Papistiske Væsen, og er derfor bleven forstyrret. 2. Et andet St. Olufs Alter. 3. Rosen-Brandes Alter, som var det rigeste. 4. St. Jørgens Alter. 5. St. Animarum. 6. St. Vinian. 7. St. Crucis. 8. St. Giertrudis. 9. Et andet St. Giertrudis. 10. St. Marice Magdalene. 11. St. Jacobs. 12. Hellig Legems Alter. 13. St. Catharinæ. 14. St. Trinitatis i hellig Trefoldigheds Capel. 15. St. Kochl. 16. St. Ursulii. Disse Alttere, siden de just ere 16 i Talet, have nok staaet 8 paa hver Side af Kirken, nemlig 8 i de 8 Hvelvinger paa Kirkens

Nore

Norre Side, og 8 i de Søndre 8 Hvelvinger. Alle disse Altene havde hver for sig deres egne Boder, undtagen St. Ursulii eller Ursulæ. Jeg fandt ikke viid, enten det er en Helgen, som da er mig ubekendt, eller en Helgeninde, som Papisterne tilbede, endskjønt hun aldrig har været til engang. St. Oluf og St. Gertrud havde hver tvende Altene. Hvert Alter havde og sin egen Præst, undtagen St. Olufs og St. Crucis, som havde en tilfammen. Af disse er kun et lidet tilbage, som meenes at være St. Miniani, og at præsentere samme Miriani Bedrifter i Billedhugger=Arbende med sterk Forguldning. Samme Alter har tvende Luger, som fandt oplukkes, ligesom de fleste Papistiske Altene. Men til dette Altene havest ingen Bord. Jeg har ingen Altene af de Catholske hørt noget om, hvorefter man fandt beskrive dem, undtagen det gamle Alter i Ringsted=Kirke, som endnu staer bag det rette Alter. Alter=Bordet er opmuuret af Steen, og midt paa Bordet sees endnu et Hul, hvorudi Reliquier pleyede at gjemmes. Alter=Tavlen er af smuk og sterk forgyldt Billedhugger=Arbende, forestiller gjerne dens Historie, til hvis Ære det er indviet, og har tvende Lemmer, som fandt oplukkes. De indvendige Sider af Lemmerne ere og ziirede med udskaarne Billeder.

Af foromtalte Afslads Brev sees man, at her

og har været en Deel Helgenes Reliquier. Hvilke de ere, har jeg ingen Fortegnelse paa, men sluttelig maa her have været nogle Levnin-
ger af St. Oluf eller i sær af St Andreas Ap-
postel og Vincentius Martyr, siden Kirken og
til disse tvende har været indviet, og der dog
ikke viides noget Alter for dem at være opret-
tet.

Bed Daaben staar en Munkes-Stoel, som
efter gamle Eager er bleven hidført fra Esse-
rum No. 1559. eller 1555. Samme Aars-
Tal findes herpaa med det Navn Franz Lau-
vigen.

I Sacristiet findes en Deel af de Luther-
ske Sogne-Præster her til Kirken afstildrede,
som ere: Mag. Peder Lange. Mag. Dæ-
vid Christensen. Hr. Peder Nielsen. Hr.
Henrich Henrichsen Goitste. Mag. Ger-
hard Albertsen Schumacher. Mag. Lau-
vig Christensen Aagaard. Hr. Johannes
Schrøder. Hr. Andreas Wøldike. Hr.
Peder Narslev. I Sacristiet skal og forvares
Constitutio cum Ecclesia Daciana, hvilket
jeg ikke selv har seet, men allene ved Levlige-
hed engang hort det af en vis Mand. Det er
ellers ikke at tvivle paa, at jo her findes adstik-
lige Documenter i Sacristie-Kisten, i Fald de
ellers ere conserverede indtil denne Dag.

Cap.

Cap. 5.

Om

St. Mariæ Kirke.

§. 1.

Kirkens Bygning og Anseelse.

Denne Kirke kaldes i Almindelighed **Tydske Kirke**, undertiden **St. Mariæ Kirke**, og snart aldrig **Vor Frue-Kirke**, endskjønt den fra Forstningen af er indviet Jomfrue Maria til Ære udi Pavedømmet. Den stod efter Reformationen øde indtil A. 1578. da Kong Frideric. 2. indrettede den for de Tydske og Norderlændere, som paa den Tid nedsatte sig her. Nu er det en Hoved-Sogne-Kirke, hvortil er lagt: 1.) Tydske og Fremmede her i Byen. 2.) Slots-Kirken og Meenigheden er annecteret hertil. 3.) Drefsunds-Sold-Kammer. 4.) Sværnisøen. 5.) Cronborgs Hammer-Mølle søger denne Kirke. Hvad Bygningen angaaer, da er den næsten af lige Storrelse og Højde med Olai Kirke. Den bestaaer ligesom hin af 3de Rader Hvelvinger, af hvilke den mellemste har de højest og bredeste. Taarnet er høyt med et temmeligt Spir tækket med Etkæver-Stene. Tagene ere tækkede med Tegls-Stene, det overste med sorte glasserede Steen

Steene. Det der i sær ved Bygningen er at merke, er, at den er et Stykke af det gamle Corte Brodre=Closter, hvis forrige Anseelse fandt nogenledes sluttet af Kirken, den Latiniske Skole, og det nu værende Kloster Hellig=Geystes Kaldet, hvilke alt ere Stykker af det gamle Papistiske Kloster. Kirken er den søndre Bygning, som mod Sonden har en Urtegaard kaldet Hanses og undertiden Sanct Hanses af Bildfarelse. Den er ikkun 100 Aar gammel, og den første, som herpaa blev begravet, hedte Hans Mogensen, hvoraf den har sit Navn, og samme Hans har den Ære, at han af Uvidenhed kaldes Sanct Hans. Vesten for Kirken er den almindelige Kirke=Gaard omkringet mesten med Muur. Paa den ere 3 muurede Porte, af hvilke den ene er mørk, som er en Levning fra Klosteret af, der viiser, at det har havt sin Ring=Muur og mørke Porte.

§. 2.

Kirkens Ornamente.

Her behøvedes ikke at siges noget i sær, der som ikke formedelst Navne og Aars=Tal, ic som forefindes, intet bør forglemmes. I denne Kirke sees ikke saa megen Pragt af Billedhugger=Arbende og Forgyldning som i St. Olai, saa at man ikke finder noget rart paa Stole, Pulpiturer, Choret, Alteret, Prædike=Stolen,

ten, Daaben og Orgelverket, uden at man vil
 rose denne Kirke for sin Ershed og Methed, hvilket
 gjør den meget smuk i Tilskuernes Øyne. Den
 er bragt i sin nærværende Stand af Kong Chris-
 stian den 6. Over Alter=Tablen staaer c. iv.
 med det Aars=Tal 1637. og disse Bogstaa-
 ver med høstaaende Daaben F. W. paa den een-
 ne Side og K. A. paa den anden. Tabellen er
 omringet med de 4 store Propheter af Billed-
 hugger=Arbeyde, hvorimellem Christi Lidelse i
 Urtegaarden ziirligen er afmalet. Paa Lyse-
 Stagerne staaer: A. 1643. d. 8. April.
 haben Johann Hansen und Johann Wil-
 ders beyde Fürstebeyder der Teutschen Kir-
 chen diese 2 Leuchter Gott zu Ehren und
 die Kirchen zur Fierde und Gedächtnis ver-
 ehret. Alter=Blædet er af Violet Fløvel
 med Guld og Silke Fryndser. Skammelen
 er overtroffen med rød Fløvel og borderet med
 Guld, hvorpaa dette er udhvet: Wir beugen
 unsere Knie gegen dein Vater unsern Her-
 ren Jesu Christi A. 1730. Paa Sitters-
 verket omkring Alteret staaer Bendix Hansen
 paa den eene Side og Christina Christens-
 Dotter paa den anden Side. Midt imellem
 Christus paa Korsen og disse Ord:

Dieser für uns alle ist willig gestorben
 Und hat uns das Leben erworben.

Og der neden for staaer Aars=Tallet 1695.

Døbe-Gadet, som er af **Solv**, har denne Inscription: *Matrona nobilissima Margaretha Utermarck generos. nobiliss. atqve ampliss. Dni. Andreae Guntheri Consliarii Regii, & Telonii ad fretum Dan. Directoris pelyim hanc lustricam argenteam in Dei triunius honorem, S. Baptismatis ornationem, administrationem Adl German. Helsingor. D. D. D. A. R. S. MDCXL. ex grato in Deum animo, dernæst:*

Wie nimt **GOTT** Vater an zu Kindern seiner Gnaden.

Wie wäschet **IESU** Blut von Sünd und heilt den Schaden.

Wie geußt der Heilig Geyst sich aus mit reichen Seegen,

Führ o! Dreieinger **GOTT** die Strat auff rechten Wegen.

Las keines Menschen Kind das hie wird neu geböhren.

Und las die hier und dort zum Seegen sein erköhren.

Die, die beflecht Natur zum Fornes Kindern macht,

Den das betrübte Fall hat auch uns all gebracht,

Auff die die Sünd und Fluch bis in die Höllen drucht.

Zum Himmel die die Tauff hie aus der Höllen rucht

Als deiner Gnaden, Fallen in die Verdamm-
 nis hir
 Die dieses Beckern gab, die edle Gunthe-
 rin.

Over Børne = Stolen staer: Dieser
 Stuhl hat Blasius Møller Chicurgus mit
 seyne Frauw Ellen Brabbe lassen verferti-
 gen 1638. Ps. 121. 8. v.

3 Kirken hænge trende smaa Messing Ly-
 se-Kroner.

S. 3.

Epitaphia og Begravelser.

Det merkeligste ved denne Kirke ere Epita-
 phia og Grav-Skrifter over en tem-
 melig Deel bekiendte Personer udi Historien.
 Grav-Skrifterne vil jeg inddeele i følgende Clas-
 ser. 1. Den første Classe skal sættes de Perso-
 ner, som ere Tydske, og her have boet. 2. Of-
 ficererne. 3. De, som af Krigs-Standen ere
 Dode i de Aaringer 1658. og 1659. 4. Frem-
 mede, som paa deres Kense herhid og forbi ere
 Dode. 5. Nogle extraordinaire Personer.

I. De Tydske Personer, som have boet
 her, og ere her begravne:

1.) En Begravelse, som tilhører Borgemeester
 Gri-

Friderich Bartels Familie. Borgemeister
Friderich Bartel dode No. 1701. d. 21. Mart.

2.) Sold-Cammerer Peder Bülges Grav
Skript lyder til deels saaledes: Hr. Peter
Bülge Zoll-Cammerier bejm Dresund
gebohr. in Aarhus No. 1646. d. 27.
April. gestorb. 1707. den 9. May. mit
seiner Frau Clara Elisabeth von Mar-
le.

3.) Paa et andet: No. 1591. den 17.
Aug. Carstennires gebohr. in der Marck
bey Leuze J. K. M. Marstalle von ei-
nem bestigen Knecht 8 Jahr lang, ehr-
lich, fleysig und wol gedienet hat.

4.) No. 1718. d. 21. Dec. Balzar Gar-
ben.

5.) Paa Lomeisters Epitaphio: *Vita mihi
Christus. Mors mihi dulce lucrum Phil. 1, 21. Me-
moriam ergo vir pietate & virtute ornatus Henricus Ho-
meister Braunschvicensis cum Coniuge sua dilecta hoc
Epitaphium exstrui curavit. Ao. 1623. Neden for
H. H. J. H. D.*

6.) Paa et Epitaphio: Ich weis das
mein

mein Erlöser ic. Derunder forst J. H. s. dernæst H. K. og M. M. Hier ligt begrabent der erbar, kunstreich und wolgeachten Meyster Hans Kemmer, Ihr K. M. Bis- haus. Ist in der Hern entschlaffen d. 7. Nov. zwischen 9 und 10. 1636. Seine liebe Haus-Frauwe die erbar und dugentsame Frauwe Christina Heinrichs Dochter ist in den Herren entschlaffen d. 11. Nov. 1638.

7.) Inscriptionen paa Carl a Crackaw Epitaphio: *Sepulchrum hoc est Nobilissimi Dni. Caroli a Crackaw Residentis Ordinarii Dn. Ord. Provinc. unitar. Belg. & quidem hæredum, in quo nobilis soror uxoris dicti Domini Honoratissima & Piiff. Aletha Hermanni de Ens sepulta est 1642. Ad. 1646. d. 1. Jun. Catalina von Crackaw. d. 29. Aug. Carl von Crackaw Hollandsches Resident 79 Jahr.*

8.) Ananias Krause med hans Dot- ter Ursula. Der imellem: Mein Ver- trauen und Hoffnung zu Gott allein.

9.) Paa det smukkeste Epitaphio, som er af Marmor, staaer alleroverst: 1634. neden ders for J. H. s. dernæst D. O. M. S. Hier ligt be-

grawen der erbar und vornehme Mand
Hüge Lutiens geböhren in de Runder,
ist gestorben d. 7. Sept. 1589. sein Al-
ters 54 Jahr mit sine lewe dortsame
Husfrawto Erine Jacobs Tochter, ge-
bohren i Ackerflot, ist gestorben d. 5.
Nov. No. 1597. ihr Alters 59 Jahr
mit noch 3 ere Dochtors Frauwlen Dryf-
ken und Affen Hüges Tochtors mit noch
ere Zwelf Dochtors Kinder sine i Gott
entschlaffen No. 1592.

10.) Zold = Inspecteur Johan Friderich
Meyers Grab = Skript er denne: Neben die-
sen Stein ruhet der sterbliche Theil des
weyland Edle und wolfürnehmen Herrn
Johan Friderich Meyers vierzig jah-
rigen Inspecteur beyim Oresundischen
Zoll, welcher dreien Königen in Denne-
marck nach einander treulich und fleys-
sig gedienet, und da bey auch dem höch-
sten Himmels König auffrichtig ange-
hangen. In Erinnerung aber seyner
Sterblichkeit jeh selbst diese Grabschrift
verferdiget hat:

Hier

Zier lieg ich ohne alle Blag
 Und schlaff bis an den jüngsten Tag.
 Dann wird Christus meinem Grab entdes
 ken,
 Und mich zur ewigen Freud erwecken.

geböhren Ao. 1720. d. 26. Mart. sein
 Alters 71 Jahr 6 Mon. 8 Tage.

II.) Dieser Epitaphium hat der Eh-
 renvester, achtbar und kunstreicher M.
 Blasius Möller, Chirurgus in Copen-
 hagen benebensst seiner geliebten Frauen
 die edle und wolg böhrne Fr Ellen Krab-
 be, seines alhier in Gott ruhende lieben
 Eltern und zweien Kindern zur Be-
 dachtnis auffrichten lassen. Der erfar-
 ne und mannhaffter Andreas Möller
 Discher und Jhr. König. M. in die 35
 Jahr gewesener Büchsenmeister auff
 Cronborg ist gestorben d. 20. May 1629.
 seines Alters 77 Jahr. Die Ehr und
 tugensähme Frauw Elsebe Buschmans
 gestorb. d. 13 Jan. 1628. Jhres Alters
 85 Jahr. Den Ehr und tugendreiche
 Jungfrau Ursulia Blasii Möllers T.
 gestorb. d. 26. Aug. 1632. Jhres Alt.

18 Jahr. Der gottseelige Knabe Balger Blasch Möllers Sohn gestorb. d. 16. Jul. 1619. seines Alters 10 Jahr.

12.) Geheime-Kaad von Ostens Begravelse.

13.) Hans Pipers Bistteer udi Drefund hans Liig = Eteen. Han dode den 27. Jul. 1654.

14.) M. Hans Keiman staaer paa et Epitaphio.

15.) Vaa Wilders Begravelse: No. 1657. d. 24. Mart. Rathsherr Johann Wilders. No. 1673. d. 31. Jul. Lucas Wilders Rathsherr.

Den 2den Classes Begraveller hører til Officerer, som her have været:

1.) Paul von Bergens Begravelse: Der Königl. May. zu D. und Norwegen unter das lobliche Holchiske Regiment bestalter Lieutenant Paul von Bergen geböhren in Hamborg, ist d. 5. Dec. No. 1672. sunfft und selig auff der
Be

Befestigung Cronenburg zc. seiner Alters 42
Jahr zc.

2.) Paa en Fahne: Christian Bygum
Capit. unter Fürstl. Crogius Regiment
gestorben auff Cronborg zc.

3.) Paa en Fahne: Obrist-Plieutenant
Bernhard Ertmann gestorben auff
Cronborg d. 29. Dec. 1701. Et. 51. I.
Monat.

4.) Paa en Fahne: Sellig Mogens
Jensen R. M. zu D. und Norweg. be-
stalter Stück-Hauptman auff Cronborg,
gebohr. zu Landeskronen in Schonen d.
9. Jun. 1639. auff Cronborg entschlaf-
fen No. 1694. d. 25. Jul. 55 Jahr 16
Tage.

5.) Capitaine paa Cronborg Caspar
Resberg d. 14. May. No. 1634.

6.) Wærner Lund Dero Königl. M.
zu Denn. und Norweg. bestalter Con-
ducteur auff Cronborg, gestorb. d. 26.
Nov. 1663. 75 Jahr 8 Mouath.

7.) *Commandant von Pfortens Begräb-*
nißes Inscriptioner skal anføres ved hans Vita.

8.) *Carl Gustav von Plessen Capit.*
unter der Granadier Corps 1710. d. 15.
April.

9.) *Mauritius Wibrand Printz. Fris. Occ. Reg.*
Dan. Capitain. pie obiit - - 10. Mart 1628.
etat. 46. mit seiner Haus-Frauen Annicke
Cordts Tochter 91 Jahr.

10.) *Paa en Fahne: Hier ruhet in*
Gott der weisl. wolgebohrne Hr. Jür-
gen Friderich von Raben Königl. Man.
zu Dennemarc und Norweg. unter dem
Seelandschen National-Regiment zu
Fusbestalter Hauptmann, welcher 1658.
d. 6. May auff dem Hause Genemen
in Mecklenburg gebohren und alhier in
Helsingoer d. 22. Oct. 1700. verschied
42 Jahr.

11.) *Paa en Fahne: Obrist-Lieutenant*
Wolradt von Storckmundt gestorb.
1670. d. 9. Nov.

12.) Eibfriedt Thim Licut. über die Artilleren auff Cronborg.

13.) Hans Turban Stück-Hauptmann auff Cronborg.

Den 3die Class indbefatter nogle Officerer, som ere døde i de Aringer 1658. og 1659. udi Krigens Tid:

1.) Paa en Fahne: Lieutenant Carol. Svenson Byllenborg under des Estiske Regiment, geböhren aus Sweden in Oster-Gotland 1625. d. 20. Jan. der nu vermuthlich durch eyner Canonen-Schutz dodes verbliehen von Cronenburg alhier i Selland 1658. d. 17. Aug.

2.) Der Hoch.edel geböhrener, gestrenger, vesten und gros mannhaffter Herr Friderich von Eichstadt auff Rotten, Klempenau, Danzo, Tanto und Hohenhalt, Erbgeseßen in Pomern. Dero Konigl. May. zu Sweden unter dem hochloblichen Fersinsken Regiment wolbestalter Obrist-Lieutenant, war für

dem Schloß Croneburg d. 18. Aug. mit einer Falckenet Kugel durch den rechte Seite geschossen, seine Alters 28 Jahr, dem Gott eine fröliche Auferstehung verlethe No. 1658. Her over har og en Fahne hængt.

3.) Paa en Fahne: Obrist-Lieutenant Reinhold von Essen gebohr. in Liffland 1630, entschlaf d. 19. Jul. 1659.

4.) Eiler Holt General Major Kriegs Raad x. 1658. d. 21. Febr. 33 Jahr.

5.) Dero zu Dennemark und Norwegen ihrer Königl. Man. bestalter Capiten zu Fus Hans Ohle ist in einen Anfall für Croneburg todlich geschossen und bald darnach in Gott x. gebohr. 1602. gestorb. 1658. 16. Aug.

6.) Der wohlledler, gestrenger, vest und mannhaffter Hr. Heinrich Schulenburg auff Zusamacki ihr Man. zu Schweden wolbestalter Obreiffier-Lieutenant, gebohr. 1605. gestorb. 1658. d. 20. Oct.

7.) Paa en Fahne: Michel Schrenter Dero Königl. May. zu Cron-Sweden wolbestalter Capitaine unter dem Fersischen Regiment, ist 1658. d. 29. Oct. zwischen 9 und 12 Uhr im Sund vor seinem Feind entschossen, hürdig auff Hal in Saren 46 Jahr.

8.) Der wohledel gebohren, vest und manhafte Hr. Eberhardt Urkul Königl. May. zu Schweden Cammer-Herr und wohlbediinter Ritmeister, Erb-Herr auf Mehls und Fikel gebohren 1633. und gestorben 1658. d. 13. Nov. Her har og været en Fahne.

Den 4de Classe indbefatter de Fremmede, som paa deres Reyse ere døde og begravne her.

1.) Albert Jack (en Skibs-Capitaine) gebohr. 1599. gestorb. d. 21. May. 1644.

2.) Johann Phillip von Krusenstern
 K. M. zu Schweden Com-
 mandeur auf Capo Coer in Guinea in
 R 5 Hiri

Africa, ertschlist in Helsingøer d. 20.
Mart. 1659. 34 Jahr 33 Wochen.

3.) Paa en Fahne: No. 1678. d. 28. Aug.
*est hic sepultus prænob. & strenuus D. Rudolphus a Lohn.
Mag. Equitum celsiss. Principis Monasteriensis, cujus
anima in pace requiescat.*

4.) P. M. Cornely Moons Nob. Bat. Navis Belgicæ
e confœderato Belgio Præfœct. obiit d. 14. Nov. 1627.

Den ste og sidste Klasse indbefatter nogle
Personer, ved hvis Død noget merk-
værdigt har tildraget sig.

1.) Maria Bormanin. No. 1701.
Matthæus Henrich Rutsch Conducteur
auff Cronborg Jahr 71. 8 Monath. No.
1703. d. 27. Mart. ist die Sl. Frau Con-
ducteurs Mette Maria Bormanin, so
d. 18. Mart. in der Nacht jammerlich
ist ermordet worden in ihren eigenen
Bette, an deren Gesichte und Halse 8
Wunder zu zehlen gewesen, da ihr zu-
gleich ihr Silber und Goldt ist wegge-
stohlen worden. Das Silber. Bråht
ist nach etlichen Tagen unter eine Lei-
chen-

hen-Stein auf dem St. Olai Kirchhof gefunden worden.

2.) Anna Hedevig von Krachau. No. 1678. d. 25. Sept. ist in Gott selig entschlaffen in Lager für Helsingborg die wolgeborne Frau Anna Hedevig von Krachau, geböhren von Goltz. Hun ansöres, fordi hun døde i Lenren.

3.) Povel Larman Hovedsmand og Lehnsmand paa Kraagen. Hans Grav-Skrift skal siden ansöres.

4.) Belagte Karl Peder Pedersen Marstak, som blev ihjelslagen af sin Uven uden for Helsingöer d. 20. Mart. 1618. Han ligger begravet ved Dorren til Johannis Urtegaard.

5.) Meyst. Mogens Mogenssen Muurmeister. No. 1698. d. 19. April ist Pleut. Smideberg auf S. Johan. Kirchhof begraben worden, da ist Mogens Mogensen Klochner hin auf im Thurm gesitzegen umb zu leugten vor obgemte. Pleutenant; Wie er aber hinauf bey
der

der grosse Klocke ist gekommen, is. er von der Klochen ausgeschlagen von dem obersten Loche und im niederfallen ein grosse Loche auf das Erthen da gemacht, und davon auf die Erde gefallen und ben einem grossen Leichen-Stein. Nach einiger Zeit ist er wiederum frisch und gesundt worden, ob er gleich einige Ribben in niederfallen in zwey geschlagen, und hat er bis 1706. d. 14. Jun. gelebet.

Desforuden ligge her og begravne adskillige merkbaerdige Personer, skiont ingen Inscripti-
oner og Monumenta findes nu ved deres Be-
gravesser, s. e. Dea i Christiani 2. Historie
bekiendte Directe. En Fransk Marquis de
Tiffedre. Den bekiendte Engelskmand Steen-
vinkel. ic.

Bed Kirkens sidste Reparation i Kong Chri-
stian 6. Tid bleve Fahnerne nedtagne med en
Deel Epitaphia.

S. 4.

Antiquiteter.

Om dem kand siges ved denne Kirke det same
me, som sagt er ved forrige. De bestaae
for

fornehmelig i nogle Inscriptioner. Et Ma-
rice Billedet i fuld Positur af Træe stod her
længe i en Krog, indtil det for en halv Snees
Aars Tid siden blev brændt. 3 Taarnet hænge
3 Klokker. Paa den ene findes denne In-
scription: *Dico Maria. Me fecit Maistre Andrieu*
Hendebert de Lille Anno Mille. D. & XVIII. Paa
den største Klokke er denne Inscription: *Disse*
Klokke is van Koning Friderich den 2. to
Dennemarck gewen (und van Borchart Gel-
Geter vormiet worden) toe Dudsten Kir-
cken in Helsingør Verbun Domini manet in eter-
vum 1578. 15 Fs. 90. Paa en anden Klok-
ke staaer: *Ave Maria gratia plena.* Omkring et
Baaben paa den største Sølv-Bande staaer
diffe Ord: *Koloff Petersen von Monix B.*
M. Capiten. Christina Stævelings. Un-
der Baabenet staaer 1652. Paa Laaget af
den mindre Bande: *Diese Kanne gehøret*
zu der Deutschen Kirchen in Helsingør v.
Ist renoviret 10. MDCLXVIII. wieget 26 Lodd
Under Bonden paa den største Kalk eller Bæ-
gere staaer et Baaben med disse Bogstaver:
H. V. G. L. R. G. derunder 1641.

Det rareste er en gammel og liden forgyldt
Kalk med smuk Arbejde, hvorpaa staaer den-
ne Inscription: *Sophia von Gorttes Gna-*
den Hertzoginne zu Mellenborg, Königin-
ne zu Dennemark und Norwegen, ic. ha-
ben

ben diesen Kalk zu Deutschen Kirchen in Helsingøer zu Gottes Ehren geben d. 25. Jul. Anno Salvatoris 1686. Men paa den yderste Kant eller Bredde staaer med den saa faldede Munkes-*Stil* dette: *Hoslia salutaris; quæ licet ubicunqve pro fidelibus immolatur, Fratri Petro Regneri & omnibus sibi junctis amore seu debito speciali, tam vivis quam mortuis profit efficaciter ad veniam & salutem æternam Amen. MCCCXXXIII. Jesus.* Denne Inscription er, saa vidt jeg veed, den ældste, som forefindes i Helsingøer, og er saa meget over 400 Aar gammel. Og synes dette Bægere først at have tilhørt et andet Kloster, mueligt udenlands, siden Dronningen har foræret det til Kirken. Man leer og deraf de Papistiske Bildfareller, som paa den Tid var. Aldskillige Steder, naar Christus findes afmalet, staaer denne Inscription:

*Effigiem Christi spectando memento labores,
Non tam effigiem, sed quem designat, adores.*

I den høire Gange i Kirken staaer 11 Lutherske Præster afskildrede, 6 paa den eenne og 5 paa den anden Side. Inscriptionerne skal anføres, naar deres Vita bliver beskrevet.

Cap.

Cap. 6.

De andre publiqve Bygninger beskrives.

Blant dem ere først den Latinske Skole, dernæst det saa kaldede Helligs-Geistes Closter, hvilke tvende Stiftelser og Bygninger hange sammen, siden de ere Stykker af det foromtalte Closter. Siden er Stadens Raadshuus. Og endelig er her en anden Stiftelse for Fattige, som kaldes det mindre Hospital eller Fattiges Huus.

S. 1.

Den Latinske Skole.

Bygningen er den vestre Side af det gamle Closter. Endskjønt den er for en 20 Aars Tid siden forbedret og bragt i nærværende Ansæelse, saa er dog Hoved-Bygningen, Kiøldere og de hvælvede Bærelser Levninger af den gamle Closter-Bygning. Den er 2 Etager høy af Grund-Muur. I en Deel af den nederste Etage er Skolen eller Stedet, hvor der læres, som bestaaer af 4 Bevæltter, hvilke hvile paa 5 Pæler, der ere fristaende paa Skole-Gulvet. Værelserne i den anden Etage afdeeles ved en stor Gang, og ere til deels hvælvede. Her have Rector og 4 Hørere deres Bærelser. i
stion

skion og fornøden Stand. Skolen har 5
 Lectier og 6 Docentes. Scholarcha er Bis-
 koppen og er Sjælands Stift. Den hører
 til Olai Meenighed. Lærerne ere nu, en Rector,
 en Con-Rector og 4 Lærere, foruden Skri-
 bes og Regnemester, Cantor og Musicantor.
 Over Skolens Regnskaber at forvalte ere deels
 Rector, deels Klosterets Forstander, som fore-
 staaer det, saa vidt begge Stiftelser have til-
 fælles Indkomster; Men en Deel af Skolens
 særdeles Renter forvaltes af en dertil beskikket
 Oeconomus, som kaldes Skolens Forstan-
 der. Disciplernes Tal beløber sig gierne fra
 40 til 60, dog skal Antallet paa nærværende
 endnu være mindre, da det i forrige Tider en-
 allene her, men end og i de mindste Skoler har
 været meget større. Disciplerne have ikke al-
 leene hjemme her i Byen og Egnen, men fra
 Rosæ, Bornholm, end og fra Færøerne og
 andre Provincer søge Discipler her til Skolen,
 hvilket kand sees om saa andre Skoler i Ri-
 get. Hvad Disciplernes Fremgang og In-
 formation angaaer, da har det nu i lang Tid
 mesten havt sig saaledes. Inden en Discipel
 naaer 3die Lectie, kand han begynde at tyde
 en Autor og gjøre Stil, &c. Inden han naaer
 4de Lectie, har han begyndt paa Grædken og
 veed noget af Theologie, Historie og Geogra-
 phie. Inden han kand komme i 5te Lectie,
 udfordres ey alleene en jævn Stil, men og
 næsten

næsten at Kunde giøre et par Latinſke Vers. En ſtor Deel af Novo Teſtamento, Hiſtorien, Geographien, Theologien udfræves og temmelig expedit. Men i Meſter=Lectionen kommer Ingen, uden han har læſt en Latinſk Poet, lært at tyde et Capitel i den Hebraiſke Bibel, kand recitere *Dieta classica* paa Grædſk og Hebraiſk, har begyndt paa Philoſophien, kand heele *Hiſtoriam Univerſalem & Geographiam*. Udi Meſter=Lectionen foruden de adſkillige Stags Stille med Variationer og Vers at giøre, udfordres og at elaborere imellem et Grædſk og Hebraiſk Penſum, noget og i Danſke Vers at udføre, undertiden Danſke ubundne og bundne Orationer, Latinſke Orationer. Alle fornemmelte Videndiſkaber og dertil *Sphærica, Ethica, Phyiſica, Metaphyſica, Logica*, ic. forklæres og examineres hver paa ſine Timer. Viſſe Timer læres *Arithmetica*, da Skolen har ſin *ſkribe* og *Regnemæſter*, ſom nu paa nogle Aar har været en af Hørerne. En af Hørerne er og altid *Cantor*, ſom deels over *Diſciplerne* i at ſynge, deels viſſe Timer informerer i *Vocal=Muſique*. Viſſe Timer om Ugen indfinder en *Muſicantor* ſig, ſom informerer de *Diſcipler*, ſom dertil have Lyſt, i *Inſtrumental=Muſiquen*.

Hvad Skolens Stipendier angaaer, da kand de anſees iblant de fornemmeſte; Thi

omtrent 30 Discipler nemlig de øverste nyde hver en Daler ugentlig af de Indkomster, som Skolen har tilfælles med Klosteret. De 3 øverste Discipler ere Degne udi Hospitalerne. Candidati, naar de udreyse fra Skolen, faae og noget baade af Skolen saa og af det Kongelige Dresunds Fødkammer. Herforuden er der en anseelig Rente, kaldet Klæde-Penge, som aarlig uddeles iblant de øvrige Discipler, der ikke have en Daler ugentlig, alt efter deres Forfremmelses Maade og Eted, da nogle faae 2 a 6 Rdlr. andre 6 a 12 Rdlr. og andre 12 og derover til 17 eller 20. Denne Rente er givet af Hertog Trolle, og oplæses altid Donationen, hver Gang Pengene uddeles, som er strax ved Michaelis, da Magistraten og Sogne-Præsten med Rector uddeele Pengene. Disciplerne faae og undertiden en Skole-Bog, ic. Om og hvor vidt der paa denne Tid er skeet Forandring, veed jeg ikke.

§. 2.

Hospitalet.

Bygningen bestaaer af tvende Længder, begge af Grund Muur, 2 Etager høje, som ere mod Norden og Østen; Thi Skolen er den Vestre og Tydske Kirke den Søndre Længde. Disse 4 indslutte Hospitals Kirkegaarden, som kaldes Frater-Laugen. Bygningen er ziret med

med et lidet **Taarn** og **Spiir**, tækket med **Blye**, hvori hænge 2 smaa **Klokker**. Inden til har **Hospitals-Forstanderen** sine **Bærelser** foruden **Lemmerne**, til hvilke man kommer igiennem en gevelotet **Gang**, hvori ligge en **Deel** begravne. I det nederste er **Kirken**, hvori prædiktes hver **Søndag**, og ellers hver **Dag** holdes 4 **Gange** **Bøn**. I begge **Etagerne** ere **Værelserne** hvelvede, og seer man her nogenledes, hvordan det har seet ud inden til i de gamle **Papistske** **Clostere**. Her indtages gamle og skikkelige **Enker** og **Jomfruer** af **Borger-Standen**; hvor stor **Tallet** er, skal jeg ikke sige, men gietter mig til, at det skal neppe naae 80. Saa snart de ere her indtagne, have de deres skikkelige **Ophold**. Over dem er **Hospitals-Forstanderen**, som har **Closterets** **Regnskaber** under **Hænder**, og tillige **Opsyn** med **Lemmerne**. En **Capellan** til **Olai Kirke** er altid **Præst** hertil. Over **Hospitalet** har **Magistraten** og **S. Olai** **Engne-Præst** **Inspection**. **Resenius** in **Atlante** siger sig at have seet 2de **Hospitals** **Indsegle**. Det første med **Uars-Fallet** 1555. havde dens **Inscription**: **Helschenør Spital**. Det andet med **Uars-Fallet** 1582. med den **Inscription**: **Helsingjørs Spitals Signet**. Vaa begge er udgravet et dobbelt **Kors** med en **Due** overst og **Lazarus** under **Korset**. At en **Due** er over **Korset**, erindrer mig, at **Closteret** undertiden kaldes **Hellig Geistes**.

S. 3.

Raadhuset.

Stadens Raadhuus er bygt paa Steen-Ga-
den af Grund-Muur 2 Etager højt.
Da her er intet ordentlig Torv, og Bygning-
gen staaer i Rad med andre Huuse paa Ga-
den, saa giver denne Bygning ingen særdeles
Anseelse, som den ellers kunde have, naar den
stod paa et ordentlig Torv. Over Vorten
staae disse Inscriptioner med Vaabener: Fri-
derich der ander dorch Gottes Gnade zu
Dennemarch und Norwegen Konung No.
1574. Sophia der ander von Gottes
Gnade 2c. I den til er en Sal, kaldet de 16
Mænds. Iblant andet er her et Archiv, i said
det ikke er forødet, hvor adskillige Documenter
forvares, der kunde give Oplysning til denne
Stads Historie, hvorom Resenius og melder
in Atlante. Samme melder sig at viide 3
Stadens Vaaben eller Signeter. Det første
er stukket No. 1498. hvorpaa findes et Skib
ikkun med en Mast; Det andet er stukket 1555.
og fører et 3 Mastet Skib. Det tredie er for-
færoiget No. 1585. og har et 2 Mastet Skib.

S. 4.

Fattiges Huus.

Endnu er her en anden Stiftelse for gamle og
syge

fyge Fattige. Bygningen er firekantet. Den Længde, som gaaer ud til Sophie-Gaden, er 2 Etager og Grund-Muur. Den Længde mod S. Anna Gaden er af samme Høyde og Bindingsværk. De andre to Sider ere Laader, saasom denne Stiftelse har en Deel Zor-der i Markerne. Hospitals-Forstanderen har sine Bærelser udi Bygningen. Der er og som en liden Kirke, hvor Skolens overste Disci-pler holde undertiden med Rectors Tilladelse Prædiken. Lemmernes Antal kand jeg ikke sige, men beløber sig omtrent fra 30 til 50.

Jeg har slet ingen Underretning om denne Stiftelse, uden det jeg af adskilligt kand slutte mig til. Tiden naar det er stiftet, da kand i det ringeste af 60 Aar Gamle ikke erindre sig denne Stiftelses Begyndelse. Men for nogle Aar siden erindrer jeg mig at have talt med en skikkelig gammel Mand omtrent 80 Aar gammel, som sagde sig at have hørt, at en Frue, som havde bygt denne Gaard, har ved sin Død gjort den til Hospital. Af dette slutter jeg, at det ikke er oprettet i dette Seculo, men i det ringeste nogle Aar tilforn. Derimod kand det ikke være et 100 Aar gammel; Thi Resenius in Atlante melder slet intet om dette Hospital, da han dog taler om 4 smaa Huuse, Sixle-Boder kaldede, stienkede hertil af en Raadmand her

i Bøen Peder Hansen, saa og S. Jørgens Syge-Huus uden for Bøen. Disse tvende Stiftelser synes at være lagde til dette Hospital, som er oprettet førend dette Seculi Begyndelse og siden Aa. 1672. hvilket er det sidste Aars-Tal jeg finder in Atlante Resenii. Præsident og Justits-Raad Resenius døde ellers ikke førend Aa. 1688. Om Stifteren veed jeg intet, uden at det skal have været en Frue, som har bygget det, for at boe derudi men det blev strax oprettet til et Hospital. Hvo denne Frue maa have været, kand jeg ikke vride. Gaden herved hedder nu Sophie-Gaden, mueligt at den kaldes af hende, hvis Navn maa da have været Sophia. Tyge Brahe havde en Søster, som var bekiendt her i Eggen, hvis Navn var Sopsie Brahe. Jeg havde nær tænkt, at det kunde være hende eller en anden af Tyge Brahes Familie, men densne Sophia kand det vel ikke være; Thi hun døde Aa. 164 = da dette Hospital er stiftet ikke førend 30 Aars Tid eller meere efter hendes Død. Det har givet Anledning til at lede i Tyge Brahes Historie efter Stifteren, siden der i Hospitals Muren er udgravet Tyge Brahes Ansiget.

Cap. 7.

Helsingørs Beskrivelse og Historie for Erici Pomerani Tid.

S. I.

Naar først meldes om Stædet.

Jeg kunde begynde denne Stads Historie fra Erici Pomerani Tid, som først gav den Stads-Ret, men siden der dog endog mange Secula forhen meldes om Helsingør et og andet merkværdigt udi den Danske Historie, bør man at gaae noget bedre hen i de ældre Tider. Naar eller ved hvilke Aaringer der først kand begyndes at meldes om dette Sted, er ikke saa let en Sag at viide, end og naar man vilde beskrive det gandske Lands Historie, eftersom det, man kand samle om de ældste Tider, er først kun lidet, dernæst kun baade mørkt og med maadelig Bished. Naar man betragter den Kant af Landet, hvorpaa denne Stad er bygt, saa kand man formode, at denne Egn i sær har været bebyggt fra det første, disse Nordske Lande have været besat med sine Folk; Thi her igjennem falder en af de sterkeste Passager udi Norden. Da Helsingborgs Slot har været til fra saa ældgamle Tider, at man med Vilighed kand regne samme Bygning for en af de

merkeligste i de ældste Tider, og det i Henseende til Situation og Fasthed efter de Tiders Maade, saa er det ikke aldeles omsonst, om man vilde lede i de almindelige Historier om dette Stads Navn. Om disse Nordiske Riger kand intet samles af vore egne Historier, skrevne af Landets egne Børn, uden fra en 70 Aars Tid for Christi Tid, da Odin kom her ind, som, for at forskaffe sig en guddommelig Ære, har stræbt at ødelegge alt det, som handfede om de gamle Landets Sager. Vil man derfor finde noget om ældgamle Sager, faaer man at søge det hos de gamle Grædske og Romerske Autorez, hvilket er ikke meget. Det var forgæves at søge der efter noget til Helsingørs Historie, dersom ikke Plinius havde givet Anledning dertil, ved at røre noget om de Hillebøner, som baade have boet her ved, og givet Stædet Navn. For Plinii Tid eller for Christi Fødsel og i det halve Seculo derefter har ingen Skribent meldet noget, som kand henføres til denne Egns Beskaffenhed, endskønt der skrives noget, som vedkommer disse Nordiske Lande i sær, s. e. Livius den Latinske Historieskriver, som levede omtrent en 30 Aar for Christi Fødsel, taler om de Cimbrers Nationer og Udtoq, og en Deel andre, hvoraf man slutter sig ikkun lidet til om disse Lande. Den Grækske Geographus Strabo, som var bekiendt kort efter Christi Fødsel, og kaldes Prin-

ceps

ceps Geographorum, taler og noget om disse Lande, og endskiont han holdes, i alt hvad mueligt, temmelig paa lidelig, saa er dog den Kundskab, man faaer af ham, ikkun mørk og utilstrækkelig i det, som angaaer disse Lande. At gaae til de saa Skribentere, som længe for Christi Tid have levet, er endnu meget meere vidtlostigt, endskiont Xenophon den Græske Historie skriver, som levede snart 400 Aar for Christi Fødsel, taler om Mare Balthicum, og en Deel vil bruge noget af Homero til disse Landes Historie, da dog Homerus var til 1000 Aar for Christi Fødsel. Plinius bliver da den første, der i sin *Historia Naturali* har efterladt os i nogle saa Lærte en Beskrivelse, som angaaer i sær. Denne Egn.

Siden Plinius har ved sin Flittighed givet Oplysning om Indbyggerne her paa Stædet, vil det ikke være af Bøynen at fortælle lidet om denne ældgamle Skribent, enddog han er død for 1700 Aar siden. Han er fød 23 Aar efter Christi Fødsel udi Kejser Tiberii Regierings 9. Aar. Hans Navn var Cajus Plinius Veronensis, hvilket sidste Navn viiser hans Føde-Stæd, som var Verona, ellers kaldes han Major, den ældre, at han ikke skal confunderes med hans Søster-Søn, Cæcilius Secundus, som blev kaldet Cajus Plinius Cæcilius Secundus, da han var udkaaret el-

ler adopteret til sin Morbroders Arving. En Tid har han ligget i Felten i Tydskland, og havt høje Bestillinger og Kenserens Raade; Og omendskiont han altid havde andre Forretninger, viiste han dog en ugemeen Flittighed udi sine Studeringer, og skrev adskillige Bøger, hvis Indhold kostede besynderlig Umage at samle. I sær har han gjort en Beskrivelse over de Krige, som de Romere førte udi Germanien eller Tydskland, hvilket Verk var inddeelt i 20 Bøger, og nu er forkommet. Begyndelsen gjorde han i Tydskland, da han der laae til Felts eller tiende udi Krigen. Hertil gav en Drøm Anledning: Ham forekom i Søvne den afdøde Drusi Neronis Gestalt, som bad ham, at han vilde forævig hans Navn. Samme Drusus havde i sin Tid som Seyer-Herre draget rundt om udi Tydskland, indtil han endelig der døde. Det eeneste af Plinii Skrifter, som Tiden har vildet levne os, er hans *Historia Naturalis* inddeelt i 37 Bøger. Et Skrift, hvoraf vi have foromtalte Beskrivelse over de Hellevener. Han studerede og læste besynderlig flittig, og hvordan det end var han læste, saa excerperede han deraf, og plejede at sige: *Nullum esse librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset*, det er: At ingen Bog er saa slet, at den jo i noget Kand være nyttig. Hvor begierlig han var efter at opdage og efterforske, hvad rart der fandtes i Naturen, sees i sær af den forunderlige

lige Keyse, han tog sig for engang, da det ildsprudende Bierg Vesubius gjorde stor Udelegelse paa de omliggende Egne; Thi han tog sig for at besøge de farligste Stæder paa Bierget, men det kostede hans Liv. Og saaledes døde denne store Mand 56 Aar gammel Ao. 79. i Keyser Titi Regjerings første Aar. Han levede under Tiberio, Calpoula, Claudio, Nerone, Ottone, Galba, Vitellio, Vespasiano og Tito, disse 9 Romerske Keysere, og havde i sær meget at sige hos Keyser Vespasianum.

Fra hans Tid fand man begynde disse Grændsers Historie, det er, omtrent fra Christi Tider noget for og noget efter; Thi ved saadan Tid passer Plinii Beretning sig. Siden har ingen meldet saa tydelig om denne Ean. 20 og 30 Aar omtrent efter Plinii Død begyndte den Grækske Auctor Plutarchus og de Latinske, Florus og Tacitus, af hvilke i sær Tacitus fortæner Tak af de Nordiske Lande, da han har skrevet meget om de Cimbrer, og fornemmelig om de Germaner eller Tydske; Men noget, som fandt anaacae en synderlig Vlets Historie, maa man ikke vente uden lidet om. Dette har Eutropius, som siden levede omtrent Ao. 360. igientaaet i et lidet Compendio. Den Geographus Ptolomæus melder om de Leuoner paa Scandinavia. Siden veed jeg ingen, som kunde ventes noget hos om de Hel-

fin

finger, uden det skal være Tornandes, den Gothiske Skribent, som levede midt i det 6te Seculo, og er han den første Skribent, som vi finder det Ord Dant eller de Danske hos. Derfra er det igien ikke ommeldt, saa vidt jeg veed, uden hos Eginhardum, som var Keyser Caroli Magni Secretair, men til sidst Abbed, og levede midt i det 9de Seculo. Han har beskrevet Caroli Magni Vita. Det er alt for vidtløftigt at efterforske hos andre udenlandske Skribentere og i Naboernes Historier om dette eene Stæd. Den Oplysning, som kand samles af forommeldte, skal strax herpaa meldes. Hos de ældste indenlandske Skribentere, jeg meener Islænderne, som formodentlig have særdeles i 11 og 12 Seculis skrevet om den Danske Historie, nævnes Drefund eller Lyrar-Sund og Helsingeyre, saa det nu er en 700 Aar siden Helsingøers Navn findes først udi Historien. Siden finder man det hos Saxo i hans Danske Historie, men det der i alt dette meldes om Helsingøer, er ikkun lidet; Saa at der ikke noget røres om Stædet uden først i Valdemar 1. Tid; Thi fra hans Tid af er Stædet bleven meere og meere bekiendt i Historien, indtil den endelig er bleven gjort til en Stad i Kong Erici Pomerani Tid.

Denne Stads Historie afdeeles derfor i 4 Perioder. Den første Periodus indbefatter
Stæd

Stædets Historie og Beskrivelse, som det var for Erici Pomerani Tid. Og sætte vi da Begyndelsen til Historien ved det Aars-Tal 70 Aar for Christi Fødsel, da Odin kom her ind, og gjorde en gandske Forandring i Norden, men Enden paa denne Periodo ved det Aar 1423. da Kong Eric af Pomeran i sit Regierings 10. Aar naatog sig at bygge et Slot, samt give Staden Ret med andre Kjøbstæder, og indbefatter denne Periodus en rum Tid af 1493 Aar. Den anden Periodus begynder fra 1423. eller fra Erici Pomerani Regierings 11 Aar indtil 1544. som var Kong Christ. 3. Regierings 11 Aar, da Reformationen blev fuldført i Helsingør, og varede altsaa i 121 Aar. Den tredie Periodus begynder fra A. 1544. eller Kong Christian 3. Regierings 11 Aar, og varede de øvrige Christ. 3. Regierings Aar, Friderici 2. og Christ. 4. heele Regimentes Tid indtil Friderici 3. Regierings 12 Aar eller A. 1660. da Krigen var endt, i 116 Aar. Den fjerde og sidste Periodus fra 1660. til vore Tider.

§. 2.

Stædets Historie fra 70 Aar for Christi Fødsel indtil 1426. i en Tid af næsten 1500 Aar.

Denne Periodus er meget lang; Vel kunde man

man have affortet den nogle ja mange 100 Aar, dersom ikke just noget kunde fortælles om dette Stæd fra de første Tider af. Det, som jeg har kundet samle til Efterretning om denne lange Tid, er ikkun lidet, og bestaaer i følgende Poster, nemlig en Beskrivelse paa de Hillevioners Land og Folk, Helsingborg-Elots Beskrivelse, nogle Sve-Slag holdne her, Helsingørs Oprindelse og endelig Freinvært, samt hvad der er passeret i sidstningen af denne Periode, da man har kundet faaet nærmere Efterretning.

Skjønt de Hillevioners Oprindelse og rette Historie er os gandske ubekjendt, saa kand man dog ungefær begynde at skrive om dem fra det 70. Aar, førend Christus blev fød; Thi da skeede her i Norden saadan Forandring, at alle Sandhed elskende Skribentere fra samme Aar begynde deres Historier, de Nordiske Riger angaaende. Denne Nation er nævnet af Plinio i det Seculo, da Jesus er fød, med disse Ord: *Sinus Codanus est refertus insulis, quarum clarissima Scandinavia est, incumpertæ magnitudinis, portionem tantum ejus, quod sit notum, Hillevionum gente, quingentis incolente pagis; quæ alterum orbem terrarum eam appellat.* Paa Dansk: „Sinus Codanus er opfyldt med Eylænder, af hvilke Scandinavia er den berømteste, om hvis Storrelse vi ingen Efterretning har kun-

„det

„det naae; Men de Hillebioner beboe alleneste
 „en Deel, saa vidt os Land være bekiendt, af
 „den, og bestaaer deres Land af 500 Kredse
 „eller Meenigheder, og kalde de Hillebioner
 „Scandinaviam for en anden Jordens Kreds
 „eller den anden Verden.“ Heele Norden
 blev i gamle Dage kaldet Scandinavia,
 Scandia eller Scanzia, som indbefattede baa-
 de Danmark, Norge og Sverrig, endelig
 blev Sverrig og Norge kaldet med det Navn
 Scandinavia, og er Scandinavia Navn no-
 genlunde conserveret i den Province Skaanes
 Lands Navn, og udi den yderste Pyntes Navn
 deraf, som kaldes Skansere. Siælland med
 de hosliggende Der bleve snart kaldede de Co-
 daniske, snart de Scandiske, snart de Hæmo-
 diske Der, men Den Eedland blev kaldet i sær
 Lathris eller Codanonia. Lathris holder
 man for at have nogen Forvantskab med Ley-
 re eller Ledre, den gamle Hoved-Stad; Men
 Codanonia at have Oprindelse fra Sinu Co-
 dano eller v. v. Den yderste Pynt af denne De,
 som laae nærmest Skaane og Helsingborg, blev
 kaldet Helsingøer, enten fordi den laae saa
 nær de Helsingers Land og Stad, eller fordi
 de Helsingere have eyet og beboet dette Land.
 Hvad nu de Hillebioners og Helsingers Navn
 angaaer, saa er derom udførligen nok meldet i
 det I. Cap. ligesom om Grændserne. Dette
 man allene siges, at disse Lande og ere regnede
 til

til Germanien, og skal, hvad der skrives om
 Sydste Nationer, de Cimbrer og Gother, og
 henføres til de Hillevioner. De Hillevioner
 vare landfaste med andre Scandinaviske Na-
 tioner, af hvilke vare de Vigevoner. Nor-
 ge blev da kaldet Nerigon. Ved Øster-Søen
 havde de Vender, en bekiendt Nation, deres
 Boelig. I Sjælland vare de Cimbrer, og ere
 Derne nok beboede af en Deel Søe-Rovere.
 Siælland i sær er da agtet for en hellig De for
 Hedningerne, den største Deel deraf har væ-
 ret begroet med Skov, og midt i Skoven, hvor
 Ledreborg nu er, været et Tempel eller den Gud-
 inde Herthe Boelig; Saa de yderste Kanter
 have kun været ret beboede. Det Land, som
 de Hillevioner beboede, har nok ikke strækket
 sig længere end som Skaane-Land nu er, siden
 de 500 Pagi, hvori Landet var deelt, net op
 Land passe sig med Skaane-Lands Størrelse.
 Pagus bemærker egentlig ikkun en Landsbye
 eller Torp, men dog ogsaa saa mange Lands-
 byer, Torpe og Bønder-Skaarde, som ligge paa
 en Slette sammen. Som nu Skaane bestaaer
 af mange smaa Sletter, saa har nok Pagus
 været saadan en Slette eller Kreds paa Lan-
 det, som Sogne nu kand være. Det kand
 være troeligt, at ved Kirkernes Opbyggelse og
 Christendommens Indførsel hvert Pagus eller
 Sogn har faaet sin Kirke, og den gamle Ind-
 deeling er bleven ved Magt. Det lader som de
 Hille

Hillebioner have agtet sig for de fornemmeste Folk heromkrina, hvorudi Plinius og synes at bifalde dem. De beboede paa den Tid en vigtig Provincie. Deres Naboer Cimbrerne siges da at have frygtet for at boe i deres Land for Oversvømmelserne af Vester-Havet, hvorføre en Deel emigrerede. Skaane-Land derimod er imod Havet høyt og sikker for Havets Magt. Norden for er Landet ikke saa frugtbar paa Føde-Vahre, da det desuden er biergesuld. Skaane-Land er derimod det jævne Land i Norden, meere end i Sicilland, beqvem til Korn, Frugt og Ovæg. Derne have nok været usikre at beboe for Soe-Rovernes Skyld, hvilket Haandverk de Hillebioner ikke have skiotet om, endskiont det har givet Anledning til deres Navn, (see 1. Cap.) men nærret sig af Agerdyrkningen, og handlet med de Vahre, som de havde, herved ere de da i sær blevene bekiente for andre Nationer. Germani siges ikke at have havt Stæder og Templer i gamle Dage. Stæder havde de ikke i Taciti Tid; Men derimod finder man Ptolomæum at tale om Stæder ved Norden omkrina Eiben, som Phabivanum, Treva, Laciburgum, som man vil giøre til Bremen, Hamborg og Kostoek, 2c. Mange flere opregner samme Geographus, da dog Tacitus siger selv, at i Tydtkland vare ikke Urbes, men Folket boede adspredte paa Landet i Landsbyerne, hvilket Hederich i sit Anti-

qviteten=Lexicon forundrer sig over. Men jeg holder for, at baade Tacitus og Ptolomæus have Ret; Thi kandskee Tacitus har ikke villet kalde de Stæder Urbes ved Eiben, fordi de deels ikke havde den Anseelse, som de i de Sydlige Lande, deels efterdi de mueligen ikke have været befæstede; Thi Urbes er en Bye omringet med Muur og Porte efter sin første Bemærkelse. De Nordiske Stæder have vel været folkerige Flekker uden Anseelse; Men Land alt, inden Ptolomæus skrev sin Bog, saadet bedre Mann og Anseelse. Og naar man veed, hvor høyt Søe=Røveri var agtet paa de Eider end og paa disse Færevande, saa maa man dog slutte her at have været nogen Fart og Handel, skiont samme ikke har været af den Anseelse som nu; Thi Søe=Røvere søge efter at faae Bytte. Her maa dog have været nogen Fart i mellem Nationerne; Thi hvorledes kunde ellers Landene være saa bekiendte, at man end og kunde sige, hvad de Hillevioner pleyede at sige om deres Land. De paalidelige Danske Historier melde om Stæder her udi Riget førend Taciti Eider, s. e. Odinsøy i Fyen, Viborg i Jylland og Leyre udi Siælland, men de have nok været saa uden ordentlige og kostelige Bygninger at tale i Almindelighed, saa Tacitus ikke har vildet agte dem for Stæder. Slotte eller faste Tilflugts Stæder maa have været, siden Landet havde egne Konger og sine Fiender,

der, i sær Søe-Nøvere, og bevidne de gamle Historier det samme. Men derimod vil man paastaae, at disse Nationer for Taciti Tider ikke havde Templer, efterdi de Germaner holdte for, at Guderne ikke kunde indsluttes. Derfor var en Dal Gudinden Hertthes Boelig, nemlig Herthe-Dal. Thor blev dyrket i en Lund i Jylland, og kaldes deraf Landsbyen Torslef i. e. Lucus Thori, og besynderlig vilde man dyrke Guderne under gamle Træer, i sær Ege-Træer, jo høvere og ældre samme vare, jo bedre og helligere var Stedet. Heraf seer man, at det er upaalideligt, hvad der meldes om Herculis Tempel her i Egnen; Men sandskee det var Helsingborgs Slot, som for Fremmede kunde have saadant Navn, siden det var af en høy, stor og fast Bygning, og tillige kunde sees mange Mile udi Søen.

Det merkværdigt, som er passeret i de Tider, er, at Helsingborg er bygt. Jeg vil laade det beroe paa det, som saa almindelig baade skrives og siges, at Helsingborgs Slot er bygt 2 Aar efter Christi Fødsel, og er da et af de ældste navnkundige Bygninger, som os er bekiendt udi Riget, ja udi om'iggende Lande. Viborg, Odense, Leyre, Skjoldnæsholm Land man kun med Iiden Søne tillegge større Ælde. Lund og Skanøer har man og tilskreven stor Ælde; Men i det ringeste udi det

te Rige eller hos Naboerne sees ingen Bygning, som endnu staaer, og tillige har været fra saa gamle Tider, som det store Taarn, Helsingborgs Bæerne kaldet, der er en Levning af det gamle Helsingborgs Slot. Slottet er bygt paa et højt Sted eller Bierg tæt ved Søen, saa at man kunde see det meget langt udi Cattetagat. Bygningen var stor med dybe Kieldere, Taarne, og blev siden et af de bekendteste i Norden. Det er bygt i de Hillevioners Land af Nationen til Sikkerhed og Afseelse, just i de Tider, som bleve kaldede her i Norden de gyldne Tider, da her i Norden regierede 2 store Konger, Kong Frode den Fredegode i Danmark, en mægtig, vis, from og retfærdig Diegent, og i Sverrig Kong Freyr. Og har dette Slot og denne Bye, saa vidt Navnet giver tilkiende, været et Hoved-Stæd for Hillevionerne. Siden man sætter en lige Alder til de Slotte Helsingborg og Skanøere, saa kand man sige, at det første har været en Beskyttelse for Landet mod dem, som kunde komme fra Cattetagat, men det andet en Formuur imod Østersøen. Imidlertid har nok efterhaanden kandsee Hillevionerne havt Eanen ved Helsingøer, som har været for Hedningene et helligt Land formedelst Afgudernes Dyrkelse, der paa en be dragelig Maade her i Skovene gif i Svang. Navnene synes og paa adskillige Stæder at give tilkiende, at Afguderne her have været dyrkede

Kede og frygtede, nemlig **Tor**, **Tiir** eller **Tisa** eller **Disar**, **Silde**, **Sel** og flere. Men ved **Odins** Ankomst er det gamle **Afguderie** forandret og vedligeholdt, saa vidt det kunde være til **Regimentets** Bestyrkelse, men **Kongerne** satte deres **Residence** her paa **Den**, og i sær da den retfærdige **Konge Frode Fredegode** gjorde den florerende, saa er **Helsingøers Egn** efter den **Tid** bleven **Tid** efter anden saa bekiendt og bebyggt, indtil den endelig er bleven en **Etad**. Og vil man vaaatae, at **Kongerne**, som i gamle **Dage** her i **Sundet** have holdt **Søe-Slag** med hinanden, have havt dette **Sted** til deres **Samlings Plads**, mueligt de **Danske** have brugt det som baade behageligt og særdeles beqvem til at øve sig udi **Krigs Sager**. **Vigtige Søe-Slag** finder man og i **Historierne Tid** efter anden her at være holdne, s. e. **3 Harald Hilditans** og **Regner Lodbrocks Tider**: **Doa** fand man lidet forlade sig paa, hvad om disse **Søe-Slag** er meldet, endskiont **Hoved-Sagen** i sig selv let fand skionnes ved **Historiernes** **Læsning**, nemlig, at her have været sædvanligen adskillige **Søe-Slag** og **Fegtninger** i **Sundet**; **Jeg** vil derfor ikke bryde mig med meere herom at skrive. **Saxo Grammaticus** skriver, at **Fyrstelige** **Personer** da allerede pleyede at forlønste sig her i **Helsingøer**, som han kalder **Helsingø Oppidum**. **Saxo** døde ellers **No. 1204**.

Tre Ting har fra gamle Tider af givet denne Bye sin Opkomst. 1.) Situationen, da her af Handlende og Farende her forbi skeer sterck Passage, og her igiennem nødvendig falder den beqvemteste Vey for dem, som vil reyse til eller fra Ekaane. 2.) Det overmaade rige Fiskerie, som i gamle Dage var saa bekendt, at Naboerne visse Tider om Aaret stimlede sammen herhid for at tilforhandle sig Fiske, i sær Silde, saa at her var liæksom store Markeder. 3.) Egnens Behagelighed og den skionne Prospect, samlet med den beqvemme Levemaade, har og formeeret Stædets Indbyggere. Saa Helsingøer i det ringeste nogle 100 Aar har været folkeriig, forend den fik Stads Ret; Men den største Deel af Indbyggerne her og andensteds ved Dresfund have været Fiskere, hvilket har givet Anledning til, at den Bye Slynderup er bygt og kaldet, tillige med et Slot derved, kaldet Slynderborg, der har været som en Fæstning efter de Tiders Maade til Beskyttelse for Eanen. Alt dette har sin Rigtighed, men Mars=Zal at sætte herhos, er ikke mueligt, forend just det Aar, da Kong Valdemar Seyer døde; Thi da blev her bygt et Closter af Dominicaner=Ordenen midt i Byen, hvoraf Hospitalet og den Latinske Skole nu er en Levning. Dette var ikke en ringe Bygning og Stiftelse, som blev oprettet No. 1242. Valdemari 2, sidste og tillige 39. Regle

gierings Aar, og er da den ældste Bygning, man finder i Helsingøer, siden den har staaet i 500 Aar eller et halv tusinde, men 184 Aar førend Helsingøer fik Stads Ret.

Siden den Tid er Stædet i Historien bekiendt af tvende Ddeleggelser ved Jildebrand, som af Fienderne ere det tilføiede. Den første Jildebrand fortælles saaledes: Kong Eric Menved var nylig kommen paa den Danske Throne efter Kong Eric Glipping, som Ao. 1286. saa ynkelig var omkommen udi Fjenderup i Jylland. Kong Eric Menved tog sig derfor paa at straffe Eric Glippings Banemænd, og forfulgte dem med Nidkierhed, men Kong Eric i Norge tog samme Fredløse udi Beskyttelse. Kong Eric derimod forholdte den Norske Konge en Deel Arvegods her i Riget. Heraf reyste sig Fjende imellem begge Konger. Kong Eric af Norge søgte derpaa Ao. 1288. til Danemark i sær ind i Øresund med en Orlogsflode. Da den ankom mod Helsingøer, opkom et Uveyr, hvorved samme Flode led Skade, da en Deel Skibe strandede ved Helsingøer, og Folk dreve der i Land. Indbyggerne ansaae dem for deres Fiender, og handlede meget haardt med dem, som undkomme fra Havets Magt, og tog Livet fra dem. Da de Norske, som vare i Behold, merkede, hvor ilde at deres Medbrødre vare tracterede og omkomne,

saa blebe de forbittrede, og besluttede for Alvor at ville hæbne sig. Indbyggerne, som mærkede, at flere Nørste vare komne uskad fra denne Ulykke, end de havde ventet, saae strax, at de ikke blebe sparede, naar Nardmændene gjorde Landgang, hvorfore de forlode Byen ode, og toge deres Flugt ind paa Flynderborg-Øst, for muelig der at forsbare sig, saa længe det kunde gaae an. Den Nørste Konge gjorde og derpaa om anden Dagen Landgang, og fandt Byen ode; Men han lod sig noye-med at legge de forladte Huuse i Aske, og, uden at eftersøge og forfølge Indbyggerne, drog videre frem ned ad Sundet. Denne Ildbrand er det første, som fortællles i Historien om dette Stæd, som kand vise dens Tilstand paa de Sider. Man kand forestille sig, at Indbyggerne have reddet, hvad de kunde, af deres bedste Meubler, og siden de meest vare Fiskere, da snart have kundet sat deres ringe Bøeliger i forrige Stand igien. Inden den anden ders paa følgende Odeleggelse er mig ikke bekiendt noget merkeligt her ved Stædet, uden at 2 Aar herefter blev en merkelig Mand Hr. Alf Græve af Tønsberg-stenlet ved Helsingborg for Sø-Noverie, og No. 1306. saae Indbyggerne de Nørste at saae Hug, og blive slagne i Sundet, da de ville giøre Landgang imod Kiøbenhavn. Men No. 1311. eller 23 Aar efter den første Ildbrand, som var Eric Menveds Regierings

25. Aar, kom uformodentlig de Rostøkker, Stralsunder og Vismarke for Helsingøer, hvor de pludselig overfaldt Byen, og lagde den i Aske. Denne Ildbrand har været betydligere end den første. Her fortæller Historien, at Kongen lod henrette en Deel Bønder og andre her i Egnen, siden de havde kundet forhindre Fiendens Landaana. Siden har Byen tiltaget indtil denne Periodi Ende.

S. 34

Stadens og Egnens Beskrivelse i all den Tid.

Helsingøer har paa denne Tid været meget folkelig. Almuen har bestaaet af Fiskere og Færge-Folk fra Begyndelsen, hvilke have beboet ringe Hytter, bygte udi Krinkelkroge; Thi paa de Fider var Øresund meget besøgt formedelt sit Fiskerie, særdeles for Eilde-Fangstens Skyld, ligesom nu omstunder Egnene omkring Liim-Fiorden ere beboete formedelt det flionne Fiskerie, da mange Fisker-Lever forefindes, som have stor Almue, og kunde Helsingøer paa den Tid nok staae i Ligning med Ulbø, som nyeligen er bleven en Røbstæd, der har en særdeles Folke-Mængde, men ujævne Gader og mesten ringe Straae-Hytter. Det samme fortæller og Messenius udi sin *Scandia illustrata*. Ellers maa her dog have været bygt Lyst-Gaarde

de af fornemme Folk, formedelst Eanens Behagelighed; Thi man finder udi den Danske Historie, at en fornemme Dansk Herre Johann Uffesen blev for en Slags Utroeskab dømt under Kong Eric Menved til at nedbryde sine Gaarde udi Helsingøer, og dem aldrig meer at opbygge. I A. 1318. finder man, at den Svenske Kong Byrger var her i Byen med en Deel af hans Ministrer, og foreskrev til Kong Eric Menved Smaaland, som et Pant, indtil Kongens Omkostninger, anvendte paa Sverige, kunde blive afbetalte. Arild Hvitfeld meider, at en af de Forseelser, for hvilke Johann Uffesen var straffkyldig, var, at han vilde appellere i en Sag fra Kongen til Herre-Dagen i Helsingøer. Af disse Beretninger seer man, at Helsingøer paa den Tid har maattet have haft extraordinaire Bygninger. Om her foruden Dominicaner-Closteret har været Kirker eller flere geistlige Stiftelser, er mig ikke bekiendt, dog er det ikke at tvivle paa, at jo Byen har havt sin Sogne-Kirke. Glynderborgs Slot laae temmelig langt fra Byen, hvor den liden Landsbye Glynderup nu er, lige for Kullen; Man har slet ingen Beskrivelse paa det uden denne, at det havde dybe Kieldere og Giemmer, og var omringet med en Teglmuur.

Dette er den Beskrivelse, jeg formaaer at give

ve paa Helsingøer i den første Periode. Lidet vil jeg skrive om Egnen her omkring. Omkring Helsingøer i Egnen paa Landet ere en alleene fornemme rige Clostere stiftede, s. e. *Læsferum*, *Ebbelholt*, *Afferboe*, *Horseholm*, som siden skal beskrives, og *Helence Bilde* blev af Munkene berømt for sine Mirakler, men og blev Egnen prydet med adskillige Slotte, som Kongerne byggede her til Ryst. Foruden *Flynderborg* var *Salsnæs Slot* mig meget ubekendt, *Søborg Slot* fra ældgamle Tider, hvilket til ligemed *Dronningholm* og *Horsfve* vare de fornemste.

Dronningholm laae plaisant ved *Arresøe* en af de fornemteste ferske Søer her til Lands udi *Vinderød-Sogn*. Dette Slot er byggt af *Kong Valdemar 2.* No. 1212. i hans Regierings 10. Aar, sin afdøde *Dronning Margrethe*, som for sine store Dyders Skuld bliver af de Danske endnu kaldet *Dagmar* til *Juhukommelse*. Hun døde i *Kibe*, og ligger begravet i *Kingsted Kirke*, hvor *Grav-Stedet* viises, men den rette *Grav-Steen* er ødelagt, og skal nogle Been, som ligger inde i *Muuren* i et lidet Skab der i *Kirken*, være *Reliquier* af denne *Dronning*. *Valdemar 3.* som døde for sin *Fader*, som *Med-Regent* i *Niaet*, af en ulykkelig Hændelse paa *Jagt* udi *Rijnæs Skov* ved *Salundborg*, var hendes *Søn*.

Nærmere og neppe kun en Miil fra Byen laae Gurffve=Slot i Skoven ved en Sø af samme Navn. Om dette Slot fortælles følgende Historie. Kong Valdemar den 3. eller som nogle kalde ham, den 4. regierede i Danmark i 35 Aar nemlig fra Aaret 1340. til 1375. Der var ved hans Hof en Jomfrue, som kaldtes Tove Lille, hvilken han saa forelskede sig udi, at han lidet agtede, ja fattede Forsagt for sin egen Dronning. Dette tilfrem man et fortryllet Baand, som samme bar om sin Hals eller havde hos sig, hvilket gjorde, at Kongen ikke kunde affee hende. Hun vøde derpaa, men som Baandet endnu var om Halsen paa hende, elskede Kongen enddog Liiget ligesaa meget som tilforn, saa Tjenerne maatte føre Liig=Kisten, hvor Kongen drog. En af disse Tjenere bliver engang vaer et Baand, som var i Kisten hos hende, tog det, og bandt det om sin Hals. Etroy fattede Kongen saadan Kierlighed til Tjeneren, at han til sidst blev kiæd deraf, og gravede Baandet ned i Gurffve=Morads, til hvilket Sted Kongen fattede siden saa stor Lyst, at han der opbygde et Slot. Om dette Gurffve=Slot taler vor berømte Poet Wadstær i sin Poetiske Skue=Plads:

Her bygge han et Slot, hvorpaa han siden
 døde,
 Og holdt sit Gurre for sit lille Limmerig,
 Ja

Ja sagde, at han, mod et ævigt Blives
 Skæde
 Paa Gurre, vilde plat fra Himlen skris-
 ve sig.

Denne Konge var en stor Elskere af Jaagen, og forelskede sig saaledes i Skovene ved Helsing-
 øer og Bordingborg, at han vilde lade GUD
 beholde sit Himmerig, naar han maatte behol-
 de sit Gurreffve. Der har været dem, som har
 holdt for, at Gurre laae ved Bordingborg,
 men det laae ved Gurre, Søe og Bye her ved
 Byen, hvor Kudera endnu sees eller viises af
 Bonderne her i Egnen, som veed meget at tale
 om denne Konge. En anden Historie af sam-
 me Slags fortællles om denne Konge: Engang
 da Kongen vilde stige til Hest, faldt han i dybe
 Tanker, og biede længere end sædvanligt var,
 saa fordristede sig en af Tjenerne (thi Kongen
 var meget haard) at spørge Kongen om Harsa-
 gen, men fik til Svar, at han skulle skaffe Koh-
 gen at viide, om det kunde skee, som han tænkte
 paa, hvis ikke, saa maatte han aldrig komme
 for Kongens Ansigt meere. Hermed gik Tj-
 neren bedrøvet bort, men som han nu gik i
 Skoven, fandt han en siddende ved en Bld, som
 sagde til ham, at Everrig kunde komme un-
 der Dannemark, naar Kongen vilde nærme
 sig til sin forskudte Dronning Helwig. Tj-
 neren bragte Kong Baldemar denne Tidende,
 men

men Kongen nægtede det sidste at skulle see. Endelig hænder det sig enaang, at Kongen var i Skoven nær ved Sæborg-Slot, hvor han saae en meget deylig Jomfrue at promenerere. Da da hendes Anseelse biefaldt Kongen, saa befoel han, at hun skulle bringes til sig. Tjenerne vilde og efterfølge Kongens Befaling, men de bleve inderlig bevægede ved hendes væmodige Taarer at afføre hende sine Klæder og iføre Dronningen dem. Derved kom Kongen af Astenen til sin egenmen forskudte Dronning, som ved den Lejlighed blev frugtsummelig, og fødte paa Sæborg den navnkundige Nordiske Semiramis og Danske Dronning Margrethe, som hver Mand endnu veed at tale om, og var hun den, som forenede Everrig med Danmark, paa samme Maade, som Kong Baldemar var spaaet. Denne Konge regierede endelig udi 35 Aar, og døde paa sit Slot og Himmerige Gurre A. 1375. Han ligger begravet udi Sorø-Kirke. Og saavidt hans Epitaphium lyder, der begynder med disse Ord:

O! nimium vite tandem pertæsus obivit

Gurre - - -

saa synes det, at han dog er bleven kied af Gurre og dette Liv. Om Bordingborg-Slot førend det blev ombrat, siges Kong Baldemar til denne Tid at have spøget, men i ser siges det om Gurre-Skov, at endnu skal samme Kong

Ronge der findes paa Jagt med sine sorte Hunde og Drabantere. Hr. Peder Syf i sine Anmerkninger til de Danske Helte-Sange citerer et Skrift, haandstrevet af en Islænder, kaldet *Historia Geniorum*, hvorudi meldes om dette Spøgerie ved Hurte.

Søborg-Slot og Stad, hvoraf nu kun en linstig Landsbys alleene er tilbage, var og paa de Tider her i Egnen merkbar. Søborg blev dette Slot og den derved liggende Stad kaldet, fordi det var befæstet, og laae ved en denlig fersk Søe. Mange Stæder i Riget har dette Navn af samme Aarsag. I sær Sibber-Closter ved Nibe og Limfiorden i Jysland, hvilket skrives saa efter den Jydske Udtale i den Egn, men ikke ret, men bør skrives Søborg eller Seberg-Closter; Thi derved ligger et Bierg, som gaar ud til Limfiorden, hvorpaa i gamle Dage har staaet et Slot, Seborg kaldet, hvoraf endnu Ruderne sees. Dette Søborg ved Helsingøer er saa gammelt, at man regner det fra de Hedenske Tider af, hvilket og er saa; Men Berset, som skal have staaet over Stads-Porten, vil kun sige, at det er saa gammelt, at man ikke veed vist, naar det er bygt, og er følgende;

*Vixit Aristoteles & Alexander dominatur,
Dum per gentiles Castrum Söborg fabricatur*

Ellers

Ellers vil man meene, at det skulde være bygt af Kong Vermund den Viise, som døde No. 120. da han havde regieret i 43 Aar, og var i Fallet den 8de Danske Konge fra Skiold den første Konge at regne. Slottet laae, som endnu kand let sees, meget deylig udi Søen, var paa gammeldags Maade meget fast, havde i sær et i Historierne meget omtalt Taarn, hvor mange Staats-Fanger paa de Tider havde Logement. Kong Canuti 6. Tid havde en Prinz her sit Fængsel fra 1192. indtil 1206, da han blev løsgivet af Kong Baldemar Senr. Han var Valdemar, Kong Nielses Son, og den 15. Bisp i Slesvig, som fik Lust til at være Konge, og prætenderede den Danske Krone. Ved samme Tid sad og fangen fra 1200. til 1204. Adolphus Grebe af Holsteen, som havde viist sin partiist udi Danne ark og var slagen af Marken. Thime Abildgaard en Dansk Herre, som hemmelig corresponderte mod Riget med Norge, blev tilligemed Hertug Valdemar fangen af Kong Eric den 6. og sat fast her paa Slottet uden Tvivl No. 1285. Tilgemaade lod samme Kong Eric Mendved sætte den bekiendte Erke-Bisp Jens Grand her i Forvaring No. 1294. men Bispen slap ud Aaret derpaa hemmeligen ved en Koffes Hielp. Man læser i Kong Eric Mendveds Historie 2de Exempler paa, at Cautionister havde forbundet sig til at være paa Søeborg, i sær
 saa

faa fremt den foresatte Sum ikke betalt. Om Hovedsmændene paa Søborg=Slot veed jeg alleene dette: A. 1190. havde Eggert Sturbere Søborg i Forlehning. A. 1350. Jacob Nielsen, som underskrev et Fordrag samme Aar med Stæderne. A. 1419. Preberrn Podebust, som da underskrev et Forbund imellem Kong Eric a Pomern og Wladislaus Kongen af Polen. A. 1456. var Wærner Parsberg Hovedsmand baade paa Søborg og Høsbæk, da han til Eoln afhandlede et Forbund imellem Kong Christian 1. og Carl Kongen af Frankrige. Arild Hvitsfeld melder om en riig Ridder, som hedte Hr. Herman, og var Wæst i Søborg. Dronning Magrethes Moder Helvig, Kong Baldemar den 3. forskudte Dronning, ligger begravet paa Søborg=Kirkegaard. Paa hendes Grav laae i forrige Tider et langt Træe, hvorpaa var uohugget en Dronning med en Krone paa Hovedet og en lang Hale neden for sig. Søborg, som endnu er en stor Landsbye, har været paa de Tider meget bekiendt.

I Egnen ved Hilderød laae og in Kiøbstæd med et Kloster Ebbelholt kaldet. Kiøbenhavn var endnu kun i sin Opvæxt og ikkun en Skynge af det, som den nu er. Paa den Skaanske Side var Helsingborg=Stad og Slot besømt og udi sin Flor. Landskrone var end-

nu ikke til, dog laae der et Fisker-Øye, som kaldtes Seby. Den fik Stads Ret noget førend Helsingør. Men Malmøe er snart et hundrede Aar ældre, og laae af Begyndelsen et andet Stæd, og var et Fisker-Øye. Om disse skal meldes et andet Sted.

Cap. 8.

Stadens Historie indtil Kong Christian 3. Regierings 11. Aar. Eller Helsingørs anden Periodus, som begynder fra Kong Eric's Regierings 11. Aar eller No. 1423. indtil Kong Christian 3. Regierings 11. Aar eller No. 1544.

S. 1.

Staden og Slottet bygges, og Byens Privilegier.

No. 1412. tiltraade Kong Eric den 7. Regieringen efter den berømmelige Dronning Magrethe. Hans Navn er i denne Egn's Historie bekiendt deraf, at han har byggt de 2 Riobstæder Landskrone og Helsingør ved
Dre

Dresund. Landskrone hedte tilforn Sæbye, og var kun et Fisker-Lene, men fik Stads-Ret No. 1413. af denne Konge, hvorefter den er bleven kaldet Landskrone. En 10 Aars Tid herefter bliver talet om Ore-Krog eller Krogen (det er Helsingør) som samme Konge og gav Stads-Ret. Hvad Nat Kongen bygde Ore-Krog Slot, er mig ikke bevidst, men det synes, at det er fuldført i Aaret 1423. siden man skriver, at Peder Ore i samme Aar blev Cominendant eller den første Lehusmand. Noogle skrive, at Helsingør fik Stads-Ret No. 1425. men dens Privilegier ere daterede i Slensborg No. 1426. *Dominica infra octavam Corporis Christi.* I dette Privilegio skal Byen have det Navn *Auricula Benedicta*. Indholdet af Privilegierne ere efter J. L. Wolf, at denne Bye skal have Riobstæds Rettigheder uforkrænkt. Men Resenius in Atlante skriver, at de, som ville bygge udi Helsingør, skulde have samme Friheder, som de der bebos de andre Fisker-Lener, Dragoer, Skanser og Malmøe. Om Malmøe skriver han, at den ikke endnu havde Riobstæds-Ret. Tilgemaade maatte de reyse til og fra Markederne uden at betale Told, og skulde det være dem allene tilladt at sælge deres Vahre i Ane, Potte- og Skieppe-Maal. De skulde som andre Stæder have deres Stads-Protocoll. Saa mange, som kunde, maatte holde publiquet Værtshuus-

se eller Herberge, og dem, som holdte Vættshuuse, maatte det alleeneste være tilladt at have til fals Korn og Foder. Samme Dag gav Kongen dem end andre Privilegier, særdeles dem, som ville bygge her, nemlig, at de, som ville opføre Bygninger af Bindingsværk, skulle i 5 Aar være frie for Skatter (Wolf siger i 10 Aar) men de, som bygde af Grundmuur eller af Steen, skulle dobbelt saa længe nyde samme Frihed. Han gav dem og af nærmeste Skove fri Ildbrand, og Riis til at sætte omkring deres Forsteboder af Underkov, Eeg og Bøg undtagen.

Kongen selv havde bygt Slottet, og dertil nedbrudt det gamle her i Egnen liggende Slot Flynderborg, og var det ikke alleens et fast Slot, men end og blev herunder lagt et Lehn. Slottet har ligget noget nærmere Byen end Cronborg. Udi denne Konges Regierings Tid er siden intet mærkeligt tildraget sig, uden at følgende Aar 1427. stod her et stort Søeslag i Sundet med de Lybske, i hvilket de Danske vel mistede 1000 Mand, men derimod ilde medhandlede de Lybske Skibe, og toge til fangne foruden Hamburgerne 30 kostelige Ladninger. A. 1430. blev Carmeliter-Closteret stiftet paa Eappen, hvor Kongens Hage nu er, hvor just de første Carmeliter for 20 Aar siden vare komne i Land. Munkene ble-

ve

de hentede hid fra Carmeliter-Klosteret i Lands-
Krone. A. 1432. lode de Lybke paa nye sig
see her i Sundet, og toge til Fange en Svensk
Ridder navnlig Broder Svend med en Deel
Slibe og 240 Mænd. Den Krig, som udi
disse Tider var, gav ellers Levlighed til, at man
forst i denne Tid saae Hollandiske Coffardie-
Farere at komme her forbi A. 1438. op-
horde Erici Pomerani. Regtering.

Siden denne Konge har bygget Helsingør,
er det billigt med faa Linier at fortælle hans
Historie. Han var en Pomerisk Prins, fød
outrent A. 1385. Hans Fader var Dra-
tislaus 7. Hertug til Wolgast. Paa Mø-
derne Side descenderede han fra Kong Valde-
mar 3. Thi hans Moder var Hertuginde Ma-
ria, som døde A. 1392. og hans Mor-Mo-
der var den Danske Princesse Ingeborg, Kong
Baldemar 3. Dotter, som er fød A. 1347.
og ægtet til Henric Hertug af Mecklenborg A.
1361. Men hans Moders Moster var Dron-
ning Magrethe. Dette var Aarsagen, hvor-
for han blev udkaaret til Dronning Magrethes
Med-Regent og Thronfølgere A. 1396. i sit
Alders 21. Aar; Thi tilførn var Kong Oluf
uden Arving i sin Ungdom død A. 1387.
Kong Eric 7. regjerede med Dronning Ma-
grethe i 16 Aar fra 1396. til 1412. og alleene
i 26 indtil A. 1438. tilsammen i 42 Aar.

Udi hans Regiering forte han Krig i lang Tid med Holfsten og Hanske-Stæderne, men havde mesten altid det Lykke. De Svenske vare og misfornøede med hans Regiering, og rebellerede under Engelbrechts Anførsel. Af saadanne Besværliigheder blev Kongen kied, og hemmeligen undvigte Riget No. 1438. og gav sig til Søe-Roverie. Han opholdt sig først paa Gulland i 10 Aar, siden lige saa længe til Rugenwald i Pomern. Endelig døde han 1459. da han var 74 Aar gammel, og ligger til Buchow begravet. Hans Dronning var en Engelsk Princesse, Philippa, nemlig Kong Henrich 4. Dotter, som levede fra 1406. til 1430. da hun døde, og ligger begravet i det Svenske Closter Wadstena, med hende han avlede ingen Børn.

Paa disse Tider, som og udi Dronning Margrethes Tid var Søen meget uryddelig formødelst det Slags Søe-Rovere, som kaldtes Vitalianer eller Fetalie-Brødre. Det stod da hen til Aar 1440. da Christoffer 3. Hertug af Bayern blev kronet til Konge udi disse 3 Riger, han var Kong Erics Søster-Søn. Han confirmerede ikke alteeneste de forrige Privilegier, som Byen havde faaet, men end og forogede dem med disse: Ingen maatte sænges for nogen Forseelse, uden den var Livs-Straf værd. Ingen maatte gaae med ladet

Se

Gebær her i Byen. Dersom nogen Tødder eller af anden fremmed Nation døde her i Staden, da skulde en tiende Deel af hans Midler tilhøre Riget, hvilken Anpart skulde deeles lige imellem Kongen og Byen. Heraf kand man slutte, at Byen allerede har været folkerig, siden man ved Love maatte hemme Uret og Overvold. Fremmede Nationer have og paa denne Tid sat sig ned. Kong Christopher af Bayern kand med Billighed kaldes Helsingørs Lovgivere, siden man finder, at No. 1443. gav han Love og Friheder til denne Bye, som var et vidtlostigt Berck afdeelt i 118 Capitler. Samme Aar finder jeg, at han i Efterhøst gav baade Kiøbenhavns og Helsingborgs Indvognere den gamle Byrensiske Stads Ret, saa kaldet af den ældgamle Svenske Stad Birca. I det Aar 1446. bleve de tvende Elostere Graabrøders og Sortebrøders Indsejler forfærdigede. Imellem de 3 Elosteres Munke havde været Tvistighed, i sær om hvilke Dage enhver Orden for sig skulde prædike paa de 3 store Høytider, hvilket blev bilagt i dette Aar, og er Forliget dateret S. Erciliae Dag. No. 1447. blev det forommeldte Carmeliter-Eloster meget forbedret, beriiiget og prægtigere opført, hvortil Kongen selv opmuntrede alle hans Undersaatter i de 3 Nordiske Riger at give noget hver efter sin Formue. Samme Aar ere og Aflads Breve daterede og givne til dette Eloster.

ster. Følgende Aar døde Kong Christopher efter 9 Aars Regiering paa Helsingborgs Slot.

Udi Kong Christian 1. Tid, da han regierede fra 1449. til 1481. i 33. Aar, er ikke synsderligt forefalden. uden at Kongen No. 1451. confirmerede de Privilegier, som vare givne af hans Forfædre, og anordnede et og andet om Høst-Sild og Olden-Svinene. No. 1463. skal Carmeliter-Ordenen her have faaet nogle Privilegier af Kongen. Aar 1468. bleve i Brejuud 4 Engelske Skibe arresterede og solgte til at afbetale den Skade, Kongen havde faaet, da de Engelske tilforne havde holdt ilde Huus paa Island, og der ihjelslaet Kongens Lehnsmand. No. 1470. gjorde Kongen Helsingøer fri for Skatter, og gav dem hvad Stræ. der i Storm nedfaldt i Skoven. Hvad Aarsagen har været til, at Helsingøer fik Frihed for Skatter, veed jeg ikke.

Kong Hans regierede fra 1481. til 1513. i 32 Aar. No. 1485. confirmerede Kongen sine Formænds til Byen skienkede Privilegier, og formeerede dem med Anordninger om Mordere og Freds-Brydere, om fremmede Riobmænd, om Biin, Ul- og Misd-Maal. Samme Aar har Kongen ladet anholde Engelske Skibe, fordi de Engelske tilforne havde her ved Byen røvet Skibene. No. 1489. forundte han

han Indbyggerne Frihed, at deres Svæg maatte søge Fælleds Græsgang, og følgende Aar 1490. forbød Kongen, at udenlandske Soes Folk ikke maatte gaae i Byen med Gevær. Denne med andre Love givne Indbyggerne viser, at megen Uorden maa da have været her i Byen formedelst fremmede Nationers Fart, da de gaae ud paa at hemme Mord og usikker Allarm eller Overvold. A. 1495. beaandte man først at klemte Klokkerne 12. til Erindring om Jesu Død og Lidelse, hvortil en Naadmand Johan Pedersen gav en Gaard til Olai Kirke. A. 1498. blev et af Byens Indsegle stukket. Flere Stadens Privilegier følger siden, som de Tid efter anden ere skienkede, efterdi jeg har begyndt at fortælle alle Ting, som de efter hinanden ere passerede. Dog gjør jeg her tillige en nye Afdeeling for de adskillige mærkværdige Forandringsers Skyld, som i den øvrige Tid af denne Periode har tildraget sig.

§. 2.

Stadens Historie, da den brændes af
 Lybækkerne, indtages i Grævens Fende,
 Reformationen fuld-
 føres, &c.

Det Aar 1500. er et merkeliq Aars-Tal i denne Byes Historie, siden den blev af Ildbrand ødelagt i dette Aar. Om denne Ild-

debrand siger Resenius in Atlante, at man ikke veed ret Anledning til; Men nogle Aar derefter nemlig No. 1504. finder man, at Kongen gav Borgerne Frihed for Skatter og Vaalæg, at de kunde komme sig efter Ilddebranden. Men denne Ilddebrand er ikke saa bekjendt, som følgende i Kong Christianis Tid. Hertil syntes at spøge i mange Aar tilforn; Thi No. 1509. saae man dem, som skulle siden ødelegge Byen, nemlig Lybekkerne, at komme for Byen, og der at optage 13 Skibe. Aaret derpaa kom Lybekkerne her forbi igien og toge ligesaa mange Skibe, og truede Byen med Fientlighed, i det de begyndte at skyde paa Byen, men det blev ikke Alvor den Gang; Thi de lodde det være ved at give nogle forskøjne Skud paa Tagene. Da de herved ingen videre Skade gjorde, end skjode Aaret i stykker paa en Kat, saa gav det Lejlighed til at Indbyggerne med denne Kat stedse spottede Lybske Folk, hvilket meere opirrede dem siden, da de kom mod Byen for Alvor. No. 1511. blev en Klokke støbt til Olai Kirke, som er den nu værende Storme-Klokke. Samme Aar komme 200 Hollandske Skibe udi Sundet, som bleve tagne udi Tieneste udi Krigen mod de Hanseatiske Stæder. No. 1512. saae man et Skottisk Skib at tage et Engelsk Skib.

Følgende Aar døde Kong Hans og Kong
Christi

Christian 2. succederede, under hvis Regiering Helsingøer i Historien er bleven ret bekiendt. Samme Aar blev Stædernes Handel paa Søverrig forstørret, hvoraf reyste sig siden den Krig, hvorudi Helsingøer blev lagt udi Aske. Den første Anordning til Helsingøer given af Kong Christian 2. er denne, at da Bøfogden i Helsingøer tilforn havde staaet under Slottets Jurisdiction, saa skulde han herefter ikke længere høre under Slottet, men svare for det Kongelige Hof; Og naar en Bøfoged var død, maatte Boraemester med Borgerfabet i hans Sted en anden udvælge. A. 1515. var merkværdigt af det, at Kong Christierns Gemahl ankom her til Byen til Skibs, og herved Byen laae nogle Dage søesyg. A. 1516. udgav Kongen Anordning om Skibbrud.

Det er bekiendt udi Kong Christierns Tid, hvorledes samme Konge havde stor Lyst til den Nederlandiske Nation, og som de ere meget due- lige og flittige saa vel i Handel som Agerdyr- ningen, saa siges, Kongen at have sagt, at han ønskede, at heere Riket var besat med disse Indbyggere; Han lod derfor hente en temmelig Deel her til Landet; Men man var tvivlsraa- dig om hvilke Egne man skulde indlemme disse nye Indbyggere. Kongen aatode just denne Bye og Egn beqvemest for Nederlænderne, mueligen, siden den ligger beqvem for de Hand-
lende

lende og tillige har gode Hauge-Zorder, som
 disse Indbyggere særdeeles elske. Det blev der-
 for forestillet Borgerfabet her i Byen, om det
 ville overlade Byen eller deres Egn for Neder-
 lænderne, og selv andensteds henflytte. Men
 dette kunde Byens Indvaanere ikke finde sig
 udi og nægtede sig, den Hollandfke Colonie at
 kunde modtage, eller Byen for den at ville ind-
 komme. Herover skal Kongen høyligen være
 fortørnet paa denne Bye. Disse Nederlæn-
 dere nedsatte sig da i Egnen omkring Kiøben-
 havn, i Særdeelighed paa Eylandet Amager,
 som formeblst deres Flittighed er saare beqvem
 for Kiøbenhavn, da den er et Kiøkken og Spi-
 se-Kammer for Byen. En Deel af dem flyt-
 tede og til Falster og besatte den Kant af Lan-
 det, som kaldes Gedsøer samt en De Hasløe,
 eller Hessel-De, ic. Den bekiennte Madame
 Sigbrit var ikke heller vel fornøyet med, at
 Helsingøer vægrede sig ved at tage imod Nes-
 derlænderne; Thi efter hendes Raad blev No.
 1517. Toldkammeret forlagt fra Helsingøer
 til Kiøbenhavn, og hun selv antog Directionen
 over Tolden, da hun meest opholdte sig til
 Hvidøer for desbedre at oppasse Skibene. Det-
 te var til Skade og Afbræk for Helsingøers
 Indvaanere, saasom en stor Deel af deres Næ-
 ring bestaar deri, at fremmede Skipperer her
 drage i Land. Denne Forandring med Told-
 kammerets Forflytning gjorde og, at Skip-
 perne

perne ideligen Klagede, efterdi de derved maatte draae af deres Bey og sinkes paa deres Keyse. Dette uagtet, saa seer man dog, at Helsingøer paa disse Tider har været temmelig i Floer og Velstand; Thi de vare i sær generøse imod Kirken, indstiftede adskillige Altene, og dem be- rigede med Jorder og Indkomster, men hvad Aar, hver er indstiftet, veed jeg ikke. Jeg fin- der og intet Mars-Fal ved disse Tider optegnet i Kirkerne, uden paa den store Klokke i Lydfst Kirke staaer 1518. da den er støbt.

Man finder, at den Papistiske Overtros særdeles haver her havt Overhaand, og det just paa den Tid, da man allevegne taledes om den gamle Bøesens Affkaffelse, Evangelii Prædikens ved Luther og Religionens Forandring. I Al- mindelighed havde Borgerkkabet ingen Lust til saadan Forandring; Skiont Borgemester og Raad arresterede den bekiendte Uflads-Krame- re Arcemboldi Gods, da det ankom her til Skibbroen No. 1519. foregivende, at der maat- te være Documenter Kongen og Riget angaa- ende; Saa man saae, at Uflads-Kram ikke aldeles var anseet paa den Maade, som Pa- ven ønskede. No. 1521. blev ved Pinksedags Tider S. Olai Kirke paa nye indviet til disse 3 Helgene, S. Oluf, Andreas og Vincentia us. Den havde vel været en Sogne-Kirke tilforn, men blev nu indviet, enten fordi den

Lænd

Kand være flyttet eller gjort rigere end tilforn med Altene, Reliquier, Billeder, &c.

Følgende Aar 1522. er et af de merkelligste udi Byens Historie, siden den endelig blev brændt. Fortællelsen er denne: Nyligen er anført, hvorledes det ligesom havde forvarset for denne Ulykke i mange Aar tilforn. Indbyggere havde spottet Lybiske Folk paa en letsindig Maade, og derved opirret dem. Kong Christian 2. var Byen fast unaadig, fordi den nægtede at modtage Nederlænderne, saa han siges gierne at have kundet forhindre denne Ildbrand, men han havde ingen Lust dertil. Da nu Riget var geraadet i Krig med Lybekerne, ankom den fiendtlige Flode om Høstens Tid for Kiøbenhavn, og lod som den her paa Saug agtede at giøre Landgang, men det blev til intet, da den søgte ned imod Krogen. Da Helsingøers Indvaanere merkede den fiendtlige Flodes Ankomst, saae de nok, hvad det vilde koste. Det synes, at de ingen Tillid har sat til Krogens Slot, hvori samme Aar skeede Commandant-Skifte; Thi her kom Vincenz Lunge til i Steden for Otto Krumpen, men paa hvad Tid om Aaret det skeede, er mig ubevidst. Imidlertid søgte Indvaanerne strax med saa meget mueligt var at redde udi Skoven, der at forstikke sig, og lode Byen øde. Lybekerne gik derpaa i Land den 24. Augusti eller Bartholo

tholomæi Dag, og opbrændte den forladte Bye, og derpaa søgte videre fort. Helsingøer var paa den Tid en mægtig Bye, saa man mange Stæder havde nok at tale om denne Ildbrand. Følgende Aar flygtede Kong Christian af disse Riger til Skibs her forbi Byen, og hans Far broder Kong Friderich succederede paa Thronen. Han lagde Helsingøer under den høieste Ret, saa at de appellerede til ingen anden Ret. A. 1524. blev en berømmelig Mand Johan Rankov Commendant paa Elottet. Det synes, som Helsingøers Indvaanere have temmelig hastig kommet sig efter Ildbranden, muelig deres Bygninger i Almindelighed vare ikke saa kostbare, som de siden bleve.

I disse Tider talede man om Religionens Forandring, og gjorde Lutheri Reformation stor Opsigt og Bevægelse. Her i Carmeliter-Closteret bleve tvende Munke ovpakte ved Evangelii Prædiken, som begge bleve synderlig bekiendte i Historien, da den eene Franciscus Vormordus forlod Closteret, prædikede Evangelium, og blev siden Biskop i Lund; Den anden Paulus Elice forlod og Closteret, og prædikede ligesaa Evangelium, men da han gjorde Omkvæd, bliver han stedse kaldet Povl Vende=Kaahe. I Almindelighed saa var dog Borgereskabet her frem for paa andre Stæder gienstridig imod Evangelii Sandhed, og

stert

sterk anhängig til det Papistiske Væsen. Hvor meget man overalt gav Lutheri Lærdom Biesald, og spaaede den gamle Overtroes Forstyrrelse, har vi ikke alleene fort forhen seet, at den Danske S. Olai Kirke blev solenniter indviet, men end og læses, at Ao. 1528. haver en Raadmand navnlig Hans Pedersen her i Byen paa egen Bekostning oprettet et Papistisk Alter i samme S. Olai Kirke. Ligesaa fort som de stræbte at opbygge deres afbrændte Bye, og samme at udride, hvilket man og seer deraf, at Kongen tillod dem at bygge nogle Hoder paa Grund, ham tilhørende Ao. 1529. saa midt tiere vare de i at haandthæve den gamle Lærdom. Det hændte sig Ao. 1530., at en Lutherisk Lærere blev beskicket til at prædike Evangelium her i Byen, enten fordi en Deel af Byens Indvaanere det kunde have forvildet, eller og Evangelii Forsvarere og stræbte at fremme Lutheri Lærdom i denne Bye; Thi Historien siger, at han var forskrevet her hid for at være Præst. Samme Mand havde tilforne været af Carmeliter-Ordenen, i hvad Kloster veed jeg ikke. Men Indbyggerne vare saa misfornoyede med ham, at de gjorde Ansøgning tilligemed Biskop Rønnow til den da værende Commendant, som var Johan Rangov og Kongen, at de maatte beholde deres gamle Sogne-Præst, som i Liv og Levnet var uskaffelig, og bekræftede derhos, at den nye dem

paaa

paalagde Præst havde tilforn ført et uanstændigt Lænet, og ibtant andet besøbet et Fruentimmer. Det tader, som han maatte have været i forrige Tider bekiendt her i Byen. Om ellers deres Beskyldinger imod denne Mand har været saa i sig selv, er ikke saa let at domme. Imidlertid blev han forskudt, og de bleve ved det gamle til videre. Hvad samme Præst har hedt, veed jeg ikke. Under Kong Friderich 1. øvrige korte Regiering passerede intet siden, uden det gamle, hvad Religionen angik; Men saa vel fremmede her forbi færende Nationer, som denne Byes Indvognere fik beradt deres Villie, i det at Dresvins Toldkammer blev flyttet tilbage til Helsingør, da det i 15 Aar havde været i Kiøbenhavn baade til Ophold for Skipperne og Skade for Staten, som derover mistede en Deel af sin Nærning. Dette skeede Ao. 1532.

Følgende Aar 1533. døde Kong Friderich 1. og Kong Christian 3. blev Konge, i hvis Tid den bekiendte og gruelige Grævens Feyde begyndte, da Rybellerne under Græv Christoph af Oldenborg hans Ansørfel vilte have den fangne Kong Christian paa Thronen igjen, og indvætte sig i Regieringen. Hvitket de gjorde, fordi de Hollandste og andre Vestlændiske Nationer en bleve forbudne Farten og Handelen i Norden og paa Øster-Soen af

de Danſke, hvorved deres og de andre Hanſe-
 Stæders Maat blev forringet. At fortælle
 heele Krigens Hiſtorie hører til Dannemarks
 Hiſtorie, og ikke her. Imidlertid hørte man
 heele Riget over idei ynkelige Fildragelſer, da
 de Lybſke holdt et gruſomt Huus, og gjorde
 ſtor Odeleggelse. Helsingøer ligesom alle Kan-
 dens Stæder bleve indtagne. Det Helsingøer
 meeft kunde have ſtolet paa, var den tappre og
 forſtandige Mand Hr. Johann Kangor, ſom
 paa denne Tid var Commendant paa Krogens
 Slot. Men ſom denne Mand var overalt u-
 miſtelig, blev han brugt til andre Rigets For-
 retninger, hvorfore han meeft var fraværende,
 og holdt paa Slottet ikkun en Foged eller Fulda-
 mægtig. Herover blev Slottet indtaget af de
 Fiendtlige, ſom vel ikke ødelagde Byen, hvil-
 ket de for nogle Aar tilforne havde gjort, nem-
 lig A. 1522. men derimod holdte ilde Huus
 med de fremmede Skibe, ſom ikke hørte Hanſe-
 Stæderne til. F. E. A. 1535. tog den Lybſke
 Flode, ſom havde lagt ſig her for at kræve Told,
 ſaa ſterk Told af 70 Hollændere, at ſamme
 næſten vare plundrede. Samme Aar blev
 Marcus Meyer en af Rigets mægtige Fiend-
 der en ſtor Søemand laaſt her ved Byen paa
 4 Stepler. Dette er nok ſkeet ved den Tid
 af Aaret, da Kongen, eſterat han ſom Seyer-
 herre havde meeſten tvunget ſine Fiender, lod
 beleyre dette Slot; Hvilken Beleyring, da den
 med

med største Iver blev fortsat, tvang omsider den fiendtlige Commendant Henric Branthun til at overgive Slottet. Denne Overgivelse blev accorderet af Christopher von Belten, Owe Wincentius og Conrad Penning paa Kongens Vegne med disse Vilkor: 1.) Skulde Henric Branthun uddrage af Slottet med Besætningen fri for Modstand med deres korte Bevær. 2.) Skyt, Krud, Ammunition og Borgernes Gods skulde tilbage blive. 3.) Alle Fanger skulde løsgives, de uærlige undtagne. 4.) De, som uddroge, maatte i 3 Maaneder ikke tiene imod Riget. 5.) Naar de uddroge, skulde de ikke hemmelig stikke Ild i Slottets Kieldere. Saaledes blev dette Stæd befriet af Fiendens Hænder overleveret til Kongen, og Slottet blev som tilforn anbefroet sin gamle Commendant Hr. Johan Ranskov, som havde i denne Tid formedelt andre vigtige Forretninger været fraværende. Dette skeede i Begyndelsen af Maaret 1536. strax efter Hellig 3 Konges Dag.

Neppes var der bleven Ende paa Krigen, før end GUD beviiste Landet en endnu større Betsgierning, da den gamle Overtro blev svækket, allevegne de Papistiske Bisper afsatte, og der imod nye Evangeliske Lærere allevegne indsatte. Alle Rigets Bisper bleve paa een Dag uden Allarm fangne. Af disse fik Joakim Rønnow sit Fængsel paa Drexbrog, hvorfra han endelig

blev ført til Bispe paa Gulland, men døde i Kiøbenhavn Aar 1544. Denne Bisp var den haardeste af dem alle, han havde nogle Aar tilforn befordret den Evangeliske Præstes Forfødselse her fra Byen, nu maatte han sidde i Arrest paa Slottet. Skjønt Reformationen blev stadfæstet næsten overalt i dette Aar, saa bleve dog Helsingørs Indvaanere ved det gamle, og vare de sidste, der imodtog Evangelii Lærdom her i Riget. Følgende Aar 1537. kom den berømte Hr. Johann Ransov fra Slottet. A. 1538. blev her endelig en brav Mand kaldet til Sogne-Præst her i Byen, hans Navn var Peder Sampsing. Han fandt i de første Aaringer stor Modstand, da den største Deel af hans Tilhørere hængde fast ved det gamle. Og beholdte de endnu deres forrige Præster, saa vidt jeg kand see; A. 1540. bekræftede Kongen alle Byens Privilegier, som den under de forrige Konger havde faaet. Følgende Aar 1541. gav Kongen en Anordning, at Borgerne i Helsingør maatte kobe og sælge, hvad de vilde i Helsingør, og lige saa maatte Helsingbørgs gjøre i Helsingør. A. 1544. var endelig det Aar, da Reformationen blev fuldført her, 8 Aar tidligere end andre Stæder. Aarsagerne, hvorfors Helsingørs Indvaanere vare saa haarde til at antage Evangelii Lærdom, vare uden Tvivl disse: 1.) At de ikke gjorde sig synderlig Efter-

tan

tænke om Religion formædelt det delstiftige Le-
 net, da Indbyggerne meest vare Giestgivere og
 Bærshuusmænd, som med fremmede Skibs-
 folk levede i Byir, drak og doblede sammen, og
 snart igien sloges paa Gader og Stræder, hvor-
 over Byen har faaet adskillige Lovs, som sig-
 tede til at hemme Nard, Her, Drik og Dob-
 bel, hvilket Land sees baade af det foregaaende
 og efterfølgende. 2.) Gav Paul Glic Fræ-
 vendesse fra Evangelio Aulledning hertil, da han
 med mange Ord og Skrifter bevægelig imod-
 stod Evangelii Lærdom, hvilket kunde i sær giø-
 re skadelig Virkning her, hvor han var kiendt,
 og havde forladt engang Carmeliter-Closteret,
 da det hedte: Denne lærde Mand har prøvet
 og er kommen i Erfaring om den nye Lærdoms
 Bedrægelighed. Hertil hialp og det Nye og
 Rngte, der gif om den Præstes uordentlige
 Levnet, der blev forskudt, hvilket han havde ført
 i sin Ungdom, endskjønt man ikke veed, hvor
 vidt samme var grundet, siden Loanens Aand
 paa de Tider stræbte at bestyrke sit Rige. Og
 siger man for et Ordsprog, naar Gud bygger
 en Kirke, saa bygger Satan et Capel derved.
 Naar Evangelium blev prædiket, vare der ad-
 skillige uordentlige Lærere, der enten ikke hav-
 de Skionsomhed og Forstand til saa ant Em-
 bede at føre, eller ikke den rette Grund, saa
 ikke alle Tider deres Opførsel svarede til den
 Lærdom, som de førte, hvilket Guds Fiender

vel vidste at gjøre vidt og bredt af, saa Almue-
 meere saae paa en forvildet Lutheraner, end de
 hørte paa 10 Sandheds Lærere. 3.) De,
 som forskjødte Evangelium, drevne enten af Van-
 kundighed eller Trodsighed og Had, raabte paa,
 at de Ulskker, som overgik Landet, renste sig af
 GUDS Brede over den gamle Lærdoms For-
 agt; Thi Aar 1529. grasserede her og i man-
 ge andre Lande Svede-Sygen, en ond Luft,
 som bortrev mange Mennesker. Aar 1535.
 var Landet i elendig Tilstand i Krigens Tider,
 og følgende Aar grasserede Pesten, just da Re-
 formationen var fuldført, i sær udi Malmøe,
 hvor Evangelii Lærdom havde størst Fremgang.
 Skiont dette altsammen har stor Indtryk hos
 Mennesker, der ere vankundige og ryggesløse,
 saa maa man desmeere prise GUDS Regimens
 te og Forsyn, at Evangelium uden synderlig
 Modstand og Blods Udgydelse fik Fremgang i
 heele Riget, end og paa dette Stæd, endskiont
 det varede nogle Aar længere end paa andre
 Stæder. 4.) Var det og Aarsagen til GUDS
 Ords Foragt, at Olai Kirke var nyeligen ind-
 velt og opfyldt med Papistiske Ornamenter og
 Stiftelser, som de fornemmeste Stadens Ind-
 vænere Tid efter anden havde hertil skienket.
 Nu syntes riige Familier i Bøen, som havde
 enten selv eller deres Forsædre og Frendter gi-
 vet til Kirken, at de ikke letteligen kunde ved-
 gaae deres Bildfarelser, og vilde heller tjene GUD
 paa

paa en afgudist Maade, end gibe sig skyldige, og i Aand og Sandhed at tilbede ham. Det faldt dem fortredeligt, at deres Omkostninger vare daarlige og deres forrige store Sierninger, af hvilke de prisede sig salige, skulde nu som noget Afgudist ansees, og de, som blinde og vandskudige Mennesker. Saa den herhid kaldede Evangeliske Lærere havde ondt at gjøre i de første Tider; Men da han var en retskaffen Lærere, fik Evangelium endelig saadan Freingang ved hans Prædiken og Omgængelse, at i Almindelighed sandt man lige saa stor Midtærbhed hos Folket til at udrydde Vavedømmet, som man tilforne havde fundet Haardhed hos dem til at forsvare den gamle Lærdom. I dette Aar efterlod ved Breve den sidste Papistiske Præst Mag. Anders Jepsen sine Renter til Borgemeester og Naad og sin Residence til den første Evangeliske Præst. Han fik derpaa Livs Brød af Kong Christian 3. ligesom disse andre Præster, nemlig: Hr. Jeppe til Rosenkrandses Altere, hvilken boede paa Esserum 1548. men Aar 1553. var han død. Oluf Adamsen til Hellig Legems Alter, om hvilken det he-der i et Manuscript, at han gav Mag. Christen Pedersen Kalken paa sit Alter. Vi kand see, at disse Præster enten ere ombendte ved Evangelii Prædiken, eller muelig af Frygt for Landflygtighed og anden Ulejlighed have givet efter, og saa af Kongen med Pension benaa-

dede. Derpaa tog man sig for at udrydde af S. Olai Kirke alle Papistiske Alttere, og fandt man nogenledes merke, at samme Udrenselse er skeet med Iver; Thi omendstiont her vare 16 Alttere, vilde man dog ikke beholde et af dem til Ziirat i Kirken til Alter-Table; Men det Alter, som siden blev brugt, var fort hid fra Esserum. hvorpaa var dog Papistisk Inscription. Den samme Nat, som Kirken Dagen tilforne var rensed, fortæller man et Prodigium at være skeet i Olai Kirke, nemlig: Man hørte i Kirken paa saa usædvanlig Tid en klingende Stemme, som af et lidet Barn, siungende lydelig den Davids Psalme, som er verteret paa Dansk af Mag. Hans Tausan, og er: Nu er os Gud miskundelig. Denne Historie fortælles i *Luthero Triumphante*, af Resenio in *Atlante*, af J. P. Wolf, og siden af flere. Saaledes blev Reformationen fuldført No. 1544.

S. 3.

Stadens Beskrivelse i denne Tid med Slottet og de Roman-Catholiske Stifter, som fiavel i Byen som uden for og i Egnen.

Førend jeg forlader denne Periodi Historie, vil jeg give en Afriidsning paa Byen, og de her i Egnen oprettede Bygninger og Merkværdig-

digheder, som paa den Tid vare navnkundige. Hvad Byen er angaaende, da have der, som end nu, undertiden en fremmed Familie nedsat sig her. Indbyggerne have været riige og modige. Handelen end og større da end nu. Bygningerne derimod ikke saa smukke som nu, og den Deel, som nu er fornemmost, har været ringest. Slottet Drektrog var meere betydeligt for dets Fornodenheds Skyld end prægtigt. Det har staaet tættere ved Byen end Cronborg nu, og havt Anseelse med en gammeldags grundmuuret og Tealshængt Ryning efter de Tidens Maade. Meget navnkundige Mænd bleve udvalte til Commendantere. Foruden Sognekirken, som var den Tid af samme Størrelse som nu, med sligt et Taarn, som i Almindelighed er paa Landsbyskirkerne, vare her inden i Byen 4 riige Clostere.

1. Vor Frue Dominicaner-Closter, det ældste og fornemste, af hvilket S. Mariæ Kirke, Latinsk Skole og Closteret endnu ere Levninger. Det blev bygt 1242. Da Reformationen var til Ende, og Munkene forløbe Closterne efterhaanden, har Kirken efter Sigende staaet nogen Tid øde, og skal være brugt snart som en Stald. Ellers blev Kongen betænkt paa at oprette af dette Closter en Skole, ic. da de andee Papistiske Ryaaminaer derimod bleve nedbrudte. Dette Sortebrødre- eller Præ-

dikebrødre=Closter har været en flon, blid og høy Bygning, omringet med en Tegls-Muur, hvor igiennem gif mørke Porte, derpaa var Closteret omringet af en Kirkegaard eller Urte-Hauge, og dets 4 Sider omringede ligeledes en Kirkegaard, saa at hver Munk uden for sit Vindue kunde see sit Ligsted, og var Kirken her den Søndre Længde af Bygningen. Det Closterets Indsegl, som var stukket No. 1446. repræsenterede en paa sine Knæe siddende Munk, bag hvilken et nøgent Menneske laae paa Jorden, løstende Hovedet og Bryttet i Beyret.

2. Det andet Kloster var Graabrødre eller Franciscaner=Closteret, som laae ved Svingelen, hvor de Krinkelkroge, Gammel Kloster kaldede, nu ere. Klosteret er nu ikke meere til. Naar det er hnat eller nedbrudt, og hvordan dette Closters Indkomster ere forbrügte, veed jeg ikke. Det var og indviet Jomfrue Mariæ til Ære, hvorsore paa dets Indsegl, som No. 1446. var stukket, fandtes Jomfrue Maria sørende en Krone paa Hovedet, og staaende imellem tvende Tigger=Munke. Closterets øverste Hoved blev kaldet Gvardian.

3. S. Anne Kloster laa ikke langt fra Lappe-Porten, og da den eene Side gif ud til S. Anne Gaden, saa har samme Gade end nu heraf Navn. Det var et Konne=Closter,
hvis

hvis Nonner bleve kaldede S. Anna Østre, hvis Rydighed og Afhold fra Mandfolk blev gjort meget Bæsen af i forrige Tider. Da samme Kloster bl v ved Reformationen nedbrudt, har Isacus Maurittius fra Gillelene skrevet i sin *Encomio Helsingoræ* følgende Vers:

*Hæc domus ad ruhes olim fabricata nitebat,
Omnis quam coluit virginitatis amans.
Seu ritum parvi fecit sapientior ætas,
Quandoquidem vanum, quod coluere, fecit.*

4. Carmeliter-Klosteret laae uden for Lapspe-Porten, hvor Kongens Hauge nu er, just paa samme E ted, hvor de første Carmeliter her i Riget komme udi Land. Det er stiftet 1430. men prægtigere forbedret o.3 opbyggt 1447. da det ved Kongens Opmuntring blev givet Hielp hertil af Undersaatterne udi de 3 Riger. Samme Aar blev og givet Afslad hertil, hvis Original findes i Raadstue-Archivet, som Resenius in Atlante siger. 3 Reformationens Tiden er dette Kloster i sær bleven bekiendt, da nogle Munke af Klosteret udgik, og ere bleve berømte Mænd udi Landet. Prioeren i dette Kloster hans Indsegl stultet Av. 1498. fores stiller et Bord med et Klæde over, og derpaa en aaben Bog. Ved Bordet staaer et Fruentimmer, uden Eviol Jomfrue Maria, som peger paa Bogen for en, der sidder paa Knæe for

Bors

Ordet. Til dette Kloster gav Kong Christia-
an 2. S. Jørgens Huus uden for Kiøbenhavn
No. 1517., at af dets Revenuer skulde sam-
me Kloster holde et Collegium i det Huus udi
S. Veders Stræde i Kiøbenhavn, hvor nu
Walchendorffs Collegium er. Af dette Collegio
skulde en være Doctor og Baccalaureus Theo-
logiæ, som dagligen ved Universitetet skulde læse
Theologien, hvilket og skeede.

5. Uden for Helsingøer laae og et S. Jør-
gens Huus, men dets Historie er inigubekjendt.
Lang Tid efter Reformationen tales om S.
Jørgens Huus.

6. Udi Jørgen Gieses Testamente giort No.
1474. tales om Trefoldigheds Capel i Hel-
singøer, da han i samme testamenterer noget
til de andre geystlige Bygninger, nemlig til
Byens Sogne-Kirke, til S. Annæ Kloster,
til vor Frue Kloster, til S. Nicolai Kloster.
Om dette Nicolai Kloster har været et af de
forefrevne, eller det har været det 5. Kloster i
Helsingøer, veed jeg ikke. De forommeldte
4 Kløstere vare indviiede til vor Frue, og det
eene af dem til S. Anna, saa dette Nicolai
Kloster synes at have været et andet foruden
de 4. Her i Byen vare da 5 Kløstere, et S.
Jørgens Huus og et Capel, foruden Sogne-
Kirken, tilsammen 8 geystlige Bygninger.

Til

Til Slutning vil jeg skrive lidet om de Bygninger og Stiftelser, som paa denne Tid vare udi Eggen. Af Kongelige Slotte veed jeg intet; Thi det gamle Gurre begyndte at hælde tilligemed de ved forrige Periodo omtalte andre Slotte. I Christiani 2. Historie tales om Lvidser et Kongeligt Huus ved Soen, hvor nu en Lystgaard af samme Navn findes, en Mil fra Kiøbenhavn, hvor Madame Sigbrit paa sine Tider indfandt sig, naar hun vilde op-
 passe Skibene, den Tid hun havde Drefunds Fald under sin Magt. Friderichsborg var da en Herregaard kaldet Hilderødsholm. Men det som meest gav Anseelse for Eggen vare den berømte S. Helene Kilde, og de rige Clostere Adserbo, Horsesholm nu Hirschholm, Lbbelholte-Closter og Lfferum.

Af disse var Lfferum det fornemmeste. Navnets Bemerkelse skal ikke saa let siges, men rimeliast skal det være saa meget som Lskilds eller Arels Rum 2: Huus og Boepæl. Som Eggen er meget frugtbar og behagelig, saa har og Closteret været et af de anseeligste i disse Lande. Det er sunderet No. 1152. af den Lundske Erke-Bisp Eskild, hvis Arve-Gods det var. Hertil lod han hente Munke fra Clara-valle udi Frankrige, just i samme Aar, som S. Bernhardus døde, og var dette et af de ældste Bernhardiner-Clostere i Riget. Det
 te

te Closter blev Tid efter anden beriget baade af Kongerne og af andre. Iblant andet gav Munkene engang Kong Baldemar 1. Guld til at forgylde sin Faders Riste med, men Kongen skienkede dem igien en Deel Jordegods. Dette Closter var og Moder til andre Clostere af samme Orden. Iudenlands fik Sorøe sine første Munke herfra. Udenlands fik Hilda, som Hdegardus en Dansk Princesse og Fyrstinde paa Rygen stiftede No. 1170., Dargum i Benden et herligt Closter Aar 1173., Kolbas sammesteds paa Latin Meravallis Aar 1174., disse fik deres første Munke fra Esserum. Closteret havde og Gods i Skaane, derfor laa det i Process med Indbyggerne i Fortusa Herred No. 1181. som Closteret vandt, da Paven bilagte Sagen. Esserum havde og alle 40 Marks Sager over deres Tienere, hvilket den havde faaet af Kongen. Iblant dem, som ligge begravne her, ere Mogens og Eric, tvende Daniske Tvillinger af Eric Mendved og Dronning Ingeborg. Jacob Torbiørnsen blev begravet her Aar 1289. Den berømte John Licles Frue Cecilia blev her begravet hos hendes Fader Aar 1306. Man har og vildet kalde Esserum S. Rom, hvilket Navn siges at være skrevet med store gyldne Bogstaver over Closter-Porten.

I Egnen ved Hillerød og Friderichsborg
laae

laae et andet Kloster af Augustiner-Ordenen, Ebbelholt kaldet. Det synes, som man har confunderet det med Ebbeltoft, en Kiøbstæd i Jylland, i Kong Abels Historie, og Pontanus siger Ebbeltoft-Kloster i Steden for Ebbelholt-Kloster. Oprindelsen til dette Kloster er denne: I Ise-Fjorden ved Horns-Herred ligger en denlig De Sielsøe Kandsøe Eskildsøe er det samme. Paa denne De bygde Erke-Bisp Absolon Ao. 1157. et Kloster for Augustiner-Munke, Eskildstune kaldet. Vel var Etæ det behaageligt, men Munkene frygtede for at oversømmes af Vandet, og dertore fik Ebbelholt Kloster indstiftet i Steden for det forrige paa Den, som da blev kaldet De S. Paraclero eller ad S. Paracletum eller og S. Thomaæ. Vilhelmus, som var Abbed her, en miraculeus Mand af de lærdeste paa de Tider, hans Skrifter ere endnu, og hans Gravskrift siden 1202. er denne:

*Parisis natus, dielis factisque beatus
Mundo sublatus, jacet hic Vilhelmus humatus.*

Det 3die Kloster nu Hirschholms Slot, blev forud kaldet Hiortholm, andre skrive og Horskholm eller Horskholm. Erke-Bisp Eskild i Lund stiftede det midt i det 12te Seculo, uden Tvivl for Cistercienser-Munkene. I Historien tales derom, som et befæstet Slot, da

da Peder Godske, som var Hovedsmand, vilde ikke overgive det til Grav Christopher Aar 1535. førend Ringmuurene vare nedskudte.

Det 4de Closter var Afferbo eller Adzerbo, som nok var det Astardeboe, hvortil Biskop Absolon forskrev Munke fra Frankerige af Cartheuser-Ordenen under Rogerii Anførsel Aar 1169. Men samme Munke betakkede sig, og gave for, at dette ikke var et Sted for deres Orden, og derpaa droge tilbage igien. Eident Komme her nogle Munke til fra Sverrig, hvilke opdagede den her i Egnen liggende Sundheds Kilde, som kaldes S. Helene Kilde.

Denne S. Helene Kilde ligger i Tiebirkes Sogn ved en Landsbye Tiisvælde kaldet. Det synes, som den end og i Hedenskab har været bekiendt, af Navnet Tiisvæld; Thi Tiis var en Dansk Afgud, som meenes her at være dyrket. Midt i det 13. Seculo drøyndtes denne Kilde at blive bekiendt for Mirakler og Lægedoms Kraft, og fik Navn af S. Helena saaledes: Hun var en Princesse af Hertug Guthorm i Sverrig, som efter et meget slet Egtskab foretog sig i sin Enke-Stand en Pillegrens Rejse til den hellige Grav og Jerusalem. Hvilket Foretagende gjorde hende saa navnkundig, at hun ved sin Tilbagekomst blev tillagt at kunde gjøre Tegn og spaae; Dog meenes hun

hun tilsidst at være myrdt af nogle, som mistænkte hende for at have dræbt sin Mand, fordi han var haard imod hende. Da hun nu blev ført til Skedwigs Kirke at begraves, savnedes hendes eene Finger, som endelig blev funden i en Horne = Busk, og var saa skinnende, at, naar den kun blev holdt for de Blinde, fik de strax deres Syn igjen. Skedwia Kirke, som ligger i Vester = Gothland, blev da silttig besøgt. Dette udvirkede, at hun efter Pave Alexandri Befaling blev Aar 1164. canoniseret af Stephano den første Erke = Bisp til Upsal. Da nu en Deel Svenske Munke vare komne til Sibirke og Afferbo, hændte det sig, at hendes hellige Legeme en Nat kommer fra Sverrig her ind paa Landet, og, saa snart hun var kommen ind, sprang en Kilde op, hvor hun laae, hvilken blev kaldet Helenæ Kilde, og havde en særdeles LægedomsKraft. Denne Beretning have Munke givet om denne Kildes Udspring. Eiden den Tid blev her ret oprettet en Afgudisk Dorkelse for Helenæ. Mangfoldige Menneſker, indens og udenlands fra, besøgte Kilden i sær paa de hellige Aften, som man lægger det Ord Messe til, som Mariae Messe, Kundelmesse. allerhelst St. Hans Aften, paa hvilken Helenæ Fests blev helligholdt i de Papiſtiske Tider. Dette vedvarede og 100 Aars Tid efter Reformationen, hvorfor der blev i Roskilde = Landemode Aar 1617. alvorligen befaleet: 1.) At de, som besøgte den

ne Kilde, maatte ikke giøre S. Helene nogen Dyrkelse. 2.) At de ikke maatte opsætte hos den noget Kors eller Klude med Haar. 3.) De skulle allene takke GUD for Vandets Kraft. 4.) De skulle give noget til Tjibirke Fattiges Blok efter Formue, 2c. Euten samme Aar eller 10. Aar herefter sandt man, at en ved Navn Jacob Helgesen havde oprenst et Kors ved Kilden med denne Overskrift:

I hvem, som hidkomme Syge og Arme
 I Jesus Guds og Mariæ Søn og S. He-
 lene sig over eder forbarme.

Vist nok er det, at Kilden har en unægtelig Kraft ved Midsommers Tid, særdeles mod Duen = Bee og anden Bræk. Den har og det særdeles Egenkab, at den ikke i sterkeste Vintere tilfryser.

Cap. 9.

Stadens Historie fra Reformatio-
 nens Fuldførelse udi samme eller fra
 Aar 1544, som var Kong Christian
 3. Regierings 11. Aar, indtil Aar
 1660. eller Kong Friderici 3.
 Regierings 12. Aar, det er
 i 116 Aar.

§. 1.

Kirker, Closteret, Skolen, Raadhuse-
set komme i Stand, &c.

Jeg begiver mig til et Stykke af denne Bog
og en Periodum af Helsingørs Historie, som jeg haaber at være Læseren ikke ubehagelig, siden det indeholder en Fortællelse om en Tid, da Helsingør stod i sin største Herlighed, og var saa anseet, at det agtedes udenlands for en Ære, at have været her. Det første man tog sig for, var at oprette et og andet af de Papistiske Kirker og Stiftelser til noget nyttigt og anstændigt, hvorpaa Kong Christian 3. strax begyndte, men Kong Frideric 2. førte næsten alle publique Bygninger i den Stand, som de nu ere, fiønt til deels i mindre Anseelse. Ved denne Periodi Begyndelse var Herlof Frolle Commendant paa Krogen, som han uden Tvivl har været siden 1537. Som han selv stræbte at befordre Evangelii Fremgang, og alt Gøt til Guds Ære, saa blev han i sær opmuntret ved sin Frues rare Gudsfrøgt og Kiærlighed i Christendommen, hvorføre han i sin Tid har gjort sit baade til at udrydde Avedømmet, og indstifte et og andet, hvortil han ikke sparede sine egne Midler. Den første Sogne-Præst Hr. Peder Sampsing havde alt været her i nogle Aar, som var en duelig Mand i Herrens Arbejde; Og Salig Kong Christian 3.

har i den øvrige sin Regierings Tid viist adskillig Naade imod Byen. Historien for hvert Aar er da følgende:

Aar 1547. forordnede Kongen, at der i Helsingøer skulde holdes et Marked hvert Aar, som skulle begynde om Mandagen efter Trinitatis Søndag, og saa vare i 8 Dage. A. 1548. var her en Følder i Byen, navnlig Sander Level, som viiser, at den Skottiske Familie Level da allerede var her; Thi de Leveler ere med flere Familier komne fra Skotland, og have nedsat sig her i Byen. A. 1549. gjorde Borgerne Ansøgning om, at det Michels-Marked, som hidindtil havde staaet i Lucerød, maatte herefter holdes i Helsingøer, hvilket Kongen tilod.

Aar 1553. den 13. Octobr. ankom her et Skib fra Engeland, som den 17. Septembr. sidst var gaaet til Seyls fra Gravesand i Engeland. Fra dette Skib gik nogle Engelske Krulanter i Land, som vare fordrevne af Engeland for Religionens Skyld, deryaa ankom den 29. Oct. ligeledes paa tvende andre Skibe en temmelig Deel af samme Meenighed. Hoved-Personerne af denne Forsamling vare Johan af Lasco, Johan Utenhov, Martinus Micronius, Martinus Comelius, Gotfrid Wingius. Johan a Lasco var en Polsk Edelmand,

mand, hvis Studeringer ikke vare ringe, hvis Beltalesned forhvervode ham Udgang til adskillige kronede Hoveder, og hvis Myndighed var stor iblant hans Tilbænaere. Over den saa kaldede Reformerte Kirke i Embden blev han Opsyns-Mand Aar 1544, men efter Kænsferlig Befaling maatte han vige derfra Aar 1548. Derpaa begav han sig til Engeland, og blev ved et Kongeligt Diploma dateret den 24. Jul. 1548. beskikket til en Superintendent over de Fremmede, som fra Tydskland, Holland, Frankerige, Skotland og andre Riger dithen for Religionens Skyld havde flygtet, og blev dem til deres offentlige Guds Tienstes Holdelse S. Augustini-Kirke i London indrommet. Her levede han i enkelig Roslighed indtil No. 1553. da Kong Edvard den 6. Julii døde, og hans Søster Maria, som kom paa Thronen, forfulgte med Baal, Sværd og Fænafel dem, som bekiendte sig til anden Lærdom end den Romant Catholiske. Laseo med sit Anhang fik af Dronning Maria Tilladelse at forlade Engeland. Han overtalte derpaa tvende Danske Skibe, som paa Themsen laae seyelsfærdige, til at indtage ham og saa mange af hans Medhæbende, som derpaa kunde rommes. De gik altsaa den 17. Sept. Aar 1553. fra Gravensand, og kom det mindre Skib an ved Helsingøer den 13. Oct. men det andet blev ved Storm dreven først til Flekkeroen, og derfra til Marstrand, hvor Jo-

han a Lasco, som var paa dette Skib, da han saae, at det gik saa langsom frem med denne Skibsfart, besluttede med Martino Micronio og Johan Utenhov at begive sig paa et andet lidet Fartoy, for des snarere at følge de andre, han kom og den 29. Octobr. til Helsingøer, hvor det andet Skib snart derefter ligeledes ankom. Johan Utenhov har til Basel udgivet No. 1660. en Bog paa Latin om deres Ankomst til Danmark: Men Bogen og dens Eudske Oversættelse er rar, man fandt derfor finde Hoved-Indholden af den i *Hospiniani Historia Sacrament. Part. II. pag. 224.* Disse usformodentlige Fremmede, som ankomme her til Byen, gavede deels Estertanke, deels virkede Medlidenhed, siden de for Religionen vare fordrevne. De vare her kun i kort Tid, noale omtrent i 14 Dage, og Baron a Lasco tilligemed Utenhov og Micronio forsøede sig den 31. Octobr. her fra Byen til Kongen. De andre drog til Kiøbenhavn, undtagen en lærd Mand, navnlig Martinus Comelius, som var Præst og Senior ved den Franke Meenighed, som døde her i Byen, og Gotfrid Vingius, som var Baron a Lasco hans tvende Sønners Johannis og Hieronimi Informator, hvilken blev tilbage med sine Discipler. Lasco, Utenhov og Micronius gjorde i Colding Ansøgning om Frihed at nedlægge sig i Riget, og øve deres Religion, men Kongen befoel dem at reyse ud af Landet,

imod

imod at de fik Rejse=Penge, fri Befordring ud af Landet, og alt, hvad de havde fortæret her inde, blev betalt dem, saa at de i den Tid, de vare her, fik fri Underholdning. Dette blev ilde anseet af mange, og af de Fremmede selv vidt udført, som en stor Ubarmhiertighed af Kongen og hans Hof=Præster, at disse, som for Religionens Skyld vare nu fordrevne fra et Sted til andet, og vare ankomne her til en af sin Christendom berømt Konge, for at faae nogen Sikkerhed og Frihed til at sætte sig ned, og det blev dem nægtet, ja de maatte dertil ud-
 drage af Landet strax om Vinter=Dage; Men det blev ikke agtet, at de vare en talrig Svite, og førte gandske grove Bildfarelser i deres Lærdom, ja syntes med Haardnækkhed at ville forsvare samme, samt lode sig forlyde med en Forandring, som endnu burde stee i Religionen her i Riget. Danmark, veed man, paa denne Tid var nyligen reformeret, det Papistiske Væsen ulmede i manges Hierte, som Al-
 den under Afsen, saa det var ikke raadeligt, at de havde blevet her, da deraf kunde rejst sig meget. Havde de derimod ladet sig ansee som stille Folk, der skiottede sig selv, saa fandt de havde faaet Lov til at biev i det ringeste Vinteren over. Den eene Hof=Prædikant Hr. Boscodensis udvirkede for Mr. Wingius Tilladelse at forblive med sine Discipler Vinteren over. Men Uten-
 hov melder i sin forommeldte Bog pag. 114,

at Magistraten i Helsingøer havde befalet ham at følge med de andre til Kiøbenhavn, for at forføye sig ud af Landet; Men der havde vel ingen giort ham Hinder i at blive i Landet, saa fremt han ville have benyttet sig af den ham givne Permission, og kandskee han har vel ikke skjøttet sig selv; Thi Helsingøer kunde nu slet intet taale saadanne fremmede Giester, der prædikede atter en nye Religionens Forandring. Videre herom at melde er dette Sted uøvedkommende, uden at en af disse Erulanter kom tilbage til Danmark følgende Aar. 1554. hans Navn var Stephan de Rose eller Roseus for at hente den arv, som den i Helsingøer afdøde Præst Martinus Comenius havde efterladt, hvilket ham og blev tilstillet.

Det Aar 1555. er i en dobbelt Henseende mærkværdigt. Først, fordi i dette Aar begyndte de Engelske først at fare igiennem Øresund, hvilket har været til ikke ringe Fordeel for Byen, siden det er en ring Nation, der altid trænger til Forfriknings Vahre her i Byen. Der er og ingen Nation, som Helsingøer befinder sig saa vel ved, som denne. Dernæst sættes dette Aars=Tal paa Byens andet Indsegl, og paa Hospitalets Indsegl, hvoraf det synes, at af det gamle Papiistiske Dominicaner=Closter er et Hospital indstiftet ved denne Tid. Paa samme Hospitals Indsegl staaer Helsingøer
Epi

Spital med et dobbelt Kors. Kona Christ. 3. gav desuden hertil nogle Alteres Revenuer af S. Olai Kirke. Hertil har den bekjendte Herlof Trolle beviist sin bevaagen, da af dette Closter og blev indstiftet en Latinsk Skole, hvortil han skienkede en Capital af 2000 Rhinske Gulden og nogle Huuse med 2de Hanger, at deraf hvert Aar ved Michaelis Tid skulde gives fattige Discipler Klæder, Skoe og Bøger. Rector Scholæ skulde deraf nyde 20 Daler, hvormod han skulde hver Dag være tilstede udi Olai Kirke for at styre Sangen, da hver Dag skulde udi Kirken siunges: O store Gud vi love dig.

Aaret tilforne 1554. gav Kongen Byens Indvaanere Frihed til at bringe deres Vahre til og fra Markeder, uden deraf at betale Told. Samme Aar gav han en Forordning, at der ikke maatte være Caminer i de Huuse, som vare tækkede med Straae, men allene i de teglshængte. Men i dette Aar 1555. gav Kongen Indvaanerne 4 Mars Frihed for Skatter. Zligemaade anordnede han, at ineen af Kongens Folk skulde have fri Mad, Drikke og Riørsel, uden saa var, at Kongen selv, Dronningen eller en af Princefferne vare i Byen. Dette Marszal findes paa en Munkestoel i S. Olai Kirke, hvilket tilforn er anført. Den Frihed Byen fik i Aar, havde Ende Aar 1559.

da Kong Christian 3. døde, og er dette Mars-
 Fal det ældste, som findes paa Byens Huuse,
 nemlig paa et i Stjerne-Gaden. Det findes
 og i Olai Kirke over Alteret. Det merkelig-
 ste, som passerede i Friderici 2. Regierings
 første Aaringer, var, at Kongen, som havde
 Lyst til at opholde sig i disse Egne, tog sig for
 at bygge det nye Friderichsborg Slot. Til
 den Ende tilbyttede han sig en Herregaard Hil-
 lerødsholm saa og Græstetgaard, og gav dets
 Eyere Admiral Herlof Frolle i dets Sted
 Skov-Eloster ved Næstved, som og ligger paa
 et denligt Sted. Herover blev Egnen opfyldt
 med Kunstnere og Haandverksfolk, som omfi-
 der bleve Indvaanere i Helsingør. Dette tog
 sin Begyndelse Aar 1560.

Aar 1566. gav Kongen en Deel Jorder
 til S. Olai Kirke, at Kirken ved Indkomster-
 ne af samme kunde vedligeholdes. Saaledes
 begyndte Kongen at forbedre alle Stiftelser her
 i Byen. Aar 1573. funderede Kongen den
 Latinske Skole, og bragte den i fuldkommen
 Stand. Forhen havde den vel været indret-
 tet, men langt fra ikke i den Anseelse, som den
 nu blev. Til den Latinske Skole og Hospita-
 let gav Kongen sine Fiender af nogle Kirkes-
 Sogne i Skaane, hvoraf kunde faaes 9 Læster,
 5 Pund og 8 Skiepper Rug, men 21 Læster,
 2 Pund og en halv Skieppe Byg, og forna-
 den

den Ildbrand af Skovene i Halland. Ligesmaade tillod Kongen, at 3 Termino-Brodre kaldede skulle aarlig gaae om i Sælland for at indsamle, hvad Indbyggerne ville give til denne Stiftelse af deres Formue, hvilket dog siden blev forandret. Rector Scholæ skulle staae under Magistraten i Byen og under Biskoppen, som undertiden have med Kongelig Tilladelse anordnet et og andet Skolen angaaende, s. e. Aar 1577. blev Rector af dem beordret at styre Sagen i Kirken, ligesom Hertof Frolles Foundation lydede. Hvor mange Hørere der vare i Begyndelsen ved Skolen, skal jeg ikke sige, dog sees, at der var meere end en, af Sundagen, som sjaer, at en af Hørerne skulle være Kloster-Forstanderen som Skolens Deconomo behjelpelig med at skrive hans Regnskaber. Hvad Disciplerne angaaer, da skulle foruden Rector og Hørerne 30 fattige og skikkelige Discipler underholdes med Kost, hver Discipel i 6 Aar, men af det øvrige skulle saa mange af de øvrige Skolens Discipler, som ikke kunde, underholdes. Hver Discipel skulle nyde Spiise hver Dag 2 Gange, Middag og Aften, og til hvert Maaltid have 3 Ketter Mad, og 2 Potter Oll om Dagen. Indholden af de Leiges, som Disciplerne bleve givne i Friderici 2. Tid, er følgende: 1.) De skulle takke Gud dagligen for hans Velgierninger imod alle, hvorved maae nok forstaaes Morgen- og Aften-Bøn. 2.) De skulle

skulle paa en sømmelig Maade med Bøn gaae til Bords. 3.) Paa samme Maade skulle de gaae fra Bordet. 4.) Naar de læste til eller fra Bords, skulle de bede for Kongen, Dronningen, Cron-Prinzen, Princefferne, Rigens Raad, Commendanten og andre Overigheds Personer af Geystlig og Verdslig Stand. 5.) Ved Bordet maatte de ikke ligge med Arme paa Bordet. 6.) Naar de havde spist, skulle de læse et Capitel af Bibelen, og ikke sinuske Bogen til. 7.) Derefter skulle de musicere. 8.) Tilsidst skulle de disputere, eller reperere noget af det, de i Skolen havde lært. 9.) Over Borde skulle de kun tale lidet og paa Latin. 10.) De skulle holde sig fra Sværgeren og anden uanstændig Tale. 11.) De skulle intet tage med sig af hvad, de levede. 12.) Men Læningerne skulle dees iblant de andre, naar Maaltidet havde Ende. 13.) Stædets Dienere skulle de ikke falskeligen anklage eller bagtale. 14.) Uden for Skolen og paa Gaden skulle de tage Hatten af for hvem, som dennem mødte. 15.) De skulle alleveene opføre sig forsigtig og anstændig. 16. Dalkroer og Rindhuuse, eller andre suspecte Steder skulle de sine. 17.) I Skolen skulle de indfinde sig læse-Timerne. 18.) Naar der blev prædiket for Kongen eller Commendanten, saa skulle med Rector nogle Discipuler være tilstede. 19.) De maatte ikke forsamme den sædvanlige Guds Tjeneste.

20.) 3

20.) I Spiise-Stuen skulle de indfinde sig om Formiddagen Klokken 10. og om Eftermiddagen Klokken 5. 21.) Søndage og andre Hellige Dage skulle Disciplerne forsamles i Skolen, førend de gik i Kirken, og gaae i deres Orden fra Skolen til Kirken. 22.) Af Kirken maae de ikke gaae førend Tienesten er til Ende. 23.) I Klæde-Dragt skulle de opføre sig skikkelig og anstændig. 24.) Naar en fattig Discipel døde, maatte 4 Discipler synge over ham, medens han førtes til Graven. 25.) De maatte intet klamres og trættes med Borgerne eller andre. 26.) Naar de forurettedes, skulle de ikke hævne sig selv, men klage for Rector. 27.) Om Aftenen Klokken 9 om Sommeren, men Klokken 8 om Vinteren skulle de gaae i Seng, og være hjemme. Closterets Forstander eller Deconomus skal imodtage alle Skolens eller Hospitalets Indkomster, og dem igien udgive, is mod at gjøre Regnskab for Indtægter og Udgifter, hvert Aar, til Borgemeistere og Raad. Derfor skulle han have billig Løn, frie Kost for sig og Hustrne, saaledes, at han kunde holde saa mange Folk, som fornøden giordes. Foruden Deconomus bleve beskikkede toende Borgere, som skulle have Tilsyn med Hospitalet, hvilke bleve kaldede de Fattiges 3 landere. Disse skulle tilligemed Deconomo indlevere deres Regnskaaber. Deres Løn blev Konge-Tienden af Burles Sogn i Skaane.

Hvad

Hvad Hospitalet angaaer, da henhører her til, hvad som er talt om Deconomo og de Fatias Forstandere. Capellanen i Byen eller ved S. Olai Kirke blev Sogne-Præst hertil, hvor for hans Løn skulle da være 6 Pund Rug og Byg, 6 Allen fint Klæde, og 6 Allen grovt Klæde.

Ellers maae og ikke forglemmes, at tilforn, nemlig 1543. var til denne Stiftelse givet alle de Beder, som hørte Kongen til her i Lehnat, af Mord og Manddrab. Og Aar 1561. skienfede Kongen hertil sine Tiender af Kreime, Wenbye, Helsinge og Blistrup Sogne i Siælsland. Saaledes har denne Konge først sat Hospitalet og Skolen i fuldkommen Stand.

Aar 1574. har Kongen bygt Byens Raadhuis, eller ladet den, som nu er, reparere, hvilket sees deraf, at Kong Friderics og Dronning Sophie Navn og Baaben staae over Porten til Raadhuiset. Samme Aar, da Navnene paa E. sld-Mynten vare blevne forandrede, saa kom derover Dispute her i Byen om de Penges, som gif af Jordene, hvorover Kongen forordnede, at hvor der forhen var givet 3 Mark, der skulle kun gives 2 Mark. Ligesom Kongen, saa godt som af nye, oprettede alle Ting i Byen, saa lod Kongen og udfeyde af Byen alle skadelige Folk og Dyr. Thi i dette Aar udgav han en Lov mod alle Horer og Hore-Hælere;

lere: Næmlig, at de Horer og Skjøger, som her fandtes, skulle først pidskes af Bødelen, og saa Byen forviises; Hændte det sig, at en Hore kom i Byen igien efter hendes Forviiselse, da skulle hun miste benge sine Dren; Forde hun endda indfinde sig i Byen, saa skulle hun puttes i en Sæk og kastes i Havet, eller paa anden Maade aflives. De Værte, som med deres Vidende kaante slige Giester Huus, og imod Advarsel lode dem bue hos sig, skulle forviises Byen. Næret derefter bleve Borgerne forbudne at holde Cviin her i Byen, og ingen Hunde maatte findes uden i Lænke.

I denne Tid vare der mange af adskillige Nationer, som satte sig ned her, nogle for Religions Allarm i deres egne Lande, andre vare Konjiner og Haandverksfolk ved Slottene, der nu skulle bygges, saa samme Udlændige udgiorde en Meenighed, og, da de fleeste vare af Tydske Nation, satte Kongen en Tydske Præst her i Byen, som var Hr. German Maltani Salgenav, hvilket skeede Aar 1576. I samme Aar blev beayndt paa den Tydske Kirke for samme Meenighed at indrettes af den gamle Sortebrødre Kloster-Kirke. Jeg kand ikke sige, hvor de Tydske imidlertid, inden Kirkens Fuldførelse, have forrettet deres Gudstieneste, enten paa visse Tider i Olai Kirke, eller paa Slottet, i Fald der da var Kirke, eller anden Sted.

Den

Denne nye Kirke for den Endste Meenighed blev fuldført Aar 1578.

S. 2.

Cronborg bygges og indvies.

Her blev alt talet i nogle Aar om Kong Frisderichs Lyst og Kierlighed til denne Egn og Stad, hvorpaa man i Byen allerede havde seet store Prover. Endelig lod Kongen nedbryde dette her værende Slot Drekrog, som vel ikke var af liden Betændhed paa de Tider, og derimod opførte det ret prægtige Slot Cronborg; Men i hvilket Aar det er begyndt at anlegges, kand jeg ikke med nogen Visshed sige. De fleeste komme derudi overeens, at Cronborg er blyen anlagt førend det Aar 1580. endskiont samme Aars Dal findes paa den overmaade store Steen, som Kongen lod flytte her til, og, efter nogles Meening, er brugt til Slottets Grundsteen. Er da Slottet bygt for, maa Steenen være sat uden for Grundvolden for at styrke Grunden der, hvor Søen meest bryder ind. Saa vidt jeg hidindtil har kundet erfare, er Byningen bleven beayndt enten A. 1577. eller kort tilforn. Slottets Grund blev saa godt som anlagt i Søen, hvorfors man havde stor Vmaae med eene Væle, Jord og Steen at grunde Stedet. Til Verket blev hentet Dvaersteene fra Sulland, og adskillige Kunstne-

re

re bleve beskikkede til at udziire Slottet, saa at af denne Bygning ligesom om Friderichsborg gik vidt Ord udenlands. Medens Bygningen gik for sig, siger man om Kong Friderich, at han sagde, sig ingen Steen i Bygningen at ville taale, som af Rigets Stænder var beko-
stet.

I dette Aar 1577. blev anordnet ved Fri-
derici 2. Brev, dateret Cronenburg den 22.
Novembr. (hvoraf man seer, at der da allere-
de var beayndt paa Cronborgs Bygning) at
Bandet skulde indledes i Bnen ved Nender.
Derpaa bleve tvende Aqueductus forserdis-
gede, den eene fra Tealgaardene af til Byens
Gader og publique Brug, den anden til Lun-
de-Havge, som nu er ikke, men kandstee for-
andret. Til at bestride dette prægtige Werks
Omkostninger med Byens Bandleidning, maat-
te Indvaanerne betale 900 Rdlr. Det synes
af dette, at Lunde-Havge da allerede maa ha-
ve været, eller ved denne Tid er bleven anlagt.
Iblant andet, som skeede denne Bye i dette
Aar, var, at det Market, som holdtes ved Mi-
chelsdags Tid siden A. 1549., blev efter
Borgernes Ansøgning affattet. Ligeledes
forundte Kongen Magistraten en Skat af Vin
og Oll her i Bnen, nemlig af hver Lunde Vin,
som blev indført, 1 Mark, af hver Lunde Oll,
som blev fra fremmede Stæder hidført, 2 S.,

men af det, som her i Byen blev brugget, i Aar 1578. har Kongen foræret til den Tydske Kirke den mellemste Klokke.

Aar 1580. lod Kongen, selv nærværende med mange fornemme Herrer og Stands-Personer, legge den omtalte Steen ved Cronborg. Historien skal være denne: Kongen havde udvælt en Kampesteen af saa besynderlig Størrelse, at mange af de store Herrer holdte det for næsten umueligt at fore saa stor Steen og Byrde hen til sit Sted, som var udvælt til at legges i Søen paa den Side mod Hveen. Iblant en Deel Herrer var og udenlands fra en ung Pfaalz-Greve, som ingenlunde vilde troe Verfets Muelighed, og derfor dristede sig til at vædde med Kongen, at det var for mennefskelige Kræfter en plad umuelig Sag. Imidlertid lod Kongen flytte Steenen, og sætte denne Inscription paa den: *AO. MDLXXX. Fridericus Daniæ Rex curavit hoc Saxum a primo suo loco, ubi vicissim alius subrogatus est lapis ad hunc devolvendum.* Saa at, i hvor utroeligt det forekom mange, vandt dog Kongen Geyer til alles Forundring. Bygningen gik ellers vel for sig, og herefter tog man sig i sær for at fuldfærdige Slottets Volde og Fæstnings Verke.

Samme Aar 1580. lagde Kongen Magni Martyris Vicariat i Roeskilde til Olai Kirke, at

at til Kirken Viin og Brød af Indkomsterne deraf kunde forskaffes. Aar 1581. bevilgede Kongen Magistraten her i Byen, at dem skulde egentlig tilhøre Viin-Sælgen, og lagde dette til, at ingen Borgere i Potte-viis eller med ringere Maal maatte sælge Rhinsk Viin. Følgende Aar 1582. blev et Signet stukket til Hospitalet, og Kongen udgav den Lov, at de, som fra Helsingøer til fremmede Stæder sig ville begive, skulle lade en tiende Deel af sin Formue blive tilbage.

Endelig blev Slottet færdigt, da det, som man i Almindelighed holder for, havde staaet under Bygning i 5 Aar, og, siden det næsten er bygt i Søen, baade prægtigt og af fast Arbejde, saa vel under Jorden i Gange, Siemmer og Gebælvter, som over Jorden med Slottet og Fæstnings-Verkerne, maa man undre sig, at denne Bygning saa hastig er bleven fuldført. Slottets Hoved-Bygning er den samme som nu, nemlig 4 Længder af Gullandsk Kvader-Steen, meget fast, net og stor, udgjort med Kobber-Tag og Kobber-Epiire, og andre Lyft- og Udsigts Taaerne, indsluttende en stor Slots-Plads eller Gaard, hvor midt paa var en overmaade prægtig Fontaine. Rundt omkring den var et ottekantet Steen-Verk, paa de 8 Kanter stode Messing-Billeder af fuldkommen Mands Størrelse, som præsenterede

Folk af adskillige Nationer med deres Dragt og Skikke, imellem Kanterne stode adskillige Dørs Positurer, støbte af Metal. Midt i stode store Metal-Pillarer med Dørs Lignelser, hvilke alle gave Vand fra sig. Dette prægtige Verk blev af alle admireret, som saae det. Inden til vare Kamre og Gemakker udi stor Anseelse med prægtige Malinger, Meubler og Tapezrier udstafferede. I sær var en stor og prægtig Herre-Sal, hvis Lige ikke fandtes da i mange Lande. Væggene vare omhængte med skionne Tapezrier, som forestillede de Danske Kongers Billeder saa konstigen og livagtig, at de syntes som levende og trækkende Aanden; Desuden vare udsyede de navnkundigste Feltslag, i sær de, som ere holdne i den 7 Aars varige Krig, og det, da Kong Hans regierede, ic. I Fruer-Stuen var og en Vandledning og Fontaine, hvor en Støtte af pur Guld gav Vand fra sig.

Carmeliter Klosteret blev forvandlet til Kongens og Slottets Lysthuus eller Havge, som blev kaldet Lunde-Havge. Lysthuuset var ligeledes prægtigt, hvortil gaves den skionne Prospect. I Havgen var en skion Fontaine. Ved Havgen laae en Gaard, kaldet Lunde-Gaard, hvor Kongens Stald var. Til Lysthuuset i Kongens Havge siges at have gaaet en Løngang under Jorden fra Slottet, men til
Hav

Havgen fiorte man igiennem Fæstnings=Ver= fene, og den muelig deraf kaldede Kongensga= de, som nu bestaaer meest af Havger og Lyst= Gaarde. Igiennem Havgen pleyede Kongen at fiore til Friderichsborg, hvorfore paa Muu= ren om Kongens Havge er endnu en Port, hvor igiennem Kongen siges at have draget til og fra disse Slotte, hvor Herfskabet efter denne Tid helst pleyede at opholde sig.

Da dette Slot var saaledes i sin Stand, blev det indviet Paasfedag samme Aar 1582. (nogle skrive 1585.) Da det ringede til Høymesse, bleve affkudte 12 Cartauer med an= dre Fryde=Skud. Hvo der ellers indviede Kir= fen, enten Biskoppen eller en Hof=Prædikant, eller dette Slots egen Præst, kand jeg ikke si= ge. Efter Tienesten lod Hans Majestæt sætte paa Alteret 300 Specie Daler, som til Fat= tige skulle uddeeles. Eiden efter Høstens Tid inviterede Kongen indenlandske og udenlandske Ministrer, med Damer og Jomfruer fra Rio= benhavn, paa dette Slot, og var her da me= gen Pragt og Herlighed, da Kongen tractere= de de Inviterede. Iblant andet blev paa Grønne=Havge indrettet et meget prægtigt Syr= verk, hvis Beskrivelse jeg kortelig vil anføre, for at lade see de Tidens Pragt. Den 7. Sept. om Aftenen imellem 9 og 10 blev afbrændt et Svrverk, saaledes: Der forestilledes et Castell med

med 4 Bastoyer, 56 Fod lang og bred, men 30 Fod høy, med en Tårn paa hver Bastion, og midt paa en Fendrik, og udgik deraf den Aften over 6000 Skud og Jld. En anden Aften derpaa var gjort et Castell, forestillende den Persianske Fæstning Tauris, der blev beskudt af Tårkerne. Det var firekantet, 50 Fodder vid og breed, og 66 Fodder høy. Paa hvert Hjørne af Castelllet stod et firekantet Tårn med en Runddeel og 4 Balle til Deels forgyldte Gavle, besatte med huulede Kloder og Skud, inden og uden. Paa en stor Stang saaes det Persianske Vaaben. Paa Castelllet vare Persiske Soldater og 100 Storm-Stykker, ladte med Sværmer, og inden fore vare 56 Fyr-Morsere, &c. Stormen gik saaledes an: Uden fore vare 100 Tårker og 100 Muskveterer, som bestiøde Fæstningen med flyvende Raqvetter, og Persianerne bestiøde igjen Tårkerne med Fyr-Bolte og Raqvetter. Til dette Verk blev forbrugt 86000 Skud, af hvilke nogle vare paa 1, 2, 3, og højest paa 4 pund.

Følgende Aar 1583. grasserede her i Helsingøer en stor Pest, som henrev 1200 Mennesker, ligesom der i Kiøbenhavn samme Aar døde af Pesten 9000 Mennesker, og i Malmøe 700 Personer. Ao. 1584. beskiktede Kongen til Commendant over sit nye opbygte Slot Cronborg

borg" Geert Rantzov, en Mand, der havde seet meget, og var kyndig i adskillige Viidens-
 skaber. Den 9. Mart. samme Aar fik han
 Kongens Følge-Brev til meenige Kronens Bon-
 der udi Eroneborgs Birk, Hørsholms Birk
 og de udi Holsboe-Herred, Grønholt-Sogn
 undtaget, at svare til Cronborg-Birk. Da
 Sundet om Vinteren No. 1585. var ved Fro-
 stens Haardhed tillagt med Is, forløstede Kong
 Frideric sig, som ofte i denne Tid besøgte Cron-
 borg, med at lade ved en Enor maale Sun-
 dets Brede imellem Helsingøer og Helsingborg,
 da den befandtes at være 3987 Alen eller næ-
 sten en Miil. Men Kongen, som saaledes glæ-
 dede sig ved dette sit nye Elot, besad denne
 Herlighed derpaa ifkun i en kort Tid af 2 el-
 ler 3 Aar, da han døde. Dette Mars-Fal
 1585. findes paa et af Bnens Ingsseg. Kon-
 gen udgav og samme Aar en Forordning om
 fordærvet Viin.

Følgende Aar 1586. gav han Indvaanerne
 Lov at indgierde deres Marke, paa det de des
 bedre kunde betiene sig af dem. Dronning So-
 phia forærede til Tydske Kirke en gammel Kalk,
 som tilforn er meldet om iblant Antiquiteterne.
 No. 1588. gav Kongen Borgerne den Plads,
 som gaar fra røde Port og ned til Havet, at
 de maatte derpaa bygge, naar de kun ville op-
 føre gode Riobstæd-Bygninger. Samme Aar

udgav han og den Förordning, at hvad Indkomster og Capitaler Kirkerne og Skolen havde, skulle udsættes paa Rente, men der maatte ikke betroes nogen meere end 300 Daler, de maatte og ikke sælge deres Eendomme, førend Kirkerne og Skolen fik sit uskad. Arvingerne skulle og bie, indtil denne Gield var betalt. Endelig døde denne Konge i dette Aar, i hvis Tid Helsingøer naaede til den højest Hertilighed, den har haft; Thi Kong Friderich elskede Stædet, og Land kaldes dens anden Fundator. I denne Tid florerede Tyge Bræbe paa sit Uraarnieborg paa Hveen, om hvilken Mand alle paa denne Tid vidste at tale, og mange Fremmede end og Fyrstelige Personer komme hid til disse Egne for at see ham og tale med ham.

S. 3.

Helsingøers Historie under Kong Christian den 4. og Egnens Brydelse i den Tid.

Da alle Ting vare blevne levende her i Egnen og i Byen, saa vedvarede denne Hertilighed ogsaa i Kong Christian 4. lange Regierings Tid. Strax udi Aaret 1590. logeredes paa Cronborg Kong Jacob i Skotland, som siden blev Konge i England, en heelt Maanedes Tid, nemlig fra den 21. Jan. til den 21. Febr. da han drog til Kiøbenhavn. For at
viise

viise den Kierlighed, han bar til sin egen Nation, saa drog han ind ved sin Ankomst her til Byen i Kingos Huus. Samme Kingo var en Finnet-Væver af maadelig Formue, hidkommen fra Skotland, og boede først i Slangerup, men siden for Nærings Ekold flyttede til Helsingør. Han var Fader til vores berømmelige Biskop Kingo. Samme Aar den 19. April. (nogle skrive 1596.) havde Cronborg atter stor og høytidelig Ære, da Hertug Henricus Julius af Brunsvig havde her sit Bryllup med den Danske Princesse Elisabeth, Kong Christians Søster og Friderici 2. Datter. Aa. 1593. blev bevilget, at Kirkens Joroder maatte sælges, at den deraf kommende Capital kunde paa aarlig Rente udsættes. Aar 1597. mistede denne Egn meget af sin Anseelse ved Tyge Brahes Bortrense af Riget.

Aa. 1602. borttog Kongen fra Hanse-Stæderne Lybek, Bremen og Hamborg, Handelen paa Island, og derimod gav den til Kiøbenhavn, Helsingør og Malmøe. Aar 1604. forbød Kongen Enker at være Formyndere. I følgende Aar laae Dronningen i Barselseng paa Cronberg, og blev hun forlost den 4. Jan. med en Princesse, som blev kaldet Sophia, men denne Princesse døde her paa Slottet den 7. Febr. eller 7. Sept. i samme Aar. I dette Aar 1605. forbød Kongen, at man ikke hema-

meligen maatte stifte Arv, og beordrede, at her skulle være Bragere, som skulle vurdere de her ankommende Levnets Midler. Strax derpaa anordnede og Kongen, at en Rigsdaler skulde gielde efter denne Dag 33 Lybsk, men 66 Danske Skilling. Aar 1610. udkom en Forordning, at de, som fra Helsingøer eller andre Rigs Stæder til fremmede Lande henflyttede, skulle give den 6te Deel af deres Formue til Riget. No. 1613. og 1614. blev det høye Spiir paa S. Olai Kirke opført, som var til stor Nytte for de Søfarende, siden det kunde sees langt udi Søen. Ved samme Tid var her et Bogtrykkerie i Byen. No. 1616. forbød Kongen, at ingen maatte kiøbe eller sælge det Gods, som kom ind i Drefund, uden han var af Adelen eller af Borgerfabet i de Stæder, Kiøbenhavn, Malmøe, Landskrone og Helsingøer, eller og han vilde kiøbe eller sælge en heel Ladning, og det kunde beviises. Af dette med meere seer man, at Helsingøer paa de Tider var en anseelig Handel-Stad. No. 1617. tales om en Besøgelse hos Kongen paa Cronborg, hvorom jeg intet videre veed.

I dette og følgende Aar sees af nogle Breve, veylede imellem Holger Rosenkrands og Brokmand, at Biskop, da Professor, J. K. Brokmand har opholdt sig paa Cronborg med den Kongelige Cron-Prins Christian 5. maa-

see

fte for at være i des større Stilhed med ham,
 at han kunde præpareres til Alterens Sacra-
 mente, og anføres til Gudsfrygtighed. Men i
 Esterhøst A. 1618. grasserede her i Byen Pest,
 hvoraf Commendanten Christen Hansen til
 Norgaard døde. (uden Eviol) den 4. Decembr.
 hvilket Dødsfald var merkeligt, siden, saa vidt
 mig er bekiendt, ingen er død af Commendan-
 terne for ham her paa Slottet. Pesten conti-
 nuerede for Resten Vinteren 1619. Aar 1620.
 gav Kongen Magistraten, Borgemeister og Raad
 Frihed for de Skatter og Byens Paalæg, som
 kaldtes Skat, Færgeløn, Bagt, Bøssekytter-
 hold. Samme Aar fik Borgerne Frihed at
 handle paa Mandals og Nedenes Lehne i Nor-
 ge. Aar 1622. begyndte de Enevise at sende
 en Consul her til Helsingøer. Indbyggerne fik
 og Lov at bygge ved Stranden nogle Salt-
 Boder. A. 1623. bleve Kroerker og andre
 som solte Øl i Potteviis forbudne at brygge,
 men de skulde tage Øl hos Bryggerne. Den
 29. Jan. A. 1628. var saa stor Storm, at
 Kongens Stald ved Lappen nedblæste og man-
 ge af Kongens Heste bleve ihjelslaane. I Kis-
 benhavn nedblæste og samme Tid Nicolai Kir-
 kes Spiir. Følgende Aar 1629. skeede igien
 en anden Vandsyffe, da der kom Ild løs paa
 Cronborg, som gjorde stor Skade indvendig i
 Gemakkerne, da alting brændte indtil Muur-
 Værket. Kongen lod strax Slottet saaledes i
 Stand

Stand sætte, at han siden indfandt sig herpaa. Aar 1630. lod Kongen opføre en Muur ved Stranden, hvorpaa vare 6 Porte, som hver Aften skulle tillukkes. Denne Muur var Strand Siden af Strand = Gaden. Aa. 1631. blev forordnet, at Helsingørs Indvaanere skulle for Byens Besværlighed stævnes 14 Dage, før end de skulle møde ved Lands = Ringet. At Slottet er strax sat i brugelig Stand sees og af Historien, da Kongen Aa. 1635. gav Gesandter Audience paa Cronborg. Aaret herpaa nemlig 1636. var Aest igien om Sommeren. Aar 1640. blev ved Bisp Casp. Brokmand anordnet adskilligt Skolens Deconomie vedkommende.

I de Aar 1644. og 1645. blev talet om Krigen, da den Svenske Flode i det første Aar brækkede igiennem Sundet med Magt, uden synderlig Skade; Men dem hialp paa den eene Side Commendantens Forsømmelse, og paa den anden Side Bindens Føyelighed, at deres Cours faldt langs den Skaanske Kust; Men noget meere var det, da den Svenske og Hollandske Flode, som bestod af 54 Orlogs Skibe og 300 andre Skibe, brækkede igiennem Sundet; Og siges Kongen selv at have seet derpaa igiennem et Bindve paa Cronborg, og at Admiralen paa Hoved = Skibet hilsede, ved det han sejede forbi, paa Kongen. Samme Aar 1645. bi
lag

lagde Kongen de Tvistigheder, som vare opkomne imellem den Danske og Tydske Præst. Indholdet af det Kongelige Rescript var, at den Tydske Præst maatte ingen Liig-Prædiken holde hverken i den Tydske ey heller i den Danske Kirke, uden over de Personer, som vare fødte uden for Danmark; Men derimod maatte den Danske Sogne-Præst ligesaabel holde Liig-Prædikener i den Tydske som i den Danske Kirke. Aar 1647. gav Kongen Borgerstabet Frihed til at sticere Tørv i Ørens Mose. Samme Aar paabød Kongen, at til Skibbroens Bedtaeholdelse skulde gives uoget af hvert Skib, som der lossede. Aar 1648. døde Kong Christian 4.

Førend jeg gaaer til Slutningen af denne Periode, vil jeg efter min vedtagne Maade beskrive tvende i denne Tid oprettede herlige Bygninger i de Hilleboners Egne, nemlig Fridrichsborg Slot i Sjælland, 3 Miile fra Helsingøer, og Uranieborg paa Hveen. Fridrichsborg agtes for en af de prægtigste Bygninger i Europa. Først laae en langt herfra et Closter Ebbelholt med en liden Riøbstæd af samme Navn, og en Herregaard Zillerøds-holm med en Landsbye Hillerød, der, hvor Bygningen blev opført. Da Kong Fridrich 2. havde tiltuset sig denne Gaard paa den Maade, som før er anført, forsvandt de gamle Byg-

Bygninger, og Kongen lod i 1560. bygge Slottet, hvortil skal være forbrugt de tienligste Materialier af de nedbrudte Bygninger Ebbelholst-Closter og Bue tilligemed Slottet Dronningholm, som tilførn er omtalt. Men da Kong Christian den 4. Ao. 1577. er fød paa Friedrichsborg Slot, eller tæt derved; Thi Dronningen skal en Dag have giort en Lyst-Tour, og da bleven forløst under aaben Himmel med denne Prins, saa har dette Slot, ligesom det fik Navn af hans Fader, saaet sin største Pragt af denne Konge, som besynderlig sandt Behag udi dette sit Fode-Sted. Kongen lod derfor nogle Aar efter sin Regierings Tiltrædelse Slottet ombygge, og derfor indkaldte fra fremmede Stæder alle Slags Kunstnere. Slottet er beskrevet af adskillige, hvoraf jeg kun vil giøre et kort Udtog, siden det er saa nær ved Helsingøer.

Det liager denligt imellem de største Skove i Siælland paa den eene Side, og en fornriig samt meget bebyggt Slette paa den anden Side. Tæt omkring Slottet er en liden Sø, hvori Slottet ofte præfenterer sig med Taarne og Spiire, som i et Speyl. Omkring Slottet gaaer en Skov og Slots-Haagen, som kand ansees for en stor Dyre-Havæ. Herved liager et smukt og med mange Nariteter af Gasbler, Heste-Tøy og Rustninger udprydet Lysthuus,

huus, Sparepenge kaldet. Slottet i sig selv er i 3 Deele afdeelt. Den første Deel er en firekantet Plads, med smukke Bygninger omkringet, hvor de ordinaire Kongelige Hof-Betientere boe. Derfra kommer man igiennem et prægtigt Portail til den anden Deel, hvor Bygningerne ere en Etage høiere, tækkede med Blye, i hvilke de fornemmeste Betientere og fremmede Ministre logere. Derpaa kommer man til den 3di Deel over en Vindebroe, hvor det Kongelige Herskab selv residerer. Denne Deel er med smukke Spiire og Gable beprødet, alt har saadanne Zirater, at jo meere de betragtes, jo meere maa man forundre sig derover. Taget er af Kobber. Slottet i sig selv har mange store og smaa Bæreller og Gemakker, og hvert igien af Gemakkerne ere, hvad Væage, Tapezerier, Loft og Gulv, samt andre Zirater angaaer, saa rart og konstigt, at man neppe i en kort Tid kand betragte meere end et Stykke for sig, saasom hvert giver Forundring, og forsøger Nysgierlighed. I sær er den prægtige Slots-Kirke værd at bese, hvor Kongerne nu omstunder salves. Kongens Stoel er af Muscat- og Ibenholt-Træ med Bindber af Chryskal- og Spenl-Glas. Alteret er af purt Guld og Ibenholt overmaade prægtigen udstafferet. Epsestagerne ere tvende Engle af purt massiv Guld. Prædikestolen er 5 Muskler med fint Guld indlagt. Overdækket

Fet er gandske af fint Guld og Ibenholt, hvor Kristus og de 4 Evangelister staae i temmelig Størrelse af purt Guld. De andre Kirkens Ornamenteer ere ligeledes særdeles smukke og kostbare. Næst ved Kirken ere tvende Kirke-Gemakker, i det eene hænger en Guld Lysekrone med Nigets Tæble, i hvis Knap er et Seyerwerk og et Slagwerk med tvende Klokker, o. s. v. I det andet Gemak er et Orgelwerk, o. s. v. Da de Evenske Ao. 1658. havde næsten heele Landet inde, lode de ogsaa her Spør efter sig, saa at man ikke nu finder alle de Kostbarheder, som for den Tid vare at see. Ved Slottet ligger den Riobstæd Hillerød med den der oprettede Kongelige Latinske Skole.

Det andet, som gjorde denne Egn paa disse Tider anseelig, var Eylandet Hveen, hvis Beskrivelse jeg her maae igientage si en den liager i Oversynet for Helsingørs Indvaanere. Om Navnet er ingen vudere Bished, end at en Kiæmpe eller en Kiæmpinde først skal have beboet Landet, og som summe hedte Hveenella, er den kaldet Hveen, paa Latin Hvena. Denne De ligger meget høyt i Sundet, og kand man derpaa see 6 fornerme Etæder, nemlig Kiøbenhavn i Syd-Vest 3 Miile borte, Helsingør i Nord-Vest 2 Miile borte, Helsingborg mod Norden næsten 2 Miile borte, Lund i Syd-Vst 4 Miile borte, Landskrone 1 Miil mod

mod Osten, og Malmøe 5 Miile i Sønden. Denne De har i sær været berømt og til Anseelse for denne Egn fra A. 1576. indtil en 20 Aars Tid derefter. Før den Tid havde den foromtalte Hveenellers Familie og Afkom besat Landet, af hvilke i sær tvende Personer Haagen og Grunild vare bekiendte. I den Tid vare her paa Landet 4 Slotte, hver mod sit Hjørne, af hvilke endnu skal sees Rudera, Hammer mod Solens Opgang, Karhecida mod Vesten, Nordborg og Sønderborg. Disse Slotte ere odelagde Aar 1288. af Kong Eric i Norge, da han i Kong Eric Mendveds Tid røvede og afbrændte Helsingør, Hveen og Amager. Eiden den Tid visdes ikke noget, som kand interessere Læseren i denne Des Beskrivelse, uden at man fortæller en kort Passage om denne De. Englænderne under Dronning Elisabeth (skönt andre sige Hollænderne) stræbte at tilforhandle sig denne De af Kong Frideric 2. for at have den til Nederlag. Men da Kongen ikke derom syntes noget, da det letteligen kunde drage onde Svitter efter sig, svarede han kortvillig, at Englænderne skulle faae Den i Eye, naar de den med Skarlagen ville beklæde. Da man nu tænkte, at Englænderne ikke videre skulle bekymre sig om Den, komme ufornodentligen en Deel Skibladte med Skarlagen, saa meget, som det gandske Hveens Land kunde overdrages med, og derpaa krævede, at Kongen skulde efter Accord o-

verlade Den. Derpaa blev da endelig soaret, det at skulle see, men de maatte føre det hjem med sig, som de havde kiøbt, saasom Kongen vilde ikke have det i denne Egn. Da de skulde saaledes flutte Hveen bort, blev intet videre deraf, end man undertiden kaldte dette Eyland Skarlagens De. Da den navnkundige Adelsmand Tyge Brahe var kommen i stor Ansæelse for sine Astronomiske Videnskaber, stienkede Kong Frideric 2. denne De til ham Aar 1576. Paa dette Eyland, der i sin Omkreds er 8160 Skrit eller 2 Miile, høyt rundt omkring, men flak oven paa, dog noget høvere midt, opførte Tyge Brahe det konstige og vidt berømte Slot Uranieborg, hvis Grundsteen blev lagt om Morgenen den 8. Aug. A. 1576. af den Franske Gesant Carolo Dancæo med en Latinisk Overskrift, saaledes lydende paa Dansk: Da Frideric 2. regierede i Danmark, lagde Carolus Dancæus Aquitanus K. G. J. D. L. denne Steen til Ihukommelse, med Ansæelse om en lykkelig Fremgang for dette Huus, som af Kongen er bestillet til Philosophiske og Astronomiske Betragtninger, og opbygget af Velbyrdige Mand Tyge Brahe til Knudstrup A. 1576. den 8. Augusti. Dette Slot blev da suidsfærdiget, men Tyge Brahe siges dertil at have sat af sine egne Midler over 100000 Rdlr. Slottets Navn var Uranieborg, som paa Dansk bety-

betyder Himleborg. Det laae, saa vidt jeg fandt forstaae, midt paa Den. Yderst omkring Slottet laae en rigelig dyrket Mark. Forst kom man igiennem en Muur, paa hvilken vare 4 Hjørner. Mod Øster og Vester havde den Porte, hvorved Engelfke Dogge gave Signal, naar nogen Fremmed kom ind. Imellem hvert Hjørne var Muuren udvidet i en halv Kugle, hvori hvert stod et Lyshuus. Derpaa gik Veen igiennem en skøn Frugt-Hauge med 300 Træer udi, saa kom man igiennem en Blomster-Hauge, og gik disse Hauge med Muuren rundt omkring Slottet, derfra gik man over Slots-Pladsen ind paa Slottet. Paa Slots-Pladsen stod en konstig Fontaine. Slottet i sig selv var 60 Fod lang og 60 Fod bred, ziiret med 4 Runddeele. Huusets heele Højde fra Jorden til det øverste af Floyet, som var en forgyldt Pegasus, var 75 Fod. Udi Muuren udi lige Linie med Kielder-Bindverne saae man Grund-Steenen, hvorom kort forhen er meldet. I Gemakkerne inden til vare overalt rare Iventioner. I hans Sove-Bemal var ved Sengen et stort og høyt Hiul, som med stor Konst aik uden for Muuren, saa at han i Sengen kunde ligge og dreje det omkring, og igiennem smaa Huller derpaa see om Natten Stiernernes Løb. Bygningen var 2 Etager høy. Under den var en Biinkielder og Hvælvinger, hvor hans Destillere-Kedskab, Glas-

Glas-Brænderie og meere var. I et Taarn saae man hans store Globus Coelestis. Stierneborg var en anden Bygning 70 Skit fra Uranieborg mod Sonden, bygt Ao. 1584. i Form som en Stierne. Noget derfra var et Huus, indrettet til Huusholdingen. Endnu var Sønder paa Landet en Vandmølle saa indrettet, at man paa eengang med et Hiul kunde bruge den til Papiirs, Korn-, Stampe-, Elisbe- og Polere-Mølle. 200 Skit fra Uranieborg mod Norden vare hans Werksteder til Astronomiske og Mechaniske Instrumenter. Paa Den lod han grave 3 store og over 30 mindre Fiske-Parker. Der fandtes da iblant andet Bildt ogsaa Caniner, som Enge Brahe meget elskede. Paa Landet var en Bye, hvorudi omtrent 40 Bønder boede. Alle over Europa talede om denne store Mand, og ingen Adelsmand syntes at være noget, uden at han havde besøgt disse Egne, og talet med Enge Brahe paa Hveen. Za Konger og Fyrster gjorde Brahe den Ære at besøge ham paa hans Uranieborg. Foruden af Kong Frideric 2. og Dronning Sophia blev han besøgt 1586. af Kong Frid. 2. Sviiger-Fader Hertug Ulric af Mecklenbora, hans Gemahl Elisabeth og Broder-Søn Sigismundo. Ao. 1590. var Fyrsten af Brunsvig Henric Julius hos ham. Herforuden blev han med flere Fyrster og store Mænd besøgt af Kong Jacob af Skotland og Dronning Anna.

Ao.

No. 1591. besøgte Kong Christian 4. ham. Men denne Herlighed forsvandt, og denne Egn tabte meget af sin Anseelse No. 1597., da Tyge Brahe forlod Naaet. Den blev derpaa forlehnet nogle Adelsmænd. 3 H:nsende til Kirfens Ret horte Hveen under Siælland, men i det Verdslige til Cronborgs Lehn, da de udgjorde et Birke= Ting under Siøllands Lands= Ting, indtil 1634. den 24. Maji, da Indbørgerne fik Friheds Brev, at de for Veyens Længdes Skuld maatte søge Skaane Lands= Ting; Derfor maatte Hveen følge Skaane under Sverrig.

Nu er paa Den en Herregaard og 32 Bønder, som udgjøre et Kirke= Eogn. Paa denne Herregaard har vel Commendanten i Helsingborg Obrist= Lieutenant Landerstierna hans Frue opholdt sig, da den bekiendte Caper= Capitain Johu Norcross brækkede ud om Matten imellem den 29. og 30. Septembr. 1726. af sit Fængsel i Castellet i Kiøbenhavn, og svømmede over til Hveen. Samme Frue gav ham af Medynk nogle Klæder, og forskaffede ham en Baad, som førte ham til Helsingborg. Hans Levnet er nyligen trykt. Paa Den falder meget skion Korn og Høes=Avl, det sidste meest mod Sunden. Skov er her ikke uden smaa Buske og en liden Hassel= Lund, om hvis Nødder skrives, at der endnu ingen ormsstücken er

funden iblant dem; Ligesom her ikke heller findes Røtter og Muus. Der falder og et skønt Fiskerie. Bække og skionne første Vand-Ril-der har Landet, iblant hvilke findes en, som aldrig kand tilfryse. Men hvor Uranieborg har staaet, der har nu over 100 Aar voxet Græs, hvilket Tyge Brahe nok saae forud, at hans Uranieborg vilde saae den Skiebne, og derfor har gjort et Epigramma, som begynder saaledes:

Urania sacrata domus, specula incluta cœli

Og sluttet med disse Ord:

Siccine spreta jaces? Sic nunc orbata quiescis.

Nu vil jeg vende tilbage til Byen.

S. 4.

Slottet indtages af de Svenske, og Byens Tilstand og Opførsel imidlertid, samt en Beskrivelse over de Skaanske Egne ved Sundet.

Da Kong Friderich den 3. kom paa Thronen A. 1648., fornyede han alle de Privilegier, som hans Fader havde givet. I de første Regjerings Aar falder ikke noget merkværdigt at skrive om, uden at man kand see Byen at

at have continueret i sin Velstand. Ingen Anordning finder jeg at være givet af Kongen til Byen, uden alleene No. 1657., at Indbyggere maatte have Frihed at indelukke deres Jorder om Byen, for des bedre dem at frede. Samme Frihed var dem forhen forundt af Sal. Kong Friderich 2. No. 1586. Imidlertid seer man, Kirkerne, i sær S. Olai Kirke har i disse Aaringer faaet mange Ornamenter af en og anden formuende Indvaanere. Endelig nærmeste Aaret 1658., som tilligemed følgende var Slutningen af denne Periode. Til hvis Historie, som en af de merkeliaste, jeg begiver mig, og indeholder Cronborgs Erobring af de Svenske.

Med saa Ord maa gives en Beskrivelse over Slottet og Staden ved Fiendens Ankomst. Cronborg var af alle anseet for en vigtig Fæstning, i Henseende til dens Fæstnings-Verke, Krigs-Rustning, Krud, Skyt og Kugler, hvormed den var forsynet, endelig og formedelst Bygning og kostbare Mobilier, eller det øvrige Bytæ, som paa det var at vente, men fornemmelig i Henseende til den meget bekvemme og vigtige Situation. Slottet er omringet næst Søen af Helsingørs Bye, der til Lands kunde ingen Modstand gjøre, da den er gandske aaben. Mod Søen havde den en Muur, opført af Kong Christian 4., ved hvilken den nogenlunde

Kunde forsvare sig mod Anfald fra Søen. Men naar Fienden ankom fra Landet, vilde Byen strax udstaae haard Medfart, og sættes i Brand enten af Slottet selv, som derved vilde gjøre alting magert for Fienden, eller af Fienden, som ved at ødelegge en Deel af Byen, kunde have bedre Rum for sig til at bestorme Fæstningen. Byen i sig selv var paa de Tider en af de finckeste og rigeste Stæder i Landet. Ved Sundet var den den vigtigste Stad næst Kiøbenhavn, med hvilken den til deels havde nogle Privilegier. Handelen var her og rigere end mange andre Stæder, hvilket sees deraf, at Ao. 1602. var den Islandske Handel givet til Helsingøer, Malmøe og Kiøbenhavn, og ingen maatte kiøbe eller sælge det Gods, som kom ind af Øresund, uden Adelen og Borgene af Helsingøer, Kiøbenhavn, Malmøe og Landskrone, med mindre han vilde kiøbe en heel Skibs Ladning. Dette med den forhen givne Beskrivelse giver tilkiende Byens da værende gode Tilstand. Paa Slottet var Christoffer Bilde Lehnsmænd og det omtrent siden 1648., da han succederede Trent von Kula. Holberg siger i sin Danmarks Historie Tom. III. 313, at han nyligen var bleven Lehnsmænd. Jeg vil og give en Liste paa de Personer, som fornemmelig vare bekiendte i Helsingøer. Blant de fremmede Residenter var den Svenske Gustavus Duval, som Kongen af Sver-

rig

rig havde givet Creditis og beordret at være Resident i Helsingøer. Denne Mand tilkiendegav kort førend Krigen begyndte, at han var sendt af sin Konge, at bekræfte og formeere det gamle Venfskab imellem begge Rigaerne. Za Kongen af Sverrig bevidnede selv vidtloftigen, som for, den oprigtige og bestandige Altraae, han havde, at holde et uryggeligt Venfskab med Danmark. Den Tydske Sogne-Præst var Hr. Stemann, som et par Aar tilførne var kaldet hertil. David Christensen havde været Sogne-Præst her siden A. 1645. til S. Olai Kirke. Hr. Peder Nielsen succederede ham i Krigens Tid. Mag. Hans Sarsøe har ungesehr ved denne Tid været Rector, og Mag. Henric Regbye var Con-Rector. Lars Christensen Rhod en lærd Mand var Borgemeister; Thi han er vel ikke død førend Beleyringen, kort for hvilken han levede. Rasmus Regelsen, David Melvin og Lucas Wilders vare Raadmænd, og Raadmand Iver Pedersen var vel ikke død endnu. Michel Hansen var Toldskriver i Drefund, som A. 1655. havde giftet sig med Maren Peders-Dotter af Kraaerup, Søster til Madame Koftgaard. Ole Steenvinkel var Ingenieur paa Cronborg. Richard Lutkinson, en Engelsk Obrist, laae med et vakkert Mandfskab i Helsingøer, som Protector Cromwel i Engeland havde sendt den Svenske Konge til Hielp, men som Obristen

ikke var fornøjet med Kong Carl, slog han sig til Dansk Partie. Jens Henriksen Borgere i Byen. Christen Pedersen Tiliøb en Student. Om Corfig Trolle har just boet i Byen, veed jeg ikke, men han var Cammerherre og siden bekiendt. Uden for Byen var Hans Kofsgaard paa Kraagerup, Amtsforvalter over Cronborgs Amt, og Hr. Gerner Præst i Birkerød. Disse Personer bleve siden bekiendte, medens Cronborg var indtaget af de Svenske. At fortælle, hvorledes den forrige Krigaar 1657. og 1658. blev begyndt, fuldført og endelig sluttet ved den Koeskildiske Fred den 26. Jan. A. 1658., hører til den almindelige Rigeets Historie. Denne Fred varede dog ikke længe, endskjønt begge Konger, Frideric og Carl Gustav spisede sammen paa Friderichsborg, og viiste mod hinanden megen Fortroelighed, og store Tegn til et bestandigt Venskab. Kong Carl af Sverrig reyste derpaa en Løverdag fra Friderichsborg til Helsingør, og derfra over til Skaaene, for at tage de erobrede Stæder og Provincer i Possession; Og ventede man da ikke, at han skulle komme saa hastig igien, som skeede. Men heele Landet blev sat i stor Forstrækkelse, da det ufornødentlige Rygte kom, at Kongen af Sverrig var med sine Tropper kommen i Land ved Korsøer, og søgde til Kiøbenhavn. Saa snart Kong Frideric fik Svenskens Ankomst at vide, skikkede han den 8. Aug.

om

om Aftenen Gesantere til Kongen af Sverrig, hvilke traf Kong Carl den 9. Aug. i Ringsted og Dagen derpaa bleve i Kong Carls Carosse ophentede til Ringsted Closter; Men der blev forgiæves handlet om Fred, hvorfore Gesanterne reyste tilbage, og den 14. Aug. leverede Kongen den heele Forretning beskreven. Herpaa lavede Staden sig strax til Modstand. Hans Majestæt var da omhyggelig ikke alleene for Kiøbenhavn, men og for Cronborg, og sendte Obrist Poul Beenfeld tilligemed Carl Brunov og Christopher Bilde derhen, til hvilke han alvorligen recommenderede denne vigtige Fæstning. Udi Cronborg laae da en temmelig Besætning, som var forsynet saa vel med Levnets Midler, som med stor Forraad af Canoner og Krud. De commanderende Officers vare, som meldt er, Beenfeld, Brunov og Bilde. Beenfeld, som førte den høieste Commando var lidet elsket af Soldaterne, som han under en og anden Prætext nægtede deres Besoldning, og derfor udi den paafølgende Beleyring fandt liden Kierlighed og Lydighed hos dem. Til anden Uheld kom ogsaa denne, at hans Frue udi sidste Indfald i Holsteen var bleven fangen af de Svenske, saa at deres Trudsel kunde have større Virkning hos ham, end hos en anden. Brunov var opdragen til Hove, og havde været Page, siden havde han ladet sig bruge udi Krigs Tjeneste, og derudi forholdet sig

sig saaledes, at Kongen havde fattet gode Tanker om ham, og destineret ham til at succedere Beenfeld, hvis ham noaet skulle tilkomme. Den 3die nemlig Christoffer Bilde (om ham siger Holbera) han var nyligen bleven Lehnsmænd i det District, og i den Henseende havde da søgt sin Tilflugt til Cronborgs Slot. Saadan var Tilstanden, da man hver Time ventede paa Fiendens Ankomst. Dette skeede og strax saaledes:

Hanibal Sehested, som Carl Gustav havde fanget paa sit Gods, insinuerede sig meget hos samme Konge, og derover, ved et og andet snildt Raad, syntes at gjøre sit Fædreland Tjeneste. Han raadede da ogsaa, at Kongen skulle deele sine Tropper, og anvende en Part deraf til Cronborgs Besættning, hvorved han søgte at hindre, at Kiøbenhavn ikke i første Stræk skulle blive ret angreben. Dette Anslag fandt Kongen for Godt, og derfor sendte Wrangel med en Part af Krigs-Hæren dithen. Fienden marcherede fra Koefkilde og Ringsted mod Kiøbenhavn. De, som marcherede mod Cronborg, skildtes (formodentlig) fra de andre ved Koefkilde, hvorved de vandt en fortere og beqvemmere Vej, og de i Helsingøer kunde da ikke saa hastig faae det at vide. I Helsingøer ventede man vel Fiendens Ankomst ikke at være langt fra Haanden, men det

skee-

flæede hastigere end de tænkte; Thi da de hørte, at Fienden søgte Kiøbenhavn, og der var ankommen, har de uden Tvivl ventet Fienden fra den Kant af, hvor de kunde let paa nogle Timer faae det at vide formedelst Passagen, der falder paa denne Bøi. Men neppe gjorde man sig slige Forestillinger, førend man enten Aftenen den 15. eller Morgen den 16. Aug. først fik at høre, at Svenske-Tropper vare anmarcherede fra Landet af. Saa snart man var forsikret om dette, lavede Slottet sig strax til Modstand, og uden Forhaling begyndte at stikke de nærmeste Bygninger ved Slottet i Brand, paa det at Fienden ved dem ikke saa hastigen skulle avangere lige paa Fæstningen. Men hvor hurtige de end vare i at afbrænde Byen paa den Kant, saa ankom dog Fienden i saadan Hast, at Besætningen maatte forlade Huusene og drage ind paa Slottet, der at værges sig. Det var kun en Haandevending paa at gøre, førend Fienden oversvømmede Byen, og gav sig strax i Arbejde imod Slottet; Og da Besætningen ikke havde i saa stor Hast og Angest kundet sleiffe alle de nærmeste Bygninger, saa avangerede Fienden, ved de fra Branden friblevne Huuse, digt ind paa Fæstningen. De Svenske arbejdede sterkt, og Fæstningen syntes at gøre kief Modstand. Af nogle Begravelles Fahn:er, som for nogle Aar fandtes i Tydsk Kirke, finder jeg, at der i det

rin=

ringeste i de første 3 Dage har paa begge Sider været skarp Fegtning; Thi der vare 3 Fahner: Paa den første Fahne stod, at den 16. Aug. skeede et Anfald for Cronborg, i hvilket den underhvillende Danske Officier Capitaine Hans Ohle blev skudt, og døde saa 56 Aar gammel. Paa den anden Fahne saae man, at Dagen derpaa den 17. Aug. ligeledes blev hæftigen segtet, da under samme Fahne ligger begravet en Svensk Lieutenant under det Essiske Regiment, der samme Dato blev skudt til Døde i en Allarm, formodentlig af en Canons Kugle fra Cronborg. Samme var fød i Oster-Gotland den 20. Jan. No. 1625. Paa den 3die Fahne saae man, at den Svenske Oberst-Lieutenant ved det Fersinske Regiment Frideric von Lichtæd blev skudt for Cronborg i sin høyre Side med en Falqvenet, den 18. Aug., hvoraf han døde i sit Alders 28 Aar. Han kaldes Herre til Kotten, Klempenau, Damsjö, Tanto og Hohenhalt, Erbgeiessen in Pommern. Imidlertid gjorde Beenfeld, som førte den overste Commando i Fæstningen, god Ansættelse til Derensjon, og lod i Beayndelsen et Bud practicere til Kiøbenhavn, for at lade Kongen tilkiendebringe, at han ville forsoare Fæstningen til det nderste, men derhos, at han behøvede nogen Undsætning af Folk. Hans Majestæt, som denne Fæstnings Conservation laae saa ueget paa Hjertet, endskjønt han havde alt Mand

Mandskab nødigt i Kiøbenhavn, skilte han sig dog ved en Deel af Besætningen, og fikkede den ved Natte-Tider til Bands til Cronborg, hvor den arriverede usformærkt igiennem Fiensdens Flode. Saaledes blev Slottet bestandsdigen ved at forsvare sig, saa ingen spaaede, at den enten lettelig eller hastig skulle overgive sig.

Endelig da Wrangel merkede, at Beleyringen vilde blive langvarig, hittede han paa et Krigspuds, som i sig selv var ikke med de alerkunstigste, men dog denne Gang havde god Virkning. Han lod udsprede, at Kiøbenhavn var allerede overgiben, og, for at gjøre det des meere troeligt, celebrerede han denne opdigtede Geyer med sædvanlige Triumph-Tegn, saasom med Stykkers Løsning, Fyrverkerie, Trommer, Trompetter og deslige. Denne usformodentlige Glæde udi den Svenske Leyr forkrækkede først Besætningen udi Cronborg, men bragte den gandske udi Fortvivlelse, da den fik at høre, at saadan Triumph skeede formedelst Kiøbenhavns Erobring. Udi denne Forvirring lod Wrangel Gouverneurerne sige, at de skulle lide den skændeligste Død, dersom de, efterat Hoved-Staden og Kongen selv var falden i de Svenskes Hænder, alleene ville sætte sig op mod deres seherriige Baaben. Over dette bleve de lettroende Triumvirer gandske mismodige, besynderlig da Besætningen begyndte at rebellere, og
saa

saaledes overgave Fæstningen, der var til megen lang Tid i Stand til at forsvare sig. Det op 3 Uger efter Beleyringens Begyndelse blev Capitulationen sluttet den 6. Sept. A. 1658. og findes undertegnet af Carl Wrangel, Christopher Bilde, Poul Beensfeld og Carl Brunov. Ved Cronborgs Erobring bleve de Svenske forsynede med en Mængde af store Canoner, som bleve førte til Leyren, og brugte til at beskyde Kiøbenhavn med.

Da de Beleyrede i Kiøbenhavn fik denne forgelige Tidende at høre om Cronborgs Opgivelse, ville de i Fæstningen ikke troe det, efterdi de ingen Lust havde dertil, og tænkte, det var umueligt, at saadan en stærk Fæstning kunde i saa kort Tid blive indtagen; hvorfors og saa Budet, som førte disse Tidender, blev fast i Fængsel; Men af Fiendens Triumph udi Leyren, samt Confirmation fra andre Stæder, bleve de imod deres Villie tvungne til at troe det. Sa den paafulgte hættige Attaqve og uafsladelige Skyden gav tilkiende, at de Svenske vare oversflødigen blevene forsynede saa vel med Stykker som med Krud. Det indjog da en ubeskrivelig Nærsel udi Staden, og det ikke uden Aarsag; Thi først bekom Fienden udi Cronborg en stor Hob skionne Stykker og Ammunition, som den tilforn havde Mangel paa, og derfor med des større Fordeel kunde fortsætte

ſætte Kiøbenhavnſ Beleiring, dernæſt var den ved ſamme Fæſtnings Erobring udi Stand at kunde hindre den forventede Undſætning til Soes.

Det Bytte, ſom ſandtes paa Cronborg, blev bragt paa en Fregat af 16 Stykker, hvilken med alles Forundring ankom til Kiøbenhavn, og det paa ſaadan Maade: En ung Danſk Perſon ved Navn Jacob Danneſcær, ſom ſtod udi Krigs Tieneste i Begyndelſen af den Svenske Feide, blev ved det Koefkildſke Fordrag tillige med mange andre Danſke Krigsfolk overdragne til de Svenske. Og blev da ſamme Danneſcær en Domestique af Rigs-Admiral Wrangel, hvilken han tienede med at Eroefkab, og, ſaa vidt den Pligt, han var ſit Fædreland ſkyldig, vilde tillade. Imidlertid inſinuerede han ſig ſaaledes hos Wrangel, at han betroede ham en Hob Sager at føre til hans Frue paa en Fregat, hvorudi det Bytte, ſom var erobret i Cronborg, var indſlibet. Skipperen og Baadsfolkene vare Svenske, men der vare foruden ogſaa 16 Sicellandiſke fangne Bønder, for at gaae de Svenske til Haande. Da Skibet var kommet under Seyl, begave de fleeste af det Svenske Mandſkab ſig ned udi Rummet, og der lagde ſig til Hvile. Hvilket da Danneſcær merkede, fik han Bønderne overſalt til at hiepe ſig. Hvorpaa han ſældede

S

med

med sin Kaarde Anførerer for de Svenske, der han ikke vilde legge Gevær og gibe sig, og derpaa besøet han Styrmanden at sætte Coursen lige til Kiøbenhavn, hvilket han ikke torde undslaae sig for. Medens dette skeede, arbejdede Bønderne paa at slutte alle Huller og Luggerne paa Rummet, hvorudi de Svenske laae, hvilket og skeede i en Hast, og Skibet kom lykkelig ind i Havnen ved Kiøbenhavn. De Siølandske Bønder, som vare vornede, bleve strax til Belønning satte udi Frihed, og Jacob Dannefær blev gjort til Officier, og regaleret med et anseeligt Gods paa Møen, hvor han var opdraget. Beringius i et Manuscript taler om det Bytte der sandtes i Skibet, som alleene Wrangel tilhørende, og som han stikkede til sin Frue, men andre trykte Bøger sige, at det var det heele Bytte og alle de kostbare Sager, som de Svenske havde bemægtiget sig i Cronborg, og kand man slutte, at det maae have været af stor Vigtighed, efterdi det blev indskibet udi en Fregat, som førte 16 Stykker.

Imidlertid opholdte Kong Carl sig af og til paa Cronborg, saa vidt Kiøbenhavns Beleiring det ville tillade. De som af det Danske Krigsfolk bleve gjorde til Fanger lod han i det ringeste til deels føre herhid. Før end jeg taler om Helsingørs Indvaanere, hvorledes de i denne Tid opførte sig, vil jeg beskrive det navnkundige

Sæe

Søe=Slag, som stod den 29. Octobr. ved Cronborg.

Man længdes meget efter den Hollandſke Flode, som ventedes hver Dag at komme Danmark til Undſætning. Den Svenske havde lagt sig ved Sundet, for at oppasse ſamme Flode, og forhindre den Hielp, det bekrængte Kiøbenhavn ſulle have. Den 22. Oct. ankom den Hollandſke Flode til Lappen, hvor den maatte ligge ſtille i 6 Dage for Bindens Skyld. En Deel Svenske holdt det da raadeligt, der at angribe dem, efterſom de havde Binden med ſig, og kunde i en Haſt komme til Hollænderne, ſaa at de ſulle blive nødte til at afkappe deres Ankere, og ikke ſaae Tid til at vinde dem op. Derforuden om ingen af Deelene ſulle erholde Seeyeren, maatte Hollænderne vende tilbage, enten til Holland igien, eller til Norge, efterdi de ingenſteds kunde ſaae nærmere Havn. Evertimod derſom de biede indtil Hollænderne fik Binden med ſig, kunde de ikke hindre dem, at jo den ſtorſte Deel af deres Flode maatte komme til Kiøbenhavn. Dette var ſandelig et godt Raad, men blev denne Gang ikke agtet, hvilket Kong Carl ſiden fortrød; Thi der fandtes en Deel andre, ſom meente, det var bedre at oppbie Hollænderne udi Sundet, hvor man kunde ſeende paa dem af begge Fæſtninger. Og derſom den Svenske Flode

skulle blive afflagen, Kunde den tage en sikker
 Tilflugt enten til Cronborg, Helsingborg eller
 Landskrone. Dette Anslag Klingede da bedre
 i Kongens Øren, og den Svenske Flode fik
 Ordre at opbie de Nederlænderes Ankomst udi
 Sundet. Endelig bekomme Hollænderne god
 Wind den 29. Octobr., hvorfore de strax lette-
 de deres Anker, og søgde Sundet udi god Ør-
 den. Deres Flode var delt udi 3 Esqadret.
 Den første bestod af 11 Skibe, commanderet
 af Vice-Admiral de Witte. Den midtelfte
 af Admiral Opdam selv. Og den tredie af
 Vice-Admiral Floris. Den Svenske Flode
 derimod, som var sterkere, var deelt udi 4re
 Esqadret, og commanderet af Sverriges Ad-
 miral Carl Gustav Wrangel. Mellem Kl.
 8. og 9. kom den Hollandiske Flode ind i Sun-
 det, og da gif strax løs paa de Svenske, igien-
 nem hvilke de efter en haard og blodig Tref-
 ning endelig banede sig Vejen til Kiøben-
 havn. Udi denne Trefning forliste Hollæn-
 derne 800 Mænd, blant hvilke de tvende Vi-
 ce-Admiraler de Witt og Floris samt 5 Ca-
 pitainer døde; de Wittes Skib Brederode blev
 alleneste savnet, hvilket strandede og gif i Grund.
 De Svenskes Forlis derimod var langt stør-
 re; Thi 3 af deres Skibe bleve tagne, 2 ned-
 sunkne udi Slaget, og 2 andre i deres Re-
 traite til Landskrone. Medens Slaget vares
 de, stod den Holsteenske Prinds Christian Al-
 bert,

bert, som ellers var med i Løynen for Kiøbenhavn, og saae dette store Søeslag af et Vindue paa Cronborg. Vice-Admiral Witt Wigens Død blev regnet ikke til liden Fortiis for Holælenderne. Samme Mand lod sig ikke fange, førend fast alle hans Folk vare omkomne, han selv var dødelig saaret, og hans Skib særdig at gaae i Grund. Da han merkede sine Kræfter gandske at forsvinde, begierede han et Glas Brændeviin; men dette Remedium, som han brugte til at bestyrke sig med, befordrede des snarere hans Død; Thi han døde strax derpaa, og var han neppe bragt udi en Baad med 10 eller 12 af hans Folk, førend Skibet gik i Grund 1 Miil paa den anden Side af Cronborg. Saa som denne brave Søemand under den store Admiral Tromp tilforn havde giort Frankerige Tieneste udi den Spanske Krig, og han derforuden havde den Franske Ridderorden af S. Michael, havde Ambassadeuren Omforg for hans Begravelse, saa at han i Prøvelse blev nedlagt udi en smuk Liig-Kiste, og bragt til Admiral Opdams Skib. Hans Epitaphium findes i S. Laurentii eller den fornemmeste Kirke udi Rotterdam. Man troede paa den anden Side, at den Svenske Rigs-Admiral Wrangel ogsaa var død, hvilket dog var en falsk Tidende, skjønt han var udi slet Tilstand; Thi han var syg af Chagrin, efterdi hans Skib var giort gandske ubrugeligt, og

havde mistet sit Noer. Kong Carl besøgte ham efter Slaget paa hans Skib, trøstende ham det beste han kunde, og sagde, at i Steaden for at slaae sig til Sorg, skulde han være betænkt paa at forekomme videre Uheld. Om dette store Sæslag findes ellers stridige Relationer, hvoraf man seer, at begge tilskrive sig Seeyren, hvor vidt den eene Beretning viger fra den anden, vise i sær tvende paa samme Tid skrevne Breve, et af Kong Carl selv, og et andet af den Hollandske Admiral Opdam, hvilke anføres i Baron Holbergs Dannemarks Rixges Historie Tom. III. p. 342. Men hvor Dan det gif eller ey, saa er det vist, at Hollænderne naaede deres Maal, trængede sig igiennem Sundet, og undsatte denne beleyrede Stad Kiøbenhavn, hvilket var deres eeneste Dyemerkke med dette Fug. Den Svenske Flode derimod retirerede sig efter Slaget ind i Landskrone Havn, hvor den kort derefter blev indsluttet, og er saadant ikke gierne en Svite af Seeyrsvinding. Af dem, som i dette Slag omkomme, finder jeg ingen iblant Byens Gravskrifter, uden alleens en Svensk Capitaine, Michel Schreyter, som døde for sin Fiende imellem Klokken 9. og 12. Han var 46 Aar gammel, og fød udi Halle i Bayen.

Nu vil jeg tale om Helsingørs Indvæsnere, hvorledes de opførte sig i denne Tilstand.

Man

Man kand let forestille sig, at de have søbet i største Frygt for de Svenskes Herredømme, og kunde ansee sig som fangne, over hvilke deres Fiender havde Bøgt. Den Tydske Præst Hr. Steman, da han merkede, at han skulde sværge Kong Carl, og derfra ikke kunde redde sig, undskydede han hemmelig af Byen til Rissbenhavn, hvor han af Kongen erhvervede Frihed at forsøye sig udenlands, indtil Krigen fik Ende. Tzedens Cronborg var erobret, blev S. Olai Kald ledigt; Hvo der har besticket den nye Præst, om de Svenske, som havde Byen inde, eller ikke, skal jeg ikke sige. En Præst skal have havt i Ginde at omkomme Kong Carl i sit Sovokammer paa Cronborg, ved at sprænge samme med Krud, om det har været en Præst her i Byen, eller en anden, veed jeg ikke. Baron Holberg er særdig at glette paa Hr. Gerner i Birkerød, men det har nok været en anden, muelig en af Byens Præster, kandsee det har været den Danske Sogne-Præst Hr. Peder Nielsen, men jeg har ingen Grund derfor, uden at han var kun her en kort Tid af nogle Maaneder Præst, og døde inden dette Aars 1658. Udgang. Førend jeg slutter Aarets Historie, vil jeg melde nogle fornemme Personer, som i samme Tid ere døde, nemlig: 1) General-Major og Krigs-Raad Hr. Eylert Holt, som døde den 21. Februar. No. 1658. og altsaa førend Krigen Begyndelse.

delse. Han maa ikke confunderes med den Holf, som strax efter Krigen blev Commendant paa Cronborg. 2) Endnu førend Krigen begyndte, døde den 6. Maji Jørgen Frederic von Raben, som var Hauptmand ved det Siællandske Regiment til Fods. 3) Den 30. Octobr. eller Dagen efter det store Søeslag døde den Svenske Obrist-Lieutenant Hr. Henric Schulenburg af Zusamacki. Om han har bivaanet Søeslaget, og der faaet sit Bane=Saar, kand jeg af den blotte Døds Dato ikke for nogen Sandhed sige. 4) Saa døde og derefter den 13. Novembr. den Svenske Cammerherre og Ritmester Eberhard Urkul, som var Arve=Herre til Mehs og Sipel.

Indbyggerne i Helsingøer, som vare misfornøiede med de Svenske, spandt længe og hemmelig paa Raad, hvorledes de ville sammenrotte sig, for at uddrive Fienden af Slottet; Men da deres Fiender vare vagtsomme over dem, syntes de i lang Tid ikke noget Raad at være suilt og sikkert nok, førend det traaf sig, at Besætningen trængde til Brænde og andet, og derfor beordrede Bønderne at tilføre sliq Fornødenhed. Denne Tilfigelse til Bønderne udi Amtet gav Anledning til dette Anslag, som følger: Bønderne, som skulle giøre denne Tilførsel, skulle udvælges af Amtets kielkeste Karle, som ville beløbe sig til 80 omtrent. Dis-

se skulle udrustes med ladte Pistoler og korte Gevær. Og paa det de alle udi en Hast kunde komme sammen, blev der overlagt, at en af dem skulde forsætlig-viis vælte sin Bog, og derover kalde sine Kammerader til Hielp. Saa snart de alle vare forsamlede, skulle de strax ansfalde Besætningen, og Borgerne skulle komme af Byen til Undsætning. Hovedmændene eller de fornemmeste Raadgivere i denne Handel deres Navne findes udgravne paa et Træ ved Kraagerup i den saa kaldede Heidevang, strax uden for Gaardens Malke-Led, som vender ud til Lave-Skov, nemlig: Cammerherre Corfitz Trolle. Hr. Henric Thomassen Bersner. Hans Rostgaard, Ridesoget eller Amtsforvalter over Kronborg (som eyede og beboede Kraagerup). Ole Steenvinkel, Ingenieur. Christen Pedersen Tikøb, en Student. Michel Hansen, Fald-Cammererer. Jens Henriksen, Borger i Helsingør. Amtsforvalter Rostgaard fandt stor Troeskab i dette Forehavende af Hans Olsen, en Siskere boende i Humlebek nedent for Kraagerup. Paa denne Tid laae i Helsingør en Engelsk Obrist kaldet Richard Lutkinson med nogle vakkre Karle, hvilke og vare villige til at segte for Kongen. Saa alting havde got Udseende med dette Anslag, men havde følgende Udfald: Der bleve skrevne Breve til Kiøbenhavn, hvorudi

det heele Anslag indeholdtes. Dette skulde gaae med en Baad til Kiøbenhavn; Men som Budet var paa Beyen, saae det en Svensk Baad, for hvilken de bleve bange, at deres hemmelige Skrivelser derved skulde falde udi Fiendens Hænder, hvorsfore de bandt en Traad derom, og sank dem ned med en Steen, og derpaa roede bort. Dette syntes da vel nok, men imod al Forhaabning var Traaden ikke sterk nok, hvorsfore Brev-Paagen kom fra Steenen, og med Vinden drev over til Landskrone, og saaledes faldt i de Svenskes Hænder, da den heele Sag blev aabenbaret, samt Hovedmændene; Saaledes bliver gemeenligen fortalt, at dette vigtige Anslag blev aabenbaret. Og hvad Historien af denne Handel angaaer, da er den gandske rigtig, og som den fortælles af Puffendorff og Mansley. De meest omstændige Beretninger derom ere de, som findes udi Hans Rostgaards Liv og Levnet, item udi Henric Gerners Tale, som han agtede at holde paa Nætterstedet, da han formedest denne Handel var af de Svenske dømt fra Livet. Saa snart man i Helsingør fik Nyse om denne Handels Aabenbarelse, salberede nogle sig strax og i Tide med Flugten, hvilke nok maa have været den Engelske Obrist Richard Hutkinson, Corfis Frolle, Michel Hansen og Jens Henriksen, i sær Amtsforvalter Hans Rostgaard, som skiod sin Hest ihjel,

thiel, og derpaa retirerede sig ind i Kiøbenhavn. Da Hesten var død, spargeredes, at Rostgaard var omkommen, og Madame Rostgaard vidste og i denne Sag saa viselig at forstille sig, at man virkelig troede Rostgaard at være død, og derfor efterlod at søge efter ham; Men derimod af de Svenske, siden hun var ung, klog og formuende, fik baade Condolationer og Friere. Men anderledes gik det med de andre Medviidere, som bleve strax bragte af de Svenske i en haard Arrest, for der at opbie den Straf, som deres Fiender ville tildomme dem. Især vare de forbittede mod Ole Steenvinkel (som, da Cronborg var overgivet, var bleven antagen af de Svenske til at være Ingenieur paa Slottet ligesom tilforn) og derfor hastede med hans Henrettelse, som skeede sidst i Julii Maaned No. 1659., da han blev deelt i 4 Parter, og lagt paa 4 Steyler uden for Svingelen. Da han saaledes var aflivet, fortælles, at en af hans Landsmænd skal have opstaaet paa den eene Steyle, og kysset hans Hoved-Haar, med disse Ord: „Du var sandelig en troe Dansk Mand.“ Hr. Gerner i Birkerød skulde have været henrettet den 19. Augusti paa Cronborg. Man har endnu skrevet den Tale, han foresatte sig at holde paa Ketter-Bladsen, men han slap dog, og derimod havde et des haarde Fængsel paa Helsingborgs Slot. De Lænker og Baand, hvori han var fangen, findes

udi Birkerød-Kirke. Studenten Christen Tiesb kunde ikke udstaae det haarde Fængsel, og derfor døde paa Cronborg No. 1659. den 18. Novembr. Saadant Udfald fik denne Handel; Og var dette Hoved-Forretningen udi det Aar 1659.; Thi at tale om Kiøbenhavn's Beleyring og dens Ophævelse, vedkommer ikke dette Eted. Den 20. Martii døde den beskiendte Svenske Commandeur Brusenskierna her i Byen. Liaeledes døde den 19. Julii en Obrist-Lieutenant Reinhold von Essen, som var fød i Livland No. 1630. Den 10. Sept. i dette Aar saldt deres Dom, som saa letsindigen havde opgivet Cronborg=Slot, nemlig: Beenfeld og Brunov bleve dømtte til at miste deres Hoveder, men Bilde at flygte af Riget, dog bleve de af særdeles Kongelig Naade befriede.

Vel skulle man tænke, at Kong Carl skulle være i god Humeur, da det snart syntes mueligt for ham, at bemægte sig disse Riger, men det var dog anderledes; Thi hist og her sporer man, at han i denne Krigs Tid har været meget angstfuld. Historien fortæller, at da han efter en stor Livs Fare paa Amager ville udi en Baad begive sig til Cronborg, kom en af hans egne Galiother, og løb ham om, saa at han med Livs Fare kom til Land, og siges der da, at han var meget bedrøbet, og sagde, at all
 Syffe

Lykke var viiget fra ham, siden han kom for Kiøbenhavn. En anden Historie fortælles om ham, at, da han engang sad paa Cronborg for en Camin, faldt en Steen af Caminen ned, ligesom den i sit Fald vilde søge Kongens Hoved. Herved blev Kong Carl desmeere altereret, siden Steenen ikke kunde synes af naturlige Aarsager at være nedfalden. Kongen antog dette som et Omen paa slet Udfald paa Krigen, og derfor skal have sagt: Kong Frideric ville ikke taale ham her. Saa som noget Ondt spaaede sig i hans bange Sind, torde han ikke længere være paa Cronborg Slot, men reyste over til Skaane, hvorfra nogen Tiid herefter høretes, at Kong Carl var død. Paa samme Konges Død fuldte endelig Freden Ao. 1660., hvilken begge Riger gierne onskede sig, da de slet vare udmattede af Krigen. De Svenske rømte derover denne Egn, og dermed blev Ende paa Helsingborgs Histories 3die Periode.

Tilforne havde Kusterne paa begge Sider af Drefund ikkun en Konge, nemlig Danmarks, men ved denne Krig blev Skaane bestandig skilt fra Danmark, hvorføre jeg ved denne Periodi Histories Ende vil give en Beskrivelse over Helsingborg og de derved liggende Egne. Helsingborgs Navn og Ælde er forklaret tilforne. Denne Bye er fra ældgamle Tider bekiendt i Historien, og har været en ret anseelig Stad
ved

ved Sundets Nørre Side, ligesom Skansen ved Sonden. Skiont Byen nu kun er en Skjgge af det, den tilforne har været, saa kand man dog af Situationen og dens værende Bygninger see, at den forhen har været anseelig. Den ligger ved Strandbredden, saa at de, som ere bekiendte i Byen, kand i Helsingøer gierne sige, hvorpaa Lav den eller den boer, og viise en stor Deels Huuse og Gaarde. Paa den anden Side er et Bierg. Befæsted er den ikke, men ved Broen er en liden Skandse, paa hvilken ere nogle saa Stykker, hvormed der svares, naar Skibene salutere paa Sundet, &c. Paa Torvet finder man adskillige Svenske Indbyggere fra adskillige Provincer, naar Marskeder indfalde. I sær ere tvende Merkværdigheder ved Helsingborg at bese, nemlig: Kirken paa Bierget oven for Byen, som er et høyt og stort Taarn og Levning af det gamle Slot, som er bekiendt i mange Krige ved Freds Forhandlinger og andre vigtige Historier, hvilke ere for vidtløstige paa dette Sted at beskrive. Derimod vil jeg, saa godt som jeg kand, fremføre en Liste paa de her værende Hovedsmænd, som til deels have været merkkelige og nokkundige Mænd.

Johannes Erlandi var Sicælkere og Hovedsmænd paa Helsingborg. Sicælkere skrives paa Latin *Major Bara terra*. Han var Hovedsmænd

mand ubi Kong Christophers Tid. Kong Christopher regierede fra 1252. til 1259.

Albertus Markgræve af Brandenburg var Hielkere og Hovedsmand paa Helsingborg i Eric Slippings Tid, som regierede i Danmark fra 1259. til 1286. Han blev belejret af Skaaningerne her paa Slottet.

Ludvig Alberti havde Helsingborg-Slot i Pant i Kong Christopher 2. Tid.

Eggert Bructorff Hovedsmand paa Helsingborg i Kong Christopher 2. Tid. Samme Konge regierede fra 1319. til 1333.

Stutten Reich til Helsingborg, nævnes i Erici Pomerani Historie.

Peder Ore var først Commendant paa Krogen, siden paa Helsingborg-Slot.

Johan Ore var ligesaa Hovedsmand her 1474.

Peder Skram til Urop blev Hovedsmand paa Helsingborg 1537.

Otto Brabe Herre til Knudstrup. Han var Rigens Raad og Ao. 1551. har han nok været

været Hovedsmard paa Helsingborg. Hans Frue var Beata, andre skrive Birgitte Bilde, Broder til Steen Bilde paa Herridsvad, med hende avlede han foruden andre Born den navnskundige Enge Brahe, som blev fød Ao. 1546. den 13. Decembr. paa Knudstrup. Otto Brahe døde Ao. 1571.

Arild Ugerup Embedsmand paa Helsingborg Ao. 1581.

Christopher Walkendorf til Glorup Embedsmand paa Helsingborg 1594.

Eske Bilde ligesaa Ao. 1604. Han var Herre til Walden.

Anders Bilde Herre til Rosendal, Rigens Raad og Amtmand paa Helsingborg. Han blev slagen til Ridder Ao. 1616. da den Drøden Sværdet blev indstiftet, hvis Tegn var en harnisket Arm med et draget Sværd.

Gunde Rosenkrands er fød paa Rosenholm i Jylland Ao. 1604. Hans Fader var den af sin Lærdom vidtberømte Herre og Rigens Raad, Holger Rosenkrands til Rosenholm. Han selv skrives til Windinge-Gaard, var en Tid Hovedsmand paa Helsingborg, og blev siden Geheime-Raad, og kom i Høyeste Ret
efter

efter Souberainiteten, døde i Helsingborg No. 1675. Han har udgivet en Forklaring over Davids Psalmer No. 1655. tilligemed Forstellige Tanker over vor Christelige Børne-Lærdom No. 1651. Hans Frue var Pernille Rosenkrands, som har udgivet Guds Børns Troe og Tillid til Gud i Bedrøvelse, trykt til Lund No. 1673.

Christopher Ulfeld Herre til Svenstrup i Skaane. No. 1634. var han Hovedsmand her, siden var han Rigens Raad, og levede med sin Frue Maren Urup No. 1651.

Bispen Ulfeld Herre til Næsbyholm i Skjælland, Hovedsmand paa Helsingborg omkring No. 1650.

3 Ræmpe-Biiserne tales om Svend Selving paa Helsingborg Slot.

Hos Pusendorff finder man dette gamle Slot nogenledes udstykket i Kobber, men nu er det ødelagt siden Krigen, og intet meere er tilbage uden det foromtalte Taarn eller Kierren.

Det andet, som maa besees i Byen, er Helsingborgs Sogne-Kirke S. Mariæ kaldet. Den er stor og lys, i sær remarquabel formelst

delst de mange Adelige Begravelser her findes, hvis Inscriptioner kunde være saare nyttige til at oplyse adskilligt udi Historien.

Næsten en halv Miil fra Helsingborg mod Osten ligger ved en Landsbøne Bester-Kamlose den bekjendte Helsingborgs eller Kamlose Suurbrønd. Vandet udspringer af en høj Klippe. Det smager ligesom andre berømte Suurbrønds Både, er noget blakagtig, og indeholder en subtil Vitriol, saa og noget Allun og Svovel, hvilke ere de rette Ingredientier, som til Sunde- og Suurbrønde udføres. Vandet foreges ikke, naar det regner, men tvertimod har man fornummet, at det ikke saa sterkt fremkommer, naar det er vaadt og tykt Beyr, som ellers i tørt Beyr, og naar Luften er subtil. Det tilfryser ikke udi strengeste Vinter, og naar man lader det rinde i et Glas, spiller Perlene deri som i god Viin. Det er godt mod Skorbug, Berk, Hovedpine, røde og rindende Dyne, Steen, Huulsof og andre Sygdomme. Rundt omkring Suurbrønden ere Spadsere-Gange, Synger og saadanne Lejligheder, der kand tiene enhver til Motion efter Behag. Paa Klippen, hvoraf Vandet udspringer, vore store Træer, der give Skygge fra sig. Denne Klippe udbreder sig med Banke paa begge Sider, saa at den venstre Deel beskytte Siesterne fra al Blæst af Nord

Norden og Nord-Vest, ligeledes er man frie for Syd-Vest og Vesten Vind, formedelst en anden Banke. I forrige Tider var her tyk Skog paa Stedet, som var usikker formedelst nogle Røvere og Mordere, hvilke ey alleene gjorde Skade paa Landet der omkring, men end og lurede paa Skibe og Baade i Sundet. I en Banke ved Kilden, hvor man endnu finder en stor Huule med en Udgang til Lands Siden, har de nok haft deres Tilhold, da den endnu kaldes Morder-Graven af Almuen. Da den Skaanske Medicus Johan Jacob Dobel No. 1706. erfarede Vandets Kraft, og gjorde samme bekiendt, saa blev der i følgende Aaringer giorte gode Anstalter til Siesternes Comoditeter. Samme Dobel har og udgiven en liden Beskrivelse om denne Suurbrønd, tryckt No. 1708.

I Egnen omkring Helsingborg ligge en Deel smukke Herregaarde, blant hvilke ere Polsløb en langt fra Byen ved Sundet. Wegaholm, som er en af de fornemteste i Landet, der i forrige Seculo tilhorte Familien Krabbe. Den residerede her i nogle Led, og af den var Hr. Jøer Krabbe, hvis Frue hedte Edel Grubbe, hvilke begge levede 1651. No. 1541. eller noget tilforn døde Rigens Raad og Marsk Eyge Krabbe her paa. Duege, som tilhorte Ege Anderssen Tot, Befalingsmand paa Solvig-

borg, der blev Ridder No. 1633. Rosendal, som har tilhørt Anders Bilde, Hovedsmand paa Helsingborg. No. 1651. boede Staller Raas og Kæigse Bilde her. Røglegaard tilhørte i forrige Seculo Familien Grubbe. Jacob Grubbe og Hilleborg Daae boede her 1651. Paa Knudstrup er Tyge Brahe fød. Steen Brahe døde eller var død her No. 1621. No. 1651. boede her en Steen Brahe med sin Frue Sophia Rosenkrands. Herridsvad var før et Munkeløst, men siden en Herregaard i en behagelig Egn 4 Meile østlig for Helsingborg. Derpaa boede Steen Bilde, som var Tyge Brahes Morbroder, hvorfra Tyge Brahe fik her paa Løstet sit Observatorium, og i et Huus en lang herfra sit Laboratorium Chymicum No. 1571., da han mod Slutningen af Aaret var kommen hjem fra sin udenlands Rejse. Her observerede han den 11. Nov. 1572. den forunderlige Stjerne i Cassiopejæns Egn, som Carolus Danzæus og Doct. Joh. Pratenfis ikke vidste af, hvormed han efter Begiering udgav en Bog. Belteberg og en fornemme Herregaard, hvorpaa No. 1651. boede Axel Urop og Zidse Grubbe. Billesholm ligesaa en Herregaard.

Landskrone Land man see her i Helsingør,
 om hvilken Stad jeg intet ubekendt Land for-
 tælle; Ligesom og om Malmøe, der og ligger
 ved

ved Øresund, og er en alleene den smukkeste Stad i Skaane, men og næst Kiøbenhavn og Helsingøer den fornemteste ved Øresund. I Historien er den meget bekiendt. Noget ind i Landet som en stiv Miil ligger den ældgamle og berømte Stad Lund, som og kand sees paa Hveen; Men, siden den dog ligger saa langt fra Helsingøer, skal ikkun lidet omtales. Byen er vidtloftig bygt, og har meget urcene Gader med gammeltdags Bygninger. Herved er i sær at merke den bekiendte Dom-Kirke og Universitetet. Dom-Kirken er stor og prægtig, bestaaende af tvende Kirker, den eene under den anden. I den underste, kaldet Kraft-Kirken, er et skønt Kilde-Væld, hvorfra føres Vand igiennem Rønder under Jorden til nogle Familiers Gaarde. Kirken er prydet med adskillige Curieusiteter og Inscriptioner, hvoraf jeg kunde vel opregne en temmelig Deel, men for Vidtloftigheds Skyld maae forbigaae. Det som fornemmelig giver Byen Lund Anseelse, er det Carolinske Universitet, indviet No. 1668. af Carolo XI. da Carolus Gustavus kort for sin Død allerede havde besluttet det. Universitetets Revenuer ere meest gamle Stiftelser, som ere giorte i Papisternes Tider. Bibliothequet, Anatomie-Kammeret, den Medicinske Høge ere her merkverdige. Her sees en alene Caroli Gustavi og hans Efterkommeres Skilderier, men end og de der værende Uni-

versitets Cancelleres E-filderier. De sidste have været: Claudius Flemming Friherre af Lieblis; Gustavus Villencrona; Eric Lindskjold Græve af Staffund og Friherre af Lindevad; Nicolaus Gyldenstolpe; Gustavus Cronhielm Græve af Flosta, Friherre af Segloraberg, døde Ao. 1727. Nicodemus Tessin; Carolus Gyllenberg. Studenterne beløbe sig til 300.

Da jeg har meldet om Stæderne ved Sundet, saa vil jeg med saa Ord forestille Landet mod denne Kant. Kysten er fra Falsterbod lige til Kullen gandske høy, saa den land ansees som en Formuur for Landet mod Havets Magt. Noget ind ad Landet er Landet derimod gandske jævnt, meere end i Danmark, som meeste Parten er jævn. Denne gandske Slette mod Søen har ingen Skov, uden nogen imellem Kullen og Helsingborg; Men Landet noget fra Strandkanten er fuld af Enge med Dvæg, Moser, Buskager, og Skove med Bilde, Søer og Uær med Fiskerie. Skovene give Sommer til Huuses og Skibes Bygninger, ic. Buskene give Lejlighed til Humle-Sæden. Disse inderlige Skaanske Egne forstrække Hav-Kanterne ved Sundet med Træverk, som Skoble, Bogne, ic. og Smedeverk. Dette er, hvad jeg formaaer at tale om Skaanske, og har vildet anføre, siden samme Egne
dog

dog sees ved Helsingøer, og var fordum de Helsingers og Hilleboners Land.

Cap. IO.

Helsingøers Historie fra Krigens Ende Ao. 1660. indtil vore Tider, nu snart 100 Aar siden.

§. I.

Den sættes i Stand, og dens Historie efter Krigen.

Saa snart Krigen var til Ende, og Svensken havde tilbage leveret Slottet, saa blev alting her sat i den Stand, som de nu findes udi. Paa Cronborg havde de Svenske holdt slet Huus; Thi Gemakkerne vare pløndrede. Og omendstiont de rareste Meubler faldt i Kongens Hænder, og Slottet nogenledes blev repareret, saa er dog Slottet sde inden til, imod det det var for Krigen, da dets Meubler formodentligen ere forbrugte til andre og nyere Slotte. Kirken, i sær den kostelige Fontaine, mistede deres anseeligste Ziirater, og man havde, som fortælles, begyndt at nedrive

Robber-Taget, men det blev en fuldført, undtagen ved en Side, hvor det er tækket med Blye. No. 1660. imodtog en brav Herre Hr. **Eylert Holt** Tronborg Slot, som Com-mendant. De, som havde flygtet i Kriaen af Frygt, komme frem, fornemmelig **Hans Kofstgaard**, som alle tænkte at være død, de bleve og med stor Naade belønnede af Kongen for deres Troeskab. Om **Seneca Barstens** og **Isbrand von Holten**, som bleve strax efter Krigen ophøvede til Foid-Cammererere, have udbiist nogen Tjeneste, kand jeg endnu ey sige. Den arme **Steenwinkel**, som de Svenske ret havde hævnnet sig paa, blev nedtagen af sine 4 Stenler og hæderlig begravet paa **Hanses Urtegaard** den 4. Septembr. No. 1660. Ved **Skaanes** Afstaaelse tabte **Skolen** og **Hospitalet** i **Helsingøer** alle sine skionne Indkomster, som samme Stiftelser havde derfra; Men paa det disse Stiftelser ikke skulde undergaae, saa forordnede Kongen ved tvende Skrivelser daterede den 1. og 4. Septembr. No. 1661., at en Tavle skulde bestandig omgaae i alle Kirker for samme hver hellig Dag. Efter Krigens Ende blev **Olai Kirke** meere udstafferet med Ornamente; Thi No. 1662. Pinksedag blev hertil foræret en kostbar Lysekrone, som hænger i Choret, af 9 unge Karle, og No. 1664. blev den af sit kostelige og konstige Billedhugger-Arbejde rare **Alter-Tavle** forfærdiget.

Sams

Samme Aar blev og Cronborg Slot repareret, skont det ikke siden Krigen har naaet sine kystelige Meubler, saa er det dog stedse sterkere blevet befestet. No. 1670. blev til Helsingørs Skole stadfæstet Tablernes Omgang i Rigerne ved følgende Brev:

„Vi Christian den Femte, af Guds
 „ Naade Konge til Danmark, ic. Giorde
 „ alle bitterligt, at, eftersom Vi Allernaadigst
 „ fornemme, at Skolen og Hospitalet i vor
 „ Kjøbstæd Helsingør er af saa gandske ringe
 „ og moeren ingen Indkomster, at de ingenlunde
 „ de kand ved Magt blive, med mindre dennem
 „ til deres nodtørstige Underholdning endnu frem-
 „ deles vorder forundt de Tare-Penge af Kir-
 „ kerne i begge Bore Riger Danmark og Nor-
 „ ge, som de efter tvende, Bores elskelige Hr.
 „ Faders Sal. og Høylovlig Ihukommelse,
 „ hans Breve daterede No. 1661. den 1. og 4.
 „ Septembr. mod de Middeler, som dennem
 „ ved Skaanes Afstaaelse fragik, hidindtil ha-
 „ ve været benaadede, saa af synderlig Konge-
 „ lig Naade og Genegenhed til bemeldte Sko-
 „ les og Hospitals Conservation og Ophold,
 „ have Vi Allernaadigst for got og Christeligt
 „ eragtet bemeldte 2de Bores Hr. Faders Bre-
 „ ve udi alle deres Ord, Punkter og Clausuler
 „ at confirmere og stadfæste, som Vi dennem
 „ og hermed Allernaadigst confirmerer og stad-

,,fæster, saaledes, at der udi alle Kirker i Kiøb-
 ,,stæderne og paa Landet over begge Bore Ri-
 ,,ger Danmark og Norge, undtagen de Kirker
 ,,her i Borens Residens- Stad Kiøbenhavn,
 ,,maa paa alle Søndage og Feskdage omgaae
 ,,en sær Tavle, i hvilken enhver af medliden-
 ,,skierlighed noget til bemeldte Skoles og Hos-
 ,,pitals Bedligeholdelse kunde give; Thi byde
 ,,Vi og befale samtlige Borens Biskopper i beg-
 ,,ge Bore Riger, at de udi deres Visitationer
 ,,og ellers Præsterne i deres Prædikener alvor-
 ,,ligen formane Meenighederne, at de sig vel-
 ,,villige ville erviise, og noget i Jesu Navn ef-
 ,,ter deres Evne til denne Christelige Brug con-
 ,,tribuere og udlegge. Og hvis i saa Maade
 ,,i et hvert Herret bliver indsamlet, haver Her-
 ,,reds- Provsen aarligen tilligemed en rigtig
 ,,Specification og Fortegneelse under sin og al-
 ,,le sine Herreds-Præsters egne Hænder paa
 ,,hvis i hver Meenighed er oppebaaret, og af
 ,,enhver Præst leveret, eller herefter kommen-
 ,,des vorder, tilbørligen haver at fremskikke og
 ,,forsende. Og skal endeligen meerbemeldte
 ,,Specificationer og Fortegnelser til ydermeere
 ,,nødbendig Forklaring og Rigtighed hos for-
 ,,skrevne Hospitals Regnskaber aarligen frems-
 ,,leages. Hvis ellers herforuden af Borens el-
 ,,skelige Kiære Hr. Fader og andre Bore For-
 ,,fædre Gal. og Høyloulige Konger samme
 ,,Helsingøers Skole og Hospital kand være til-
 ,,lagt,

„lagt, og dennem hidindtil fuldt haver, eller
 „med os fra Bores Slot Eroneborg, eller fra
 „andre Stæder efter Sundager og Kongelige
 „Benaadinger følge bør, skal herefter fremde-
 „les derved usforkrænket forblive, og usformind-
 „stet i alle Maader af de Bedkommende der til
 „leveres og erlægges, forbydendes alle og en-
 „hver herimod, efter som forskrevet staaer, at
 „hindre eller i nogen Maade Forsang at giøre,
 „under Vor Holdbest og Naade, givet paa
 „Vort Slot Kiøbenhavn den 14. Decembr.
 „No. 1670.

Under Vort Signet.

CHRISTIAN.

P. SCHUMACHER.

I lang Tid veed jeg intet Merkværdigt, sig
 i Helsingøer at være tildraget. No. 1678. den
 25. Sept. døde i Lenren for Helsingborg Ana-
 na Hedevig von Bracow fød til Gøls, og
 blev begravet i Tydsk Kirke; Men det anføres
 her, fordi det er en liden Omstændighed i Kri-
 gens Historie, som paa den Tid var imellem
 disse Riger. Næste 28. Aua. tilforne blev i
 samme Kirke begravet Rudolph a Lohn, som
 var Ritmester eller en Chef ved det Fyrstelig
 Münsterstke Rytterie, hvorvidt han har vedkom-
 met Krigen, veed jeg ikke.

No.

No. 1698. den 19. April saae man et forunderligt Syn, da den Tydske Klokker faldt ned igiennem et af Klang-Hullerne paa Taarnet, ned af et Tag paa et andet, og saa igiennem et Træes Greene need paa en Steen, og da nogle af hans Ribbeene gik i Stykker, saa kom han sig dog, og levede til No. 1706. den 14. Jun. No. 1700. blev man ikke lidet forskrækket her i Byen, da de Svenske gjorde Landgang ved Humblebek, og der leyrede sig. Man gjorde sig særdige til Modstand, iblandt andre udrustede og Skolens Discipler sig, og udgjorde ikke et ringe Corps; da mange gave sig ved samme Tid i Skolen, for derved at undgaae at tiene i Krigen, og Rector Goitke paatog sig at commandere; Men da der uformodentlig blev stiftet Fred, blev der intet videre af. No. 1703. skeede et mærkeligt Mord: En gammel Enke paa Steen-Gaden havde ikke ringe Midler af Sølvs og Mønt, plevede at ligge eene i et gandske Huus, og havde ellers ingen hos sig, uden en gammel pige, som paa visse Tider om Dagen kom for at opbærte hende. Da hun nu den 18. Mart. kom for Dørren efter Sædbane, kunde hun ikke indkomme, førend hun lod Dørren opbrække, og fandt da sin Madmoder liggende i sit Blod, dræbt med 8 Gaar. Denne myrpede Madame Rutsch blev da begravet følgende 27. Mart. All hendes Rigdom af Guld og Sølvs var bortstaalet; Men nogle Dage efter

Mor

Mordet fandtes Sølvet under en Liig=Steen paa S. Olai Kirkegaard. Morderen, som igiennem Skorsteenen var kommen i Huuset, blev ikke aabenbaret. Da det Islandske Compagnie havde udviist stor Harmildhed imod Byens Kirke, blev et Pulpitur i samme S. Olai Kirke dem til Tieneste oprettet No. 1706. No. 1711. grasserede Pesten her i Byen meget sterk, da mange Mennesker døde, og blev her da Pest=Kirken bygt, som nu igien er nedbrudt. Pesten begyndte paa Lappen, hvorfor samme blev i forstningen indsperrret, og Gvarnisonen maatte imidlertid være i Lejr paa Marken. No. 1737. nedblæste i en stor Storm S. Olai Tuarn den 21. Januar. om Aftenen Klokken 8. Ell dets Opbyggelse blev vel forundt et Lotterie, hvilket blev endelig troffket No. 1745., men endnn har man ikke seet det. Man har længe siden tænkt paa at anlegge en Havn ved Byen, men Stædet er blevet befundet ubeqeemt, hvorfore man for saa Aar siden har anlagt en Havn for en Flotille 2 Miile herfra ved Nivaae, som tilforn er meldet. I Christian den 6. Tid blev giort et Kongelig Reglement af Dato 5. Febr. 1740. imellem de Danske og Tydske Præster her i Byen, til Fordeel for de sidste, men hvori det egentlig har bestaaet, skal jeg ikke sige. Jeg tænker, at ved denne Tid er Drefunds Sold=Kammer lagt til den Tydske Kirke. No. 1751. den 30. Oct. Etobz

Løbte Sold-Cammererer og Justitiz-Raad Putz
 fjer Kunde-Havge, og gav derfor (saa vidt jeg
 erindrer) 2000 Rdlr. Bores nu regierende
 Allernaadigste Konge har, ligesom Konge Chris-
 tian den 5. og Friderich den 4., meget befæs-
 tet og endnu befæster Cronborg (*), saa at
 den

(*) Just mod Enden af dette Arbejds Fuldfærdigelse
 fra Trykken ere nogle Inscriptioner, som jeg ikke
 tilforn har kundet bekomme, mig meddeelte. I
 blant disse findes en ved Cronborg, hvilken jeg af-
 lerhelst havde ønsket mig før, da man af den sees
 tilforladelig, naar Cronborg er bygt, nemlig i 577.
 hvilket Aars-Tal jeg og paa sit Sted (see Cap. 9.
 S. 2.) har holdet for det antageligste af alle dem,
 som findes hos Stribenterne. Inscriptionen
 vil jeg da her anfere saaledes, som den er at læse
 paa den første Port fra Slottet af, den Mørke-
 Port kaldet, paa den Side, som vender til Slottet:

Nach Christi Geburt hat man geschrieben,
 Tausend Fünf Hundert Siebenzig Sieben.
 Als Friderich der Under König war.
 Zu Denmark und im selbem Jar.
 Dis Schlos erbawet und Cronenburg nandt.
 Und damit solches blieb bekandt.
 Lies Ehr es hawn auf diesen Stein.
 Zu Hofnung vest zu Got allein.

den er og vil blive en særdeles vigtig Fæstning. Byen har og for nogen Tid siden faaet nogle Privilegier Handelen angaaende. I disse Aar ere og nogle af S. Olai Kirkes Ornamentes blevene meent prydede; Thi Aa. 1755. har Hans Fredboe en Borgere ladet Alter-Tavlen sterk forgylde. For desbedre at conservere Forgyldingen, ere 2de grønne Gardiner af ham forsærdigede og hængte for denne ret kostbare og prægtige Alter-Tavle, hvilke Gardiner ere dragne for de Sognedage. Et Epitaphium i Kirken har samme Hans Fredboe faaet i Eye, hvilket han og har ladet renovere og forgylde. Følgende Aar 1756. er det Billedhugger-Arbende, som holder de 20 Messing Piller, der indslutte Daaben i samme Kirke, blevet prægtigen forgyldt, paa det store Liig-

Com-

Das es undter seinen rechten Herrn.
Dem Reich Denmark zu Glück und Ehrn.
So lange sol unzerstört stehn.
Als Son und Mon an Himmel gehn.

Paa den eene Side af denne Inscription staaer det Aars-Tal 1584. og paa den anden Side 1585. Man kunde snart falde paa den Tante, at det sidste Aars-Tal viiser, hvilket Aar Cronborg er bleven færdig. Er det saa, har Bygningen staaet 3 Aar længere under Arbejde, end man ellers holder for.

Compagnies og Færge-Laugets Bekostning. Ligeledes er paa denne Tid Hospitals-Kirken udstafferet, nemlig: No. 1754. er Prædike-stoelen malet og forgyldt, og No. 1755. er Alter-Tavlen udziiret (**).

§. 2.

(**) De øvrige Inscriptioner, som jeg paa denne Tid har bekommet, angaaer Olai Kirke og Hospitalkirken, hvorføre jeg nu finder ineen beqvemere Sted samme at anføre end her neden for.

- 1.) Ved Olai Kirke. Paa den store Port til Olai Kirkegaard, paa den Side, som vender ind til Kirkegaarden, staaer disse Ord: Anno 1742. Ere den øvrige Gud til Ere en Deel af de Danske Asiatiske og Islandste Compagniers Kiøbmænd og Betientere med denne Danske Kirkes Præster i Kiørlighed foreenede at lade af deres frivillige Gaver denne Muur og Port opbygge og bekoste. Paa den Side, som er ud til Gaden, sees S. Duffs Billed og en Gudelig Inscription.

Alter-Tavlen i Olai Kirke har denne nye Inscription: Hans Fredboe, Anne Malene Fredboe Anno 1755. Samme Navne findes i Chiffre paa de 2de Gardiner, som hænge for Alter-Tavlen.

Paa Daaen sammesteds sees og en nye Inscription:
Til

S. 2.

Stadens Anseelse i vore Tider.

Nu omstunder er Helsingøer næst Kiøbens Havn meest anseet i Siælland, og da ingen Fiende i dette Seculo eller ingen stor ødeliggende Ildbrand har forstyrret den siden A. 1660. saa have Iudbyggerne efterhaanden end og indtil denne Dag udpyntet den, at den fandt regnes iblant Rigets smukkeste Stæder. Handelen har her dog ikke saa meget at betyde nu, som i forrige Tider, da Iudboanerne kunde drive sterk Handel paa Island, Norge, Rusland, Dantsig, &c. Adskillige skiont mindre Stæder i Siælland have større egen Handels end Helsingøer. I Jylland synes Horsens at være ligest med Helsingøer. Helsingøer er

u

ansees

Til Guds Ære og Kirkens Prydelse har det store Liig-Compagnie med Særge Lauget her i Byen ladet dens nye Daabens Forgyltning og Laqueering bekoste. A. 1756.

2.) Hospitals-Kirken Paa Ulster-Tavlen staaer: Christian Harboe. 1755.

Paa Prædikestoelen sammesteds staaer dette:
Hans Fredboes Navn fik her sin Plads
Til Tak for Prædikestoelens Stads. 1754.

anseeligere uden til, og har kostbarere private Bygninger end Horsens, som derimod har smukke Rier Rivker, og er nettere; Men i Handelen har Horsens Fortrin. Horsens Land regnes iblant de middelmaadige Stæder i Jylland, naar man anseer Størrelsen. Men ingensteds i Riget Hayes saa rar Prospect, som i Helsingøer.

I denne Periode er Egnen omkring Byen ziret med ret prægtige Slotte, hvilke jeg her til Slutning vil korteligen beskrive.

1. Fredensborg ligger i Asminderød Sogn 2 Mille herfra. Er tilførn kaldet Olstrup, en Avlsgaard, hvorved var et Kongeligt Stutterie; Men som Frideric 4. fandt Stedet af en fornopelig Situation, lod han den gamle Bygning i Grunden nedbryde, og derpaa opføre et prægtigt Slot. Og som det kom til Fuldkommenhed paa den Tid, da Freden blev 1720. sluttet med de Svenske, og Freds-tractaten blev her ratificeret, fik Slottet deraf det Navn Fredensborg, som disse Riim, der læses uden paa Slottet, giver tilkiende:

Da Krig og Orlogs Tid ved Guld en
 Ende fik,
 Blev Fredensborg opbyggt i Fred af Frideric.
 Og

Og at dets Freds Paulun skal Krigens
 Minde være,
 Da fik det Navn af Fred og Friderich at
 bære.

Slots-Kirken blev dog ikke indviet førend
 den 11. Octobr. 1726. paa Kongens Geburths-
 Dag af den Kongelige Confessionario Søren
 Lintrup. Paa Slotspladsen staaer Fredens
 Billede af Italiensk Marmor forskærdiget i Flo-
 rens. Dorrene ere ligeledes af Italiensk Mar-
 mor sammesteds forskærdigede, og til Kongen
 forærede af Stor-Hertugen til Toscana Jo-
 hannes Gasto. Malinger, Kirken, Lust- og
 Dyrer-Havger med Alleer, igiennemskaarne
 Skove pryde Stedet, i sær den denlige Søe,
 hvori Kongen holder en Jagt til sin Forlystel-
 se. Efter Kong Friderich den 4. Død boede
 herpaa Marggrævinden af Brandenburg-
 Culmbak, efter hendes Død residerede Fyrst-
 inden af Ost-Frisland her, indtil Kong Chri-
 stian 6. døde; Thi da gav Kongen hende der-
 for Sorgenfrie Slot, og selv residerer her om
 Sommeren.

2. Hirschholm var i gamle Dage det Hor-
 seholm eller Hiortholm, hvorum er meldet
 pag 223. Kong Christian 6. imedens han var
 Cron-Prins, lod her opføre et Slot fra Grun-
 den af. Intet stod imod Bygningen uden

Stedets Natur; Thi hvor Slottet skulde bygges, vare Bierge og bundløse Moradser, de første bleve sleffede, og de sidste dermed opfyldte. Men saa længe Christian den 6. var Kron-Prins, kom Bygningen ikke til Fuldkommenhed, men da han kom paa Thronen, forærede han sin Dronning Sophia Magdalena dette Slot med tilhørende Amt. Høstfamme lod vel strax Bygningaen fuldføre, men Ao. 1737. lod hun igien heele Slottet i Grunden nedbrude, og et andet prægtigt opbygge, hvilket blev taget til Beboelse af begge Deres Majestæter den 14. Maji 1739. paa hvilken Dag Kongens Navne-Dag blev paa det prægtigste celebreret. Slots-Kirken blev indviet paa første Pinksedag af Biskop Hørsleb, som moxen 14 Aar tilforn havde indviet det Capell, som da var opbyggt af Kron-Prinsen, men blev siden igien med Slottet nedbrudt. Denne nye opførte Bygning blev derefter noget forandret, da den anden Etage blev meæt forhøjet, &c. Dette Arbejde kom til Fuldkommenhed Aar 1744. da Kongens Navne-Dag den 14. Maji igien med stor Praagt blev celebreret. Egnen her omkring er efter alles Tilstaaelse af de deyligste, som kand findes. Slottet i sig selv er meget prægtigt, har foruden mange andre smukke en meget konstig Sal, som har ingen Vindver, men Dagens Lys falder ned oven fra igiennem et Cupolle, &c. Kirken er vel

vel liden, men des prægtigere, hvis nederste Viller ere Romerske, men de øverste Corinthiske. Det rareste er Slots-Havgen, hvoraf en Deel præsenterer en Norst Eng med et Norst Huus, Bierg og Skov. Herforuden er der Theatrum, Labyrinth, ic. Paa dette Slot døde Kong Christian 6. den 6. Aug. 1746. Aar 1749. den 1. Oct. blev her Copulationen forettet med den Kongelige Princeffe Lovise da Hans Kyrsteliae Hønhed Carl Friderich Ernst til Saxe-Gildburgshausen.

3. Sophienberg et Lust-Slot eller Huus næsten halvtredie Mil fra Helsingøer. Paa Stedet har ingen Bygning før været; Men Aar 1744. er det bygt af høybemeldte Dronning Sophia Magdalena paa en Høy tæt ved Søen og Landevejen fra Kiøbenhavn til Helsingøer. Slottet giver en artig Anseelse, og har en smuk Prospect. Neden for Slottet er en smuk Havge. Bygningen er net og beqvem indrettet.

Corrigenda.

Pag. 5. lin. 24. for Weibo læses rettest: Webiorge.
Pag. 48. lin. 14. for om læs: og. Pag. 100. lin. 15.
læs: 28 Tøster Fyr-Bielker, og lin. 16. for Willhe: Fint
(see Danske Magaz. 1. Deel p. 255.) Pag. 158. lin. 3.
for 1686. læs: 1586. Pag. 204. lin. 15. og 16. læs:
En Deel af dem flyttede og siden nemlig No. 1552. til
Falster. Pag. 242. lin. 10. læs: saa stor en Steen.
Pag. 278. lin. 17. for denne læs: den.

De øvrige ringe Tryk-Feyl, som her og der maats
te forekomme, ville den gunstige Læsere selv behøve at ret-
te.